

AN PETERSEN

STRADA NOASTRĂ

JAN PETERSEN

STRADA NOASTRĂ

JAN PETERSEN

STRADA NOASTRĂ

În românește de **MARIANA ȘORA**

**EDITURA
TINERETULUI**

Copertă de : DANA MARINESCU

**JAN PETERSEN
UNSERE STRASSE
Aufbau-Verlag Berlin
1963**

CUVINT ÎNAINTE

S-au scurs peste trei decenii de la instaurarea hitlerismului în Germania, s-au împlinit 20 de ani de la zdrobirea fascismului. Omenirea n-a uitat însă și nu poate uita coșmarul ce-a bîntuit Europa vreme de peste un deceniu și orice document, orice mărturie din acei ani se citește cu același viu interes, îndeamnă la veghe pentru ca asemenea orori, asemenea înjosiri a demnității umane să nu mai fie cu putință.

O astfel de mărturie zguduitoare este și „Strada noastră” a lui Jan Petersen. Scrisă în plină teroare hitleristă, în primii ani ai înscăunării celui de al treilea Reich, cartea lui Petersen, o adevărată cronică cotidiană a unei străzi berlineze, are autenticitate și prin ea, putere de emoționare, îndemn la reflexie, la judecată. Dincolo de realizarea artistică, ceea ce interesează și face pasionantă urmărirea lecturii este autenticitatea, trăirea intensă a dramei de către eroii cărții, muncitori comuniști, activiști antifasciști, în majoritate locuind în Wallestrasse din cartierul berlinez Charlottenburg. Este aici un crîmpei din istoria Germaniei contemporane văzut prin frîntura de cer cenușiu, plin de fumul fabricilor, un episod din viața zbuciumată trăită de poporul german în vremea hitlerismului.

Ianuarie 1933. Hoardele S.A. asaltează cartierele muncitorști, defilează nestingherite, prevestire a acelei nefaste zile cînd Hitler a devenit cancelar. Din această clipă, asupra Germaniei se coboară vâlul negru al teroarei, al crimelor, al lagărelor de concentrare. Jan Petersen consemnează acele zile în care numai Partidul Comunist intrat în ilegalitate duce o luptă

greă și inegală împotriva fascismului. Strada pîndită de hoardele S.A. se închide în ea, se autoclaustrează, dar acest fapt n-o scutește de jertfe grele. Heinz Preuss cunoaște lagărul, dar se reîntoarce călit și pregătît din nou să lupte, indiferent de consecințe.

Franz Zander, inteligentul și curajosul conducător al mișcării ilegale din „Strada noastră“, moare torturat în beciurile Gestapoului după ce fusese trădat de un ticălos agent provocator. Și cît de zguduită și de hotărîtă de luptă este aceeași „Strada noastră“, în fața sicriului lui Richard Hütig, a cărui ultimă dorință fusese acoca de a fi purtat pe ultimul său drum prin cartierul muncitoresc pentru a cărui libertate se jertfise.

Cartea lui Petersen nu pătrunde în cercurile înalte ale finanței și industriei germane, nici în culisele murdare ale organizațiilor hitleriste, nu se face un proces de mare anvergură a fenomenului fascist din Germania. Este mai mult decît atît : este redarea exactă, detaliată pînă la amănuntul aparent inexpressiv al vieții oamenilor simpli și care conferă paginilor un dramatism sobru, lipsit de patetismul facil al romanțarilor. Petersen, el însuși muncitor, participant la viața ilegală, organizator al unor publicații ilicite, consemnează ce se întîmplă în băcănă cartierului, în cîrciumile de pe stradă, în magazinele de alimente, cum reacționează muncitorii diferitelor întreprinderi și ce acțiuni întreprind cei ce locuiesc în barăci. Se perindă în paginile cărții eroi de o simplitate emoționantă și care participă la munca conspirativă cu sentimentul că nu-și fac decît datoria, că acțiunile lor — care nouă ni se par prin perspectiva istoriei înălțătoare, nobile și eroice — sînt în firea lucrurilor și că procedînd altfel ar comite un act de trădare față de propria lor conștiință, față de demnitatea lor. Ernst Schwiebus, Ede Hoffmann, Rothacker, Paul Teichert, Paul Wass, sînt cîteva din numele cu care cititorul se întîlnește parcurgînd paginile cărții. Sînt toți oameni mărunți, fără funcții mari în organizația ilegală, muncitori sau șomeri. Cu toții însă caută să doboare fascismul care le sugrumă libertatea, care batjocorește demnitatea umană, care împrăstie în jur teroare.

Nu aflăm lucruri noi din cartea lui Petersen. Am citit numeroase romane, reportaje, cărți documentare care au tratat poate mai profund și mai amplu aceleași probleme. Am aflat despre crimele din lagărele de exterminare de la Auschwitz

și Buchenwald, despre fărâdelegile comise de hitleriști de la un capăt la altul al Europei, fapte pe care Petersen și tovarășii lui le întrezăreau oarecum în 1933—1934, dar nu bănuiau nici pe departe intensitatea și amploarea atrocităților ce aveau să fie comise peste un deceniu.

„Strada noastră” a fost, în epoca în care s-a născut, un strigăt ce-a răzbătut dintre zidurile închisorii ce devenise atunci Germania, în toate colțurile lumii. Pentru că această carte, concepută și scrisă în Wallstrasse, a cunoscut o lungă odisee.

Jan Petersen, scriitor socialist, a făcut parte, înainte de instaurarea fascismului, din conducerea „Uniunii scriitorilor proletari-revoluționari din Germania”. În anii 1933—1935 — perioada în care a fost scrisă „Strada noastră” — a devenit conducătorul grupelor de rezistență a scriitorilor antifasciști și în același timp redactor conspirativ al revistei literare antihitleriste „Neue deutsche Blätter” care apărea la Praga. Când nu mai exista îndoială că hitlerismul va cotorpi Germania, Petersen a luat hotărârea — cum o mărturisea cu 14 ani mai târziu cu prilejul apariției cărții sale în Germania — să redacteze o cronică a luptei antifasciste și a evenimentelor ce se petreceau în Wallstrasse din Berlin-Charlottenburg. În fiecare zi, întors acasă, autorul închidea bine ușile, ferestrele și bătea la mica lui mașină de scris însemnările făcute la cald, în timp ce evenimentele se desfășurau încă. Neputînd isprăvi redactarea definitivă numai în locuința sa, Petersen a făcut-o și în colonia de pe lacul Klein-Werbelin din preajma orașului Oranienburg. Odată pe săptămînă paginile redactate aici erau duse într-un rucsac, pe sub nasul santinlelor de la lagărul de concentrare din Oranienburg, din nou la Berlin unde, un scriitor cu mai multă experiență revizua paginile. Când redactarea a fost isprăvită, prietenii autorului au îngropat două exemplare în locuri diferite, într-un ambalaj impermeabil, iar al treilea a fost trimis la Hamburg, de unde un marinar urma să-l treacă ilegal în Anglia. În ultimul moment acest exemplar a trebuit să fie aruncat în apă. Unul din celelalte două exemplare a ajuns la Dresda, cu scopul de a fi trimis peste graniță, dar nici acesta n-a parvenit în timpul convenit la Praga. Atunci Petersen s-a hotărît să ducă el însuși la Praga cel de-al treilea și ultim exemplar al manuscrisului și să treacă clandestin granița spre Cehoslovacia, cum mai făcuse de cîteva ori în acel

an, îndeplinind sarcini de partid. Împreună cu Walter Stoller — în carte Heinz Preuss — Petersen a ajuns la Praga unde sosise între timp și manuscrisul de la Dresda socotit pierdut. „Strada noastră“ a apărut în 1935 la Paris, după ce editorii s-au asigurat că numele eroilor sînt schimbate și că publicarea volumului nu pune în pericol nici viața lor, nici a familiilor lor. Cu toate eforturile făcute, Gestapo-ul n-a reușit să descopere numele autorului, nici să identifice eroii cărții, în afară, bineînțeles, de al celor executați de hitleriști, al căror nume devenise de notorietate publică.

Petersen a rămas în emigrație, trecînd rînd pe rînd prin Cehoslovacia, Franța, Elveția, Anglia și apoi în Canada. În 1946 se reîntoarce la Berlin. În 1947 apare „Strada noastră“ în forma originală. În 1950 primește premiul Goethe, iar în 1959 Premiul de Stat. După eliberarea Germaniei, Petersen a scris numeroase volume printre care „Chestiunea Baumann și altelo“, „Cazul dr. Dergner“ (după care s-a realizat și filmul cu același nume), „Și în jur tăcere“ (tradus în urmă cu cîțiva ani și în românește), „Povestiri din nouă țări“ (nuvele cu o tematică variată, inspirate din lupta de rezistență împotriva fascismului, de anii de emigrație și de problemele construcției socialismului), și, „Seris în nisip“. Întotdeauna în actualitate, Petersen a rămas credincios celor mai ascuțite teme contemporane, tratate cu principialitate și partinitate.

„Strada noastră“, jurnalul rezistenței antihitleriste, scris cu jertfe, în condiții deosebit de riscante, rămîne un document viu, cutremurător, care impresionează cititorul tot atît de mult ca și cu trei decenii în urmă.

AL. GİRNEAȚA

Sîmbătă, 21 ianuarie 1933. Trec seara pe Wallstrasse împreună cu tovarășii mei Richard Hüttig și Franz Zander. În dreptul străzii Berlin ne oprim. Lămpi cu lumină puternică atîrnă deasupra noastră. Tramvaie și automobile trec neconținut pe lîngă noi.

— Iar vine o serie — spune Richard dîndu-mi un cot. Dinspre stînga înaintează trei camioane deschise, prăfuite. Străbat încet cercul de lumină al felinarelor. Uniforme brune stau strîns îngrămădite în camioane. Mănunchiurile de raze ale lămpilor smulg pentru cîteva clipe întunericului chipuri de tineri. Aceștia ne privesc cu curiozitate, fețele lor par uimite de primul contact cu metropola. Richard citește numărul ultimului camion.

— Toate vin de la țară; ăștia scot din bîrlog și ultimul om! spune el.

Franz Zander dă din cap:

— Toți băieți de la țară.

Se reazemă de stîlpul felinarului.

— Am lucrat la țărani. Mai demult se înscriseră la „Căștile de oțel”¹, acum la S.A.². Altfel nu găsesc de lucru.

¹ Organizație reacționară de foști combatanți ai războiului din 1914—1918.

² Organizație paramilitară hitleristă, înființată încă din 1921, a jucat un rol mare în organizarea propagandei hitleriste și a

O mașină deschisă trece pe lângă noi. Pe strapontine, șase uniforme brune.

— O mașină de razie S.A. — spune Richard.

Cartierul general nazist, instalat în sălile de festivități „Hohenzollern“, se află doar cu câteva străzi mai departe. Prin raidurile lor „fulger“ controlează la intervale regulate străzile. Poliția nu-i cercetează nici odată dacă sînt înarmați.

— Să mergem — spune Franz scurt și se întoarce.

Cu șirul ei de case strîns lipite una de alta, Wallstrasse se deschide în fața noastră ca un defileu lung și cenușiu. Felinare cu gaz așezate la distanță mare unele de altele răspîndesc doar o lumină chioară. În nișa unei porți stau trei sergenți de stradă. Au căști prinse cu curele sub bărbie. Deasupra umerilor lor se înalță țevile de pușcă.

— Pază întărită — spune Franz.

Pe la toate porțile stau oameni. Vorbesc în șoaptă, parcă s-ar teme să nu trezească pe cineva. Dăm din cap drept salut. Richard duce două degete la cozorocul șepcii, parc-ar trece în revistă frontul grupurilor sale de pază specială a imobilelor. Pe la jumătatea ei strada cotește brusc. Aici se cascadează un gol în șirul de case: un maidan plin cu vechituri aruncate, și în fața lui un gard de un cenușiu murdar, împestrițat de lozinci politice și de afișele zdrențuite ale unui circ ambulant. În imediată apropiere se află uzina electrică din Charlottenburg¹. O clădire masivă, modernă, din cărămidă roșie. De-a lungul aripilor stîngi a uzinei se întind case scunde de lemn. Toate ferestrele sînt încă luminate. Sînt barăcile construite în momentul culminant al crizei de locuințe. Au devenit locuințe permanente. Aproape toți chiriașii sînt șomeri.

Deodată Richard se oprește. Se uită în sus, spre frontonul singuratic, care se înalță spre cer, la stînga barăcilor. Ce liniște s-a lăsat de îndată ce nu se mai

„supravegherii alegerilor“, apoi, după venirea la putere a lui Hitler, în exercitarea terorii și săvîrșirea masacrelor și ororilor din închisorile și din punctele de concentrare din Germania și din țările ocupate de armatele hitleriste.

¹ Suburbie a Berlinului.

aud pașii noștri ! Sinistră liniște ! Numai zumzetul surd al mașinilor care lucrează zi și noapte răzbate prin ferestrele uriașe ale uzinei.

— Lozincă trainică pe fond luminos — spune Richard.

Sus, pe fațadă, stă scris cu litere mari :

„Antifasciști ! Votați lista trei : K.P.D. ¹ Frontul roșu !“

Richard și Ede ! Ede, un adevărat artist al cățărutului din cartierul nostru, s-a lăsat noaptea de pe acoperiș, așezat pe o scîndură care se leagănă, suspendată de două frînghii, ca să picteze lozinka noastră cu prilejul alegerilor. Acolo poliția nu îndrăznește să se urce nici chiar în timpul zilei, deși cuvintele acelea o ard ca sarea-n ochi. În noapte, șirul de ferestre luminate de lîngă fronton pare suspendat în gol. Cu ani în urmă, o explozie a ras clădirea din față, de lîngă fronton. A rămas doar ca un jalnic rest intrarea. Astfel zidurile crăpate ale curților din fund se văd de pe stradă. Vedem și cîteva mobile îndărătul ferestrelor ; și niște frînghii cu rufe întinse la uscat.

Birtul Werner, în clădirea de lîngă fronton, e localul unde ne adunăm de obicei. Trecem strada. Doi oameni stau de pază în fața intrării.

— Frontul roșu !

— Frontul roșu !

În geamul vitrinei se văd găuri mici, rotunde. Gloanțe de revolver ale unității S.A. 33. În jumătatea de sus a geamului, butoni rotunzi de aramă. Societatea de asigurări a reparat geamul de mai multe ori.

— Ceva deosebit ?

— Nu, tovarășe Hüttig, numai mașina poliției... Omul de pază amuțește, dă din cap arătînd spre cotitura străzii. Timp de o clipă ne orbește lumina unui far. Automobilul trece încet. În fața noastră chipie strălucitoare. Printre ele, carabinele.

— Au fost de două ori aici ; percheziție pentru arme... la noi ! spune omul de pază batjocoritor.

Richard deschide ușa. Ne întîmpină zgomot de voci. Birtașul gras, cu barba albă, ne salută de la tejghea,

¹ Partidul Comunist al Germaniei.

dind din cap. Soția lui clătește pahare, roșie la față. Nori de fum plutesc sub tavan. Atmosfera din încăperea e încordată, nervii mei reacționează imediat. În jurul mesei din mijloc stă în picioare un grup de oameni agitați.

— ...mîine naziștii fac repetiție generală, oare social-democrații...

— Am stat de vorbă cu mulți dintre ei, vor fi alături de noi mîine, pe stradă — spune Franz liniștit.

— Din 20 iulie, de cînd guvernul prusac a fost dizolvat cu forța, au început mulți să înțeleagă...

— De la a înțelege pînă la a lupta...

„Confecționarul“ scoate un ziar din buzunar. E vînzător la magazinul de confecții Bronnickmeyer; trebuie să fie întotdeauna „bine îmbrăcat“.

— ...să sperăm că prefectul de poliție o să-și dea seama pînă în cele din urmă de gravitatea situației... Și colegii mei social-democrați au rîs de asta. Mîine o să dea ochii cu mine!

Îmi arunc ochii pe ziar, peste umărul lui. O fotografie pe care se vede casa Karl Liebknecht, iar deasupra scris cu litere mari: „Unitatea S.A. defilează în piața Bülow! Asta nu se cheamă provocare?!“ Ușa din spatele nostru se deschide cu zgomot. Ne întoarcem. Un tovarăș tînăr își reazemă bicicleta de vitrină și intră.

— Pentru tovarășul Franz — spune el.

Acesta dă din cap:

— Eu sînt.

— Aveți un mesaj.

Tînărul scoate din buzunar un bilețel împăturit. Îndată după aceea ușa se închide iar în urma lui. Nu se mai aude o vorbă. Ochii tuturor sînt ațintiți asupra bilețului alb.

Franz ne face semn, mie și lui Richard. O ia înainte legănîndu-și umerii lați. L-am botezat odată „grămadă de mușchi“.

Trecem în urma lui în camera alăturată.

Franz ne întinde bilețul.

— Indicații pentru mîine. Știi ce ai de făcut cu grupurile tale de pază a caselor, Richard.

— Da. Trebuie să plec numaidecît.

Richard ne strînge mîna. Franz cheamă pe tovarăși unul cîte unul înăuntru. Un șir de fețe serioase. Franz îi privește pe rînd, parc-ar vrea să afle cîtă încredere merită fiecare. Vocea lui e voit liniștită.

— N-o să lungesc vorba, tovarăși. Nu trebuie să lăsăm ca Berlinul să ajungă fără luptă în mîinile fasciștilor. Voi comunica mai tîrziu șefilor de grupă locul de întîlnire pentru mîine. Vom porni din puncte diferite în grupuri răzlețe. Aveți grijă să vină toți la timp și să nu lipsească nici unul. Rămîneți și la noapte în stare de alarmă. Dormiți cîte trei, cîte cinci la un loc. Populația muncitorească și-a pus toată nădejdea în noi. Clar ?

Toți dau din cap fără a rosti o vorbă. Camera se golește. Sîntem ultimii care părăsim localul : Franz, Rothacker, „confectionarul” și cu mine. Zgomotul pașilor noștri se izbește de zidurile caselor. Alarmă — poziții de apărare. Dacă mîine se va ajunge la ciocniri sîngeroase, luni întreprinderile vor trebui să înceteze lucrul. Cei mai buni vor fi dați afară, bineînțeles. Franz, Rothacker, mulți din ei.

Ne ducem acasă la Rothacker. Acesta urcă. Dinspre turnul primăriei vin înspre noi bătăile ceasului și se înecă între ziduri. Mașina poliției mai circulă încă în jur. Farurile ei scurmă cîteva clipe strada, apoi dispar. Un automobil claxonează adormit, din cînd în cînd huruie camioane. Mai vin mereu cămăși brune în oraș !

Rothacker a coborît. Se oprește lîngă Franz. Micul funcționar pare și mai mărunțel în penumbră ; numai ochelarii de nichel, de pe nas, îi sînt mari. Îl auzim vorbind domol, șovăind parcă.

— Franz, dacă mi se întîmplă ceva mîine, nu mi-e frică...

Răsuflă adînc.

— ...de Else și de copii ai tu grijă, nu-i așa ?

— Lasă prostiile, Erich ! N-o să fie moarte de om.

Cum rostește Franz cuvintele astea ! Nici el nu prea crede ceea ce spune.

— ...Orice s-ar întîmpla, te poți bizui pe mine !

Observ că Rothacker îi strînge mîna.

Străbătem fără grabă străzile. Kätthe, prietena mea, mă ține de braț. Și-a pus rochia nouă, bleumarin. Franz, fratele ei, merge înaintea noastră. Și el a luat-o pe Hilde de braț. Aproape toți ne-am pus straiele de duminică.

Peste noapte, Berlinul s-a transformat într-o tabără. Trec pe lângă noi patru de câte șase sau opt polițiști. Cu puștile pe umăr și curelele căștilor petrecute sub bărbie. Din trei în trei case, câte un post de pază a câte două santinele.

— Au fost convocați cincisprezece mii — șoptește Rothacker.

Ajungem la Moabit¹. „Mica grădină zoologică“ a devenit loc de defilare pentru S.A. Piața e înconjurată de un cordon dublu de polițiști, în spatele cărora stau grupuri de S.A. Din străzile laterale sosesc grupuri de cămăși brune, flancate de poliție. Intrarea în parc e ocupată de poliția călare. Pe lângă noi se scurg camioane de asalt. Portierele laterale care se deschid în jos sînt lăsate, ca cei dinăuntru să poată sări numaidecît. Ne topim și noi în mulțimea „trecătorilor“, ne lăsăm duși de val înaintea. Trotuarele gem de lume. Să nu ne pierdem unii pe alții! Iată-i și pe ceilalți: Franz, Ernst, Paul, Borstentolle.

Deodată răsună în piață o salvă de glasuri: „Jos cu criminalii fasciști! Jos cu ei! Jos cu ei! Jos cu ei!“

Polițiștii călări întorc caii, pornesc în linie desfășurată spre trotuare. Fețele lor, sub măști, sînt durc și dîrze, puștile le țin întoarse spre noi.

— Circulați! Împrăștiati-vă! Împrăștiati-vă!

Printre pocnetele loviturilor se aud strigăte: „Rușine! Rușine!“

Îmi îndrept ochii spre Kätthe. Figura ei se conturează mică și palidă, încadrată de gulerul de blană. Poliția împrășteie lumea. La stînga noastră, doi polițiști tîrasc un tînăr muncitor spre camionul care staționează în apropiere. Umblă încovoiat, căci i-au răsucit brațele la spate; și tot îl mai lovesc!

¹ Cartier unde se află una din cele mai mari închisori din Berlin.

— Cîinii ! Să nu-i lăsăm... să nu-i lăsăm ! gîfîie Rothacker.

Îl apuc de braț :

— Stai pe loc ! Țștia doar atîț așteaptă !

Din cealaltă parte a străzii răsună un cîntec. Internaționala ! Cîntecul se destramă, se transformă în strigăte sălbatice. Cortegiul de cămășî brune se pune în mișcare. Un lanț dublu de polițiști îi flanchează. Privesc cu atenție pe cei din fruntea rîndurilor de S.A. Toți flăcăi zdraveni ! Buzunarele pantalonilor le sînt umflate și colțuroase. Au arme !

Cîntă în cor :

*„Frontul roșu să-l nimicim !
În marș avîntat am pornit,
Pe toți din cale o să-i zdrobim !”*

Cîntecul e înăbușit de strigăte : „Frontul roșu !” „Jos cu ei ! Jos cu ei !” Un șuierat de țîgnal. Polițiștii aleargă din nou spre noi. Lovesc de data asta cu patul puștilor. Sîntem împinși lîngă un zid, mulți se refugiază sub porți. Mai încolo, spre dreapta, în învălmășeală, o muncitoare trece prin cordonul de polițiști. Se oprește în fața cămășîlor brune, ridică brațele și strigă cît poate :

— Nu sînteți decît un convoi de prizonieri ! Trimițeti poliția acasă, eroilor !

Apuc să văd cum o arestează și o duc cu dîșii.

Coloana se apropie încet de centrul orașului. Pe trotuare se înghesuie tot mai multă lume. De la ferestre se aud strigăte : „Ucișășii muncitorilor ! Ucișășii muncitorilor !” Un ghiveci de flori zboară deodată prin aer și cade în mijlocul coloanei de cămășî brune. Trei polițiști năvălesc în casa de unde a fost aruncat ghiveciul. Poliția îndreaptă puștile spre case. „Închideți ferestrele ! Închideți ferestrele !” Din case se aud șuierături stridente, totuși cele mai multe ferestre se închid. Brusc, convoiul nostru de pe trotuar se oprește. Mai zvîcnește de cîteva ori ca un automobil gata de pornire, al cărui motor se îneacă, apoi se oprește definitiv. Cei din față fac semne cu mîna.

Înapoi ! Înapoi ! Mă urc pe o bucată de zid ieșită în afară. Pe o distanță de cincizeci de metri înaintea noastră, strada e ticsită pe toată lățimea ei de către căști negre, printre care își croiește drum coloana brună. S-a sfârșit. Drumul ne-a fost tăiat. Acum mulțimea de pe trotuare începe să șovăie. Poliția curăță strada. Rothacker dă agitat din brațe, are pete roșii pe față.

— Ce ne facem acum ?... Ce ne facem acum ?

— Ne retragem, apoi prin străzile laterale o luăm mai departe. Trebuie să ajungem în piața Bülow. Înștiințează pe toți ai noștri pe care-i vezi !

Rothacker își croiește cu greu drum înainte, ca să ajungă la Franz și la grupul său.

— Prin dos, prin dos ! trece șoapta din gură în gură.

Poliția s-a oprit lângă noi. Îndreaptă puștile spre trotuare. Prin spatele lor trec cămășile brune.

— Käthe !

Fata mă privește. Scînteii mici ard în ochii ei.

— Dacă ne opresc, spunem că vrem să ne ducem spre metro, ai înțeles ?... Ți-e frică ?

Käthe dă din cap în semn că nu. Ajungem la o încrucișare de străzi. Poliția oprișe tocmai coloana demonstranților, ca să permită trecerea de-a curmezișul străzii. Traversăm strada în fugă, cotim pe o străduță laterală împreună cu alte grupuri răzlețe. Unde sînt Franz, Rothacker, ceilalți ? La naiba, trecerea e iarăși blocată — au ajuns prea tîrziu la încrucișare. Dar trebuie să pornim mai departe ! Aici strada e înfricoșător de liniștită. La ferestre se văd chipuri de oameni. În fața porților stau grupuri vorbind în șoaptă. Dinspre partea dreaptă a străzii, din față, se aude slab un cîntec. De după colț apare deodată o coloană de poliști în pas alergător.

— Închideți ferestrele ! Închideți porțile ! țipă ei.

Oamenii au dispărut. Se aude zgomotul ferestrelor care se închid, zornăitul grăbit al zăvoarelor de la porți.

— Nu-ți pierde firea, mergem înainte ! îi șoptesc lui Käthe.

Ea mă strânge de mână. Pereții caselor răsfrâng ecoul tropăiturilor de cizme grele — apoi iată în fața noastră un baston de cauciuc.

— Înapoi ! Haide ! Dați-i drumul ! Înapoi !

Simt că-mi îngheață sufletul.

— Vrem să mergem la metro ! spun eu calm.

Politiștul se uită la noi cu privirea rătăcită. Fața lui e roșie și udă de sudoare. Aparenta indiferență a lui Käthe e probabil hotărîtoare.

— Luați-o la dreapta, dar repede, spre tramvai, metroul e blocat ! spune el gîfîind. Apoi pornește în goană.

Tramvaiul ! Cum de nu mi-a venit în minte ? Mergem cu tramvaiul pînă la locul de adunare.

Tramvaiul e ticsit. Taxatorul e imobilizat în mijlocul vagonului și privește ca și noi pe geam. Cei de la urcare explică :

— În față mai e încă loc, încă un pic de loc !

Apoi cineva țipă deodată : „Afară !“ Taxatorul trage de două ori clopotul. Vagonul se golește într-o clipă. Pornim încet mai departe. Alături de noi mai merg și alții, sute de oameni. Ciudat, pe aici nu zărim decît cîte o cască de polițist, ici și colo. „Ernst Machnow — Biciclete“, citesc pe o firmă de pe partea cealaltă a străzii. Numele ăsta mă urmărește cîtva timp. Strada pare pustie. Nici un om la ferestre. Vitrinele magazinelor au obloanele lăsate. Deodată răsună un cor de voci care scandează : „Jos fascismul !“ și apoi, repetat de trei ori : „Frontul roșu !“ Eu strig, strig. Käthe mă smucește de braț.

Aud cum tremură geamurile de la o vitrină, lîngă mine, în spatele ruloului tras. La capătul străzii apare un monstru cenușiu, care se apropie zornăind. Un tanc ! Privesc fețele celor dimprejurul meu. Nici o expresie schimbată, același calm desăvîrșit. Lîngă rigolă stă un om cu mustața zbîrlită și rîde. Ține mîinile în buzunarele pantalonului. Și cei din jurul lui prind acum să rîdă. Șuierături stridente, ca tăișul unui cuțit — tancul trece pe lîngă noi. În turelă, țeava mitralierei se mișcă dintr-o parte în alta, în spatele vizorului se zăresc fețe omenеști.

Cei dinaintea noastră o iau deodată la fugă. Atacă poliția ? Unde oare ? Dar nu ! Se încolonează în mijlocul străzii. Alergăm și noi. S-au format într-o clipă șiruri de cîte patru, care sporesc. Coloana ocupă acum toată lățimea străzii. Din piepturile noastre izbucnește Internaționala. Strada îngustă răsună puternic. Lîngă Käthe merge un om cu o barbă căruntă. Cîntă cu gura larg deschisă, trupul său tresaltă în tactul cîntecului. Pe reverul lui, ceva sclipește metalic. Trei săgeți ! Insigna social-democraților. Privirile noastre se întîlnesc. Cîntăm mai departe. Bătrînul tovarăș face un semn cu capul arătînd înainte și înapoi. Acum bag și eu de seamă : printre șirurile coloanei noastre strălucesc tot mai multe săgeți ! Mă bucur, valuri de căldură urcă în mine, atît de mult mă bucur. Fac semn lui Käthe cu cotul. M-a înțeles, zîmbește. De cîtă vreme mărșăluim oare — de cîteva minute ? Mi se pare că a trecut o jumătate de oră. Cei din față cotesc înspre strada Gormann. Prost au făcut ! E o înfundătură. Din capul coloanei se aud larmă, țipete presărate cu niște pocnituri ca de bici. Au început să tragă ! Sîntem împinși îndărăt. Fug toți pe trotuare, sub porți. Înapoi ! Înapoi ! Käthe atîrnă greu de brațul meu, în jurul gurii și nasului mușchii îi zvîcnesc nervos. O scutur.

— Stăpînește-te ! Stăpînește-te ! Nu-ți pierde firea !

Ne îndreptăm spre poarta unei case cu pași pe care-i silim să fie liniștiți. Cordonul de polițiști a ajuns pînă la cinci metri depărtare de noi ; au pistoalele încărcate, două-trei sînt îndreptate spre mulțime. Se aud fără întrerupere pocnetele focurilor. Luciul mat al metalului, norii mici, albaștri, de pulbere sînt atît de aproape, că i-ai putea prinde cu mîna. Lîngă noi, un bărbat îmbrăcat într-o bluză albastră își aruncă deodată brațele în aer. Se întoarce încet pe tocul cizmei și se prăbușește pe asfalt. Tocmai atunci ajungem la ușa unei case, alții ne împing buluc înăuntru. Käthe își croiește drum spre trepte.

— Stai pe loc !

Dacă se țin după noi, sus ne înhață mai ușor. Așteptăm deci, așteptăm. Prin geamul ușii, vedem aler-

gînd polițiști. Lîngă noi, o femeie cu o fetiță mică de mînă. Cu mîna liberă își astupă o ureche, fața îi zvîcnește.

— O, Doamne, Doamne, ce-o să se mai întîmple, ce-o să se mai întîmple...? repetă ea într-una.

Afară, împușcăturile se depărtează. Mă postez în fața ușii. Strada e goală. Plecăm.

O armată de polițiști, cu tancuri, cu cuiburi de mitralieră pe acoperișuri, are grijă ca străzile din jurul pieței Bülow să fie libere pentru defilarea cămășilor brune.

În seara următoare. Sîntem în camera lui Franz Zander. Hilda povestește :

— Maică-mea spune că Felix a alergat toată ziua de colo-colo. S-a întors abia după-masă și s-a trîntit pe canapea. Dar a venit unul de la S.A. să-l ia din nou. „Antenă ! i-a spus — vino numaidecît la sediu ! Au sosit dispoziții noi. Sturmführer-ul¹ te așteaptă“. De ieri ăștia au prins aripi, v-o spun eu.

Franz se joacă cu franjurile feței de masă. Cunosce foarte bine familia lui Hilde din cele spuse de ea. Îl cunosce și pe Felix, fratele ei. „Antena“ i se spune în unitatea 33, fiindcă e așa de înalt. E șef de grupă. Părinții, soții Trettin, sînt portarii unui imobil din apropierea noastră, pe strada Berlin. Tatăl Hildei a fost ani de zile șomer. E muncitor necalificat și nu s-a sinchisit niciodată de politică. Principiul său este : „Să ai din ce să trăiești, asta-i tot“. Dar postul de portar nu-i dă tot ce-i trebuie ca să trăiască. De aceea iese de două ori pe săptămînă cu bicicleta din oraș, ca să facă braconaj : să prindă iepuri și să pescuiască. Doamna Trettin are grijă de casa „ei“ și de Inge, fetița născută tîrziu, abia de cinci ani. Hilde e steno-dactilografă. Singura din familie care cîștigă. Căci nici Felix, care e lăcătuș, nu are de lucru. Cu o jumătate de an în urmă a intrat în S.A. „Pentru că m-am săturat să fiu un șomer pe care oricine poate să-l scuipe în obraz — i-a explicat el odată Hildei. Și apoi m-am

¹ Conducătorul unui grup S.A.

săturat să trăiesc pe spinarea voastră. În cazarmă am pat, am masă. Am fost mereu considerat un om de rînd. În uniformă sînt cineva, o să vedem noi ce-o să fie mai încolo“.

Bătrînului Trettin puțin îi pasă „ce face diavolul de băiat“. Dar bombăne mereu, fiindcă „toți ăștia în uniformă nu sînt buni de alta decît să vină tot timpul să-mi tropăie prin casă“.

Hilde e cam de șase luni cu noi. Käthe a făcut cunoștință cu ea la un curs seral de comerț. Hilde ține foarte mult la Franz. Au devenit prieteni. Felix habar n-are de toate astea.

Bătrîna Zander vine de la bucătărie cu un ibric cu cafea. Pune chiar și o farfurie cu prăjiuri pe masă. Își trage un scaun sub lampa cu gaz și începe să împletească. Aș vrea să-i spun o vorbă bună, dar nu-mi trece nimic prin minte. Are ochi căprui, calzi. Cute adînci i s-au săpat în jurul gurii, îi brăzdează fruntea. Chipul ei înăsprit dar blînd poartă pecetea vieții. Îmi aduc aminte ce ne-a povestit Käthe atunci cînd Franz a fost pedepsit pentru că a susținut greva din întreprindere. Bătrîna a stat o clipă fără să scoată un cuvînt, apoi a spus : „O s-o scoatem noi la capăt și așa. Tata ar fi făcut la fel“. Tatăl ei fusese social-democrat și căzuse pe front, în Franța...

— Cîteodată abia dacă izbutesc să-mi păstrez cum-pătul — continuă Hilde. Să-l fi auzit pe Felix ce se mai fălea aseară : „Am arătat noi Berlinului ieri cine sîntem ! Mișcarea noastră merge înainte, nimeni n-o mai poate opri. De comuniști n-avem de ce să ne temem, am văzut ieri. Au croncănit doar pe străzile laterale, asta a fost tot“.

Franz amestecă cu lingurița în ceașcă. Sprîncenele lui blonde sînt încruntate.

— Au contat, se vede, pe faptul că noi o să... — spune Hilde. Franz îi aruncă o privire scurtă.

Toți tăcem. Nici mai tîrziu nu izbutim să închegăm o conversație. E o atmosferă apăsătoare, care nu mai poate fi risipită.

Au trecut trei zile de la defilarea cămășilor brune. Astăzi defilăm noi. Pornim în marș spre piața Bülow. Ger mare. Ferestrele caselor și geamurile tramvaielor sînt acoperite de un strat gros de flori de gheață. Suflarea iese albă din gurile noastre. Gerul neașteptat, îngrozitor, își face drum prin hainele subțiri, uzate. Fața, mîinile înțepenesc.

Coloana cotește după un colț. Mă uit înapoi. Capătul nu se poate vedea, ci numai nesfîrșite rînduri de cîte patru oameni. Steagurile, pancartele cu lozinci plutesc, roșii, deasupra.

— Niciodată cei din sectorul nostru nu s-au prezentat în număr atît de mare ! spune Rothacker.

Nasul lui e roșu-vînat, și-a ridicat gulerul paltonului și pare și mai sfrijit, și mai mărunțel ca de obicei. Cei din frunte încep să cînte.

*„În ianuarie, sub a lunii rază,
Un spartachist¹ stătea de pază...”*

Cîntecul cuprinde tot convoiul, ajunge pînă la noi. Stîngul, stîngul, picioarele tropăie.

Grave și aspre sînt fețele. Priviți cum defilăm noi ! Fără tancuri, fără mitraliere. Noi sîntem adevăratul Berlin, Berlinul muncitoresc !

În rîndul dinaintea mea, Heinz Preuss, un tovarăș tînăr, duce steagul nostru. Nu poartă manta, are pantofii scilciați. Buzele, o dungă subțire, vînată. Heinz e șomer de ani de zile. Alături de el merge Paul Teichert, strungar la Siemens. Sub braț poartă geanta cu gustarea de dimineată ; se vede gîtul sticlei albastre cu cafea. A venit de-a dreptul de la locul de muncă. În stînga noastră trece încet un camion cu polițiști. Sînt îmbrăcați în paltoane groase, stau însă zgribuliți

¹ Membru al grupului Spartakus, organizație socialistă revoluționară înființată în 1915, care a militat activ împotriva social-democrației de dreapta.

Liga sau grupul Spartakus a devenit nucleul partidului comunist din Germania în 1918.

ca găinile. La intervale scurte trec alții pe lângă coloanele noastre. Au apărătoare de ger la urechi.

Cîntăm într-una :

*„Și răsună tunete de artilerie,
Spartakus are numai infanterie...”*

Deodată vedem un polițist care aleargă de-a lungul coloanei. Ține în mînă un blocnotes. Se oprește, răsfoiește carnetul, ridică apoi capul : „Încetați ! E interzis !” urlă el cu glas spart. Cîntecul se stinge, dar cei din față cîntă mai departe.

— Stați acasă, n-avem nevoie de voi ! strigă cineva din spatele nostru către polițiștii din camion.

— Duminică S.A.-iștii cîntau „Frontul roșu să-l nimicim !”... Atunci n-ați interzis nimic ! strigă altul.

— Alt cîntec !... Alt cîntec !

Văd cum ofițerul din camion dă un ordin. Polițiștii sar jos.

— Oho !... Oho !

— ... vigilenți ne rotim peste țara sovietică, noi, prima armată aeriană roșie din lume...

Polițistul cu carnetul a apărut iar. Am ajuns acum în mijlocul orașului. Pe trotuare, oamenii îngrămădiți ne fac semne cu mîna, ridică brațele cu pumnul strîns : „Frontul roșu !... Frontul roșu !”

În ușile magazinelor stau oameni și se uită la noi. În dosul unei vitrine, în ale cărei flori de gheață o răză de soare a topit o ferăstruie, se zăresc de asemenea fețe care privesc.

„... și tot mai sus, tot mai sus, tot mai sus, ne-nălțăm peste ura și peste batjocura lor...”

Se pare că polițistul a recunoscut în sfîrșit cîntecul, după refren, și l-a găsit în carnetul său.

— Încetați ! E interzis ! E interzis ! țipă iar.

Tăcem. În fruntea coloanei, însă, cîntecul răsună mai departe. Se vede că n-au auzit porunca. Un șir de polițiști trec în fugă pe lângă noi ; au bastoane de cauciuc în mîini. Se aude un șuierat strident.

„... fiecare clice cîntă zornăind...”

Cîntecul amuțește - brusc. Larmă și țipete : „Rușine !... Rușine !” Au început să lovească. Totuși din față de tot se aude slab dar mereu : „... apărăm Uniunea Sovietică !”

După ce mai înaintăm, vedem că în camion sînt cinci arestați.

Cu cît ne apropiem de țintă, cu atît crește mulțimea de pe trotuare. Toți ne fac semne cu mîna, ne strigă : „Frontul roșu !”

Trei zile mai înainte : minie și indignare. Azi : entuziasm general !

„S.A-iștii poartă trese cu auritură — iar poporul n-are ce băga în gură !”

O voce subțire plutește deasupra coloanei. Apoi numără : „Doi ! Trei !”

Glasuri nenumărate azvîrlă vorbele sonore în aer, izbindu-le de ziduri. Deodată pasul de marș s-a împotmolit, coloana șovăie.

— Îl arestează !

— Pe cine ?

— Nu știu.

— Pe Borstentolle !... Borstentolle !

Coloana se pune din nou în mișcare. Doi polițiști trec pe lîngă noi. Borstentolle¹, căruia i se spune așa din pricina „părului său de arici”, se află între ei. Văd cum îl îmbrîncesc între ceilalți arestați din camion.

Străzi nesfirșite. Cîntăm, cîntăm : Internaționala. De zeci de ori una după alta. Sînt singurele cîntece după care nu urmează strigătul : „Interzis !”

— Stop ! Stop !... Opriți-vă !

— De ce ? Ce s-a întîmplat ?

— Alt sector cotește înaintea noastră. Strada e blocată.

Așteptăm, așteptăm. Dinspre Spree² bate un vînt înghețat, simt fiori de frig în spate. Preuss clăntăne din dinți. Tot mai ține steagul. Nu vrea să-l treacă altcuiva. La dreapta noastră, cealaltă coloană cotește

¹ Moț ca peria.

² Rîul care traversează Berlinul.

de după colț. Batem din picioare, facem mișcări cu brațele. Frec mâinile lui Käthe. Fața ei e mică și înghețată. Coloana noastră cotește pe Kaiser-Wilhelmstrasse. Iată-ne aproape de piața Bülow. Pe strada largă, două coloane paralele. Șiruri de câte opt oameni care așteaptă. Înaintăm încet, la stînga lor.

— De ce stați pe loc ?

— Nu face pe grozavul, o să vă opriți și voi îndată — rîde unul din coloana vecină.

— Toate străzile sînt blocate. De ore întregi coloanele se scurg prin fața casei Karl Liebknecht, măi băiete !

Încă zece metri și ne oprim. Șirurile au ajuns de câte doisprezece oameni. Pe toată lățimea străzii nu vezi decît cap lîngă cap. Toți cîntă. Cerul s-a înroșit de luminile orașului. De prin case, de prin prăvălii, apar deodată cu pas grăbit femei, cu oale și cești aburinde în mîini.

— Luați și beți, că desigur ați înghețat !

Mîini care întind pachete de piine cu unt.

— Pentru șomeri !... De bună seamă că-s flămînzi !

În fața mea, Preuss mestecă cu gura plină. Își încălzește mîinile pe ceașca fierbinte.

— Cum era duminica trecută pe aici, cînd treceau cămășile brune ! observă Käthe.

Dar unde să fie oare poliția ? A intrat parcă în pămînt. Mergem mai departe. Acuși sîntem în piața Bülow, la Casa Partidului ! Benzi roșii cu lozinci se întind de-a lungul fațadelor. Brațe cu pumnii strînși se ridică brusc, cîntecul amuțește. Pe podium stă Thälmann ! Alături de el, cîțiva bărbați.

Cineva șoptește în spatele său :

— Comitetul Central.

Vedem pumnul lui Thälmann, chipul lui trece pe lîngă noi.

— Stă de ceasuri întregi în gerul ăsta năprasnic — spune Rothacker.

Ochii lui par niște bile srălucitoare, în dosul ochelarilor de nichel.

Am trecut ! Poc-poc fac cizmele. Mărșăluim în tăcere.

Peste două zile trec fără grabă pe Wallstrasse. N-am nici o țință precisă. E încă devreme, înainte de amiază. Deodată mă bate pe umăr cineva.

— Servus, eu sînt, Ede.

Ede întoarce capul mult ca să mă vadă. Ochiul său drept mă caută. În locul celui stîng are o cavitate de carne roșie cu un luciu umed. O cicatrice roșie, lată de două degete, se întinde de acolo pînă la ureche. Pavilionul urechei e un boț de carne îngust, făcut sul. În canalul auditiv rămas descoperit se vede un tampon de vată. Pe brațul stîng poartă o banderolă galbenă de invalid cu cele trei puncte negre.

— Prinzi muște, hai?... Ai timp?

— Da. Pentru ce?

— Mă duc la Oficiu. Nici o lescaie, ca de obicei. Ia să mai fac puțin sluj în fața directorului, mi-am zis. Am toate tinichelele la mine!

— Bun. Te însoțesc.

Ede povestește într-una. Cu proprietarul a avut scandal din pricina chiriei. E în restanță cu două luni. Înainte de toate, stomacul. Mă întreabă dacă l-am văzut azi pe Franz. Trebuie să-i dea socoteală de lista lui de colecte.

Erich Hoffmann, pe care noi l-am poreclit „Dreipunktete“ (Ede cu trei puncte), a luptat în război în trupele de șoc. Ochiul și jumătate din ureche i-au fost smulse în timpul unei lupte corp la corp cu grenade. Are Crucea de Fier clasa întâi și medalia de aur a invalizilor. Că are asupra lui „tinichelele“, adică decorațiile de război, mi-am imaginat cînd am văzut banderola de invalid. Umblă așa numai cînd are de-a face cu autoritățile sau cînd „lucrează“ pentru noi. Specialitatea lui Ede este să picteze lozinci noaptea pe zidurile cheiului și pe frontoanele caselor, stînd pe o scîndură mobilă, atîrnată de frînghii. Dar el mai are și „un scris frumos“: cu pumnii — cu ocazia atacurilor naziste. Cu ochiul drept vede foarte bine. Ede a fost citat în fața justiției de mai bine de douăsprezece ori. De fiecare dată, însă, cînd martorii nazisti trebuiau să-l declare complice la anumite acțiuni, începeau să dea înapoi și asta l-a scăpat. Omul cu

banderolă de invalid și chior de un ochi nu e cel cu pricina ! Pe masa judecătorului se găseau și actele militare, totul era în regulă. Ede însuși aranjează lucrurile așa ca să nu fie recunoscut. La „muncile“ de soiul ăsta poartă întotdeauna un ochi de sticlă. Când „se-ncurcă treaba“, îl vîră în buzunarul din care iese la iveală în același timp banderola de invalid.

Stau în sala de așteptare a Oficiului de asistență socială. Ede tocmai a fost chemat la director. Băncile așezate de-a lungul pereților de un cenușiu-murdar sînt ticsite. Și în mijlocul sălii așteaptă grupuri de oameni. Numai fețe supte. Numai haine peticite.

La dreapta mea, stau de vorbă două femei.

— Carne ? Încă n-am ajuns să pun carne în legume.

— Dacă n-ai, să nu mai opărești varza înainte, ci s-o fierbi înăbușit. Altfel îi pierе și ultima urmă de putere.

— S-o fierb înăbușit ? Dar cere' mai multă grăsime !...

E un aer greu. Dinspre colțul în care se află soba, vin valuri fierbinți care te ustură în gît. Dar toți se înghesuie într-acolo, să se încălzească. La stînga mea, o femeie mică, palidă. Ține un sugaci în brațe, îl leagănă. Pruncul scîncește încet, cu sughituri adînci. „Șș-șș-șș“ — îl liniștește ea.

— Astea mai merg încă. Nu-ți putem da altele. Cel mult să le punem flecuri — mi-a spus ăla acum opt zile !

Un bărbat cu părul cărunt și rar îi arată vecinului său ghețele pe care le poartă. Pielea a plesnit unde se îndoaie gheata pe părțile laterale, iar printre crăpături se văd ciorapii.

— O să-i pisez însă mereu ! Țștia își închipuie că pot să țe ducă cu zăhărelul ? mai spune el.

Vecinul său, un tînăr, rîde disprețuitor.

— Poate c-o să-ți dea Adolf ghețe noi. Acum duce tratative la Köln, în vila bancherului Schröder. Ce crezi, vorbește și despre ghețele tale ? întrebă el cu ironie amară.

— Ce țiți ! spune altul. Mai demult Goebbels a scris împotriva lor în „Angriff“ : știi, ăia din protipen-

dadă, care vor să se culce în patul așternut de noi, iar despre Papen că e un idiot !

Ușa biroului se deschide cu zgomot. Aud vocea lui Ede :

— Să crăp de foame, nu ? Dar să-mi mănînc sănătatea în tranșee v-a convenit, nu-i așa ? Vă mai spun încă o dată : mă duc să mă satur pe socoteala dumneavoastră la Aschinger. Pe socoteala dumneavoastră !

— Te previn ! Te previn ! țipă o voce dinăuntru. Ede trîntește ușa, se îndreaptă spre noi.

— Care dintre voi e flămînd ?

Tăcere. Toți îl privesc uluiți.

— Ce întrebare ! La toți ne ghiorăie mațele — spune flăcăul.

— Haideți cu mine ! Cinci dintre voi. Puteți înfuleca pe săturatelea, Mandea plătește ! spune Ede.

Nimeni nu se urnește.

Peste cîteva minute o luăm totuși din loc. Sîntem cinci. Flăcăul, de care habar n-am cine e, și încă doi tovarăși, pe care nu-i băgasem de seamă adineauri în sala de așteptare.

— Dați-i drumul, alegeți-vă ce vreți ! ne îndeamnă Ede după ce ne așezăm la o masă în localul lui Aschinger. Tot ce vă pofteste inima. Închipuți-vă că azi e duminică.

Eu comand un cotlet. Doi dintre noi, însă, parcă i-ar fi lovit cineva cu leuca în cap. Vorbește Ede pentru ei cu chelnerul.

— Ciolan pe varză. Da' să fie mare !

Mîncăm. Ede turuie într-una. Noi dăm din cap, zîmbim cu sfială. Și mie începe să mi se pară cam albastră toată chestia asta.

— Încă o halbă pe cînte și-o țigară, nu-i așa ? întreabă Ede după ce am isprăvit.

Dăm din umeri. Dar Ede comandă. De altfel, el a înghițit două porții. Noi am refuzat politicos, dar categoric. Halbele sînt goale, țigările le-am fumat.

— Acum ștergeți-o ! Eu rămîn aici — declară Ede.

Noi o tulim cu pași mari. Chelnerul se uită după noi. Simt privirile lui în ceafă. Afară, rămîn numai eu singur la capătul cel mai îndepărtat al geamului mare

de restaurant. Ede cheamă chelnerul, îl văd pe acesta cum rămîne cu gura căscată, pleacă în goană și se reîntoarce cu responsabilul. Acesta gesticulează, iar fața lui lătăreață se face roșie. Toți din local întorc capetele. Ce să mă mai încurc și eu ? Fac cîțiva pași pînă la colț. Aștept. Peste puțin timp, doi polițiști trec strada. O clipă mai tîrziu ies din restaurant cu Ede între ei. Îl duc la postul de poliție. E pe o stradă vecină, care o taie pe asta. Mă țin după ei la oarecare distanță, mă opresc iar la colțul unde am stat adinea-uri. Trec douăzeci de minute, o jumătate de oră. Mă pătrunde frigul. În sfîrșit, iată-l pe Ede ieșind. Singur ! Îmi face semn cu capul, rînjește. La colțul următor îl ajung.

— Omule !

— Ce-i, ce-i ? rîde Ede. I-am azvîrlit locotenentului tinichelele pe masă. Să crăp de foame, eu care am luptat pe front ? Așa i-am spus.

— Și la Aschinger ?

— Chelnerul ce-i altceva decît tot proletar, asta-i clar — spune Ede. I-am explicat responsabilului : El n-are nici o vină. Chemați la telefon Oficiul de asistentă socială, directorul e la curent.

— Aia o să ți-o coacă !

Ede îmi dă un ghiont.

— Și ce-o să iasă din asta ? Opt, să zicem paisprezece zile de pîrnaie. Le faci șezînd pe o bucă !

În 30 ianuarie, la prînz, o veste aleargă din casă în casă pe Wallstrasse : Hitler a fost numit cancelar !

Hitler !... Vreau s-o citesc cu ochii mei. Vînzătorului din colț i se smulg ziarele din mînă. Titlul cu litere de-o șchioapă, de pe prima pagină, mă însoțește spre casă, urcă etajul doi, îl am în fața mea pe masă :

ADOLF HITLER, CANCELAR AL REICHULUI !

Parcurg șirul de litere de dedesubt, îl parcurg încă o dată. Franz ! Trebuie să mă duc la Franz ! În ușa se aude o bătaie puternică. E Franz ! Îmi dă mîna, trece cu pași înceti pe coridor, parcă mi-ar căuta camera, parc-ar veni acum pentru prima oară la mine.

Apoi își scoate șapca. Părul său blond e learcă de sudoare. Buzele i s-au subțiat. Pare bătrîn. Mă uit la el ca și cum nu l-aș fi văzut de ani de zile.

— Du-te cu Ernst Schwiebus să anunțați grupele noastre — spune el. La ora șapte avem demonstrație. Locul de adunare obișnuit. Aveți grijă ca totul să meargă cu iuteala fulgerului!

Ochii cenușii îi sticlesc. Spune toate astea scurt, parcă s-ar mărgini să repete lucruri puse la punct de multă vreme. El a trecut peste știrea din ziar — a și depășit-o cu un pas.

— Noroc, trebuie s-o pornesc mai departe!

Vreau să vorbesc, vreau să-i spun tot ce mă frământă. Dar Franz a ajuns la ușă, mai dă o dată din cap, coboară în grabă scările sărind mai multe trepte deodată.

Demonstrație — iar?! Parc-am vrea să mai facem o demonstrație pe săturatelea! Ce ne mai rămîne acum din viața noastră particulară? Poimîine e 1 februarie, ziua în care voiam să mă mut la familia Zander. Voiam să ne căsătorim, Käthe și cu mine. Săptămîina trecută l-au primit însă pe Willi în casă. Se ascunde. A șters-o din Germania centrală. Îl caută. A strecurat manifeste într-o cazarmă. Așa că a rămas totul cum a fost. Doar n-o să locuim toți cinci în cele două camere.

Se lasă seara. Străbatem în grupuri mici strada noastră, care arată ca un furnicar pe care a călcat cineva. La toate porțile vezi oameni care discută cu aprindere.

O mulțime uriașă s-a strîns la locul de adunare. Oamenii se grupează cît ai clipi din ochi în rînduri de cîte patru. Atmosfera e încărcată. Nu zăresc nicăieri steaguri. În clipa asta îmi dau seama cum stau lucrurile. Le-ar confisca, bineînțeles, imediat! Demonstrația ne-a fost anunțată — ce idee! — cum ar putea să fie? Unde e poliția? Nu văd nici un polițist. Iată grupele noastre.

— 'nă seara — spun eu în grabă.

Käthe îmi întinde mîna. Se bucură.

— E și Willi aici?

Mă privește mirată.

— Nu. Trebuie să fie cu băgare de seamă.

— Defilez cu echipele de pază ale caselor — spun eu grăbit. Mi-e ciudă. Cum am putut pune întrebarea stupidă referitoare la Willi ?

— Echipele sînt în față. Eu rămîn aici — spune Käthe.

Totul a ținut doar cîteva clipe. Capul coloanei se pune acum în mișcare. O iau la fugă. Deodată, un steag roșu se înalță din mijlocul coloanei, colo la stînga — altul ! Au apărut și polițiștii ! Aleargă în grupuri mici de-a lungul coloanei, cu căștile pe cap. Uite, mai încolo și un camion ! Geme de uniforme albastre. Cît de lungă e coloana ! Urmează rînduri strînse de flăcăi. Echipele de pază ale caselor. În fruntea lor, Richard Hüttig și Franz Zander. Îmi aruncă o privire scurtă cînd ajung alături de ei.

— Asta va fi ultima demonstrație pe care ne-o mai tolerează — îl aud pe Franz. Vocea lui e aspră.

Bărbia lui Hüttig zvîcnește.

— Da, apoi partidul va intra în ilegalitate.

*„Sfîrșiți odată cu trecutul negru,
Sculăți popor de osîndiți...”*

Cîntăm. Ni se pare deodată ca un cîntec nou, parcă l-am cînta pentru întîia oară. Simt un fior cald în piept, inima îmi bate puternic.

„...Luptați ca totul voi să fiți...”

Cîntecul s-a isprăvit. Se aude numai tropăitul nostru pe pavaj. Nu-s prea mulți polițiști și se țin la distanță de noi. Își dau și ei seama că astăzi n-au de-a face numai cu demonștranți, ci cu oameni din popor agitați la culme, mînați de ură și plini de hotărîre. Străzile strîmte, prost luminate, șirurile dese de oameni care umplu și trotuarele îi fac mai prudenți...

Franz își îndreaptă privirea spre Richard Hüttig.

— Asta zic și eu demonstrație ! Geme strada. Toți au venit, mulți social-democrați.

— Numai de n-ar fi prea târziu !

Un glas pătrunzător, limpede, se înalță brusc :

— Jos guvernul lui Hitler ! Jos fascismul !

— Jos cu ei ! Jos cu ei ! Jos cu ei ! răspund mii de voci.

Reflectorul de pe camionul poliției, care pînă acum căuta amănunțit pe la ferestrele caselor, se îndreaptă deodată spre locul de unde țîsnise glasul. Polițiștii aleargă în grupuri pe lîngă noi. Îi văd mergînd pe lîngă coloana demonstranților, în așteptare. Se răsfireă însă în curînd, o iau spre noi, spre capul coloanei, aleargă și înapoi, acolo unde coloana cotește tocmai de după colț, ca un șarpe negru. De peste tot izbucnesc acum strigăte. De fiecare dată polițiștii aleargă spre cei care vociferează, dar îmi dau seama că vor doar să ne intimideze ; și ei sînt tulburați. Altădată s-ar fi grăbit să împartă lovituri. Camionul lor înaintează încet, o dată cu convoiul. Reflectorul de pe camion pipăie cu lumina sa violentă șirurile noastre. Nu vor să aibă surprize.

Trecem prin fața unei fabrici. La intrare, un portar în uniformă. Ferestrele atelierelor sînt luminate.

— Franz !

Acesta își întoarce ochii spre mine.

— Mîine dimineată trebuie să fim în fața fabricilor. Dacă continuă să lucreze...

— După demonstrație, vii cu noi. Dar fără să se bage de seamă. Am aranjat totul — mi-o taie el scurt...

O oră mai târziu. Richard Hüttig și Franz Zander merg la depărtare de douăzeci de pași înaintea mea. Străzile sînt pustii și adormite. Cei doi intră într-o bodegă. Îi urmez. Amîndoi stau la tejghea și beau bere. Aștia stau liniștiți și beau bere ! Dar ce se întimplă ? Credeam că... Iată-i că ies și pornesc iarăși pe străzi lungi, nesfîrșite. Am ajuns, de fapt, în alt cartier. Îi văd dispărînd din nou într-un birt, așezîndu-se din nou la o tejghea. Ce-o mai fi și năzbîtia asta ? Vreau să mă duc la Franz și să-i spun în față părerea mea, dar ei trec pe lîngă mine, ies afară. Nici nu mi-au aruncat o privire măcar. Pe fețele lor s-a așternut o expresie atît de distantă, că-mi rămîn cuvintele în gît. Se fac

pur și simplu că nu mă cunosc ! Alerg iar după ei. Totul mi se pare idiot. Sînt nebuni, curat nebuni ! Ne apropiem de al treilea birt. M-am hotărît ca de data asta să nu mă mai las tîrît după ei ca un bleg. Cei doi comandă iar bere. În local, puțină lume, doar o singură masă e ocupată de un grup de jucători zgomotoși de écarté. Aud cum trîntesc cărțile pe masă. Franz și Richard pun jos paharele goale. Dacă trec și acum pe lângă mine... Dar ei traversează lent încăperea și dispar după o ușă.

În camera în care am intrat, lume multă. Mă așez liniștit într-un colț. Nici o figură din jurul meu nu mi-e cunoscută. Franz și Richard sînt în partea cealaltă.

Un bărbat înalt, blond-roșcat, se află în față, așezat la o masă pusă de-a curmezișul. Își mută privirea de la unul la altul, aruncă fiecăruia o vorbă.

— Tu ?

— Acest „tu“ ține loc de o lungă întrebare către fiecare. Răspunsurile vin cu repeziciune :

— Ajutorul roșu... Celula 217... I.A.H.¹... Celula 274...

Franz rostește numărul celulei noastre.

— Echipele de pază ale caselor — spune Hüttig.

— Tu ?

Mă privește acum pe mine, mijind ochii. Privirea asta mă intimidează.

— ...Eu... eu...

— Cine îl cunoaște ? întrebarea sună aspru.

— Eu. E în ordine — se aude răspunsul lui Franz din cealaltă parte a odăii.

Richard Hüttig, care se află alături de el, ridică degetul arătător. Ceea ce vrea să însemne : și eu îl cunosc. Și încă cum mă cunoaște Richard ! Deodată mă cuprinde o mare bucurie la gîndul că mă cunoaște, mă simt chiar mîndru. De cît timp ne cunoaștem de fapt ? De mai bine de trei ani. Cum stă aplecat înainte ! Mic și îndesat, acum pare parcă și mai mic. Are întotdeauna o expresie atît de serioasă, de parc-ar fi mereu frămîntat de probleme încurcate. Acum, cutele din jurul

¹ Ajutorul internațional al muncitorilor.

buzelor, cele de pe frunte, deasupra sprâncenelor stufoase, sînt și mai adînci. Părul lui bogat, blond-închis, cade în dezordine pe frunte. Cum ar vorbi oare, dac-ar lua aici cuvîntul ? Ca de obicei, în propoziții scurte. Aspru. Cu glasul lui răstit din totdeauna.

Eu fusesem ultimul întreat. Omul de la masă începuse să vorbească :

— Tovarășii ! Întreprinderile pe care ne bazăm în acțiunea de mîine sînt : uzinele Aron, Zwietusch, Werner și uzina electrică din complexul Siemens. O să tipărim la noapte manifeste în locurile știute de voi, din cartierul căsuțelor de lemn. Le luați mîine în zori !

Face o pauză, privirea lui trece de la unul la altul.

— Rămîneți în stare de alarmă pînă atunci, toată noaptea. V-ați anunțat tovarășii ? O să fie...

Ușa se deschide. Un tînăr se îndreaptă spre vorbitor. Obrajii îi sînt roșii ca racul ; pare obosit. Discută în șoaptă, apoi tînărul pleacă. Vorbitorul continuă :

— În momentul ăsta, toți SA-iștii din Berlin s-au adunat la o retragere cu torțe în cartierul ministerelor. Se vor întoarce de acolo îmbătați de victorie, încă un motiv pentru ca noi să fim vigilenți ! Clar, nu-i așa ? Sau mai are cineva de pus vreo întrebare ?

Nimeni nu se înscrie.

Plecăm cîte unul. Străzile sînt pustii. Liniștea asta nefirească îmi încordează nervii. Mă doare capul.

Ceasul din turnul primăriei bate unsprezece și un sfert. Stăm în gangul casei lui Rothacker. Se aude poarta închizîndu-se. E Paul Teichert.

— Ceva nou ?

— Nimic. Retragera cu torțe se vede că nu s-a terminat încă.

— Poate ne înșelăm închipuindu-ne că naziștii vor să se răcorească azi pe socoteala noastră. Sînt, desigur, destul de ocupați cu sărbătorirea „victoriei“ lor.

— Tare m-ar mira să nu ne ofere tocmai azi o mostră a „victoriei“ lor ! Ce li se mai poate întîmpla acum ? Poliția ? Nu-i dă mîna să se pună rău cu organizația militară a noului regim. Statul nazist nu s-a născut decît de douăsprezece ore, dar el e de-acum

înainte patronul ! Cine mai vrea să-și riște postul sau simbria ?

Franz vorbește către colțul în care strălucesc ochelarii de nichel ai lui Rothacker.

— N-am zărit adineauri, în raita mea, nici o cască de polițist. Probabil că naziștii or să știe să profite de asta... Altădată nu trecea o clipă fără să întilnești câte o patrulă pe aici !

Paul Teichert și-a ridicat gulerul paltonului pînă peste urechi.

— Așa-i — spune el. Dacă nu ne apărăm singuri, s-a zis cu noi. Am văzut ce-a fost în Braunschweig și la Altona... Băieții din Altona s-au purtat așa cum se cuvine.

— „Stani“ e în stare de alarmă ? întreabă Rothacker.
„Stani“ e denumirea prescurtată a localului în care se află organizația noastră de autoapărare.

— Bineînțeles. Au chiar și patrule de motocicliști. Franz își drege glasul, scui pă.

Multă vreme nimeni nu suflă o vorbă.

Apoi se aude din nou vocea lui Rothacker, parc-ar veni de departe.

— M-am gîndit adeseori, încă mai demult, la toate astea, Franz. Cîte au avut de îndurat și pînă acum atîția dintre noi ! Și eu. Patru ani de noroi și sînge, în război. Spartakus, evenimentele din nouă sute nouăsprezece, apoi cele din douăzeci și trei...

O mașină trece prin fața casei. Ne uităm afară. Nu e decît un taxi.

— ...În douăzeci și trei. Și atunci am stat și-am așteptat ca să înceapă vremea noastră ! Astăzi stăm în stare de alarmă... ca să ne apărăm viața.

— Așa e revoluția : cînd la deal, cînd la vale ! spune încet Franz.

Teichert se întinde și cască. Apoi spune :

— Uneori te apucă desperarea. Morți, atîția morți, mii și mii. Temniță, urmăriri, toți anii ăștia. Naziștii îi dau într-una cu „vechea lor gardă“. Niște porci ! Au umblat întotdeauna cu pistoalele în buzunar, fără să pătească nimic, justiția le-a ținut partea. Frumoasă „veche gardă“ !

Poarta se deschide în grabă. Ne întoarcem. Ernst Schwiebus ! Dă din mâini agitat, abia suflă.

— Naziştii... e un motociclist aici... vin !

Ne repezim afară.

— Trebuie să apară îndată tot „Sturm“-ul ! vorbeşte iute motociclistul. E un bărbat tânăr, cu şapcă de balonseide.

— Anunţă-l pe Richard şi echipele ! spuse Franz.

Tânărul se aruncă pe motocicletă, porneşte în goană. Franz se întoarce spre noi.

— Daţi-i drumul ! Alarmă ! Fiecare ia cu el câţiva tovarăşi. Rothacker rămîne cu mine.

Şi din localul nostru, de la Werner, ţişnesc de zor tovarăşi. Jaluzelele sînt lăsate în jos cu zgomot ; deschidem porţile, alergăm în curţi. Strigăm scandalat spre zidurile sumbre : „Atenţie ! Atenţie ! Naziştii atacă Wallstrasse !“ La ferestre se aprind lumini. Oamenii coboară în grabă scările. Se trag zăvoarele la ferestrele care dau spre stradă. Un bărbat trece pe lângă mine în goană, îmbrăcat doar în halat de baie peste cămaşa de noapte. Strada noastră s-a trezit ! Dinspre colţul străzii se aude deodată un cîntec :

*„În lături din calea batalioanelor brune !
În lături din calea celor din Sturm !...“*

Nu cîntă. Urlă. Cuvintele celelalte se pierd în mijlocul şuietărilor şi strigătelor asurzitoare.

— Jos cu voi ! Jos cu voi ! Frontul roşu ! Frontul roşu !

O grămadă întunecată de oameni se apropie în grabă.

Asta nu mai e marş ! Se bulucesc, se împing unii pe alţii, ca într-un vârtej. În mijlocul adunăturii se aud deodată bufnituri surde — ghivece cu flori ! Un urlet slăbatic ţişneşte din vârtej, apoi un glas care ţipă :

— Închideţi ferestrele !... În lături din calea noastră !

Aştia vor să ia locul poliţiei ! Pe măsură ce se apropie, zăresc cataramele de la diagonale şi centuri, care sclipesc în lumina felinarelor.

— Aici !... Aici !... Un poliţist !

— Da !

Un polițist singur aleargă în fața puhoiului, casca sa strălucește. Un nazist aleargă alături de el. Văd că polițistul caută să-l convingă pe nazist de ceva. Acesta însă se întoarce, zbiară, zbiară în mijlocul vacarmului infernal :

— Rupeteți rîndurile !... Foc asupra ferestrelor !

Alb ca varul la față, Rothacker îl prinde pe Franz de reverul hainei.

— Cîinii !... Cîinii !... Cîinii !...

Vîrtejul de cămăși brune se destramă. Un pîrîit continuu țîșnește către zidurile caselor, focurile pistoalelor sfîșie întunericul străzii. Cercul de focuri se apropie încet de noi. Pîrîitul armelor se amestecă cu bufniturile obiectelor aruncate de la ferestre, cu strigătele care pornesc din toate casele : „Bandiților ! Ucideți muncitorii !“ Îmi stă un nod în gît, mă cuprinde un tremur, nu mă pot stăpîni. Deodată bag de seamă că polițistul din fruntea puhoiului de naziști nu mai aleargă. Ridică brațele, se răsucește și cade grămadă. S.A.-istul de lîngă el sare, vrea parcă să strige ceva camarazilor săi. Brațele lui se vîntură prin aer... apoi se prăbușește și el în genunchi.

Ce s-a întîmplat oare, ce s-a întîmplat ? Nu mă pot dumeri. Din strada laterală, din față, vine alergînd cîte o umbră, care se furișează în nișele caselor. Din cînd în cînd, fulgerul unui foc de armă.

Acum SA-îștii gonesc pe lîngă noi. Cizmele lor tropăic pe după colț. Au dispărut ca strigoii. Două trupuri, ca două pete întunecate, zac pe asfalt.

Peste cîteva minute, sirena unui car de asalt al poliției sfîșie aerul. Camionul se apropie cu viteză amețitoare. Lumina reflectoarele lui scrutează asfaltul. Frînează scrișnind. Lumina reflectoarelor se așterne acum peste trupurile de pe asfalt. Doi dintre oamenii noștri de la „Stani“ se îndreaptă către poliști. Aceștia așteaptă cu pistoalele în mînă.

Se aude limpede și sigur glasul unuia dintre tovarăși :

— Naziștii au atacat Wallstrasse !

Și arată către cei căzuți :

— Aștia trec în contul dumneavoastră, domnuie vardist !

Ajută apoi la încărcarea celor două trupuri.
— La spitalul Westend !... Repede !... Repede !

În aceeași noapte. În colonia de cocioabe din Siemenstadt ¹. Am venit îndată aici după atacul S.A.-iştilor.

Franz închide cutia aparatului de multiplicat, care are un capac cu arc, și apoi cască. Eu îmi șterg cu o cârpă mâinile pătate de vopsea.

— Cît e ceasul ?

— Aproape patru — spune Strubbel. Și-a apropiat ceasul de buzunar de lampa de petrol.

Mă îndrept din șale, mă doare spatele. Mi-e frig. Nu doresc decît să dorm. O, de-aș putea dormi ! Am un gust fad, de metal, în gură, care îmi mărește oboseala pînă la greață.

— Ești sfîrșit, nu-i așa ? întreabă Strubbel.

Părul negru îi cade zbîrlit pe frunte.

Îți vine mereu să i-l dai înapoi pe spate.

— Păi cum să nu fie ! răspunde Rothacker pentru mine. Stă pe jumătate întins pe canapeaua șubredă din baracă. E palid. În dosul ochelarilor i se văd marginile înroșite ale pleoapelor.

— Ei, dar am scos o mie cinci sute de foi ! ne consolează Franz. Iar lui Strubbel îi spune : N-ai fi putut să le dai gata de unul singur... Nu !

Manifestele stau în teancuri, așezate în lung și în lat pe masă. Sînt încă umede.

— Dacă și ceilalți au tot atîtea, Siemens-ul o să fie inundat ! se bucură Strubbel.

Nu răspunde nimeni. M-am așezat în fotoliul dărăpănat de nuiiele și moțai. Franz șade lîngă Rothacker. Acum, cînd corpul stă nemișcat, nevoia de somn se face și mai irezistibil simțită. Mă silesc din răspuțeri să-mi țin ochii deschiși.

Pe pereții de scînduri atîrnă de jur împrejur piei de iepure căptușite cu hîrtie. În colțul din stînga se află un pat de campanie din fier, acoperit cu o plapumă roșie ferfeniță. Alături, pe după ușa de lîngă patul de

¹ Suburbie a Berlinului, denumită după complexul uriaș de uzine electro-mecanice Siemens.

campanie, doarme nevasta lui Strubbel cu Heini, care are trei ani. Strubbel a locuit mai demult pe strada noastră. E șomer de trei ani. L-a dat afară proprietarul. I-a scos mobila în stradă. Strubbel s-a mutat atunci pe la tovarăși. Mai târziu l-am ajutat să-și clădească baraca. Acum el e îndrumătorul politic al celulei din colonia de barăci de la Siemens. Mahalaua Siemens e o citadelă nazistă. Numai mic-burghezi. Cînd sînt alegeri, la opt din zece ferestre, atîrnă steagul cu zvastică.

Cineva mă scutură de umeri — totuși am ațipit.

— Gata, e timpul să pornim!

Strubbel dă la o parte sacul de cartofi care stă ațînat în fața ușii.

— Succes! Nu vă lăsați înhățați!

Afară miroase a gunoi și putreziciune. Undeva începe să latre un ciîne. Un vâl lăptos de ceață plutește deasupra căsuțelor. E frig. Cotim la dreapta. Înaintea noastră se ridică rambleul înalt de cale ferată. Un tren lung de marfă trece cu zgomot peste pod. Locomotiva scoate nori albi, groși. Ceasul din gară arată ora cinci fără cîteva minute. Sala de ghișee e goală. Funcționarul șade cu o mutră adormită în cabina lui. Se uită la noi nedumerit.

— Așteptăm afară — spune Franz încet.

Lumina lămpilor cu arc se răsfrînge tremurînd în apa canalului din spatele viaductului. Mă rezem de gard.

— Iată-i!

Sosesc Ernst Schwiebus, „confectionarul“, Heinz Preuss și Ede.

Ede și-a pus ochiul de sticlă. Ne strîngem mîna.

— Noaptea asta a fost razie în Wallstrasse, măi! spune Schwiebus. La ora două au ocupat străzile dimprejur. Paul Teichert n-a venit la locul de întîlnire. Se vede că n-a putut ieși, măi! Acest „măi“ la sfîrșitul propoziției este un obicei al lui Schwiebus.

— Spune tot ce știi. Au fost arestări? întrebă Franz.

— Nu, dar n-ar fi exclus, măi.

— Trebuie să ne înțelegem, unde să spunem că ne-am petrecut noaptea? Franz ne face semn mie și lui Rothacker.

Împărțim în grabă manifestele. Fiecare își îndeasă buzunarele. Pe dinaintea noastră, un tren luminat trece peste pod. Franz ne îndeamnă să ne grăbim.

— Tu vorbești în grupa ta, Schwiebus. Eu într-a mea. Începeți cu primele vagoane, noi le luăm pe cele din urmă. Apoi ne întoarcem aici cu trenurile goale. Dacă unii dintre noi nu sosesc, ceilalți părăsesc gara. Atenție pe peroane, să nu fie ceva suspect! Gata!

— Eu nu pot rămîne decît pînă la ora șapte, măi, mă așteaptă mașina mea cu pedale — spune zorit Schwiebus, care e curier cu bicicleta la o drogherie.

— Vei fi terminat de mult pînă atunci!

Ne despărțim. Nervii îmi sînt încordați. Oboseala mi-a trecut. Numai în cap simt o apăsare surdă și ochii îmi ard. Peronul ticsit de oameni. Trenurile electrice sosesc unul după altul în gară. Schimbul de dimineată de la uzinele Siemens se duce la lucru. Mii de muncitori. E prima dimineată după ce Hitler a fost numit cancelar.

În compartiment miroase a sudoare și fum stătut. Oamenii stau pe bănci cu figuri toropite. Unii lasă capul în jos. Își continuă somnul, profitînd de drumul cu trenul. Întindem fiecare cîte un manifest. M-am zăpăcit. Totul e altfel decît m-aș fi așteptat. Nimeni nu scoate o vorbă, nu se agită. Toți primesc în tăcere manifestele din mîna noastră. Unii își aruncă ochii peste ele, cei mai mulți le vîră imediat în buzunar. Franz se postează în mijlocul vagonului. Începe cu vocea ridicată:

— Colegi! Ieri Hitler a ajuns cancelarul Reichului. Capitaliștii germani l-au adus la putere, deoarece nu văd altă ieșire din criză decît să exploateze și mai crunt muncitorimea. Hitler o să facă din Germania o închisoare pentru muncitori. Orice rezistență va fi înăbușită prin teroare. Aseară S.A-istii au și început să atace cartierele muncitorești. Colegi! Muncitorii din lumea întreagă și-au ațintit ochii asupra noastră în aceste momente. De voi, cei din întreprinderi, va depinde dacă fascismul sîngeros își va putea îndeplini planul.

Prin ferestrele vagoanelor se zărește regiunea pustie. Semnale luminoase în diferite culori. Franz își aruncă repede privirea într-o parte, vorbește mai iute :

— Noi, comuniștii, șomerii și angajații din uzine, venim spre voi ca să luptăm alături, tovărășește. Noi vă spunem : Nu puneți azi mîna pe nici un comutator ! Nu puneți în mișcare nici o mașină ! Țineți în grabă adunări pe secții, la vestiare, în sălile de mese, pretutindeni ! Discutați situația. Alegeți comitete de acțiune. La dictatura lui Hitler există doar un singur răspuns : grevă politică generală în întreaga Germanie ! E în joc însăși viața noastră, viitorul copiilor noștri, nu uitați asta !

Franz vorbește cu înflăcărare. Mă uit cu atenție la figurile din jur. Toți ochii sînt ațintiți asupra lui, dar compartimentul rămîne și acum tăcut. Trebuie să ne înțeleagă, trebuie să priceapă ! Acum, în clipa asta !

— Dați-i drumul, discutați ! ne șoptește Franz.

Trenul urcă o pantă piezișă, stă aplecat într-o parte.

Pătrund între două șiruri de bănci unde stau doi muncitori tineri, unul mai vîrstnic și o femeie. Femeia a împăturit manifestul într-un pătrat mic, îl sucește între degete. Bătrînul îl citește, ceilalți doi se vede că l-au băgat în buzunar.

Inseamnă că nu l-au citit.

— Colegi ! Nu ne putem despărți așa. Desigur, simțiți și voi, întocmai ca și noi, că ceva trebuie să se întîmple. Chiar azi ! Muncitorimea trebuie să se apere. Stați de vorbă fără întîrziere cu colegii din secția noastră.

Stau aplecat înainte, trenul se clatină și mă scutură. Femeia mă privește pieziș, cu ochi mici, neliniștiți. Strînge buzele. „Grevă ! Dar pișicher mai ești, scumpule !” pare să spună privirea ei. Muncitorul tînăr din stînga dă din umeri.

— Ai dreptate... da — spune el tăgănat. Cel de lîngă dînsul se joacă stîngenit cu geanta în care își duce mîncarea. Afară, pămîntul e acoperit de un strat subțire, cenușiu, murdar, de gheață.

— Nu putem face nimic. Trebuie să așteptăm, să vedem ce hotărîre iau syndicatele — spune bătrînul.

Găsesc în sfârșit un punct de sprijin în ochii lui liniștiți, întunecați.

— N-are rost să mai așteptăm. Oricum, trebuie să înceapă de undeva. Ceilalți se vor lua apoi după noi !
Bătrînul scutură capul.

— Fără directive din partea sindicatelor ! Fără fonduri de grevă ! Să ne repezim așa, orbește ? ! Tînărul din stînga dă din cap în semn că e de aceeași părere : „Cu neputință !”

— Ne pierdem pîinea, asta o să fie ! intervine femeia cu glas ascuțit.

— Contra întregii muncitorimi n-au să poată...

Trenul frînează scrișnind și se oprește. Toți se înghesuie spre uși. Afară, pe plăci mari, smălțuite stă scris „Uzinele Werner”.

Suflă un vînt înghețat pe peronul neacoperit. În apropiere se înalță clădirile uzinei. Pătratele luminoase ale ferestrelor se ridică pînă la mare înălțime spre cerul sur-alburii. În dosul pereților de sticlă se vede ca un schelet scara cu trepte late. Oamenii mișună, ca niște puncte mici. Prin curtea uzinei, jos, la stînga, trec rînduri dese. Zeci de mii sînt înghițiți în cîteva minute. Dacă toți ar...

— Acolo, în fața gării, în fața intrării în uzină, ar trebui să fie cîcva care să distribuie manifeste ! spune Rothacker.

— Celulele coloniei de barăci.

În cealaltă parte a peronului intră un tren gol. Schwiebus coboară în grabă cu grupa sa.

— Ce e, mări ?

— Rămîneți aici, noi mergem la gara Fürstenbrunn — spune Franz.

Străbătem în goană străzile strîmte pe care străjuiesc numai clădiri ale întreprinderii. Ziduri cenușii, în fața lor o fișie de iarbă și garduri de fier. Ede e cu noi acum. „Vreau să vin cu voi” — declarase. Ne ies în cale grupuri de muncitori. Rothacker începe să împartă manifeste. Nici urmă de poliție.

— Lasă, pentru pod — spune Franz.

Pe trotuare, împrăștiate, manifeste. Le aruncă pur și simplu, sînt fricoși. La dreapta, fabricile rămîn în

urma noastră, înaintea noastră apare podul Fürstenbrunn. Aici, la canal, se face alimentația cu apă a uzinelor. În spatele podului se înalță cocoașa întunecată a gării Fürstenbrunn. E cea de-a doua legătură cu calea ferată a uzinelor. În timpul zilei e pustiu. Acum însă coboară aici mii de muncitori. Trec înghesuiți în șiruri de cîte patru peste podul îngust. Împărțim manifeste, rostim cîteva cuvinte în grabă. Nu e nici timpul, nici locul pentru discuții, căci toți se zoresc. Stocul meu de manifeste se isprăvește curînd. Iată-l și pe Rothacker cu mîinile goale.

— Și nici măcar nu e picior de polițist pe aici !

Franz se uită cu ochi pironiți la mulțimea care se scurge de zor.

— Aici ar fi fost nevoie de mai mult, de ceva mult mai vast. Întîia dimineată după ridicarea lui Hitler la rangul de cancelar, în cel mai mare cartier industrial din Berlin ! Ar fi trebuit două sute de oameni drept pază și, în mijlocul lor, unul dintre fruntașii partidului. Să fi vorbit două-trei minute. Ar fi fost un semnal pentru întreaga Germanie.

Stăm locului pînă cînd coloana de muncitori se fărîmîțează. Mai trec în grabă cîteva întirziați. O sirenă sfîșie liniștea, se amplifică tînguitoare pînă cînd sunetul ei se subțiază și își dă sufletul schelălăind. Franz face semn din cap : „Să mergem !”

Ghetele noastre bocăne pe pavaj. Nici unul nu scoate o vorbă. Un simțămînt de neputință mă covîrșește, mă doboară. La stînga se înalță, deasupra noianului de clădiri, turnul pătrat și masiv al uzinelor Siemens. Din gura lui se preling nori subțiri de fum. El e și hornul, și ceasul, emblema orașului Siemens. Pe fiecare latură a turnului, arătătoare luminoase, lungi de un metru, înconjurate de patrate luminoase, indică ora. Poți citi ora de la o distanță de cîteva kilometri. Arătătoarele par să-mi facă semn batjocoritoare : „Vreți să tulburați desfășurarea normală a lucrurilor ? — Iată ! — Toți au sosit punctual. Auziți zgomotul din hale ? Ha-ha-ha, totul continuă ca și mai înainte”.

Franz vorbește deodată aspru :

— Sîntem cu toții prezenți la locurile noastre. Asaltăm citadelele industriale. Din afară ! Dar ecoul dinăuntru ?

Pare obosit, cu obrazii supti. Șapca i-a alunecat pe ceafă. Își leagănă greoi umerii lați. Și figurile lui Ede și Rothacker par îndîrjite. În cuvintele lui Franz se ascunde un adevăr îngrozitor. Picioarele mele sînt ca de plumb. Pe deasupra mai e și o sfirșeală fizică. De-aș putea să dorm, numai să dorm ! La stînga încep coloniile de cocioabe. Coloniile noastre de cocioabe. La unele din ferestrele joase pîlpîie o lumină gălbuie. O coloană subțire de fum se ridică drept în sus, dintr-un horn de tinichea. Un cocoș cîntă.

— Toți sîntem șomeri — spune Rothacker. De ce ? Fiindcă întotdeauna cei mai buni au fost dați afară din întreprinderi ! N-ai zburat și tu tot de aici ? Acum, de afară... nu-i același lucru !

Franz întoarce capul. Se uită la Rothacker de parcă l-ar vedea pentru prima dată.

— Activitatea noastră în syndicate...

Răsufală adînc.

— Ai auzit azi răspunsurile. Să așteptăm...

Ede scuipe cu zgomot și își bate brațele de trup :

— Al naibii frig, nu ?

Apoi, parcă și-ar aminti deodată de ceea ce vorbeam :

— Să așteptăm, să așteptăm... Ascultați-mă pe mine, sub cuvîntul ăsta mulți ascund ceva. De pildă Heini Ketzel de la noi, din vecini. Îl cunoașteți și voi. Lucrează aici la modelaje. O muncă și o trudă fără margini, zice el, cu nisipul umed și altele de soiul ăsta. Cîștigă și el cîțiva gologani, așa cam la treizeci de mărci. Dar moare de frică, nu cumva să-și piardă pîrlita asta de slujbă ! Și apoi pune bani la ciorap, pentru drăguță. Fata vrea un gramofon.

Rîde disprețuitor.

— Cît l-am dăscălit ! Dar ăla nu știe decît de mitica lui, de gramofon, să meargă duminica la cinema cu ea, altceva nu-l mai interesează. Și sînt o mulțime de felul ăsta ! Trebuie să-i punem și pe ei la socoteală.

Am ajuns la gara Jungfernheide. Tramvaie aglomerate trec unul după altul. Pe viaduct trec trenuri. Deși s-a făcut ziuă, sînt încă luminate : funcționarii de la Siemens merg la birou.

Franz se oprește.

— Să ne despărțin aici. Fiți cu băgare de seamă în Wallstrasse.

În ziare apar articole lungi în legătură cu întîmplările petrecute pe strada noastră în noaptea de după numirea lui Hitler cancelar. Polițistul pe care l-am văzut prăbușindu-se deodată în fața S.A-istului care trăgea cu arma se numește Zauritz, iar S.A-istul e Sturmführer-ul Maikowski din unitatea 33. Amîndoi au murit.

Cei din unitatea 33 au ucis un polițist cu salvele lor, pe care le-au tras prosteste, de frică — și și-au omorît propriul lor comandant ! Am văzut asta cu ochii noștri — și acum citim în ziare că amîndoi sînt victimele comuniștilor ! Ziarele nu pomenesc o singură vorbă măcar de faptul că S.A-iștii au năvălit în strada noastră, că au vrut „s-o cucerască“ luînd-o cu asalt. Ziarele naziste sînt pline de articole ațîțitoare, deșănțate. Pe Maikowski îl numesc „o nouă victimă a comunei“. Se pare că moartea lui Maikowski va servi de pretext pentru un val sporit de teroare, împotriva străzii noastre plină de comuniști atît de urîți de ei, căci aseară s-au și arătat efectele acestor articole instigatoare. Tot detașamentul de S.A-iști Berlin-vest a mărșăluit prin strada noastră. A fost o demonstrație de răzbunare pentru „asasinarea“ lui Maikowski. Cu mult înainte de începerea ei, poliția a dat buzna în birt la Werner și l-a somat pe birtaș să închidă localul. Apoi a ocupat toate colțurile și a oprit circulația pe stradă. Un automobil de asalt patrula fără întrerupere, cînd în sus, cînd în jos, luminînd cu reflectoarele lui ferestrele locuințelor. Poliția a cercetat și acoperișurile, să vadă dacă nu cumva s-au ascuns acolo niscaiva „pușcași“. Nici o lumină nu ardea la ferestrele care dădeau spre stradă. Parcă orice viață s-ar fi stins. Apoi cămașile brune au străbătut strada în șiruri lungi, cu făclii aprinse în mîini.

Strigătele lor de răzbunare, cîntecele lor, care semănau mai mult a urlete, au fost întîmpinate cu o liniște de mormînt. Această tăcere impusă era însă mai grăitoare ca orice.

Încordarea nervoasă din ultimele zile a trezit în mine o dorință fierbinte de a trăi, o mare nevoie de destindere. Niciodată n-am mai avut o senzație asemănătoare. Trebuie să mă duc la Käthe. Vreau s-o văd, să-i aud vocea.

Pe doamna Zander o găsesc la bucătărie, în fața mașinii de cusut.

— Franz e acasă ?

Mi-e rușine să întreb așa, deodată, de Käthe.

— Nu. Dar intră ; Käthe e acasă.

Stă pe canapea. Lîngă ea un munte de ciorapi. Nu m-a auzit intrînd.

— 'nă seara, Käthe.

— Jan ! Ochii ei căprui capătă o strălucire caldă. Stai jos !

E îmbrăcată azi în rochia roșie de culoarea vinului, cu cordonul împletit. Rochia i se lipește de corp. Arată bine. Cînd se apleacă deasupra ciorapului, o șuviță blondă de păr îi cade pe frunte. O suflă înapoi.

— De ce ești atît de tăcut ?

Îmi aruncă o privire cercetătoare.

— Nu poți să ai mereu chef de vorbă.

Mașina de cusut zumzăie în bucătărie. Se oprește, apoi zumzăie din nou.

— Venisem să te iau. Să mergem să ne mișcăm puțin.

E de acord.

— Bine, îndată, să mai țes o gaură.

Felinarele s-au aprins. E o vreme răcoroasă, uscată. Trag adînc în piept aerul curat din acest anotimp.

Käthe și-a vîrît mîna în buzunarul paltonului meu. Pot s-o cuprind toată, atît de mică e. Fac pași mărunți, ca și ea. Că șal drăguț, cu carouri peștrițe, are în jurul gîtului ! Arată atît de proaspătă și de veselă ! Totul pare frumos în felul acesta. Să nu te gîndești la nimic, doar să mergi, să mergi într-una. Nici nu simțim nevoia să vorbim. Cafeneaua este mică și

aproape goală. Kätthe se sprijină de mine. Ne bucurăm. Luăm o ceașcă de cafea fierbinte care ne încălzește. Obrajii lui Kätthe sînt ca bujorii, ochii îi strălucesc. Iau în mînă revista ilustrată de pe masa vecină. Pe pagina a doua, o fotografie arată niște polițiști mărșăluind.

— Poliție cu steag cu zvastică pe podul Rinului. Deci s-a oficializat ! Pun revista pe masă.

— Willi a plecat — spune Kätthe.

Și ea a văzut fotografia.

— Așa ?

— Nu s-a mai simțit în siguranță, după razie.

Dintr-o dată toate astea redevin actuale. Da, ade-vărat, ar fi trebuit să-l văd în casă.

— Hai, Kätthe, să mergem la mine acasă.

Descui poarta casei în care locuiesc. Kätthe stă aproape de tot de mine. N-am scos nici un cuvînt. Orbecăim urcînd treptele întunecoase.

— Ușor, să nu trezim gazda !

Cu cîteva zile înainte, ziarele anunțaseră că Sturmführer-ului Maikowski și polițistul Zauritz li se vor face funeralii naționale. Astăzi au fost așezați amîndoi pe catafalc în domul din Berlin. Solemnitatea a avut loc în prezența lui Hitler, a guvernului, a vîrfurilor din S.A., S.S. și din poliție.

Ziarele de seară publică lungi reportaje cu fotografii. Din nou, articolele cuprind minciuna că cei doi au fost uciși de comuniști. În fața domului au defilat unitatea 33 de S.A-iști și un detașament de poliție.

Franz mi-a povestit că solemnitatea a fost transmisă de toate posturile de radio germane. El se găsea tocmai atunci la un tovarăș și a auzit cum reporterul radio-difuziunii (o fotografie îl arată în fața microfonului, pe treptele domului) a întîmpinat pe S.A-iști cu cuvintele : „Iată acum temuta unitate ucigașă 33 a Sturm-ului“.

— Nu se sfiesc să laude în public pe cei din unitatea 33 pentru teroarea răspîdită de ei de ani de zile — spune Franz. Asta nu e altceva decît un îndemn la noi acte de samavolnicie împotriva străzii noastre. Cazul Maikowski o să aibă desigur urmări neplăcute pentru

noi, doar nu degeaba face guvernul nazist atîta vîlvă în jurul acestei afaceri. Ar trebui să atragem atenția tuturor tovarășilor să fie și mai prudenți.

Niciodată nu mi-a vorbit Franz atît de îngrijorat ca acum.

„Germania nu e totuna cu Italia“ — au spus mereu numeroși tovarăși. Dar primele noastre încercări de a dezlănțui greva generală împotriva guvernului nazist au eșuat. Să aibă oare Franz dreptate? Ne aflăm oare într-adevăr la începutul unui regim fascist sîngeros în Germania?

Strada urcă în pantă.

— Strada Röntgen. Sectorul lor de vînătoare.

Franz arată cu capul peste drum. Pe partea cealaltă se află sediul unității 33. Nu se zărește nici o uniformă. Unde s-au dus iar?

Am ajuns pe porțiunea cea mai ridicată a străzii. Un pod mare trece peste Spree. În stînga se leagănă lămpile cu arc prinse de zidurile cheiului. O macara mare se mișcă fără zgomot dintr-o parte într-alta, își înfige prinzătoarele adînc în vasele de transport. În spate, se întind șantiere lungi, luminate. Din mijlocul lor se înalță un horn uriaș înspre cerul de seară. Ghearele telefericului pentru cocs scrișnesc strident. E uzina electrică Charlottenburg de pe malul rîului Spree.

Deodată Franz se oprește. Vîntul aduce de peste Spree zgomotul unor pocnituri. Sîntem numai urechi. Acum iar : de trei, de patru, de cinci ori !

— S-ar zice că sînt împușcături !

Las jos mîna pe care o ținusem pîlnie la ureche.

— Da. Numai de n-ar fi la Willmann.

Willmann este un local al echipelor de pază, al nostru. E așezat pe o stradă laterală din vecinătatea rîului.

— Sediul „Sturm“-ului părea atît de pustiu — spune în șoaptă Franz.

La asta mă gîndisem și eu.

O luăm de-a lungul unor ziduri lungi de garaje, cotim apoi la stînga. Franz apasă de trei ori pe butonul soneriei de la o poartă. Casa mi-e străină. Poarta se deschise scîrțîind, are deschizător electric. Portarul apare

la vizeta coridorului. Un omuleț scund, cărunț, cu ochelari.

— Dorim să ne informăm despre locuința liberă cu două camere.

— Pofțiți, vă rog. Prima ușă la dreapta — spune omulețul cu glas subțire.

Trecem printr-un vestibul lung și ajungem într-o cameră mare, slab luminată. Trei bărbați ne scutură mîna. Cunosc numai pe unul dintre ei, e din sectorul vecin. Se mai află acolo un ins înalt, chel, cu o expresie energică, și unul mai mărunț, cu o bărbuță mică, neagră. Portarul lasă ușa întredeschisă. Tîrșiitul papucilor lui se pierde pe coridor.

— Nu putem să începem încă — îi spune bărbatul chel lui Franz.

— Lipsesc doi conducători de echipe.

— Da, bine.

Un pendul ticăie. Deasupra unei canapele atîrnă o colivie de păsări. E acoperită cu o cîrpă de culoare închisă. Ne așezăm pe scaune masive, sculptate. De afară răsună deodată țîriitul soneriei. Și se aud din nou tîrșiind papucii bătrînului. Ne îndreptăm privirile spre ușă.

O voce joasă : „Dorim să ne informăm despre o locuință liberă cu două camere“. Și vocea subțire a bătrînului, care răspunde. Apoi bocănit de bocanci pe coridor. Richard Hüttig ! Dar cine e celălalt ? Nu-l cunosc. Figura lui Hüttig e sumbră. În jurul gurii are cute adînci.

— Am întîrziat. Acum o jumătate de oră, S.A-iștii au atacat cu armele localul lui Willmann.

Tăcere mormîntală. Privirile lui Hüttig trec peste noi.

— Pe un tovarăș l-a lovit un glonț în burtă, pe altul în umăr.

Obrazul lui tresare. Mîinile grele i se încheștează de centură. Tăcerea dăinuie încă. În sfîrșit, bărbatul chel ia cuvîntul :

— Despre asta, mai tîrziu. Înainte de toate...

Își trece mîna peste frunte.

— Cîțiva tovarăși au fost arestați. Din pricina celor întîmplate în noaptea de 30 ianuarie. Cei mai mulți

dintre ei sînt oameni din echipele de la „Stani“. În urma unui ordin venit de sus, ziarele au umflat lucrurile. Din Sturmführer-ul Maikowski, cel împușcat, vor face probabil un nou Horst Wessel¹. Trebuie să demascăm în fața opiniei publice pe adevăratul ucigaș, tovarăși. Prin ziare și manifeste.

Timp de cîteva clipe se aude numai ticăitul pendulei.

— Vom pune următoarea întrebare : Ce-a căutat în acea noapte Sturm-ul înarmat pînă în dinți pe Wallstrasse ? Drumul său de întoarcere era în direcție opusă. De ce nu se face autopsia cadavrelor ? Pentru că asta ar dovedi că împușcăturile au fost trase din imediată apropiere. Fiindcă s-ar dovedi că Maikowski și polițistul Zauritz au fost împușcați de către S.A-iștii care mărșăluiau în urma lor.

Vorbitorul ne privește pe rînd.

— Rețineți mai întii următoarele fapte : După cum am auzit, polițistul Zauritz nu avea sentimente dușmănoase față de noi. Văduva lui este acum silită să participe la toată campania de instigare. Au amenințat-o că în caz contrar i se va lua pensia. Are un copil. Presa nazistă scrie că numele străzii va fi schimbat : se va numi strada Maikowski. Se va fixa o placă de bronz pe locul unde a căzut. Vedeți dar că sînt hotărîți să facă totul pentru ca să ne poată califica drept „comunarzi ucigași“ !

Richard Hüttig ridică privirea, vrea să spună ceva.

— O clipă ! Încă un lucru : În zilele următoare vom depune pe locul crimei o coroană cu panglica roșie pentru polițistul Zauritz. Ca semn al doliului nostru și spre a sublinia public că nu sîntem vinovați de moartea lui. În legătură cu aceasta vă rog însă să păstrați tăcere. Față de oricine !

Richard Hüttig își așază mîinile mari pe masă. Și le privește, apoi începe :

¹ Conducător de S.A. fanatic, autor al unui cîntec din care naziștii au făcut imnul lor ; ei au pus omorîrea lui Horst Wessel pe scama comuniștilor și-au făcut dintr-însul „o victimă“.

— Noi, echipele de pază a caselor, vă vom sprijini, ca de obicei. Sîntem doar răspunzători de viața proletarilor din Charlottenberg. Știți cît de mulți morți avem pînă acum... Vocea lui se întunecă : Poate că în clipa asta s-a mai adăugat unul.

Strînge pumnii. Ridică capul :

— Trebuie să vă comunic, în numele băieților mei, că n-o să ne mai lăsăm înjunghiați fără să ne apărăm. Bineînțeles, n-o să purcedem la acte de terorism. Dar trebuie să ne apărăm viața. Cele întîmplate azi nu constituie decît un început pentru S.A. Am devenit pentru ei pradă, vînat.

Hüttig tace. Mă simt adînc mișcat. Unul dintre tovarășii de lîngă mine spune :

— Așa e. Asta-i singura cale care ne-a mai rămas.

Bărbatul chel îi privește lung pe amîndoi.

— N-avem nimic de obiectat dacă e vorba de apărarea vieții. Dar fără provocări. De băieți ca voi o să avem mare nevoie.

Se ridică.

— Încă o dată : aparatele de multiplicat nu trebuie să stea o clipă !

Am fost să-i iau pe Franz și pe fete. Vrem să ne ducem la cinema. Hilde și Käthe merg în fața noastră, braț la braț.

Îmi pare bine că Franz este tovarășul și prietenul meu. Că amîndoi sîntem îndrăgostiți. Că fetele noastre sînt prietene.

Fetele se opresc la colț, în fața coloanei cu afișe.

— Dragoste, spionaj, ca de obicei — spune Hilde.

— „Casa de marmură“, un film de René Clair — spune Käthe.

— Mai degrabă asta.

Franz s-a dus să vadă și în dosul coloanei.

— Ia priviți aici !

— Ce ton ! Ce-o fi avînd ?

Pe coloană, de sus pînă jos, placate naziste pentru alegerile din Reichstag, care vor avea loc în 5 martie. Pe unul din afișe se vede un grup de figuri înfometate, bărbați, femei cu copii. Dedesubt scrie cu litere mari :

„Hitler e ultima noastră speranță“. Deasupra, un afiș cu chipul lui Hitler : „Popor german, dă-mi un răgaz de patru ani, și judecă apoi !“

— Numai de-ale lor ! Întreprinderea de reclame a primit ordin să nu lipească decît din astea — zice Franz.

— La radio numai asta auzi toată ziua. Se milogesc de-a dreptul : „Alegeți-l pe Hitler !“ observă Hilde.

— Păi și-așa au declarat că vor continua să guverneze și cu, și fără majoritate. Că nu-i vor mai lăsa pe deputații noștri să intre în Parlament !

Pornim încetîșor mai departe.

— Factotumul nostru, șefa de birou — povestește Käthe — a votat întotdeauna pentru național-germani. Avem nevoie de un bărbat cu mîină forte, susține ea acum. Dumnezeu ni l-a trimis pe Adolf Hitler !

La gara Zoo¹ mare înghesuială, ca de obicei. Deodată, Franz îmi face semn cu cotul. Titluri mari pe prima pagină a ziarelor :

„Nouă percheziție la casa Karl Liebknecht !“ „Catacombe subterane. Ordine în vederea unei insurecții armate !“ scrie dedesubt. Ne uităm unul la altul. În toți anii ăștia au fost zeci de percheziții. Și acum găsim „catacombe“ — „ordine în vederea unei insurecții armate“. Oamenii întorc capetele cînd ajung în dreptul nostru. Un polițist și un S.A-ist vin spre noi. Cascheta brună îi stă turtită pe cap, prinsă cu o curea sub bărbie. Peste uniforma brună, S.A-istul a îmbrăcat o manta albastră de polițist, iar la centură are bastonul de cauciuc și revolverul.

— Poliția auxiliară a S.A-ului — șoptește Franz.

Sîntem în fața cinematografului. Mi-a trecut tot cheful de film. Dar nu vreau să stric plăcerea fetelor. Cred că Franz se simte la fel cu mine. Nu scoate o vorbă, sprîncenele îi sînt încruntate. Muzica ce se revarsă din difuzoare, oamenii din sală care șușotesc, totul mi se pare dintr-o dată insuportabil. Nu pot urmări evenimentele de pe ecran. Îmi joacă mereu înaintea ochilor titlurile de ziar și imaginea polițistului S.A-ist.

¹ E vorba de gara de lîngă Grădina zoologică.

Ne înapoiem spre casă. Vînzătorii de ziare anunță titlurile ultimei „ediții de noapte“.

„Noi descoperiri în casa Karl Liebknecht!“ „Uși secrete. Coridoare subterane.“

— Se-ntrec cu gluma — spune Franz. Poate că mai pun la cale încă o mare afacere înainte de alegeri, așa s-ar părea. Și Mussolini și-a avut atentatul lui cînd a venit la putere.

Dintr-o stradă apropiată răzbește o muzică asurzitoare, ce se revarsă din megafoane. Un automobil al Societății de radiodifuziune, pe care sînt lipite afișe naziste, în culori țipătoare. Muzica se oprește.

„La 5 martie votați cu toții numai pentru Hitler!“ urlă megafonul.

Clocotesc de furie.

Cînd ajungem în colț, spre Wallstrasse, ne oprim. Am mers tot timpul, fără să scoatem o vorbă. Hilde îl scrutează pe vînzătorul de cîrnați de la colțul străzii. Stă înfolfit în pături, sub un fel de cort ca o ciupercă. Din cazanul de nichel din fața lui ies aburi.

— Fac cinste cu cîte un cîrnat, ca să-ncheiem seara — spune Hilde.

Cîrnășarul se bucură. Ne cunoaște bine. Știu că Franz i-a mai plasat din cînd în cînd cîte un ziar. Iar el și-a dat obolul cu prilejul unor colecte.

— Doriți și pîine?

Îi mulțumim.

— Atmosferă încărcată, nu?

— Chiar așa.

— Nu vă lăsați, băieți!

— N-ai nici o grijă — spune Franz. 'nă seara.

— 'nă seara. Numai bine!

Două zile mai tîrziu, Franz m-a trimis la Hinrich, cel care face desenele pentru ziarul nostru.

Etajul doi, etajul trei. Pe placa de alaiună scrie: August Hinrich, învățător. Sun. Peste o clipă, căpăcelul din fața ochiului de la ușă e dat la o parte, apoi Hinrich îmi deschide. Un bărbat înalt, cu fața rotundă. Părul lui negru e pieptănat lins pe spate și lucește unsuros.

— Tu... Jan ?

Face un gest rigid cu mîna :

— Poftește.

Ce-o fi cu el oare ? Pare tulburat și se poartă atît de ceremonios ! În anticameră, tapete curate, în tonuri vii, cuier lăcuit în roșu, o măsuță mică de aceeași culoare, deasupra ei o oglindă șlefuită. Îmi agăț pălăria în cuier.

— Scuză-mă, peste tot e dezordine... Să mergem în odaia de zi.

Pe scaunele de piele, producție artizanală, zac în neorînduială cămăși, cravate, ciorapi făcuți sul. Pe canapeaua din colț, două costume. Hinrich strînge lucrurile de pe un scaun.

— Stai jos.

De pe masa din mijlocul odăii face apoi sul o coală de hîrtie de desen. Se pregătește oare de plecare ? Locuința lui din această clădire nouă arată deobicei ca o cutiuță de bijuterii. Hinrich desface sulul și îl întinde din nou în fața mea.

— Îl cunoști, probabil... eu l-am făcut — spune el cu glas moale.

Îi simt stînjeneala. E un desen în peniță. Un puț de mină. Tevi se împletesc printre piloni de oțel, iar deasupra unui turn de extracție filfiie un steag cu secera și ciocanul.

— Pînă acum stătea atîrnat în odaia de alături ?

Hinrich dă din cap că da. Strînge sulul, îl leagă cu o sfoară.

— Uite de ce am venit : Ca să ne desenezi un nou cap de ziar. Am adus și placa de ceară.

Hinrich ridică iute capul, gura lui se strîmbă nervos. Dar ce are ? Parcă i-aș cere cine știe ce.

— ...Peste puțină... plec chiar azi... vreau s-o șterg de prin părțile astea...

— Mă surprinde.

— Dar nu știi ce s-a întîmplat ? țipă el aruncînd sulul de hîrtie ; vocea i se taie.

Și-a pierdut mințile ? ! Simt că izbucnesc.

— Ce să se fi întîmplat ?

Mi-e greu să-mi păstrez calmul. Hinrich se apropie de mine ; o șuviță de păr i-a căzut pe față.

— Arde Reichstag-ul. Au dat foc Reichstag-ului !

Casc ochii mari.

— Reichstag-ul ! repetă el. A anunțat la radio. Dau mereu comunicate !

Abia acum înțeleg ce spune. Reichstag-ul... i-au dat...

— Asta-i bomba lor ! țin eu la el. Contra noastră — e bomba lor pentru alegerile din Reichstag !

Aleargă agitat încolo și înapoi, răsuțește sulul de hirtie în mână.

— Trebuie s-o șterg... sînt prea cunoscut... abia acum o să înceapă să ne hărțuiască... — spune el. Privirea lui trece alături de mine. Și, oricum, nu mai pot lucra pentru ziar.

Mă ridic. Mi s-a făcut scîrbă de toate în odaia asta : de hainele împrăștiate, de mutra lui Hinrich.

— Atunci, servus — spun eu batjocoritor.

S-a făcut tîrziu, dar pretutindeni stau oameni și discută. Vînzătorilor de ziare li se smulg foile din mînă.

„Arde Reichstag-ul !“

Sar într-un autobuz. Înapoi la Franz !

Pe Wallstrasse, în fața tuturor porților, grupuri care discută. Sub felinarele cu gaz, oamenii citesc primele comunicate din ziare. Ultima bucată de drum o parcurg în fugă. Uite-l pe Franz, în fața casei. În jurul lui o grămadă de oameni. Recunosc pe Rothacker, Teichert, Schwiebus, Ede.

— Măi Franz !

Mă ia puțin la o parte. Ernst Teichert vine și el.

— Totul a fost pus la cale — spune el fără ca eu să fi apucat să-i vorbesc despre incendiu — pentru ațîțarea contra comuniștilor nu pregetă să sacrifice cîte ceva din „averea poporului“ !

Stă în fața mea ca de obicei ! Vorbește cu liniștea lui din totdeauna ! În mine totul e răscolit, iar el mă privește cu ochii limpezi și își ține mîinile în buzunare !

— Acuma cum putem să... trebuie doar...

— O să aflăm amănunte peste cîteva zile — mă întrerupe Franz. La asta trebuie să reacţionăm. Manifeste scurte, în care să enumerăm doar faptele.

Are dreptate, mi-e ruşine de gîndurile mele pripite. Graba n-ajută acum la nimic.

Ernst Teichert aruncă un scuipat departe.

— Procedul e nou, metoda e veche — spune el. Amintiţi-vă de Spartakus, în 1919. Atunci au născocit ştirea cu cei cincizeci de agenţi de poliţie împuşcaţi la Lichtenberg.

Iar îmi sare ţandăra.

— Astăzi însă fabrică fapte! Şi au la dispoziţie toate mijloacele de propagandă: radioul, cinematograful, presa. Cum să lupţi contra avalanşei de minciuni?...

— Totdeauna am întîmpinat greutăţi — replică Franz scurt.

Ne întoarcem la ceilalţi. Era cît pe-aci să uit de Hinrich!

— Hinrich dă bir cu fugiţii, nu mai vrea să lucreze cu noi.

Franz ridică sprîncenele.

— Nu e nici primul, nici ultimul — observă el, de parcă nici nu s-ar fi aşteptat la altceva.

Mai stăm cîtva timp lingă grupul celorlalţi.

— Mă duc sus — spune Franz.

Îi întovărăşesc, pe el şi pe Teichert, pînă în curte.

— Dacă se-ntîmplă ceva, îmi baţi în geam — îi spune Franz lui Teichert. Locuiesc amîndoi la acelaşi etaj. Franz în aripa laterală, Teichert în clădirea din mijloc. Ferestrele lor vin una în faţa celeilalte, în colţ, acolo unde cele două corpuri de clădire se întîlnesc.

Străbat cu paşi rari Wallstrasse. În dosul ferestrelor înalte, striate, ale uzinei electrice, ard lumini puternice. Maşinile huruie. Pe gardul care înconjoară maidanul cu deşeuuri sînt lipite ultimele noastre afişe. Iată şi lozinca lui Ede: o pată întunecată pe frontonul singuratic. Căsuţele răsfirate, cu un cat sau două, par şi mai mărunte, şi mai cocoşate în lumina felinarelor, printre marile case de raport. Ele sînt încă din vremea cînd s-a înfiripat cartierul Charlottenburg, au supravieţuit cîtorva generaţii. Tiglele de pe acoperiş sînt

mîncate de vreme și acoperite de mușchi. În fața ferestrelor de la catul de jos sînt obloane grele de lemn : Wallstrasse, adică strada meterezelor. Aici se aflau probabil meterezele care înconjurau orașul. Dincolo de ele se auzea desigur foșnetul arborilor, se întindeau livezi. Acum nu mai zărești nici măcar o creangă verde pe stradă. Dar totuși urcă în mine un val de mulțumire. E strada noastră, strada mea, sînt un om din locul acesta.

Mă ustură ochii. Sînt obosit, mă cuprinde o sfîrșeală.

În ziua următoare, Teichert a sunat la mine în zori. Abia am reușit s-o liniștesc pe gazda mea. Teichert era în drum spre lucru, a stat numai o clipă să-mi spună că Franz a fugit azi-noapte ! Și să mă prevină să nu mă duc la el. S-o previn și pe Hilde. Am cules cu grijă informații. Poliția și S.A.-ul au făcut astă-noapte razie în Wallstrasse.

Cîrnățarul mi-a povestit cum a început. Ședea sub pînza lui de cort-ciupercă. Două camioane descoperite au străbătut strada cu luminile camuflate și fără să se audă zgomotul motoarelor. Pe băncile din camioane stăteau polițiști și S.A-iști.

Camioanele au oprit la colțul străzii. S.A-iștii au sărit jos.

Un S.A-ist cu stele pe gulerul uniformei a dat comenzi în șoaptă.

— Etajul trei, dreapta, Zander.

O mică ceată a luat-o din loc.

— La numărul optzeci și opt — Fischer, la optzeci și cinci — Katorek !

— Am înțeles !

De la ai lui Zander și Teichert am aflat restul.

Doamna Zander aude noaptea chiar și cel mai neînsemnat zgomot din casă, doarme iepurește. Pași grei urcau scările. Într-o clipă a fost la ușa camerei alăturate.

— Franz !

Franz a sărit în sus ; și Kätthe era trează, ședea în capul oaselor în pat.

— Vin mai mulți pe trepte în sus !

Franz și-a tras de zor pantalonii și bocancii, și-a pus vestonul. Acum auzea și el, căci ajunseseră la palierul de la etajul lor.

Käthe și-a pus portmoneul în mîna fratelui ei. Apoi a alergat la patul lui și a netezit așternutul. Franz a deschis fereastra și s-a uitat în curte. Acolo nu era încă nimeni ! S-a cățărat pe pervazul ferestrei, a bătut la geamul lui Teichert. În urma lui auzea ciocăniturile puternice la ușa dinspre coridor.

— Deschideți ! Poliția ! Deschideți !

Käthe a răspuns cu o voce prefăcut — adormită :

— Un moment, vă rog — să punem ceva pe noi.

În dosul geamului de-alături a apărut Teichert. Era în cămașă. A deschis fereastra, a întins mîna fără să rostească o vorbă. Franz a stat o clipă atîrnat deasupra curții, apoi a ajuns lîngă Teichert. Acesta a închis fereastra. Franz a mai văzut cum și Käthe închidea fereastra de la odaia lui.

La Zander, începuseră să izbească cu cizmele în ușă. Bocăniturile au trezit din somn toată casa. De peste tot lumea trăgea cu urechea.

Käthe a deschis. Maică-sa era în spatele ei. Își pusese paltoanele pe umeri. S-au tras înapoi, orbite de lumina puternică a lămpilor electrice de buzunar. Țevile pistoalelor străluceau. Unul, în uniformă brună, care se găsea în față, a împins ușa cu o lovitură de picior ; ușa s-a izbit de brațul lui Käthe. Au intrat în bucătărie. Erau patru din poliția auxiliară (din S.A) și doi polițiști. Un S.A-ist, o matahală de om, cu umeri lați, i-a pus bătrînei revolverul în piept.

— Ești doamna Zander ?

Käthe a observat că mîinile maică-si, care țineau paltonul să nu se desfacă în față, au încetat deodată să mai tremure.

— Da. Ce doriți ? a întrebat ea ferm.

Omul cu umerii lați n-a răspuns. A rotit conul de lumină al lămpii prin bucătărie, apoi a deschis ușa camerei. Ceilalți au intrat tropăind după el. Încăperile goale l-au înfuriat pe S.A-ist. S-a întors brusc, luminînd femeile care stăteau în pragul ușii.

— Unde este fiul dumitale Franz ? urlă el.

— Asta nu știu ! a răspuns bătrîna.

— Nu știi, ha !

Și s-a adresat lui Käthe :

— Dar dumneata ? Nici dumneata nu știi nimic, nu-i așa ? !

— Nu !

Toate lămpile s-au îndreptat acum asupra lui Käthe. Aceasta și-a strîns mai mult paltonul la piept, a închis în față gulerul.

— Aprinde lumina ! a urlat omul către bătrînă.

Mama lui Käthe a intrat în bucătărie, urmată de un S.A-ist. Cînd și-a vîrit mîna după perdeaua din colțul bucătăriei, S.A-istul a întrebat-o bănuitor :

— Ce faci acolo ?

— Deschid robinetul de gaz.

— Aha, așa.

— Perchezionați !

Omul mătăhălos era probabil mai mare peste ceilalți sau se purta ca atare ; cei doi polițiști s-au supus imediat ordinelor lui. Au aruncat așternuturile pe jos, au ridicat saltelele și le-au trîntit cu zgomot la loc. Doi S.A-iști au intrat în bucătărie. Femeile au auzit zdrăngănitul veselei. Trăgeau bufetul din bucătărie la o parte ! Un S.A-ist s-a proțăpît înaintea raftului de cărți. Lua carte cu carte în mînă, întorcînd-o pe toate fețele, apoi o arunca pe podea, iar cîte una o punea la o parte, pe masă. Printre ele, volume de Gorki și Lenin, după cum băgă de seamă Käthe. Mătăhălosul deschise șifonierul. Își băgă mîinile în toate buzunarele hainelor, pipăi chiar și tivurile rochiilor. Asvîrli lucrurile examinate pe patul lui Käthe. Apoi luă la rînd tablourile, ciocăni pereții. Un portret al lui Lenin îl sfărîmă de muchia mesei. Käthe observă că polițiștii cotrăbăiau în silă. Se uitară doar sub pături, pipăiră tapițeria canapelei. Omul lat în spate se urcă pe masă, ca să se uite pe sobă...

— Îmi distrugeți masa. Acolo sus găsiți cel mult praf — spuse bătrîna liniștită.

S.A-istul sări jos.

— Asta ne privește, ne-am înțeles ? Am venit în primul rînd din pricina pezevenghiului dumitale de fiu ! Dar zici că nu știi unde este ! Și se apropie deodată de dînsa :

— A trecut astăzi măcar pe acasă ?

Bătrîna a tăcut o clipă, s-a uitat apoi la Kätthe.

— Nu ! a răspuns ea cu siguranță în glas.

S.A-istul a privit-o de parcă ar fi vrut să-i citească în suflet, ceilalți și-au întors și ei capetele.

— Zău că n-a fost azi pe acasă ! s-a auzit glasul lui Kätthe spărgînd liniștea.

Mătăhălosul s-a întors spre ea.

— Atunci o să-l așteptăm și o să-l primim !

— Mai avem nevoie de lumină ? a întrebat altul.

— Nu. Nu-i nevoie să-l prevenim. O să ne mulțumim cu lămpile de buzunar.

S-a întors spre femei și a făcut un gest rigid, răsucindu-și mîna.

— Pofțiți, doamnelor ! Puteți să vă continuați odihna atît de brutal întreruptă... în camera de alături, bine înțeles !

Teichert îi dăduse lui Franz un palton și o pălărie.

— Luni, după alegeri, la ora trei ; cunoaște Jan locul de întîlnire — mai spusese Franz. Apoi a coborît în goană treptele, spre curte, s-a cățarat pe un zid, și s-a pierdut pe drumul dintre barăci pe la uzina electrică.

Poate că sînt și eu filat. Au o listă de nume ! Razia de ieri a fost cu siguranță pusă la punct din vreme. De ce s-au dus la Franz ? Cum s-ar putea explica altfel faptul că i-au arestat tocmai pe Fischer și pe Katorek, ambii responsabili de grupă ai echipelor de pază ? Mi-a-mintesc de plimbarea cu Hüttig și Franz prin cele trei bodegi, în seara în care Hitler a fost numit cancelar. Atunci mi-am bătut joc în sinea mea de „prostia conspirativă“. Cum ne-au transformat aceste cîteva săptămîni ! Richard Hüttig se află oare la adăpost ? Am încercat azi să dau de el. A fost în zadar.

Urmează o stație pustie. Aștept pînă cînd pornește tramvaiul și sar în el. Vagonul e ticsit. Majoritatea figurilor sînt îngropate în ziare. Se simte o stare de încordare, fiecare se interesează acum numai de incendierea Reichstag-ului. Îmi arunc ochii în ziar peste umărul vecinului meu :

„Decretul președintelui Reich-ului !“

E una din ultimele ediții. Într-o stație fac semn unui vînzător de ziare.

„...pedeapsa cu moartea pentru înaltă trădare, incendiere și atacuri împotriva guvernului, restrîngerea libertăților individuale, desființarea secretului corespondenței și convorbirilor telefonice, dispoziții privind perchezițiile la orice oră din zi și din noapte...“

Hilde mă așteaptă în stație. Mi-am dat întîlnire cu ea telefonic.

Mă privește înfricoșată.

— Ai vorbit în doi peri la telefon. Spune-mi, s-a întîmplat ceva ?... Cu Franz ?

O iau de braț.

— Da, cu Franz... A fugit azi-noapte.

Hilde mă prinde cu mîna de braț. Se oprește.

— Haide, vino ! Păstrează-ți calmul. Să nu atragem atenția.

— Da... da... — izbutește anevoie să rostească cu vocea înăbușită... a fugit... dar de ce ?

Atîrnă greu de brațul meu.

— Pe strada noastră au făcut razie, ca peste tot în noaptea asta. A fugit în ultima clipă, prin fereastra lui Teichert.

Continuă să mă privească buimăcită. Îi strîng mîna.

— Știi cumva unde se află acum ?

— Îl întîlnesc luna viitoare.

— Oare nu l-aș putea vedea încă astăzi ?

— Trebuie să fii înțeleaptă, Hilde. Te voi înștiința mai tîrziu, unde-l poți găsi. Trebuie să fim prudenți. Poate că și noi, aștilalți, sîntem supravegheați. De aceea ți-am dat întîlnire aici !

Hilde privește lung în gol.

— Da... da...

Mi-e milă de ea. Mă uit la dînsa. N-am mers nici-odată la braț cu ea, e ceva mai înaltă decît Kätke. Kätke !

— Și eu cu Kätke sîntem în aceeași situație. Bineînțeles că a trebuit să întrerup întîlnirile cu ea... Și apoi Franz doar n-a fost prins !

Hilde tace o bucată de vreme.

— Ai dreptate, Jan. Dar m-am speriat la început. Parcă și-ar cere iertare.

— Bine, bine. Va să zică o să-ți dau de veste. Ne întîlnim tot aici.

Hilde încuviințează dînd din cap.

— Dacă ne zărești, pe mine sau pe Kätke, în cartierul nostru, nu cumva să intri în vorbă cu noi. Nu ne cunoaștem !

— Da, înțeleg... — spune ea cu glas stins.

Facem cîțiva pași fără să scoatem un cuvînt.

— Iată de ce-a lipsit frate-meu toată noaptea de acasă ! izbucnește ea deodată. S-a întors abia azi-dimineață. A dat și el, se vede, o mîină de ajutor !

Nu răspund. Pentru biata fată totul e și mai greu de suportat.

— Hai, te conduc acum la tramvai. Plecăm pe rînd.

În stație, Hilde își scoate portmoneul din poșetă. Îmi dă cinci mărci.

— Pentru Franz. O să aibă nevoie de ei. N-am mai mult la mine.

Așa da, înseamnă că și-a revenit cîmpul.

Abia întors acasă, mă pomenesc cu Rothacker.

— Trebuie să încercăm să dăm imediat de Franz ! Simț o strîngere de inimă.

— Dar ce e, ce s-a întîmplat ?

— Vin de la Oficiul de asistență socială — am fost după bani — s-ar putea să-l aresteze !...

Rothacker mă ține de veston. Gîfii, mîna îi tremură. I s-au aburit lentilele ochelarilor. Nu înțeleg ce vrea să spună. Apropiu un scaun.

— Stai jos, Erich. Vorbește acum așa ca să te înțeleg !

Febrilitatea lui mi s-a transmis și mie. Trebuie să se fi întîmplat ceva neașteptat. Rothacker se lasă moale

pe scaun, ca cineva care după o spaimă bruscă devine apatic. Își scoate ochelarii, șterge lentilele cu batista și clipește din ochii-i miopi.

— Hai, spune-mi, ce s-a întâmplat ? ! stăruie eu.

Își pune ochelarii pe nas și trage adânc aerul în piept.

— Azi era rîndul meu să ridic bani. Stam acolo la o coadă cît toate zilele, înaintam pas cu pas. Deodată cei din fața mea întind gîtul înainte. La casă e un moment de stagnare. „Domnul Neumann ?“ auzim pe casier că întreabă cu un glas ascuțit...

— Nu cumva cel din oamenii din „Stani“ ? Bănuiesc acum ce-o să urmeze.

Rothacker dă din cap în semn că da :

— Firește, era Neumann, l-am recunoscut imediat. „Așteptați un pic !“ zice casierul și, în clipa aceea, doi oameni care stăteau mai la o parte se ridică brusc, unul sare peste grilajul de lemn, îl apucă pe Neumann de braț. Glasul lui Rothacker scade. Nici nu s-a apărât, atît a fost de surprins. Viră arătătorul sub ochelari și își freacă sprînceana.

— Au trecut apoi pe lîngă noi, îl țineau între ei și fiecare avea o mîină în buzunar.

Rothacker a tăcut. Mi-e prea cald, mă înăbuș. Astăzi e sîmbătă. Nu-l pot întîlni pe Franz înainte de luni. Ne vom întîlni pe stradă, în alt cartier. Am stabilit încă demult locul, în cazul că s-ar întîmpla ceva neprevăzut. Îmi muncesc creierii, dar nu găsesc nici o soluție. Ascult doar pe jumătate ce spune Rothacker, care își continuă relatarea. Șomerii agitați au început să discute între ei. Pe Neumann asta l-au luat desigur fiindcă era comunist, ziceau, de ce a mai venit aici, dacă se știa urmărit... dar altfel din ce avea să trăiască ?

— Nu știi, Erich, cînd obișnuiește Franz să se ducă să se înscrie la rînd și în ce zi ia banii ?

Rothacker stă cîteva clipe pe gînduri.

— Se înscrie joia, iar miercurea ia banii — spune el.

— Asta înseamnă că se duce acolo abia miercurea viitoare. Ești sigur că astea-s zilele ?

— Da, sigur ! dă din cap cu hotărîre Rothacker.

— Nu pot vorbi cu el înainte de luni, Erich. Dar cred că nu e prea târziu, nu ?

— Nu, Jan, nu e prea târziu dacă vorbești luni !

Tăceam amândoi. Stau și mă gîndesc. Afară, pe coridor, începe deodată să zumzăie aspiratorul gazdei mele.

— Cel mai nimerit ar fi să vii cu mine, Erich. Franz voia să-și caute o cameră în noul lui sector. Ca punct de legătură. O să vezi și tu cu ocazia asta unde stă... pentru cazul că mi s-ar întîmpla mie vreodată ceva.

— Da, bine — încuviințează Rothacker.

— Nu uita, deci : luni, la ora trei. Franz o să fie în fața vitrinei magazinului universal West din Tannentzienstrasse. Ne urmezi fără să atragi atenția. Nici eu n-o să vorbesc cu el, o să mă iau doar după dînsul. Ai înțeles ?

— Da. Voi fi acolo.

Ieri a venit Ede la mine cu ziarul de seară.

„Ernst Thälmann, conducătorul comuniștilor, arestat !“ Am rămas mult timp cu ochii ațintiți la litere, fără să pot îngăima o vorbă. Thälmann — arestat !

— Jan ! Asta nu poate fi adevărat... spune și tu ceva... spune ceva ! insistă Ede și mă zgîlție de umeri.

M-am străduit să-l liniștesc.

— Fără îndoială, știrea e falsă. Naziștii fac uz de toate mijloacele pentru a ne deruta, i-am spus.

Aseară mă străduiam să-l liniștesc pe Ede... astăzi știm cu toții că știrea aceasta de presă e adevărată. Thälmann, conducătorul partidului, a fost arestat ! În Charlottenburg, în sectorul nostru. Rothacker ne-a adus azi confirmarea. Nu mi-a spus în ce fel și de la cine a aflat amănunte. A spus doar că știa dinainte pînă și casa în care a fost arestat Thälmann. Mai mulți tovarăși au trecut pe la mine foarte deprimați. Toți îmi pun aceleași întrebări. Cum s-a putut întîmpla așa ceva ? Vasăzică Teddy n-avea un adăpost sigur ? Dar nu știu nici eu mai mult decît dînsii.

Trec cu pași rari pe lângă Franz și mă opresc la cealaltă vitrină a magazinului. Văd că întoarce capul. M-a zărit ! La rîndul lui, Franz, pe lângă mine, prin

multime, îmi face semn cu ochiul. Îl las să înainteze cîteva metri și mă iau încet după el. La colț mă aplec, de parcă mi-aș lega șireturile, și mă uit în urma mea. Totul e în ordine. Rothacker e în urma noastră. Franz cotește curînd într-o străduță laterală. Măresc distanța dintre noi, căci e o stradă cu mai puțină circulație. Franz ! L-aș recunoaște dintr-o mie, chiar dacă ar sta întors cu spatele, ca acum. După umerii lui largi, pe care și-i leagănă în mers. După mișcările bruște ale brațelor, după părul bogat, de un blond deschis. Calcă greoi ca un urs, parcă ar tatona terenul cu fiecare pas. L-am botezat „Atletul“. Marinarii merg așa, de parcă simt mereu sub picioare podeaua care se clatină. Ce absurd ! Franz n-a fost niciodată pe mare. Îi cunosc foarte bine viața. A umblat prin multe locuri, după lucru, mai ales în ultimii ani de război. A lucrat pe atunci cînd într-un colț al Germaniei, cînd în altul. Totdeauna, ca să strîngă un mic „capital“, din care să poată trăi cîteva luni. În primele luni de după război s-a împotmolit la Hamburg. A intrat în nou înființata „Volkswehr“¹. Și-a dat contribuția la menținerea „liniștii și ordinii“. Mi-a povestit adesea despre asta. Îi cunosc și prima evoluție spre „politic“. Era în anul 1923. Lucra ca montor într-o fabrică de utilaje. A venit inflația. Muncitorii nu mai puteau să-și cumpere nici măcar o jumătate de kilogram de untură cu salariul unei săptămîni întregi. Grevele se țineau lanț. Atunci a fost arestat Franz înțîia oară. Era înscris în sindicat. L-au condamnat la patru luni de închisoare. După aceste patru luni, Franz a privit lumea cu alți ochi. Brennert, tovarășul lui de celulă, un vechi luptător spartachist, avusese grijă de asta. Franz începu apoi să stea mult cu nasul în cărți, să frecventeze cursuri teoretice. A ajuns astfel încetul cu încetul un muncitor și un luptător cu conștiință de clasă. Mă trezesc din gîndurile mele. Franz se oprește înaintea unei case. Se uită ca și cum ar căuta numărul, să vadă dacă adresa e exactă, și apoi intră. Ne întîlnim pe palierul etajului întîi. Îmi strînge mîna, ochii lui cenușii strălucesc.

¹ Organizație de așa zisă armată populară în vederea reprimării mișcărilor revoluționare în 1919.

— Mă băiete ! spune el.

— L-am chemat și pe Rothacker, să cunoască și el locul, o să prindă bine mai târziu, îi comunic eu în grabă.

— Fie. Pare cam mirat. Etajul doi, la dreapta, Mahlke, veniți după mine.

Franz deschide. Trecem printr-un coridor. În dosul unei uși din stînga se aude plînsul unui sugar. O altă ușă e întredeschisă. E bucătăria. Dar nu e nimeni înăuntru. Apoi intrăm într-o cameră mică. O canapea, o masuță, două scaune de grădină. Prin fereastra îngustă se zărește un fronton golaș. Ne așezăm în tăcere. Mă cuprinde deodată o întristare apăsătoare. N-avem să ne spunem decît vești proaste.

— Nu arăți prea grozav, Erich. Ești bolnav ? întreabă Franz.

Rothacker zîmbește. În dosul ochelarilor, ochii îi sînt învăluiți de umbre adînci. Fața lui pare și mai trasă ca de obicei.

— N-am prea dormit în ultimele zile... și apoi, avem numai vești proaste — spune Rothacker.

Franz se uită la mine.

— Au mai arestat pe cineva, de acasă... pe Käthe ?

— Nu, dar...

— Tu ridici banii miercurea ? mă întrerupe Rothacker.

— Da, de ce ? întreabă Franz.

— Sîmbătă, la Oficiu, au arestat un om din „Stani“ — spune Rothacker, cu vocea sugrumată.

Tăcere. Franz răsuțește gînditor un colț al feței de masă.

— Va trebui să plec de pe aici — spune el. Voi comunica asta. Și așa nu mă mai utilizează decît în sectorul ăsta.

Afară se aude zdrăngănit de veselă. Un cazan cu apă fluieră.

— Trebuie să fiți cu toții strîns uniți — adaugă Franz.

— Puneți-i pe Teichert și pe Schwiebus să vă dea o mîna de ajutor, sînt băieți care știu ce vor. Și după o pauză : trebuie să vă gîndiți și la formarea unor

activiști noi, căci o să avem pierderi. Mă gîndesc la Heinz Preuss și la Ede.

Rothacker dă din cap în tăcere. Singura grije a lui Franz este că treaba să meargă mai departe; despre greutățile lui nu suflă o vorbă, mă gîndesc eu.

— Ocupați-vă de Strubbel. Știți că în afară de Teichert e singurul nostru om de legătură cu întreprinderea.

Strubbel ! Ochii mei alunecă pe fereastră, spre frontonul de afară.

— Strubbel a dispărut din colonia de căsuțe — spune Rothacker rar, de parcă ar trebui să cîntărească fiecare cuvînt.

— Strubbel a... l-au arestat ?

Rothackert se lasă greu cu coatele pe masă.

— Era sigur c-o s-o pățească — spune el, și a fugit. Î-am găsit un adăpost la niște tovarăși ! Pe soția și pe băiatul lui i-am încredințat altora.

— Cum s-a întîmplat ? Poliția ?

— Nu. S.A-ul. Probabil că vroiau să-l lichideze. Știi că, în ultima vreme, încartiruiseră în colonie douăzeci de oameni de la S.A. Tovarășii cunoscuți nu se mai puteau mișca fără a fi supravegheați.

— Da, și...

— S-au năpustit la el în noaptea incendiului, întocmai ca la tine. Strubbel s-a trezit brusc. Împușcături. A zărit afară, pe stradă, o grămadă de oameni, o pată neagră în noapte. Îi călcau în picioare gardul. A trezit-o pe nevastă-sa, a luat copilul din pat. Așa cum erau, în cămașă, s-au cățarat pe gardul de sîrmă al vecinului și s-au pitit în closetul lui, de alături...

Franz își sprijini capul în mîini, cu ochii în jos, privind masa.

— ...au rămas acolo, tremurînd de frig. Strubbel ținea copilul în brațe, liniștindu-l în șoaptă. La numai doi metri de ei, S.A-iștii cotrobăiau cu lanterna prin baracă, prin șopron. De ciudă că nu l-au găsit, au distrus totul cu furie. Baraca are două duzini de găuri de proiectil.

Bate cineva la ușă, o femeie înaltă, blondă intră cu o tavă cu cafele. Ne face semn cu capul.

— Beți un strop de cafea — ne îmbie prietenos.

— Mulțumesc, Edith — spune Franz, luîndu-i tava din mîini.

După ce a ieșit femeia, adaug încet :

— Și asta încă nu-i totul... Richard Hüttig a fost arestat.

Franz, care amestecă zahărul din ceașcă, scapă lingurița. Buzele i s-au subțiat. Privirea lui trece alături de noi. Tăcerea din odaie mă apasă greu.

— În „Angriff“¹ — spune Rothacker — au anunțat : „Șeful criminalilor din Charlottenburg a fost prins“.

Franz a amuțit.

— O să-l implice în afacerea Maikowski. În afară de asta o să-l facă răspunzător de ciocnirea aia veche, din 17 februarie cu S.S-ul. A murit atunci, a doua zi, un S.S-ist, de pe urma unui glonte de revolver. Băieții noștri nu erau înarmați. A tras în schimb S.A.-ul.

Gîndul îmi fuge la Paul Schulz. Avea vreo douăzeci de ani. Cu cîtă recunoștință mă priveau ochii lui limpezi, cînd îi dădeam explicații la întrebări ! Acum cîteva săptămîni cei din corpul 33 l-au înjunghiat noaptea pe stradă.

Franz s-a ridicat, ochii lui sînt ațintiți asupra fron-
tonului din față.

Prietenul meu Otto Grüneberg. N-o să uit niciodată noaptea cînd am plecat împreună de la serată. „Iar am primit scrisori de amenințare din partea S.A-ului“, a început el să-mi povestească. „Zic că au să mă-mpuște. Nici măcar nu mă pot apăra, că eu n-am armă.“ Am vrut să-l însoțesc, dar a refuzat. „Tu locuiești în direcția opusă, Jan“, mi-a spus el. „Tovarășii ăștia doi au același drum cu mine“. Peste o jumătate de oră însă, Otto Grüneberg era ciuruit de gloanțe. Sturmführerul unității 33, Hahn, căruia-i ziceau cocoșul roșu din pricina culorii părului, ocupase cu S.A-ul toate colțurile

¹ Ziarul naziștilor.

în regiunea în care locuia Otto. Un adevărat serviciu de informații a dat de știre că sosește. L-au lăsat să ajungă pînă la o încrucișare de străzi bine luminată și au deschis apoi din toate părțile foc de pistoale automate asupra lui. Lovit de șapte focuri, Otto a mai putut să alerge pînă la poarta casei lui, unde s-a prăbușit și a murit. Era unul dintre cei mai buni și mai bravi oameni ai noștri. El conducea secția de tineret a Frontului roșu din Charlottenburg. Șaizeci de mii de muncitori berlinezi l-au condus la locul de veci.

Franz s-a întors spre noi.

— Unde ați făcut manifestul vostru cu incendierea Reichstagului ?

— La vinzătorul de confecții, ca de obicei — răspunse Rothacker.

Franz se plimbă încolo și înapoi.

— Vă paște o mare primejdie acum. Avem aici mai multe locuri sigure unde se pot face multiplicări. Ați putea să vă folosiți din cînd în cînd de unul din ele.

— Ar fi foarte bine — spuse Rothacker.

— Voi sta deci de vorbă cu Jan despre asta. Înțelegi, Erich, că nu poate veni aici decît unul singur. Nici cel mai bun tovarăș nu trebuie să cunoască decît lucrurile de care are nevoie în activitatea lui.

Rothacker aprobă.

— Și încă ceva — adăugă Franz. Fiecare dintre noi trebuie să-și găsească un loc, unde să se poată adăposti cîteva nopți în caz de nevoie. Unde să se ascundă un timp, dacă e nevoit să fugă.

Îmi face semn cu capul.

— Pentru tine, se poate aranja ceva aici ; e și în interesul sarcinilor pe care le ai acum. E bine însă să rămîi mai întîi vreo două nopți în sectorul ăsta, ca nu cumva să ne procopsim cu niscaiva spioni veniți pe urma ta...

Rothacker a plecat. Îi dau lui Franz cele cinci mărci de la Hilde. Se bucură. Îmi indică un loc de întîlnire pe care să-l comunic fetei.

În drum spre casă fac anume cîteva ocoluri. În fața unui chioșc de ziare s-au adunat o grămadă de

oameni. Mă alătur și eu lor. Ziarele de seară, cu rezultatele finale ale alegerilor pentru Reichstag. Cei care au citit se dau la o parte și pleacă. Nimeni nu comentează. Chiar și figurile celor care citesc rămân nemișcate. Noul regim pune lacăt la gurile oamenilor, măști pe fețele lor. Și ce discuții se încingeau mai demult la alegerile pentru parlament.

Pornesc agale mai departe. Naziștii au exercitat o teroare fără precedent asupra opiniilor cetățenilor. Timp de câteva săptămîni, au pus în funcțiune întregul aparat de propagandă al statului. Și totuși unsprezece milioane au votat pentru partidele muncitorești. Nu mai puțin de cinci milioane s-au alăturat „incendiatorilor”. Au ales pe comuniști. Prin votul lor au condamnat pe adevărații incendiatori.

Bag de seamă că pe unele străzi steagurile negru-alb-roșu cu svastică atîrnă unul lîngă altul. Pe alte străzi, în schimb, doar cîteva. La restaurante însă, fără excepție, steaguri cu svastică. Și la multe magazine. Se grăbesc să-și manifeste „concepția justă”.

Localul lui Werner, unde ne adunam altădată, a fost închis din ordinul poliției. Astăzi au venit S.A.-iștii și au acoperit lozincile noastre cu vopsea neagră. Pe gardul de scînduri din jurul maidanului, pe zidurile din apropierea uzinei electrice. Și lozinca trainică a lui Ede de pe frontonul singuratic a fost ștearsă. Au ras peste tot literele, ca să dispară orice urmă a lozincilor noastre.

În ziua următoare. S-au făcut noi arestări în afacerea Maikowski. Fiecare dintre noi simte o strîngere de inimă. Pe cine vor mai înhăța oare? Cui îi vine rîndul? O bănuială față de oricine s-a strecurat deodată și în sufletul nostru. Nu mai stau de vorbă decît cu tovarăși pe care îi cunosc de ani de zile ca oameni de încredere, dar și cu ei numai scurt și aluziv. Chiar și Rothacker spune că aceste arestări nu se fac la întîmplare. Poate că primii din cei arestați au dat nume sau poate există în strada noastră denunțatori. E greu să ne dăm seama exact. Nu trece zi aproape, fără să nu fie cineva arestat și să nu fie apoi

supus unui sever interogator. Am sistat deocamdată orice agitație publică, ne mulțumim să ținem doar legătura unii cu alții.

Strada noastră e de nerecunoscut. Nimeni nu mai stă la discuții în fața porții. Îndată ce se lasă întunericul, strada rămîne pustie. Cine se arată în grupuri de doi sau trei e suspectat...

Peste două zile. Sturm S.A. 33 a fost încartiruit foarte aproape de Wallstrasse. S-a instalat în Casa poporului din Charlottenburg, la vreo sută de metri și ceva de casele noastre, în clădirea din Rosinenstrasse nr. 4. Rothacker mi-a atras atenția să nu trec pe acolo. Parcă cineva ar fi atârnat acolo, deasupra străzii, un anunț invizibil: „Atenție, regiune interzisă!” Pietonii evită să treacă prin Rosinenstrasse. Seara, casele din jur par nelocuite. Nu vezi lumină la nici o fereastră. Se spune că S.A.-ul a oprit trecătorii seara, obligîndu-i să se legitimeze și să facă dovada că locuiesc acolo. Cu toate astea, mîine înainte de masă vreau să dau o raită pe strada asta. În timpul zilei, cînd circulația e animată, cred că va fi posibil.

Trec agale prin partea unde Wallstrasse face un cot. Mașinile uzinei electrice de peste drum zumzăie. În fața casei lui Franz Zander nu se vede nimeni. Cîțiva copii se joacă cu bile de argilă pe trotuar. Käthe! E o zi splendidă; soarele a început să încălzească. Încă vreo cîteva săptămîni și o să putem ieși la iarbă verde, să ne întîlnim fără primejdie, să stăm de vorbă în liniște. Käthe mi-a trimis de fapt vorbă că deși a fost foarte atentă, n-a observat să fie urmărită. Cînd o să putem ieși în aer liber o să avem cu toții posibilități mai mari de acțiune. Nimeni nu va lua niște oameni în costume de baie drept activiști care țin o întrunire.

Cîteva clipe mai tîrziu ajung în Berlinerstrasse. E o largă arteră de circulație situată de-a curmezișul între Wallstrasse și Rosinenstrasse, aceasta din urmă începînd de partea cealaltă ca o prelungire a celei dintîi. Aici, în colțul ăsta, mă aflam atunci cînd camioanele cu S.A.-iști pătrundeau în oraș. Cu Richard Hüttig

și Franz. Pe Richard l-au arestat, Franz a fugit. Și strada noastră s-a schimbat. Am impresia că au trecut ani și ani de atunci.

Mă uit cu grijă în jurul meu, trec încet drumul și intru în Rosinenstrasse. Sînt doar cîțiva pași. Acolo, în cealaltă parte, la nr. 4, e Casa poporului. Două santinele S.A. în fața porții largi. S.A-iștii au curelele caschetelor trase sub bărbie.

La stînga mea, o tutungerie.

— O cutie de Juno — cer eu.

Mă prefac că mă uit la vitrină, dar privirea mea zboară peste drum. În fața clădirii de dincolo, un lung șir de mașini și motociclete. Nichelul și lacul strălucesc în bătaia soarelui. Marfă nouă. Țăștia sînt stăpîni acum pe visteria statului. Prin intrarea largă pot cuprinde cu vederea o parte din curte, de asemeni plină de vehicule. La stînga porții, o sucursală a cooperativei de consum. Nu se vede nici un cumpărător. Îmi aprind ticticos o țigară... Toate ferestrele clădirii mari, cenușii sînt închise. La unele atîrnă draperii groase. La etajul întii fusese înainte căminul tineretului comunist. Vedeai totdeauna lozinci roșii pe pereți. Acum au dispărut. O mașină mare frînează în fața clădirii. Pe bara de nichel din fața radiatorului, un fanion îmbrăcat într-o husă de tifon țeapănă. Un bărbat în uniformă cu galoane sare din mașină. Santinele lovesc pintenii, lipesc mîna de vipușca pantalonilor. Plec. Afară, trag nervos din țigară. Dacă mă opresc ăștia? Prostii. Nu se vede decît santinela. Și apoi mai trec pe aici și alți civili. Casa poporului dă, la dreapta, după colț, într-o fundătură scurtă. Încăperile Serviciului de ajutor de boală fuseseră la parter, restul casei fusese locuit de tovarăși social-democrați. S.A-iștii au dat cu bidineaua și peste lozincile de pe fațada din stînga fundăturii.

Înaintează cu pași mărunți. Casa poporului din Charlottenburg — o cazarmă a S.A-iștilor! „Mai întii curățăm gunoiul din cocina asta marxistă“, declaraseră mereu naziștii. Au botezat-o casa Maikowski. Se pare că pivnițele cu gratii din curte sînt pline de deținuți.

Cîte n-a văzut pînă acum casa asta ! Cu mult timp înainte de război se țineau aici întruniri ale Partidului social-democrat. În 1918 a servit la încartiruirea trupelor lăsate la vatră. În timpul revoluției, curtea era plină de piramidele de arme ale Volkswehr-ului și ale altor formații de cetățeni mobilizați împotriva spartakștilor.

Acum Casa poporului a ajuns cazarmă S.A-istă !

Casa poporului — cazarma Maikowski ! Viața noastră a tuturor stă azi numai într-un fir de ață.

Rothacker era cît pe-aci să fie arestat astăzi. A venit la mine. „Poate că-ți notezi asta, Jan.“ Știe că-mi notez toate întîmplările.

Mergea cu bicicleta spre gara Jungfernheide. Avea întîlnire cu noul nostru om de legătură din celula de la Siemensstadt, care trebuia să-l înlocuiască pe Strubbel. Alesesem pentru aceasta ora la care uzinele Siemens încetau lucrul, căci regiunea gării e atunci foarte populată.

Tramvaiele treceau pe lîngă Rothacker, toate cu cîte două remorci ticsite de călători. „Poate că e și Teichert în vreunul“, se gîndea el. Teichert e strungar la Siemens. Cu puțin înainte de a ajunge la gară, Rothacker și-a băgat mîna în buzunarul vestei. În ordine. Tăietura de ziar era la locul ei. Tovarășul cu care trebuia să se întîlnească avea restul, și cele două bucăți tăiate sinuos trebuiau să se potrivească. Rothacker își repeta în minte celelalte semne după care avea să-l recunoască. Pălăria de pîslă cenușie, rotundă, figură juvenilă cu o mustăcioară neagră, iar în mîna stîngă ziarul „Deutsche Allgemeine Zeitung“. „Puteți să-mi spuneți care este cel mai scurt drum spre Tegel?“ avea să-l întrebe. „Regret, dar nu-l știu. Sint în trecere prin Berlin“, trebuia să fie răspunsul. Rothacker și-a rezemat bicicleta de zidul gării și a început să fixeze stația de tramvai. La ceasul de la gară mai erau două minute pînă la ora stabilită. Tovarășul nu sosise încă. Din tramvaie se revărsau fără întrerupere oameni care intrau grupuri-grupuri în gară. Arătătorul mare al ceasului ajunsese acum la ora

fixată. De ce întârzia oare? Cu neputință să nu-l fi observat! Alte cinci minute. Încă tot n-a apărut. Rothacker se plimba în sus și în jos. „Încă cinci minute, apoi o șterg“, își zise. O privire atentă în jur. Peste drum, în stația de taxiuri, două mașini. Șoferii tăifăsuiau. Un stand de ziare pe roate, în colț. Vînzătorul se vedea prin ferestruica standului. Rothacker începu să se neliștească, fiindcă era singurul care stătea locului de atîta timp aici. În dosul celui de-al doilea taxi văzu deodată o motocicletă, pe care o meștereau doi oameni din S.A. „Oare se prefac numai? Aș, de unde! Au o pană — ce-ți mai trece prin cap!“ își zise el. Prima greșeală o faci cînd ai „conștiința încărcată“ și te simți urmărit. Oricine se comportă atunci într-un mod care bate la ochi și atrage astfel atenția poliției — asta se știe demult. Zece minute peste ora fixată! Rothacker a împins bicicleta pînă la rigolă, a încălecat. Era furios. Tovarășul nu respectase întîlnirea fixată. Se poate să-ți îngădui asemenea neglijențe în vremuri din astea? Trebuie să fi murit sau să fi fost înhățat, altă scuză nu poate exista. Avea să i-o spună verde, cînd avea să dea de dînsul.

Rothacker a cotit la stînga, în spatele terasamentului și a pătruns într-o străduță laterală liniștită. După ce a trecut de următoarea stradă care o tăia pe aceasta, a auzit un zgomot de motor în urma lui. Era motocicletă cu cei doi S.A-iști. Motocicleta l-a depășit, cel care conducea a frînat brusc, cauciucurile au scrîșnit pe asfalt, s-a întors apoi și a oprit motocicletă de-a curmezișul străzii. Cel din ataș a sărit jos.

— Stai! a strigat acesta.

Celălalt a fixat motocicletă pe suport. Era înalt și lat în umeri, pe cînd cel din ataș era un tinerel scund. Rothacker i-a privit liniștit pe amîndoi. „33“, desluși el cifrele albicioase, de metal; „tocmai Strum-ul «nostru». Sper că nu mă cunosc!“ și-a zis Rothacker.

— Percheziționează-l! dă ordin cel înalt.

— Ridică mîinile! poruncește tinerelul.

Rothacker a culcat bicicleta pe asfalt și s-a supus. Strada era pustie, ceva mai departe se oprise un bărbat cu soția lui de braț. Se uitau amîndoi cu teamă la ce

se întîmpla. „În locul acesta sînt cu totul în mîinile lor“, se gîdea Rothacker.

S.A-istul cel tînăr a început să-i pipăie buzunarele. Cînd a ajuns la buzunarul de la spate al pantalonilor, a dat înapoi.

— Ce-ai acolo ?

— O trusă de piele cu chei.

— Scoate-o singur !

Eroii ! Ar fi putut să fie un pistol cu piedica trasă. Rothacker a scos trusa și a tras fermoarul.

— Poftiți !

— Nu fi obraznic ! a urlat S.A-istul.

— Ai o legitimație ?

— Da. Un livret militar.

Cei doi s-au uitat unul la altul.

— Ai fost pe front ?

— Da.

— Ia arată-l !

Rothacker și-a scos portofelul din veston și a arătat livretul. S.A-iștii s-au întors cu spatele la lumina felinarului, ca să citească. Cel înalt a dat un ghiont tinerelei.

— Ai fost rănit ?

— Da. De trei ori. O dată grav.

S.A-istul cel înalt i-a înapoiat livretul. A urmat o pauză.

— Pe cine așteptai acolo în gară ?

— Pe un fost coleg de la întreprindere. De la Siemens. Voia să încerce să-mi facă rost de lucru.

Cei doi s-au uitat iar unul la altul. Cel înalt a dat din cap.

— Să nu fie cu supărare... Așa-s vremurile, uneori se întîmplă să fie înhățați și cei nevinovați. A dat din umeri. Iar noi ne facem doar datoria !

— Heil Hitler !

— Heil Hitler !

Ziua următoare. Strubbel e la mine. Își aranjează mereu părul care îi cade pe față, cu o mișcare mai iute ca deobicei.

— Ți-a povestit Rothacker totul ?

— Da.

Strubbel face o pauză lungă, își sprijină capul în mîini. Șuvițele de păr negru îi atîrnă pe frunte. Oare nu se piaptănă niciodată? Aștept, văd că vrea să spună ceva, că duce o luptă cu el însuși.

— Treaba se îngroașă. Mă duc în colonie, trebuie să stabilem acolo o legătură... Scoate cu greu cuvintele din gură. Edith și băiatul au nevoie de haine... Și mașina de scris și aparatul de multiplicat sînt încă acolo... Vii și tu?

S.A-ul a plasat o unitate de șoc a poliției în colonie. Strubbel abia a reușit să scape de focurile lor, acum paisprezece zile. Vrea... dar asta e curată nebunie!

— Spune-mi numele unui alt tovarăș. Vom încerca să-l găsim. Haine puteți primi chiar și mîine. Aparatele le vom lua mai tirziu. Noi însă, nu tu, Strubbel!

Strubbel dă din cap. Își trece mereu mîna prin păr. Vorbește îndclung. Demult regretă că a „dezertat”. Ce-o să creadă despre el cei din colonie, pe care ani de-a rîndul i-a... Reprezintă el oare ceva deosebit? Toți ceilalți tovarăși au rămas. Și, de altminteri, trebuie să vadă cum merge activitatea acolo. Fără doar și poate! Să vadă de aparate. A însărcinat pe unul dintre coloniști să le ascundă. Unul mititel, șchiop, pe care îl socotesc un prostănac inofensiv și care n-a avut niciodată de-a face cu ceilalți. La acesta vroia să se ducă, stă la marginea pădurii. Și de altfel acela o să-i predea toate lucrurile numai lui, căci n-are încredere în nimeni altul.

Mă străduiesc să-i scot ideea asta din cap. Este împotriva celor mai elementare reguli de conspirativitate. Îl ameninț cu un avertisment pentru lipsă de disciplină.

Strubbel se ridică.

— Plec — îmi taie el vorba.

Lupt cu mine însumi. Pot oare să-l las să plece singur? Tot ceea ce i-am spus lui e valabil și pentru mine. Sînt activist, nu-mi e îngăduit să risc. Dar el o să creadă că sînt laș... Îmi iau pălăria din cui.

...Înaintăm pe un drum de cîmp mlăștinos. Tălpile ni se lipesc de noroi la fiecare pas. Lăsăm între noi

o distanță de zece metri. Strubbel se oprește adesea, trage cu urechea. Ne apropiem de pădure. Abia izbutesc să nu-l pierd din ochi, din pricina tufișurilor și copacilor. Deodată Strubbel se trîntește la pămînt. Și eu mă arunc după o tufă de mure. Doi S.A-iști trec pe biciclete la marginea pădurii cu puștile atîrnate de-a curmezișul pe spate.

— ...și atunci dintr-o dată ea mi-a...

S-au îndepărtat binișor, doar risul lor mai ajunge pînă la noi. Apoi o luăm pe drumeaguri strîmte. Garduri șubrede, mîncate de vreme. În dosul lor barăci scunde, lipite unele de altele, ca niște cutii. Strubbel cercetează cu ochii de jur împrejur, face cîteva salturi mari. O ușă scîrțîie.

Lampa de petrol proiectează un cerc luminos, galben, pe masă, cufundînd încăperea într-un semiîntuneric mohorît. Miroase a gunoi și a ceva acru. Șchiopul „prostănac” șade în fața mea. Capul lui e parcă direct legat de trup, are urechile îndepărtate ca două clape late. Și-a întins brațele pe masă. Sînt neobișnuit de lungi. Are mîini păroase.

— Toate sînt aici — spuse el — aștept de două zile.

Glasul lui e limpede și subțire, ca de copil.

— Voiam să ne întîlnim ieri cu unul din colonie, dar n-a venit — spune Strubbel.

— Cine ?

— Dumke.

— L-au arestat acum trei zile.

Tăcere.

— S.A-ul mai e pe acolo ?

— Sînt încartiruiți la Schwenke. Douăzeci de oameni. Ticălosul a mers cu dinșii din baracă în baracă. L-au luat și pe Eber. După două zile i-au dat drumul. Stilcit în bătaie. Îl lasă aici ca momeală, spun tovarășii. Să vadă cu cine se întîlnește.

— Altceva ?

— N-au găsit nimic. Au întrebat peste tot de tine.

Afară se aud pași. Fereastra mică e întredeschisă. Ciulim urechile. Nu se poate distinge nimic, vedem doar atît că sînt trei persoane. Au trecut mai departe.

Șchiopul scotocește într-un ungher. Se întoarce iarăși la masă.

— I-am strîns pentru tine.

Și iată în fața lui Strubbel, pe masă, o hîrtie de douăzeci de mărci. Acesta ia bancnota șovăind, parcă ar vrea să spună ceva.... Lumina orbitoare a unui reflector umple deodată încăperea — apoi dispare. Afară se aude pîriitul unci motocicletate care trece în goană.

— În colonie nu există nici una — spune șchiopul. Deci fusese un S.A-ist !

— Poți să menții deocamdată legătura cu noi ?

— Da.

Îi indic locul și îi fixează timpul.

— Haide, acum, să plecăm !

Orbecăim în jurul barăcilor, intrăm în grajd. Pe niște bîrne lungi stau cocoțate găini care se scutură. Lumina lămpii de buzunar trezește o capră. Se zgîiește la noi, behăie ușor, ugerul ei plin se leagănă. Șchiopul deschide o ladă scrijelită, umplută pe jumătate cu grăunțe galbene. Scormonește înăuntru, scoate două pachete mari. Mașina de scris și aparatul de multiplicat. Le îndesăm în rucsacuri, punem hainele deasupra.

Trecem printre rugi de mure, pe lîngă closet, apoi urmează gardul. Dincolo, pădurea. Șchiopul ridică rețeaua de sîrmă...

Peste două săptămîni, Strubbel s-a mutat cu familia în regiunea Königs-Wusterhausen. A găsit de lucru la un țăran. Nu mai putea rămîne aici la noi.

În primele săptămîni după incendiarea Reichstagului noi n-am avut nici o legătură cu forurile centrale ale partidului. Tot aparatul părea să se fi prăbușit. La asta se adăuga faptul că valul de teroare și de arestări s-a concentrat tocmai asupra regiunii noastre. Nu puteam tipări nici un ziar, n-am publicat decît manifestul în legătură cu incendiarea Reichstagului. Deoarece nu dispuneam de material de la centru și nu primeam nici dispoziții, ne-am mărginit doar să ținem strîns contactul cu tovarășii de încredere. Am izbutit

să menținem și cele două legături cu întreprinderea, una prin colonia lui Strubbel, cealaltă prin Teichert.

Acum opt zile s-a alcătuit în sectorul nostru o conducere de cartier. Am primit pentru întâia oară ziare tipărite, ni s-a trimis „Steagul roșu”. Propunerea lui Franz de a publica viitorul nostru ziar în noul său sector a fost aprobată de conducerea de cartier, deoarece la noi riscul era prea mare. Noua conducere ne-a întrebat azi dacă avem un tovarăș de încredere, care ar putea transporta materialul informativ cu motocicletă în provincie. Când are de făcut livrări urgente pentru drogheria unde lucrează, Ernst Schwiebus circulă cu motocicletă în loc de bicicletă. Dar tocmai din pricină că e ocupat nu poate fi vorba de el. Drumul trebuie făcut în timpul zilei. Ne gândim la Ede. N-are permis de conducere, dar conduce bine, spune Rothacker care a fost o dată cu el pe o motocicletă, mai demult. Nu fusese motocicletă lui Ede — dracu știe de unde pusese mîna pe ea. Mă rog, Ede e Ede.

După masă mă întilnesc cu Ede. A ascultat de sfatul lui Rothacker și e în „civil”. Poartă un costum albastru și o pălărie moale. Și-a pus ochiul de sticlă. Îmi scutură mîna cu putere.

— Erich m-a învățat. Anume m-am împopoțonat în straiile de duminică.

N-am încotro și rîd.

— Arăți ca un burghez respectabil.

— Așa mă și simt, Jan.

Intrăm pe o cărare într-un parc.

— Despre ce fel de rablă e vorba ?

Ede întoarce mult capul, ochiul lui drept mă caută. Pare agitat, se bucură poate de plimbarea cu motocicletă.

— Nu mi-au spus. Localitatea se află la o depărtare de 75 kilometri. În cel mult trei ore trebuie să te și întorci.

Ede strîmbă din gură, își clatină capul.

— Asta înseamnă că trebuie să fie cel puțin un cinci sute. Rîde. Trei ore... și dacă am o pană ?

Un cinci sute ? Nu înțeleg expresia lui tehnică. Îl iau de braț.

— Conduci bine ? Nu e o plimbare de plăcere. Ai o încărcătură incendiară, dragul meu.

— Mă omule, cred că mă cunoști mai demult ! Dă din cap a dojană. Dacă conduc bine ?... În armată am fost un an întreg motociclist.

Adevărat, e și mecanic. De câte ori a găsit de lucru, a fost doar pentru scurtă vreme. Nu mai poate executa perfect muncile de precizie.

O luăm încet înapoi.

— Ce-am vrut să-ți mai spun... da, a fost Kurgel pe la mine.

— Ei, și ?

Kurgel e tovarășul din Uniunea luptătorilor Frontului roșu, care ține legătura cu noi.

— Voia să se ducă la Franz. Cum de nu știe unde se află ?

— Nimeni n-are voie s-o știe. Nici măcar tu. Înțelege-te cu Kurgel și dă-mi de veste și mie.

— Bine — spune Ede, iar după o pauză adaugă : M-a întrebat de asemeni dacă știm ceva despre Dammert.

— Nimic precis. Se zice c-ar fi la cazarma Maikowski.

Dammert a fost arestat cu două săptămîni în urmă. Probabil din cauza afacerii Maikowski.

Mergem o bucată de drum în tăcere. Deodată, Ede izbucnește în rîs. Mă uit întrebător la el.

— Să-ți spun ce mi-a povestit Kurgel ! Suflătorul Rudi... îl cunoști, nu ?

Dau din cap. E și el un tovarăș din Frontul roșu, care sufla odinioară din tilincă, în fanfară.

— A fost trimis împreună cu alții în Asociația tineretului național german, ca să se camufleze acolo, după câte știu.

— Păi tocmai despre asta e vorba ! Va să zică, acum vreo opt zile pleacă de la sediul Propagandei, împreună cu unul din „Căștile de oțel“, spre casă. Amîndoi erau în uniformă, cămăși albastre cu svastica pe braț. Nebunul ăla i-a împuiat urechile lui Rudi tot

drumul. Zicea că ar vrea să-nmoaie odată oasele unui comunist adevărat. Să-i arate el! Să-i facă praf mura! și așa mai departe. Turuia într-una. Rudi fierbea. Deodată a ridicat mîna și i-a ars „camaradului“ una, și încă una. L-a dat gata.

Ede ride cu hohote, se bate cu palma de coapsă.

— Și tu crezi că asta-i o faptă vitejească?!

Bun tovarăș e Ede, dar e Ede și basta! Și el ar face la fel într-o împrejurare asemănătoare. Și eu, care tocmai am pus la cale cu dînsul călătoria cu motocicletă! Pot oare să-mi iau răspunderea?

— Cred și eu c-a fost o idiotie — spune Ede — l-au înhățat, fără doar și poate. Își dă cu pumnul în piept. Dar îl înțeleg pe băiat. Și mie mi-ar fi sărit tandăra!

Ede face o pauză, scutură din cap.

— Nici măcar steagul nu-l pot saluta — începe el iar — cînd trec ăștia, intru sub o poartă.

Mă uit la el. Chiar și ochiul rigid de sticlă pare că exprimă scîrbă. De cîteva săptămîni a apărut o dispoziție, că toți trebuie să salute steagul cu svastica purtat de o unitate în marș. Cei ce nu se execută devin suspecți ca simpatizanți marxiști.

— Odată n-am mai putut ajunge pînă la o poartă — adaugă Ede — și le-am arătat c....!

— Ești nebun! Te-ai aplecat?!

— Aiurea! Ca să mă înhațe, nu? M-am întors cu spatele.

Îmi vine să rîd totuși.

— Ce-i, ce-i? întreabă Ede.

— Și crezi că ei au înțeles gestul tău?

— L-am înțeles eu și asta îmi ajunge! spune Ede jignit.

În primele săptămîni a circulat printre noi zvonul că deținuții din Casa Maikovski sînt torturați groaznic. Dar n-am aflat niciodată amănunte. N-am știut niciodată precis care dintre tovarășii arestați se află acolo.

Ieri însă am stat de vorbă cu X. Îl rugase pe Ernst Schwiebus să-i mijlocească o întrevedere cu mine. Am stat mult pe gînduri dacă să mă întîlnesc sau nu cu X, dar în cele din urmă m-am dus totuși la în-

tilnire. Schwiebus m-a asigurat că are toate motivele să-l socotească pe X un om cinstit. A făcut parte mai demult din una din organizațiile noastre de masă. După alegerile de deputați din Reichstag din 5 martie, l-am văzut însă umblînd în uniformă S.A. L-am ocolit, am avertizat pe toți tovarășii.

X mi-a povestit ieri că a fost silit de maistrul său să intre în S.A. Acesta i-a făcut cunoscut că nu poate da de lucru decît oamenilor care fac parte din S.A. Brutar de meserie, X lucra de mulți ani în aceeași brutărie. N-a vrut să-și expună familia la mizerie. Are o soție bolnăvicioasă și doi copii. „Nu fac parte din unitatea 33, aparțin numai detașamentului Berlin-Vest“, mi-a spus X. (Purta într-adevăr alt număr de unitate pe cămașa brună și mi-a arătat și legitimația de S.A.-ist.)

— Fac parte din rezerva S.A., căci am trecut de vîrsta de treizeci și cinci de ani. De obicei n-am ce căuta la cazarma Maikowski; în seara aceea însă am primit ordin să mă duc acolo. Trebuia să preiau un post de casier...

X a făcut o pauză. N-am insistat să continue, am băgat de seamă că-i venea greu să vorbească.

— Ședeam la mese, mulți jucau cărți, unii citeau ziarul. Deodată s-a deschis ușa.

— Sturmführer-ul ! a strigat cineva.

Toți au sărit în sus. Era într-adevăr Sturmführer-ul însoțit de cîțiva oameni din unitatea 33, iar în mijlocul lor doi civili.

Un S.A.-ist a început să țipe :

— Ăla din stînga e trompetist la luptătorii Frontului roșu ! Am văzut că unul din arestați a tresărit.

X și-a întrerupt povestirea. Și el a tresărit. Apoi a continuat :

— Toată ceata s-a adunat în mijlocul încăperii. Sturmführer-ul s-a așezat pe o masă, și-a pus cizmele pe bancă. „Ei, ia să stăm acum nițel de vorbă“, i-a spus el tînărului, căruia îi ziceau Karl trompetistul. Unul oacheș. Și arătînd spre celălalt civil : „Pe ăla puneți-l în colț. Chiar acum l-am cules din fața porții noastre. Să vadă și el cum merge treaba — n-o să-l

coste decît o pereche de izmene uscate. Aşa o să-i treacă pofta să facă pe spionul.“

Toţi S.A-iştii au izbucnit în hohote de rîs. Era un omuleţ grăsuliu. Dîrdîia de ţi-era mai mare mila. Avea un melon, pe care îl tot răsucea în mînă. Privea zăpăcit în jur şi părea gata să înceapă să plîngă.

„Domnule Sturmführer... Domnule... voiam doară să mă duc acasă... Eu...“, se bîlbîia omuleţul.

„Tacă-ţi fleanca!“ a urlat la el Sturmführer-ul.

Un S.A-ist l-a tras la o parte. Apoi l-au luat iarăşi la rînd pe cel oacheş. Sturmführer-ul a început să tipe: „Tu eşti dintre ticăloşii ăia, care au pe conştiinţă pe Hanne al nostru — bandă de bolşevici criminali! Dă-i drumul, înşiră-ţi toate numele — cum te cheamă?!“

— Kurgel — a sunat calm răspunsul. Am făcut parte din luptătorii Frontului roşu mai demult. N-am avut nimic de-a face cu cazul Maikowski — nici nu eram atunci în Berlin!“

Am tresărit cînd am auzit numele lui Kurgel, dar m-am ferit de X, ca să nu bage de seamă că-l cunosc. Ştiam că Kurgel fusese arestat. Ede nu mai dăduse de el după întoarcerea noastră. Cei din casă îi relataseră că S.A-ul l-a ridicat seara tîrziu. Dar habar n-aveau unde se află. Nici motivul arestării nu-mi era cunoscut.

— Toţi S.A-iştii s-au strîns în jurul lui Kurgel cînd au auzit numele de Maikowski. Sturmführer-ul s-a apropiat de el:

„Unde e Zander? — Franz Zander?!“ l-a întrebat brusc.

(Aşadar din pricina lui Zander îl arestaseră. Mi-am ascuns tulburarea.)

— Kurgel s-a uitat la ei. A rămas mut. Sturmführer-ul l-a ameninţat: „Mai aştept mult? Sau vrei să te ajutăm noi!“

— „Nu cunosc nici un Franz Zander“, a răspuns Kurgel, dar cu alt glas, mai întunecat. Ferm însă. Am observat că în aceste cîteva secunde luase o hotărîre. Faţa Sturmführer-ului s-a făcut roşie-vînată de furie. A ridicat mîna şi i-a tras lui Kurgel un pumn

în obraz. Aceștia au prins să-i curgă șiroaie mari de sânge din nas, mînjindu-i cămașa.

Sturmführer-ul a început atunci să urle : „Nu cunoști nici un Zander ?... Mînji, țîlharule !“

„Nu !“ a răspuns încă o dată Kurgel.

„Are curaj !“ a șoptit unul în spatele meu.

„Scoateți-l pe Dammert din beci !“ a poruncit Sturmführer-ul.

Aici l-am întrerupt pe X :

— Ai auzit bine : Dammert ?

— Da, Dammert !

(Deci Dammert îl denunțase. Și abia cu două zile înainte îl întrebasese Kurgel pe Ede dacă știm unde se află Dammert.)

— Doi S.A-iști au ieșit în goană. Sturmführer-ul sărise în sus de pe masă, alerga fierbînd încoace și încolo. S.A-iștii s-au întors cu Dammert. Îl țîrau după ei. Arăta îngrozitor. Toată fața umflată, plină de cheaguri de sânge. Hainele atîrnau pe el murdare și rupte. „Puneți-i față în față !“ a strigat Sturmführer-ul.

L-au smucit pe Dammert, împingîndu-l în mijlocul lor. Sturmführer-ul s-a proțăpit înaintea celor doi. I-a dat lui Dammert un pumn în bărbie. „Hei, trezește-te !... Țsta de aici e Kurgel ? Ajutorul lui Zander ? !“ a întrebat el.

Dammert a ridicat cu greu capul. Privirea lui spunea : Iartă-mă — nu mai pot. Dammert a dat apoi sfîrșit din cap în semn că da.

Sturmführer-ul a început să rîdă : „Țstua se vede că i-a priit cura, nu ?“ Și întorcîndu-se către Kurgel : „Încă tot mai tăgăduiești, țîlharule ? Dă-i drumul ! Unde e Zander ?“

(X m-a întrebat dacă îl cunosc pe Zander. Bineînțeles am spus că nu.)

„Da, îl cunosc pe Zander — dar nu știu unde este“, a răspuns Kurgel cu glas deznădăjduit. Știa bine că n-au să-l mai creadă, după ce tăgăduise mai înainte că-l cunoaște. Furios, Sturmführer-ul a început să-și agite pumnii prin fața lui Kurgel. Și S.A-iștii au început să murmure.

— „Strângeți-l cu ușa... să guste din bici!” au țipat câțiva.

— „Se ține tare băiatul, fir-ar să fie, se ține tare“, a spus iar cineva în spatele meu. Era un lungan, cu sprâncenele împreunate, poreclit „Antenă“.

Kurgel se uita însă drept înainte. Sîngera încă.

— „Acum îl cunoști, ai, dar nu știi încă unde se află?“ a spus Sturmführer-ul. Și-a desfăcut încet tocul pistolului, a scos arma, a îndepărtat siguranța și a întins țeava spre Kurgel, țipînd la el: „Îți dau două minute de răgaz, ca să-ți aduci aminte!“ Kurgel stătea liniștit; nu sufla un cuvînt.

(Îmi încheștam fălcile, ca X să nu observe că-i cunoșteam pe tovarășii de care vorbea. Kurgel... într-adevăr nu știa unde era Franz.)

— „Cu fața la perete“, a urlat Sturmführer-ul.

L-a smucit pe Kurgel. El părea liniștit, se uita la perete. S-au auzit două detunături. Au sărit bucăți de tencuială de pe perete, improșcînd în jur. Mă trăsesem înapoi împreună cu ceilalți S.A-iști. Sturmführer-ul țintise intenționat alături. L-au întors din nou pe Kurgel.

— „Te-ai răzgîndit?“ a țipat iar la el Sturmführer-ul. „A doua oară o să fie serios! Unde e Zander?!“ Kurgel s-a uitat la el cu o privire țeapănă. „Aduceți curelele, să-l mîngîiem!“ a strigat Sturmführer-ul. Apoi: „Antenă!“ Țista era lunganul din spatele meu.

— „Ai halit bine la cină?“ l-a întrebat Sturmführer-ul.

Toți au rîs. Dar S.A-istul „Antenă“ a rămas serios.

— „Mai bine să se «mîngîie» unul pe altul“, a spus el.

— „Ai dreptate“ — a răspuns Sturmführer-ul.

— Părerea mea — mi-a spus X — este însă că „Antenă“ n-a vrut să lovească. S-a eschivat pur și simplu. Se mai găsesc și printre ei indivizi care socotesc o lașitate faptul de-a lovi un om curajos. Au venit doi S.A-iști cu bice groase de piele, Dammert a fost întins pe o bancă. Apoi i-au scos cămașa. Spatele lui era plin de dungi vinete. Sturmführer-ul i-a dat biciul lui Kurgel și i-a spus:

— „Să vorbești nu vrei, atunci îngrijește-î pe tovarășul tău cu asta : Pînă cînd te răzgîndești !” L-a amenințat cu pumnul. (X s-a sculat de pe scaun și a făcut un semn de amenințare cu pumnul, ca să-mi arate.) „Dacă nu lovești, vii tu la rînd. Haide !” L-au împins pe Kurgel spre bancă. Stătea nemișcat. Au tăcut cu toții. Sturmführer-ul s-a repezit la el : „Ei, ce faci ?”

— Iar mie mi-era teamă — mi-a spus X — c-au să audă ceilalți cum îmi bătea inima. Dar Kurgel nu s-a clintit. Toți așteptau iar în liniște. Atunci s-a auzit glasul, ca un geamăt, al lui Dammert : „Lovește, hai... lovește...”

Atunci Kurgel și-a plecat capul adînc. Deodată însă s-a întors și a aruncat biciul la picioarele Sturmführer-ului. L-au înhățat și l-au trîntit pe bancă ; Sturmführer-ul însuși a început să-l lovească. Kurgel striga așa de tare, încît mi-am mușcat buzele pînă la sînge, ca să mă stăpînesc. Apoi a prins să horcăie și în cele din urmă a tăcut. Leșinase.

O bună bucată de vreme n-am scos nici unul nici un cuvînt. În sfîrșit, X m-a rugat să nu povestesc nimănui cele auzite de la el, căci i-e teamă de ceea ce i s-ar putea întîmpla lui însuși în cazul unei astfel de indiscreții. Pe viitor nu vrea să mai păstreze o legătură permanentă cu noi. Face parte numai din rezerva S.A. și deci n-are prilej să afle prea multe. L-am convins totuși ca, la intervale mari de timp, să mai dea cîte un semn de viață, și anume să treacă pe la Schwiebus, la drogherie...

Știu bine ce mi s-ar întîmpla dacă aș cădea în mîinile naziștilor cu însemnările astea asupra mea. N-am mai scris nimic toată săptămîna trecută. Era cît pe-aci să ard totul. Prea era mare primejdia. M-am gîndit să-mi caut o altă locuință pentru scris. Dar asta nu s-ar putea decît la un tovarăș, or și ei duc activitate ilegală ca și mine. Și la ei se poate face oricînd o percheziție întocmai ca la mine. N-ar fi decît să le aduc încă o pacoste pe cap. Nici locul în care păstrez paginile scrise nu mi se pare sigur... N-aș putea spune însă că în săptămîna în care n-am scris am fost mai

liniștit. Îmi simțeam sufletul apăsător, ceva irezistibil mă îndemna să reiau scrisul... Trebuie să aștern toate astea pe hîrtie ! Trebuie să izbutesc să trimit însemnările mele în străinătate. Ca să ajute la trezirea conștiințelor.

Ieri l-am întîlnit pe Franz în noul lui sector. I-am relatat îndată cele ce am aflat de la X. M-a ascultat în tăcere.

M-a condus apoi la niște tovarăși, unde urmează să rămîn peste noapte. O să ne întîlnim în zori ca să scoatem ziarul. Încă de ieri, cînd mergeam spre casă, m-am gîndit să-i telefonez lui Käthe la birou. Dacă i-aș propune să vină pe undeva în apropiere, pe aici ? În sfîrșit am putea fi iarăși împreună. Mi-a trimis mereu vorbă că n-a observat să fie urmărită. Totuși, mi-e îngăduit oare să o aduc la mine ? În casa menită să fie punctul de plecare al activității mele ? Am stat multă vreme în cumpănă, căutînd „justificări“ : o dată, treacă-meargă ; n-a spus chiar ea că n-a observat să fie filată ?... Dacă judec însă politic lucrurile, nu mă pot decide. Totuși am chemat-o azi la telefon.

Hoinăresc pe străzi. Vremea s-a încălzit. Soarele luminează casele. Zilele s-au făcut mai lungi. Pe Tauentzienstrasse, lume multă, ca de obicei. Femeile, îmbrăcate de primăvară. Localurile sînt tixite. Printre consumatori, numeroși ofițeri S.S-iști. Înapoia geamurilor de la vitrine vezi anunțuri : „Prăvălie germană !“ — „Mărfuri germane !“ „Mărfuri de calitate, pur germane !“ Fotografia lui Hitler în cadre masive de aur și argint, unele împodobite cu verdeață în jur, tronează în spatele acestor anunțuri. Mulți proprietari de magazine se apără de această subită „concurență murdară“. Pe firmele lor scrie cu litere și mai mari : „Veche prăvălie național-socialistă din anul...“

Într-o vitrină, Hitler grav, cu brațele încrucișate, privește florile rare (și tot pe atît de scumpe), rînduite în jur. Mai în fund, un glob mare de sticlă, luminat în roșu, în care înoată peștișori de aur. Pro-

prietarul acestui magazin pretinde și el, pe firmă, că florile și peștișorii săi sînt germani de cînd e lumea.

Käthe mă aștepta la cafenea. Ochii îi strălucesc. Se îmbujorează de bucurie.

— Am ținut locul acesta cu multă greutate, dragul meu.

Probabil că vorbește numai ca să spună ceva. N-am fost în stare să rostesc nici un cuvînt peste cele de salut. Nu ne-am văzut de atîta vreme și acum nu pot scoate nici un cuvînt. Îi țin mîna în mîna mea. Se aude doar din cînd în cînd clinchetul strident al casei de bani, din față. Fete cu bonete albe aleargă încoace și încolo. O liniște mi s-a revărsat în suflet. Numai de n-ar trece atît de repede timpul! Un vînzător de ziare trece cu brațul ridicat printre șirurile de mese.

— Noua lege a funcționarilor de carieră!

— Ia dă-mi-o și mie!

Încep apoi să citesc, deși nu mai am chef. Mi-a pierit interesul. Dau chiar drumul mîinii lui Käthe.

— Stăpînii cei noi distribuie posturi — spun eu.

Plecăm, Käthe mă ține strîns de braț. Poartă un costum deschis de primăvară, iar la gît un batic pestriț în trei colțuri. Sînt bucuroși.

— Uită-te înainte, Jan. Dăm peste oameni.

— Azi nici nu se poate altfel... aproape că nu te mai cunosc.

— Dar unde ne ducem?

— O să vezi.

Mergem mult timp fără să scoatem un cuvînt. Coțim într-o străduță laterală.

— Jan?

Mă trezesc speriat din gînduri. Iar mă frămîntă în-doilele. Prostii. Nu ne-a urmărit nimeni, am fost atent în ultima parte a drumului.

Treptele sînt late și tocite. Bucăți mari de tencuială au căzut de pe pereți. Miroase a ceapă prăjită. La fiecare etaj, patru uși așezate în semicerc. Sun.

Tovarășa Lamprecht, o femeie mică și brunetă, ne deschide.

— Am sosit.

— Intrați — ne întâmpină ea prietenos și ne face loc să trecem.

Străbătem un coridor lung. În ușa deschisă, fetița ei. Pe căpșorul blond, lumina lămpii aruncă un cerc luminos.

— Nenea Karl, nenea Karl !

— Așa mă cheamă aici — îi șoptesc lui Käthe.

Familia Lamprecht tocmai cinează. Bărbatul, în cămașă cu carouri albastre, stă la masă. Are mînele suflecate. E înalt și bine făcut, arată foarte tânăr. Ne strîngem mîinile.

— Iată, ea e Käthe.

— Kurt, Erna — se prezintă cei doi.

Erna are o mînă moale, umflată.

— Am fost să spăl — lămurește ea.

— Iar eu car cărbuni — rîde Kurt — așa că îi dau și eu destul de spălat.

Ne așezăm.

— Beți o cafea cu noi ?

— Nu, vă mulțumim.

Fetița stă lingă maică-sa, dar se uită mereu la Käthe.

— Cum te cheamă ? o întrebă Käthe.

Se apropie sfioasă. Käthe o ia în brațe.

Și noi am vrea să locuim într-o zi împreună. O masă pusă, o odaie.

— Ce mai e nou, Kurt ?

— La cărbuni ? Nimic. Puțin înaintea voastră a fost aici Rudi, a adus rucsacul și costumul. Să fii punctual, la ora trei.

— Altceva n-a mai spus ?

— Nu.

— Atunci o să meargă bine. Strașnici băieții noștri.

Kurt ne povestește apoi cîte ceva de la depozitul de cărbuni. El aprovizionează pe cei mai mulți colegi cu ziare ilegale. Vizitiile le duc apoi la șalupele de pe Spree.

Stăm încă mult timp de vorbă. Îl mai întreb pe Kurt de una — de alta, nu ascult însă decît cu jumătate de ureche răspunsurile lui.

— Hai să-ți arăt și cei patru pereți ai mei — spun în cele din urmă lui Käthe.

O luăm înapoi pe coridor. Deschid ușa, aprind lampa de petrol. O masă îngustă, un scaun, o comodă pe care se află un lighean. La dreapta, lângă ușă, un pat de campanie. Deasupra, prinse în pioaneze, poze îngălbenite din reviste ilustrate. Mă întind pe jumătate pe pat, îmi încrucișez brațele sub cap. Kätthe se repede la fereastră, privește afară.

— Cam mică, nu ?

Dă din cap, se așază lângă mine. Îi înconjur mijlocul cu brațul. Arată spre scaun. O salopetă albastră de mecanic, un rucsac.

— De ce aveți nevoie de astea ?

O iau cu brațul pe după gît, îi apropiu capul de al meu.

Părul ei cade peste fețele noastre.

Respirațiile noastre se contopesc... Totuși, mintea mea continuă să gîndească, singură, fără mine : poate n-a fost bine s-o aduc aici, în camera asta.

Străzile sînt pustii. La revărsatul zorilor, globurile luminoase atîrnă gălbui-roșcate de felinarele înalte de tuci. Mă-nfior de frig. Întind pasul. Șiruri lungi de taxiuri staționează la colțurile străzilor. Șoferii și-au ridicat gulerul mantalei. Cei mai mulți, rezemați de spe-tează, așteaptă pe cheflii întîrziați. Aici, în vest, orașul e plin de localuri de dans și de baruri. Literele luminoase ale firmelor lor aruncă reflexe roșii și verzi. Au intrări în stil rococo, iar la unele vezi ochiuri de geam mici, rotunde și umflate la mijloc. În față atîrnă placcate : „Orchestra cutare vă invită la dans !“

Franz așteaptă în colț cu Rudi și Bruno. Și ei poartă salopete albastre de mecanici. De umărul lui Rudi atîrnă o geantă mare de piele pentru unelte. Ceilalți au rucsacuri. Ne strîngem mîna.

— 'neața, Karl.

— Dă-i drumul, pleacă poșta — spune Bruno.

În colț, doi polițiști. Se uită după noi.

— Dacă ar ști, vai de capul nostru — șoptește Rudi.

Bruno rîde. Nasul lui, ca un tubercul, se lățește și mai tare. A făcut parte din echipa de boxeri „Fichte“, de acolo are așa un nas — mi-a povestit Franz.

Rudi se apropie de mine.

— Sîntem mecanici la firma Schindler & Co., strada Bülow 3. Lucrări de lăcătuşerie pentru decorurile de teatru. Ai înţeles ?

— În ordine.

— Cîte avem de data asta ?

— Şase sute.

— Femeile de serviciu vin mai tîrziu. Terminăm pînă atunci ?

— Precis.

Tăcere. În geanta de unelte a lui Rudi se aude un clinchet de metal.

— Aici e bordelul — spune Bruno.

Litere luminoase, albastre sînt fixate pe faţada casei : „Trandafirul spaniol“.

La stînga intrării în local, o uşă mică de fier. Alături un buton de aramă. „Soneria de noapte“ scrie oblic deasupra.

— Acum ţineţi-vă gura — spune Rudi.

Clopoţelul electric de la uşă zuruie. Intrăm într-un gang îngust. Un bec slab atîrnă de tavan. Ceva mai încolo, o ferestruică. E deschisă. Rudi îşi vîră capul.

— Heil Hitler !

E o încăpere mică. O lampă de masă cu abajur verde de sticlă arde pe un birou. Un bărbat grăsuliu, în cămaşă, stă în faţa unui lavabou. Poartă pantaloni negri, pe de lături cu ciucuri groşi, aurii. Jacheta, galonată şi ea, atîrnă pe speteaza unui scaun. Grăsunul ţine un prosop în mîină. Pe faţa lui bucălată se văd pete roşii aprinse, iar nasul îi e roşu-vineţiu.

— Heil Hitler ! spune el cu o voce de bas. Iar aţi venit ? Tocmai mă pregăteam să plec.

Îşi trece prosopul peste chelie, burta i se clatină în pantaloni.

— Am venit cu-ntărituri — spune Rudi — vrem să terminăm astăzi.

— Bun, bun, cunoaşteţi drumul — mormăie burtosul.

Trecem printr-o bucătărie. Lespezile albe strălucesc, la dreapta se află două cuptoare mari electrice, frigider şi dulapuri în perete. Printr-o uşă de sticlă şlefuită intrăm într-o încăpere mai lungă. Miroase a fum

rece. În perete sînt nișe mici, în fața cărora atîrnă draperii de catifea roșie. O draperie e trasă la o parte. Două fotolii adînci în jurul unei mese joase, rotunde. O jumătate de țigară groasă de foi e pusă pe o scrumieră lucioasă. Pe fața de masă, o pată de vin. În sala următoare e barul. Taburete înalte stau în fața tejghelei în formă de potcoavă. Robinetele nichelate strălucesc. În oglinda bufetului se oglindesc șiruri lungi de sticle burtoase, unele îmbrăcate în rafie.

— Pentru clienții de soi — observă Bruno și se oprește.

— Hai mai departe, spre cabaret — spune Rudi — mai tîrziu o să socotim fiecare minut.

În mijlocul sălii se află un careu strălucitor de dans. La dreapta, o estradă. Pe estradă, un pian, două rînduri de scaune și pupitre pentru note. La extremitățile sălii, mese lăcuite în argintiu și scaune arcuite. Pe pereți sînt fixate lămpi de aceeași culoare cu globuri de cristal. Se reliefează puternic pe fundalul pereților tapetați cu postav bleumarin.

Bruno apropie una de alta cîteva mese și pune o pătură pe scaunul alăturat.

— Dați-i drumul, așezați „cutia cu tăitei“ aici. Dacă vine cineva, aruncați o pătură peste ea.

— Bătrînelul împopoțonat a fost ultimul — spune Rudi.

Bruno fluieră printre dinți.

— Ultimul. Și maică-mea tot așa spunea, pe urmă, însă, iar venea unul.

Rudi arată spre scena mică din față.

— Puteți bocăni fără grijă; facem zgomot, ca mecanicii !

Se duce cu Bruno înainte. Franz și cu mine despațetăm aparatul de multiplicat marca Greif, scoatem plăcile de ceară din rucsac. Le-am așezat între foi de carton, încît au rămas netede. Au curaj băieții, parcă nu l-ar aștepta pe fiecare zeci de ani de închisoare, dacă povestea iese prost.

Franz unge cu cerneală tipografică dintr-un tub pînza din interiorul capacului. Apoi fixăm cu pioneze placa de ceară pe aparat, ca să stea bine întinsă.

— Pune mereu dintr-o parte, Karl. Iar eu trag. Uite așa — spune Franz. Așa merge foarte repede.

Pune o coală de hîrtie, cilindrul de cauciuc se rotește.

Cum ține seama de numele conspirative ! Bineînțeles că aici eu sînt și pentru el tot „Karl“.

— Trebuie să meargă așa, una-două. Pui, tragi, pui, tragi.

Examinăm prima probă.

STEAGUL ROȘU

stă scris cu litere mari pe pagină.

— Cam gras, murdărește — spun eu.

— Celelalte au să fie mai bune... Cei doi din față încep iar să ciocănească. Dau doar din cap.

După o duzină de foi am intrat în ritmul normal. Pun coala. Franz umezește cilindrul de cauciuc — trage. Capacul cu resort se ridică — se scoate coala — pun alta. Paginile care sînt gata se îngrămădesc pe masa de alături.

Ceilalți ciocănesc pe podium un obiect de fier. Sala răsună. Scot mîna dreaptă de pe mașină, cu stînga pun o pagină nouă — așează-o drept — jos clapa, Franz ! Scot mîna dreaptă — mîinile mele se mișcă încolo și înapoi ca niște pîrghii.

Ce am citit deunăzi în corespondența de presă a conducerii raionale Berlin ? „Dintr-o notă secretă a Gestapo-ului : Trebuie să devenim mai rapizi și mai preciși în cercetările și acțiunile noastre. S-a dovedit că rămînem mereu în urma metodelor în continuă schimbare ale comuniștilor...“

Cu două ore înainte, cînta aici o orchestră de jaz. În nișele din fund ședeau poate niște tipi în uniforme de comandanți S.S. și S.A. Acum noi „facem tăitei“. Poate că în clipa asta lucrează în oraș sute de aparate de multiplicat. Göring ordonă arestări, pune să se tragă în „deținuți care încearcă să fugă de sub escortă“, dar mereu mai apar manifeste și ziare. Mîna dreaptă, mîna stîngă — Bruno coboară de pe scenă. E în fața noastră, joacă ciocanul în mină, în ritm. Cilindrul de cauciuc

se rotește, mîinile mele apucă. Fața lui Bruno e plină de sudoare și cerneală tipografică. Rînjește. Nasul său de boxer se turtește și mai mult.

— Merge strună, nu ? Ați dat gata poate o treime ! Face semn cu capul spre grămada isprăvită, pleacă iar.

Lucrăm în tăcere. Teancul de hîrtie albă descrește încetul cu încetul. În față răsună ciocanele. Uneori cei doi își strigă unul altuia cîte ceva. Dar nu pricep nimic. Poate și asta nu-i decît „zgomot scenic“. Strașnici băieți !

Cînd punem ultimele coli, îmi privesc, în sfîrșit, ceasul de pe mîină. Șapte și cîteva minute. Ochii mă ustură, brațele mi-au amorțit. La fiecare mișcare simt o durere între umeri.

— Gata ! spune Franz.

Își trece mîna peste frunte. Rămîne o dungă neagră de cerneală. Se îndreaptă din șale.

— Cel mai nimerit ar fi s-o ștergi imediat, Karl.

— Bineînțeles.

Împachetăm. Afară se aud deodată bocănituri. Ne întoarcem. Cei din față continuă să ciocănească, n-au auzit nimic. Franz mă privește încremenit. Și-a aplecat trupul, parcă-i gata de asalt. Arunc o pătură peste masă. Ne uităm ca hipnotizați spre ușa. Cei din față bat și acum cu ciocanele !

Ușa se deschide brusc. Apare o femeie cu o perie de frecat și o găleată cu apă.

— 'mneața — spune ea și dă din cap.

Franz răsuflă șuierînd. Spatele i se îndreaptă, ca și cum ar fi scăpat de o povară.

— 'neața — răspunde bine dispus.

Eu mă mulțumesc să dau din cap. Spaima îmi intrase în oase. Femeia iese iar. Îmi leg rucsacul.

— Alo ! Alo ! strigă Franz.

Ciocănitul din față încetează, cei doi coboară tropăind.

— Karl pleacă.

— Atunci, servus, „montorul auxiliar“ — spune Rudi. Șuvițele părului său roșu s-au lipit, pe fața pistriuată se văd broboane de sudoare.

— Salutări acasă — spune Franz.

— Da, mulțumesc.

Nu mă uit la el. Mă preocupă numai cureaua rucsacului. Nu i-am povestit nimic despre întâlnirea cu Käthe. O să afle probabil de la familia Lamprecht... și atunci va fi ceva „perimat“.

Mă urc într-un autobuz. Urmăresc cu atenție pe cei care urcă o dată cu mine. Un tânăr cu ochelari auriți și o fetișcană. Locul strîmt din față, de lângă geamul care desparte pe șofer de restul mașinii, e liber. Mă așez. În felul ăsta ochii mei cuprind întreg autobuzul, pot să-i observ pe cei doi tineri. Cît de firești au devenit pentru mine aceste mici tertipuri ! Să fii cu băgare de seamă în autobuze și tramvaie, să vezi dacă nu ești cumva „filat“, ăsta într-adevăr e lucrul cel mai important, dragul meu ! În dreapta mea stă un S.A-ist. De ce mă fixează într-una ? Prostii ! Moțăie, e aproape adormit, abia-și mai ține ochii deschiși. Lunganul cu ochelari coboară repede. Cîteva stații mai încolo, și fata.

Pe stradă, mă bucur deodată că ne-au reușit așa de bine „tăiteii“. Tovarășii vor fi mulțumiți de mine.

Pîna acum nici unul dintre noi n-a izbutit să stabilească o legătură cu adevărat trainică cu tovarășii social-democrați. Doi dintre noi, Teichert și Schwiebus, au fost de părere că o colaborare o să fie cu putință abia atunci cînd o să-și dea seama că modul nostru de a judeca în anii cînd s-a făcut „o politică a relelor mai mici“ a fost cel just. După părerea mea, acum ar trebui să lăsăm la o parte tot ce ne-a despărțit odinioară în discuțiile dintre noi, să căutăm să scoatem în relief numai ceea ce ne unește. Naziștii au pus mîna pe putere fiindcă muncitorimea n-a izbutit să-și unească forțele în vederea luptei comune.

Cunoaștem pe tovarășii noștri social-democrați din discuțiile pe care le-am avut cu dîșii în trecut. Unii dintre ei sînt atît de timorați, încît nu îndrăznesc nici măcar să înceapă cu noi o discuție politică. Despre alții, în schimb, nu mai știm dacă s-au păstrat „curați“. Probabil însă că de același lucru se tem și tovarășii social-democrați cu privire la noi.

Dezertori există și la dînșii, ca și la noi. „Confecționarul” care e vînzător la Brennickmeyer a stat iarăși de vorbă cu cei doi tovarăși ai lui de sindicat. Aceștia i-au declarat că activitatea ilegală n-are acum nici un sens. Ajunge dacă cei ce se cunosc rămîn solidari între ei. N-au putut să vîndă ziarul decît unuia dintre dînșii, celuilalt i-a fost teamă.

Cu două zile înainte, a trebuit să raporteze tovarășului Joachim din conducerea cartierului despre munca noastră în vederea creării frontului unit. Mi-a promis că o să mă pună în contact cu Alex. Acesta a luat legătura cu cîțiva tovarăși social-democrați, care locuiesc prin părțile noastre — mi-a spus tovarășul Joachim. N-am lucrat încă niciodată cu Alex, dar îl cunosc de mult. A fost cîndva conducătorul uneia dintre echipele noastre de teatru.

Azi m-am întîlnit cu Alex. Da, a stabilit anumite legături, mi-a spus el. Dar n-a depășit încă stadiul discuțiilor. Tovarășii social-democrați sînt foarte bănuitori. Trebuie să mă înarmez cu răbdare, căci ar putea să treacă săptămîni întregi pînă să mă poată pune în contact cu unul dintre ei. Din principiu, tovarășii ăștia nu vor să aibă de-a face cu nimeni în afara vechilor cunoscuți. Ziare, da, poate să vîndă, zicea. Am convenit apoi asupra unui loc de întîlnire permanent, mereu în aceeași zi a fiecărei săptămîni, urmînd ca numai ora să se schimbe de la o săptămînă la alta. Alex mi-a povestit apoi următoarea întîmplare :

— Mă aflu la Biroul de plasare. În fața mea, o coadă lungă. În spatele meu stătea un bărbat mic de statură. Băgasem de seamă de cîțva timp că mă privea într-una. Oare mă cunoaște ? mă întrebam eu. Deodată mi s-a adresat în șoaptă : „Ei, domnule Meyer, s-a sfîrșit cu discursurile de pe scenă !” Rînjea. Pot doar să-ți spun că m-au trecut toate nădușelile. „Discursuri ?” am răspuns eu. Am rîs. „Mă confundați cu cineva. Eu sînt lăcătuș.”

Omul a prins iar să rînjească și mi-a făcut cu ochiul. „Ce bine ar fi s-o pot șterge acum de aici, dar nu-i chip” — mă frămîntam. Ce să-ți mai spun, băiete, parcă stăteam pe jeratic.

— „Cum, care va să zică într-adevăr nu mă recunoști ?“ a început iar omul.

— „Nu — am ținut-o eu una și bună — nu v-am văzut niciodată.“

— „Ia mai gîndește-te oleacă, doar n-a trecut atîta timp de atunci !“ a rîs el.

Îți repet, nu izbuteam să cuget cu calm. Îmi spuneam mereu : mă, din cauza ăștia poate să te înhațe cît ai bate din palme ! Mi se părea și mie oarecum cunoscut. Se vede că el își dădea seama ce se petrece în mine, căci mi-a șoptit : „Nu trebuie să-ți fie frică de mine, fii liniștit“.

„Taci și lasă-l să vorbească, ăsta-i lucrul cel mai bun“, mi-am spus eu. S-a aplecat spre mine și mi-a șoptit la ureche :

— „Am funcționat mai demult la prefectura poliției. Secția I.A. La mine trebuia să anunțați întotdeauna întrunirile voastre“.

Așa era, într-adevăr. Acum l-am recunoscut și eu. Am tăcut însă. L-au dat afară, m-am gîndit eu, ca să facă loc pentru „vechea lor gardă“ ! Atunci el mi-a șoptit atît de încet, că abia se auzea :

— „Nici unul din actele dumitale de acolo nu mai există. Cu puțin înainte de a ne scoate, eu și cu alții ca mine am făcut dispărute o grămadă de asemenea acte !“

Ernst Schwiebus așteaptă în colțul unde ne-am înteles, însoțit de o femeie. Tii, fir-ar să fie ! Cît e de împopoțonată ! O adevărată cuconiță tînără și elegantă.

Sînt obișnuit să-l văd pe Schwiebus îmbrăcat seara așa ca nimeni să nu observe că peste zi cară marfă cu bicicleta. Arată ca un tînăr „de familie bună“. Poartă costume impecabile, cămăși albe ca zăpada. Își piaptănă cu grijă părul buclat și e întotdeauna proaspăt bărbierit.

— 'nă seara.

— Bună seara.

Însoțitoarea lui Schwiebus e peltică. Are dinții ieșiți în afară. E evreică. Nu pare să aibă mai mult de douăzeci și ceva de ani. Cine-ar fi crezut despre Schwiebus

că e în stare să aibă o asemenea prietenă ? De obicei abia descleștează fălcile.

— Luați-o înainte — spune Schwiebus — eu îl aștept pe Teichert, măi.

— Și Hilde ?

— Ne așteaptă în altă parte. Un pic mai târziu. Dați-i drumul, o aduc eu, măi.

Mereu îi dă cu „măi“ ăsta la sfârșitul frazelor ! Cara-ghios obicei !

Sîntem pe o stradă elegantă din vest, cu reclame luminoase care-ți iau ochii. Întindem cu greu, strecurîndu-ne prin mulțimea trecătorilor.

— Mă cheamă Ruth — spune fata deodată.

Am ghicit așadar, e evreică. Are curaj. Ne pune camera ei la dispoziție. Țsteia o să-i dea porție dublă, dacă se întîmplă ceva.

Cel mai greu lucru pentru noi e întotdeauna faptul că nu dispunem de suficiente locuri de întîlnire pe teren neutru. Locuințele unde facem multiplicările sînt așezate toate în regiunea noastră muncitorească, supra-vegheată. Tocmai de aceea a făcut Schwiebus propunerea asta, cînd am discutat despre tipărirea afişelor. Nu ne spusese pînă atunci nimic despre fată și de aceea l-am năpădit cu întrebările. Ne-a povestit c-o cunoaște mai demult, că lucrează și ea în branșa parfumurilor, și i-a făcut el treptat educația politică. E o fată strașnică și toată afacerea absolut sigură, altfel nici n-ar fi venit cu această propunere. Are o odaie într-o pensiune din vest. Trebuie să mai aducem încă o femeie cu noi, atîția bărbați... ar fi bătător la ochi.

Bine că-l cunoaștem pe Schwiebus ca pe un băiat de toată încrederea... că, altfel, Ruth asta arată într-adevăr de parcă s-ar pricepe foarte bine la parfumuri, dar n-ar avea habar de politică.

„Pensiunea Ritter“, scrie pe o firmă luminoasă la poarta casei.

— Urcăm pe scara din dos — spune Ruth.

O curte întunecoasă, o scară îngustă, întortocheată.

— Dar dacă vin și ceilalți pe aici ?

— N-o să bată la ochi de loc. E un du-te-vino ne-întrerupt pe aici. Iar Ernst are o cheie.

Un coridor lung, pe care se înșiră multe uși. Nu vedem pe nimeni. În cameră domină culoarea roșie. O canapea, un pat, două scaune, un șifonier mare, o toaletă. Ruth trage perdelele.

— Ia loc !

Aș vrea să-i spun ceva prietenos, dar nu-mi vine nimic în minte. Cît de firesc este acest „tu“ pentru ea ! Și totuși, aici, în odaie, mi se pare și mai străină. Rochia foarte decoltată, brățările. Are unghiile date cu lac roșu, sprîncenele sînt două linii subțiri. Rase. Părul negru, tăiat scurt, e ondulat și strîns lipit de cap. Ceva mai tîrziu sosește Ernst Schwiebus cu Paul Teichert și cu Hilde.

— Să ne silim să fim cît mai veseli — spune Ruth. Doar am „musafiri“.

Apasă pe sonerie. Comandă cafea. Cînd apare fata de serviciu, noi rîdem și conversăm. Iar cînd se întoarce mai tîrziu cu cafeaua, gramofonul cîntă și Ruth dansează cu Schwiebus. Un lucru e sigur : că știe minunat să joace teatru.

Teichert scoate un pachetel din buzunar.

— Afișele. Cinci sute de bucăți. Sînt ușor de manevrat și de lipit. De data asta au fost gumate, trebuie doar umezite.

Le examinăm cu toții, sîntem mulțumiți. Schwiebus despachetează o tiparniță pentru copii.

— Ce face Franz ?

Știm că Hilde se întîlnește adesea cu el.

— Vă transmite salutări. L-am întîlnit ieri. S-a bucurat că totul a mers bine cu ziarele.

— Cine a adus versuri ?

— Eu, nu ! spune Hilde.

Versurile lui Teichert ne plac cel mai mult :

*„Margarina se scumpește,
Unt nici că se mai găsește :
Popor, de luptă te pregătește !“*

— Astea le-au spus muncitorii la noi în întreprindere — spune Teichert. Te tot miri într-una : bancurile, versurile, cine le născocеște pe toate ?

Mă uit la Teichert. Se bucură, își trece mîna prin părul blond, rar. Ce dinți urîți are ! Cînd deschide gura, fața lui capătă o expresie neplăcută. Are știrbituri mari, și două cioturi de dinți înnegrite în față. „Să-i repar ? N-am bani !” mi-a spus el, cînd i-am vorbit despre asta.

— Perfect, măi. „De luptă te pregătește !” Versul ăsta îl știe toată lumea de cînd cei de la radio au luat cele cîteva măsuri din cîntecul lor pentru semnalul de pauză — spune Schwiebus. Ruth, întoarce iar gramofonul.

Hilde scoate cu penseta literele de cauciuc potrivite din cutia jocului Micul tipograf, le introduce în șanțurile de metal ale stampilei.

— De data asta nu pot să mai duc nici unul cu mine, trebuie să mai treacă cîtva timp. Altfel, le atragem atenția asupra celei din întreprindere — spune Teichert.

La 1 Mai a dus o parte din imprimatele noastre la întreprindere. Pe mașinile Siemens și la garderobă, au apărut lozinci comuniste. Drept urmare, au fost arestați opt muncitori. Numele lor figurau pe o veche listă de colectă, care ajunsese mai demult în mîna naziștilor. Dar printre arestați nu se afla nici un tovarăș din celula de la întreprindere.

— Cum au reacționat muncitorii la imprimate, măi ?

— Datorită arestărilor s-a atras asupra lor atenția unor secții care pînă atunci nici nu știuseră de ele — spune Teichert.

„...Ninon, zîmbește-mi odată...”

Un tenor. Ruth a pus un disc nou.

— Firește, nimeni nu are curajul să sufle o vorbă pe față — continuă Teichert — dar între colegii care se cunosc, se mai scapă un cuvînt ici-colo. Ani și ani de-a rîndul ne-au dat afară fiindcă am sărbătorit ziua noastră, a muncitorilor, iar acum zburăm pentru că nu vrem s-o sărbătorim împreună cu patronii.

Gramofonul răspîndește acum în cameră ritmuri de jaz ; ne apropiem capetele.

— Țștia își dau seama cît de adînc înrădăcinată e ziua de 1 Mai în conștiința proletariatului.

Hilde a terminat cu aranjatul literelor. Facem o probă.

— Nu e clar.

— Sînt prea apropiate literele între ele.

— Așa, acuma a ieșit frumos. Se vede clar.

Schwiebus începe să imprime. Eu îi întind foile de hîrtie. Fetele stau în fața noastră și deodată izbucnesc în hohote de rîs.

— Ca să ne audă cei de alături — spune Ruth. Ca să vadă că ne distrăm bine.

— Dar la defilarea de 1 Mai cum a fost, mări ?

Teichert aranjează unele peste altele afișele terminate.

— Firește, a trebuit să mergem cu toții — spune el. Șefii naziști au controlat dacă sîntem în păr. Pe drum însă au șters-o mulți. Unii s-au dus să „cumpere țigări“. Pe alții i-au apucat deodată nevoile. La Tempelhof au dat bir cu fugiții și mai mulți, profitînd de înghesuială. În general lumea bombănea că a trebuit să stăm ceasuri întregi în praf și arșiță. Înjurau pe cei din tribune : Aia stau liniștiți, pe locurile lor de douăzeci de mărci. Să fi văzut acolo uniforme împopotonate cu decorații, și jobene lucioase.

— A doua zi, un coleg mi-a spus dezamăgit : „Credeam că Hitler o să anunțe acolo planul lui de reconstrucție“. „L-ai auzit doar, i-am spus eu : Fiecare are acum datoria să-și facă cumpărăturile fără să mai stea pe gînduri și fără să mai aștepte“.

Noi rîdem.

— Ce-a răspuns la asta ?

— A făcut o mutră ! „Eu ? a spus el. Dar din ce bani să fac cumpărături ?“

Schwiebus pune jos ștampila, își freacă mîinile, pe care se văd urme roșii din cauza apăsării pe aparat.

Cîtva timp lucrăm în tăcere. Fetele fac pachete de cîte treizeci de afișe, pe care le înfășoară în hîrtie. Din gramofon cîntă iar o voce de tenor : „...căci soarele meu ești numai tu...“ Teichert continuă :

— Și apoi, a doua zi ! Unificarea sindicatelor ! Toți au înțeles la noi că asta înseamnă definitivă anulare a drepturilor muncitorimii. Tovarășii social-democrați

erau ca loviți în cap, puteți să mă credeți. „Conducătorii sindicali ne îndemnaseră doar să defilăm, și acum s-au ocupat casele sindicatelor!” Așa vorbeau oamenii în taină.

— Trebuie să profiți de astfel de momente ca să faci agitație. Când atmosfera e prielnică.

— Firește. Dar nici nu vă închipuiți ce greu e. Lovitura dată sindicatelor i-a zăpăcit pe mulți. Trebuie să fim foarte prudenți. Orice tovarăș din întreprindere valorează azi cît doi. Nu poți...

Teichert se oprește. De pe coridor se aud deodată glasuri. Se aud și pași. Las ștampila din mînă, ochii mi se îndreaptă spre ușă.

— Nu-i nimic — spune Schwiebus — aici intră și ies mulți. E aproape un bordel aici, măi.

— Tocinai de aceea locuiesc aici. Nimănui nu-i pasă ce face celălalt — spune Ruth. Parcă și-ar cere scuze.

Continuăm să lucrăm în tăcere. Ne dăm seama totuși mai bine de primejdie.

Ce dorință puternică de distracții mă bîntuie în ultima vreme! Fiecare ar vrea să trăiască ceva frumos. O dragoste mare. Mereu același gînd: o să te înhațe și pe tine. Miine poate o să fie sfîrșitul... Sievert, Neumann, Ritter, mulți alții. I-am cunoscut bine pe toți. Au fost arestați din pricina afacerii Maikowski. Kurgel... Richard Hüttig. Acesta cunoaște numele noastre, ale tuturor. Ale celor adunați acum aici, în această odaie, la imprimatul afișelor.

De bună seamă l-au torturat îngrozitor, și cît de eroic a fost, din moment ce sîntem încă cu toții aici și ne putem vedea de treburi!

„Asta-i dragostea de marinar...”

Muzica gramofonului îmi calcă acum pe nervi. Teichert îmi ia ștampila din mînă.

— Ce părere aveți despre afacerea Maikowski?

Teichert e ocupat cu imprimarea, nu-și ridică privirea.

— Nu poți avea o părere exactă — spune el. Nu te poți apropia de familiile celor închiși. Sînt pusc sub observație.

O pauză, apoi continuă:

— Dar mai demult, în timpul unei colecte pentru arestați, am vorbit cu niște chiriași din casele unde locuiau. Părerea lor este că unii din cei închiși au vorbit. Siliți, sau ca să scape. Nu poți ști.

— Asta să fie pricina noilor arestări, măi ?

— Poate.

— Alaltăieri au făcut prin diverse locuri rechiziții de biciclete.

— N-are nici o legătură. Asta înseamnă, după expresia lor, „păstrarea în siguranță a mijloacelor de transport ale comuniștilor“... Îl cunoști pe Paul Ritzhaupt ?

— Da, ce-i cu el ?

— A fost la motocicliștii organizației sportive „Fichte“. Acolo s-au rechiziționat toate motocicletele. S-au dus la prefectura poliției de pe Alexanderplatz. Sute de oameni stăteau la rînd, să reclame. La fiecare coridor fac de pază, la un capăt și la celălalt, santinele duble. Controlează pe fiecare cetățean dacă n-are arme. Ce frică trebuie să le fie de atentate !

— Ce absurd ! observă Hilde.

Acum bag de seamă că n-a scos o vorbă toată seara. Numai cu Ruth a șușotit din cînd în cînd. S-au împrietenit repede. Ce bine arată Hilde în bluza de lînă simplă, cu mîneci scurte, pe lîngă Ruth ! Mai proaspătă, mai naturală. Dar Ruth ! Cum te poți înșela, dacă te iei după aparențe !

— Desigur — spune Schwiebus — e absurd. Întîlnești cîteodată pe cîte unul care visează atentate împotriva lui Hitler, fără să-și dea seama că s-ar găsi îndată alt nazist, care să-i ia locul, măi. Și înainte de toate, cum s-ar răzbuna pe miile de deținuți !

Teichert a ajuns cu imprimarea la ultimele foi de hîrtie.

— Unde o să punem toate astea acum ?

Și-a îndreptat ochii spre mine.

— Le duc încă azi la cineva. Le luăm de acolo mîine înainte de masă. Trebuie să le lipim pe toate repede.

— Ede o să lipească afișele într-adevăr pe la șefi naziști, măi ?

— Bineînțeles.

Plecăm unul câte unul. Schwiebus mai rămîne. Aşadar el şi cu Ruth formează cu adevărat o pereche. Iată un lucru care mă miră.

Afişele au fost împărţite printre tovarăşi. Numai Heinz Preuss cu grupa lui nu au luat încă. Mă duc cu restul pînă la locul de întîlnire. Iată-l! Stă în faţa unui chioşc de ziare şi citeşte. L-am recunoscut de departe — după pantalonii sport cu carouri negre şi albe, după cămaşa albastră cu mîneci scurte, după pletele lui blonde. Heinz Preuss este un excursionist pasionat. Sîmbăta şi duminica e imposibil să dai de el.

O ia la picior cu rucsacul în spate. E întotdeauna frumos bronzat. Noi îl tachinam mereu cu „pletele sale de om liber“.

— Mi le taie maică-mea pe oală — spunea el atunci.

Mă opresc o clipă aproape de dînsul, pornesc apoi încet mai departe, intru într-o casă. Ceva mai tîrziu apare şi Preuss. Ne întîlnim pe primul palier.

— Cîte exemplare primeşte grupa noastră?

Trag fermoarul de la cracul drept al pantalonilor mei bufanţi.

— Şaptezeci. Poftim.

— O grămadă. Azi sînt numai cu Emil.

Îmi aranjez pantalonii. N-are nici un rost să vorbim despre asta, trebuie să-i dăm zor.

— Începeţi cu străzile lăturalnice de prin partea asta.

Deasupra noastră se aude închizîndu-se o uşă. Tragem cu urechea, dar nimeni nu coboară treptele.

— Băgaţi de seamă.

— Bine, bine.

Plec. Preuss mai stă cîteva clipe.

— Heringi minunaţi... heringi germani... ei, ce doriţi?

Vinzătoarea şi-a pus mîna dreaptă în şold, iar cu stînga agită cuţitul de tăiat peştele. Şorţul ei e mînjit cu solzi şi sînge. Femei cu coşniţe şi sacoşe se înghesuie printre tarabe. Tîrguieli, zgomotul surd ce-l fac satîrele măcelarilor, nechezatul ascuţit al cîte unui

cal. Piața se întinde din Wallstrasse pînă în Wilhelmplatz, prin fața primăriei din Charlottenburg.

În învălmășeala de femei se desface deodată o cărare. Și femeile din fața standurilor au întors capul spre mijlocul străzii. Pe cărarea deschisă trece un bărbat care pipăie drumul dinaintea lui cu un baston. Pe mîneca jachetei poartă o banderolă galbenă cu trei puncte negre pe ea. Pare vînjos și încă foarte tînăr. Pe fața lui se vede, în locul ochiului stîng, o cavitate cîrnoasă, roșie și umedă. Ochiul drept privește fix, drept înainte.

Bărbatul își caută cu pași nesiguri ieșirea din înghesuială, o ia apoi de-a lungul șirului de case către Wilhelmplatz. Bastonul lui clămpăne la intervale regulate, izbit de zidurile caselor, în căutarea direcției.

Ede a urcat apoi orbecăind pe dalele mari de piatră de la intrarea primăriei din Charlottenburg.

— Atunci m-a străbătut un val de furie — mi-a spus el cînd a ajuns cu povestirea aici — vînzătorul de ziare de la Ullstein, care stătea acolo, urla într-una : „Guvernul garantează stabilitatea economică. Orice amestec în economie e interzis !“

— Vor să lovească în dreptul de grevă, arma muncitorilor, mă înțelegi. Pentru ca proprietarii de întreprinderi să-și poată încasa profiturile nestînjeniți !

Un om grăsuliu, cu insigna nazistă pe piept, s-a apropiat de Ede :

— Pot să vă ajut cu ceva ?

— Mulțumesc, merge și așa — a răspuns Ede.

Grăsunul a ridicat brațul pentru salut și a plecat mai departe.

— Dar, de fapt, nu putea să știe dacă eu am văzut că a ridicat laba — a spus Ede rînjind.

La etajul de jos, pe coridoarele care se ramificau în toate direcțiile, oamenii alergau înapoi și încolo. De ambele părți ale coridoarelor, uși una lîngă alta. În fața unora dintre ele, bănci, pe care ședeau oameni și așteptau. Vorbeau cu glas tare și gesticulau. Fiecare îi explica probabil celuilalt „cazul“ său. „Trebuie s-o iau mai de sus“, s-a gîndit Ede. A urcat pe o scară în spirală. Sus era mai multă liniște. Doar din ascensorul

dublu în continuă circulație ieșeau din cînd în cînd oameni. Pe lîngă Ede treceau funcționari cu dosare groase sub braț. Unii dintr-înșii purtau uniforme S.A. Ede a intrat dibuind pe un coridor. S-a oprit în fața ușii a treia. „Consilier de stat Lehmann“ sta scris pe o placă albă. Ede a băgat mîna în buzunar, a umezit un imprimat și l-a lipit iute pe placă :

„Margarina se scumpește, unt nici că se mai găsește: Popor, de luptă te pregătește !“

În zece minute, pe toate ușile și pe toți pereții de la acest etaj se puteau citi versurile lipite de Ede. Apoi a coborît cu ascensorul un etaj mai jos. Și aici treaba a mers ca pe roate. La etajul următor a fost însă mai greu. Funcționarii alergau într-una în toate părțile, trebuia să pîndească clipa în care coridorul rămînea gol. Ede cotise tocmai pe după un colț, trecea acum prin fața unui grup de oameni care așteptau, cînd a auzit deodată glasuri agitate în spatele lui.

— Aici ! Și aici !... Sigur că au fost lipite chiar acum !

— Consilierul Lehmann tocmai m-a chemat la telefon, tot etajul de sus e plin !

— Dați imediat telefon portarului... să anunțe poliția... poate mai apucăm să înhățăm pe cineva.

— Funcționarii să se posteze pe coridoare, să nu lase pe nimeni să iasă !

Uși trîntite, oameni alergînd de-a lungul coridoarelor. Cei de pe bănci au sărit în sus.

— Ce s-a întîmplat... ce s-a întîmplat ? întreba un bărbat îmbrăcat în haine demodate. Trăgea nervos de barbișonul lui ascuțit. Lîngă el, o femeie pieptoasă, în bluză de mătase, explica iritată :

— Au lipit manifeste provocatoare... chiar acum. Pe toți pereții !

Ede a băgat de seamă că unii din solicitori șușoteau ceva între ei și dădeau din cap aprobator.

Femeia de adineauri a izbucnit iar :

— Ia te uită ! Au fost blocate ieșirile !... Pînă la urmă - or să ne suspecteze pe toți... Oh, bandiții... bandiții !

Bătrînul cu barbișon a întrebat din nou :

— Cum ?... Bândiții le-au lipit ?

Femeia a început să țipe :

— Comuniștii ! Nu înțelegeți ? Ah, o să avem cu toții neplăceri !

Bătrînul a căscat gura mare de spaimă, barbișonul îi tremura.

„S-o șterg, ăsta-i momentul“ — și-a zis Ede. A început să pipăie pereții, ca să găsească treptele. Lîngă ascensor păzea un funcționar.

— Ți-e blocat ! spunea el celor care voiau să urce.

În rața lui se adunaseră mai mulți bărbați și femei, pe care îi oprise. Căutau să-l înduplece.

— Trebuie să plec acasă... vine bărbatul meu la masă !

— Am înfățișare la tribunal... te fac răspunzător dacă nu mă pot prezenta !

Ede își făcu drum pipăind ușor cu bastonul în grupul de oameni. I-au făcut loc, chiar și funcționarul s-a dat la o parte. Astfel, Ede a coborît încet treptele și a ajuns nestingherit afară, continuînd să-și caute cu băgare de seamă drumul, pipăind cu bastonul înaintea lui.

Spre seară m-am dus la Rothacker ca să-i povestesc năzdrăvănia lui Ede.

— Hai în casă ! m-a poftit Rothacker.

Era cu mîna stîngă vîrîtă într-o gheată de copil și încins cu un șorț albastru. Inge, fetița lui de patru ani, s-a agățat de pantalonii lui. Își arăta doar căpșorul blond cu păr creț. Pingește oare ghetuțele copilului ? Nevastă-sa curăța mașina de gătit. Mi-a întins cotul în loc de mînă. Inge seamănă leit cu dînsa. Arată cam topită sărmana femeie. E nefiresc de slabă, sinii aproape că i-au dispărut. Părul de culoare ștersă o face să pară și mai palidă, dînd figurii ei cu trăsături frumoase și regulate un aer aproape solemn. Rothacker scormonește în lada cu unelte, nu se uită la mine. S-au certat oare ? Știu că necazurile gospodăriei sînt mereu pricina. Am venit ca să-i povestesc năzdrăvănia lui Ede, dar tac, parcă mi-ar fi pierit graiul.

„Nu m-am ales cu nimic în viața asta. Numai griji“ — mi s-a plîns nu o dată soția lui Rothacker. Bărbatul e aproape de două ori mai în vîrstă decît ea. Nici nu împlinise încă douăzeci de ani cînd s-au căsătorit. Apoi a venit curînd copilul. De cînd Rothacker e șomer, relațiile dintre ei s-au înăsprit. Femeia e tînără, vrea „să se aleagă cu ceva din viață“. Diferența de vîrstă se face tot mai puternic simțită.

— Nu l-ai întîlnit pe Emil Schmidt? mă întreabă Rothacker.

— Nu.

— Tocmai a plecat de aici. Voia să treacă pe la tine.

Rothacker își ridică ochii spre mine. Pune jos gheata copilului. Mișcarea e mecanică, parcă nici n-ar ști că o face. Privirea din dosul ochelarilor e așa de goală... Mi-e teamă.

— S-a întîmplat ceva?

— Preuss n-a mai venit la locul stabilit cu Emil, după lipitul afișelor — îmi șoptește tărăgănat Rothacker.

Tăcere. Doamna Rothacker s-a oprit din lucru, cascadează ochii mari la mine. Fetița se joacă cu tălpile de cauciuc care stau gata pregătite ca să fie aplicate.

— Emil a alergat îndată la Preuss. N-a deschis nimeni.

Sînt o apăsare nedeslușită pe inimă.

— Mama lui se întoarce acum acasă... lucrează la metro...

Rothacker și-a plecat ochii asupra ciocanului pe care-l ține în mînă. Vorbește ca pentru sine:

— Vrei să spui că ar trebui să se ducă cineva la dînsa, să se intereseze?

— Da. Cu un pretext oarecare. Însă grabnic. Acum e sigur că poliția n-a fost încă la dînsa.

Ar trebui să meargă „cineva“ am zis eu. La cuvîntul „cineva“, femeia s-a uitat la mine, parc-ar fi vrut să spună că eu ar trebui să mă duc, doar nu-i pot cere bărbatului ei să se ducă. Poate că are dreptate. Dar dacă totuși au și venit la maică-sa?

— Am afla și noi. Am putea să-i avertizăm pe toți — spune Rothacker. Răsuște ciocanul în mână. Când te-ai despărțit de el ?

— Azi la prînz.

— La locuința ta nimic suspect ?

— Nimic.

Așadar, de față cu nevastă-sa refuză să meargă acasă la Preuss. De fapt, nu e de mirare. Are un copil. La mine, toate astea sînt mai simple.

— V-ați înțeles doar ce să răspundeți dacă vă întreabă de unde vă cunoașteți ?

— Firește.

Știm că Gestapo-ul anchetează de cele mai multe ori pe fiecare arestat în parte. Prima întrebare este adesea : „De unde vă cunoașteți ?“

Iată de ce e foarte important ca răspunsurile să se potrivească. Ne-am înțeles așadar cu toții în acest sens. Heinz Preuss știe că „ne-am cunoscut cu prilejul unei plimbări în Grünewald“.

— Mă duc eu. Trebuie să lămurim lucrurile.

Doamna Preuss e mică și îndesată. Are o față osoasă, veștedă, și ochii ei mă privesc cu neliniste.

— Aș fi vrut să-l văd pe domnul Preuss. Pentru colecția de fluturi.

Am luat ca pretext una din pasiunile de excursionist ale lui Preuss.

Doamna Preuss o ia cu pași mărunți înaintea mea, pe un coridor strîmt, și mă invită să șed pe un scaun împodobit fără gust, cu scoici.

Ar fi mai agitată, dacă ar fi „vizitat-o“ pînă acum. Deci totul e încă în ordine.

Am fost de mai multe ori la Preuss, ziua. Dar maică-sa nu mă cunoaște. Era întotdeauna plecată la lucru. Știu prin urmare că ne aflăm în camera „de primire“. Deasupra paturilor stă atîrnată o gravură colorată, în ramă aurită : „Predica de pe munte“. În colțul din dreapta, o farfurie mare de lemn cu litere gravate cu fierul roșu : „Sînt alături de voi întotdeauna !“

Mă așez ceremonios. Preuss mi-a vorbit adesea de veșnicele ciorovăieli cu maică-sa din cauza concepțiilor

lor deosebite despre lume. „Se trage dintr-o familie de pastori, e prea bătrînă ca să-și mai schimbe ideile. Îi dau pace, dar dînsa nu-mi dă mie“ — mi-a spus el. Știu de asemenea cît de mult suferca Preuss din pricină că la vîrsta lui nu avea de lucru, pe cînd bătrîna lui mamă muncea din greu. Datorită jertfelor și strădaniilor ei, izbutise să învețe o meserie. Taică-său murise în război.

Doamna Preuss mă smulge din gînduri. Stă în fața mea, își frînge mîinile.

— Îl căutați pe Heinz... dar unde e oare?... Cînd m-am întors de la lucru am găsit toate vraște, cum le-am lăsat, cumpărăturile nefăcute !

Mă frămînt pe scaun. Are în sfîrșit cui să-și verse focul îninii. Cum să-i spun însă adevărul ? Nu mă simt în stare.

— Poate i s-a întîmplat ceva ! încerc eu prevăzător.

— Ce să i se întîmple ? Doar nu mai e copil !

Mîinile ei fără astîmpăr cad deodată neputincioase de-a lungul trupului.

— Dar de unde îl cunoști dumneata ? N-ai fi și dumneata unul din ăia... ?

— Nu ! o întrerup eu.

Trebuie să înlătur orice bănuială. Cine știe de ce-ar fi în stare femeia asta, în tulburarea ei, dacă ar afla...

Se văicărește :

— Cît l-am mai bătut la cap ! Faci păcat în fața lui Dumnezeu... L-am tot pisat în fiecare zi : Lasă-te de prostii, ai să te nenorocești !

Începe să plîngă. Mă uit la spatele ei încovoiat. Mi-e tare milă de ea... Mama și fiul nu s-au înțeles niciodată, fiecare trăia parcă în altă lume. Nu l-a înțeles pe fiul ei. Dar e mamă, e mama lui. Doamna Preuss lasă jos mîinile care îi acopereau fața.

— I-am vrut întotdeauna binele... Am vrut de multe ori să-l duc la Armata salvării... cîntă atît de frumos...

Se uită la mine cu ochi mari, de parcă totuși ar fi văzut în mine deodată pe cel vinovat.

— Ah, Doamne, Dumnezeule ! Nu s-a gîndit că-s femeie bătrînă, nu s-a gîndit niciodată la maică-sa. Era ca apucat cu politica asta a lui !

Trebuie s-o scot cumva la capăt cu dînsa. Trebuie !

— Duceți-vă la poliție, doamnă Preuss.

— La poliție ?

S-a pornit iarăși pe plîns, în hohote.

— Așa ceva, acum, la bătrînețe... n-am avut nici-odată de-a face cu poliția... ce rușine !

— Ați putea să vă interesați. Să-l declarați ca dispărut ! spun eu ferm. Trebuie s-o scutur un pic ! Doamna Preuss aruncă priviri prostite spre peretele camerei. Nu mai pot stărui, ca simplu vizitator. Și-ar da seama că am urmărit doar să capăt informații.

— La revedere, doamnă Preuss.

Dă din cap apatică, îmi întinde mîna cu vine groase.

Iată-mă iarăși în Wallstrasse, cufundat în gînduri. Ce-am putea face pentru biata femeie ? Să strîngem bani. Dar ea are de lucru. Heinz tot n-o întreținea. Să fim mai cu băgare de seamă, cînd o să mai încercăm să obținem informații. Pe cît posibil prin locatarii din aceeași casă.

Heinz Preuss ne-a putut relata totul abia mult mai tîrziu. Ajunsese cu Emil Schmidt într-o stradă liniștită. Citise textul imprimat și se gîndea că tocmai în regiunea asta ar trebui să lipească. Aici locuiau mai cu seamă funcționari și salariați mărunți. Îi votau de obicei pe naziști, dar acum, cu valul ăsta de scumpete și cu reținerile tot mai mari din salariu, începeau să fie nemulțumiți de regimul hitlerist.

— Începem ca întotdeauna cu etajele de sus, și să nu uităm gangurile — i-a spus lui Emil Schmidt. Apoi s-au despărțit. Preuss lipea pe ferestre, pe cutiile poștale, pe vizeta portarului, la intrare. Totul mergea bine, nu întâlnea decît rar cîte un om pe trepte. Stocul lui scăzuse considerabil. Încă vreo zece minute și gata, își spunea el. Într-o casă terminase cu cele două etaje de sus, cînd auzi că cineva coboară în grabă treptele. A vîrît în buzunar exemplarul pe care apucase să-l umezească și a început să coboare încet pe trepte. Un bărbat înalt, palid, oacheș a trecut pe lângă el. L-a privit o clipă dintr-o parte. Ochii lui scrutători l-au făcut pe Preuss să șovăie. „Trebuie s-o șterg cît mai iute de

aici" — s-a gîndit. Cînd a ajuns însă în stradă, grija i s-a spulberat. Omul dispăruse. „M-am speriat degeaba — și-a zis Preuss. De ce să renunț ? Ia să mai lipesc cîteva bucăți din cele ce mi-au rămas". A intrat în casa vecină. Sus, însă, pe palier, iar l-au apucat temerile. „Pentru cîteva bucăți nu merită să mă expun !" Și de fapt ar fi trebuit să treacă pe altă stradă, nu să intre tocmai în casa vecină. Tot mai tulburat, a coborît în grabă treptele. În stradă, s-a uitat cu grijă împrejur. Pe trotuar, cîțiva copii care se jucau formaseră un cerc. O căruță cu legume trecea pe stradă. Vînzătorul și-a pus mîinile pîlnie la gură și a început să strige : „Roșii-roșii-roșii de salată !"

Dincolo, pe cealaltă parte a străzii, se oprise altă căruță. Căruțașul cu șapcă albastră și șorț turna lapte. Pe Preuss l-a trecut un fior. Uite ! Acolo era tipul, în spatele femeilor care tîrguiau. I-a zărit numai părul negru și o parte din față. Îl așteptase probabil să se întoarcă, îl pîndise ! „Numai să nu-ți pierzi firea și să nu grăbești pasul" — și-a zis Preuss. A măsurat din ochi distanța pînă la colțul următor. Să tot fie treizeci de metri. A luat-o într-acolo, silindu-se să pășească liniștit.

„Mă urmărește oare ? Dacă întorc capul, devin și mai suspect", se gîndește. A încercat apoi să prindă în vitrinele din stînga lui imaginea celeilalte părți a străzii. Nu vedea nimic. Drumul pînă la colț i s-a părut lui Preuss o veșnicie, parcă i se lipeau tălpile de pietre. Ca într-un coșmar, cînd visezi că te urmărește cineva și tu nu poți să te urnești din loc.

A aruncat repede o privire înapoi. Ceea ce a văzut l-a fulgerat. Omul cel oacheș era cam la douăzeci de metri în urma lui ; asta însemna că-l urmărise. Tocmai traversa strada în fugă, strigînd spre celălalt trotuar, unde doi S.A.-iști ieșeau dintr-o casă. Trecătorii își întorceau mirați capetele spre el.

Timp de cîteva clipe, Preuss a rămas împietrit, apoi a luat-o la goană cu pași mari, pe o stradă laterală. Încotro acum ? Avansul pe care-l avea era ridicol de mic. Strada se întindea în fața lui, făcînd un cot mic spre dreapta. Era cu neputință să ajungă pînă acolo

și să iasă din câmpul lor vizual. Acuși ar ajunge și ei la colț și l-ar vedea fugind. Inima îi bătea să-i spargă pieptul.

Deodată a dat cu ochii de un magazin de produse lactate. Ușa era larg deschisă. Prin vitrină a zărit înăuntru un grup de femei. Preuss a intrat ca fulgerul. După el a mai intrat o femeie. O vânzătoare rotunjea cu un cuțit de lemn o bucată de unt, între timp dădea din cap aprobativ, iar femeia din fața ei turuia neîncetat : „...mai ales aici, în partea dreaptă... totdeauna când se schimbă vremea... Ce spui ?... Cură de raze ?...”

Preuss s-a așezat la rînd, în spatele femeilor, între două putini și vitrina de sticlă a tejghelei, în care se vedeau diferite brînzeturi. Chibzuia într-una. De aici putea observa strada... Dacă o să treacă pe lîngă lăptărie, o să aștepte o clipă, apoi afară ! și o să alerge înapoi, în direcție opusă. Deodată a tresărit. A zărit în stradă pe bărbatul oacheș și pe S.A-iști. Le explica agitat celor doi, cu gesturi largi :

— „N-a avut cînd să ajungă departe !... Trebuie să...”

Au dispărut. Ce-i de făcut acum ?... A rămîne pe loc înseamnă înainte de toate a cîștiga timp. Îi lasă pe cei trei de afară să-și vadă de drum, altfel ar însemna să alerge drept în brațele lor. Deodată, cineva i se adresează :

— Ce dorește domnul ?

Preuss se uită în jur. Lăptăria se mai golise. Femeia care se plîngea de durerile ei de șale isprăvisese, dar mai zăbovea încă. Aștepta, se vede, alt prilej ca s-o ia de la capăt cu povestea. Cealaltă vânzătoare servea o altă clientă, iar alături se afla femeia care intrase după el.

— Poftim, serviți-o pe doamna întîi... eu am timp...

— a spus Preuss zăpăcit.

— Un sfert de brînză de Olanda, dar felii — a auzit-o pe femeia de lîngă el.

Cît de departe să fi ajuns cei trei ? Poate oare să încerce acum să iasă afară ? Făcu un pas spre vitrină și aruncă cu grijă o privire în stradă. Drace ! Cei trei

erau pe partea cealaltă, căutînd din ochi încoace și încolo. Haide, intrați odată într-o casă!... În spatele lui, vînzătoarea i s-a adresat iarăși :

— Așa, poftiți acum dumneavoastră, domnule.

— Dați-mi... dați-mi un sfert de brînză de Olanda, în felii !

Preuss privea feliile ce se desprindeau sub cuțit. Femeia de lîngă el scotocea tacticos în sacoșă, vorbăreata de mai 'nainte se pornise iar.

Deodată, în ușa lăptăriei se auzi o voce bărbătească :

— Domnișoară, nu cumva ați... ? Dar se întrerupse brusc, ca să izbucnească în țipete stridente : Aici !... Aici ! E aici... e aici !

Preuss se întoarse dintr-o dată. Bărbatul oacheș sta în pragul ușii. Un fior de spaimă i-a pătruns lui Preuss pînă în inimă. Apoi, însă, totul i-a devenit indiferent. S-a sfîrșit ! și-a zis el. Căci nu mai avea rost s-o ia la fugă, ceilalți doi veneau în urma primului. Iată-i ! Preuss încremenise. Vînzătoarea rămăsese cu gura căscată. Stătea așa, cu ochi mirați, cu cuțitul în mîna dreaptă, cu brînză în cea stîngă. S.A.-istul l-a apucat pe Preuss de braț. Era o namilă de om, cu umerii lați. Ochii de sub sprîncenele stufoase aruncau priviri ascuțite. Celălalt, mic și blond, stătea în fața lui Preuss cu mîna pe revolver. Oacheșul s-a grăbit să vorbească :

— Asta-i ! Îl recunosc după plete ! Asta a lipit manifestele, am observat prin ochiul ușii de la intrare !

— Haide, vii cu noi ! spuse S.A.-istul cel mic.

Celălalt răsuci unul din brațele lui Preuss la spate. Durerea îl pătrunse pînă în măduva oaselor.

Femeile dădură buzna la ușă. Pe stradă, trecătorii se opreau. O ceată de copii se ținea după ei.

Ieri m-am chinuit multă vreme fără să pot adormi. Mi-am spus că trebuie să fiu foarte atent la fiecare cuvînt pe care-l aștern pe hîrtie. Dacă aceste pagini ar cădea totuși în mîinile Gestapo-ului, nu trebuie pentru nimic în lume să afle ceva din treburile noastre interne. Azi am scos manuscrisul din ascunzișul său și l-am revăzut cu grijă. Am șters multe rînduri și unele pagini le-am distrus. Asta mi-a luat un timp prețios. Și fiindcă

a venit vorba despre timp : Mă lupt cu greu să-mi fac timp pentru scris, căci mai am și alte îndatoriri ca activist. Pe tovarăși i-ar mira să vadă că activez mai puțin. Nimeni nu știe că fac aceste însemnări. Numai pe Franz și pe Rothacker i-am pus la curent. Voi continua însă. Altfel, toată strădania de pînă acum, toate primejdiile ar fi fost zadarnice.

Astăzi se dezvelește în Wallstrasse placa comemorativă pentru Maikowski. Străbat fără grabă strada împreună cu Rothacker. De cînd am pornit de acasă de la el n-am scos nici unul din noi nici un cuvînt. Ochiul lui Rothacker mijesc în dosul lentilelor, între sprîncene are o cută adîncă. Privirea lui se pierde în depărtare.

— N-avem încotro — spune el.

Nu răspund, mă mulțumesc să dau din cap.

Cît ține Wallstrasse, numai steaguri cu svastică !

Pe strada noastră întotdeauna atîrnau drapele, dar roșii. Niciodată din astea.

Ieri, administratorii citorva case municipale au primit dispoziția să arboreze drapelele nou-livrate. Iar la chiriașii din față, s-au prezentat S.A.-iști, care le-au oferit drapele, ca să le atîrne.

— N-avem bani — au spus mulți.

— Atunci păstrați-le fără bani ! Venim mai tîrziu să le luăm.

Tonul în care au fost făcute aceste „oferte gratuite” arăta limpede : ori acceptați... ori figurați pe lista suspectilor de acum înainte. Alții s-au grăbit însă să cumpere steaguri. De pildă, familiile Meyer și Radli. Odi-noară erau alături de noi sau cel puțin simpatizau cu noi. Teroarea de luni de zile, arestările din apropiere le-au înfrînt rezistența. Le e frică de lagărul de concentrare. Și lui Mattock la fel. Lui îi este teamă să nu-și piardă postul. Și alții... și alții. Nimeni nu vrea să devină „suspect”. Au mărturisit rușinați vecinilor de ce nu vor să atragă atenția asupra lor. Unii au într-adevăr motive serioase, alții însă le-au inventat, ca să-și justifice atitudinea.

Ajungem la colțul străzii. Peste drum, uzina electrică. Mașinile zumzăie. Pe frontonul singuratic, vopsea cu

care S.A-istul a acoperit lozinca lui Ede a început să se decoloreze de soare. Pot citi ușor cuvintele, deoarece cunosc textul.

— Asta, bineînțeles ! îmi șoptește Rothacker, arătînd cu capul spre bodega de lîngă noi.

„Afrikander“¹ stă scris cu litere mari pe firmă. Deasupra ușii atîrnă lăbărlat un drapel cu svastică. De cealaltă parte a străzii se găsește localul nostru de odinioară. Ferestrele goale sînt niște ochi : ochii străzii. Noi știm ce exprimă aparenta lor nepăsare.

Drapele cu svastică pe Wallstrasse ! Oamenii de pe la porți ne aruncă priviri grăitoare ; ne fac semn cu capul. Nici un comentariu la adresa drapelelor. Totuși noi „ne salutăm“ și „stăm de vorbă“ fără să scoatem un cuvînt. Noi ne cunoaștem, deși nici unul din noi nu știe despre celălalt dacă „lucrează“ încă și cum lucrează.

Cu cît înaintăm, cu atît mai multe capete zărim la ferestre. Evenimentul care urmează să aibă loc plutește în aer. Rothacker se uită mut la mine.

La încrucișarea dintre Wallstrasse și Krummestrasse, Rothacker se oprește. Îmi face semn cu capul, strîmbă din colțul gurii.

„Maikowskistrasse“ scrie cu caractere gotice pe tăblița indicatoare.

Dis-de-dimineață au apărut oameni cu scări. Au scos vechile tăblițe spălăcite cu inscripția „Wallstrasse“ și le-au montat pe astea noi ! Maikowskistrasse ! Mi se pare că literele țipă către mine : „Ia încercați să împiedicați asta ! Nu mai puteți schimba nimic, nimic !“

Pe cealaltă parte a străzii, lîngă o intrare largă, stau două santinele S.A. În magazinul de biciclete din stînga lor, piesele de nichel sclipesc în bătaia soarelui. Dincolo e o drogherie. S.A-iștii stau drepti, țepeni. Cu-relele caschetelor lor turtite sînt prinse sub bărbie. O porțiune lată din zidul din spatele santinelor e drapată cu pînză neagră. Pe trotuar, coroane cu panglici de culoare deschisă. La stînga și la dreapta S.A -iștilor, cîte un dafin. Trec mașini pe lîngă noi. Circulația e

¹ Alb originar din Africa de Sud.

încă normală pe stradă. Observ însă că trecătorii merg ca și noi pe partea asta a străzii. Toți întind pasul, nici unul nu salută spre partea cealaltă.

Retrăiesc întâmplările din noaptea de 30 ianuarie. Stăteam acolo, peste drum, sub poartă. De acolo, din fund, venea urlînd Sturm-ul. Apoi Maikowski a ordonat cu un zbieret să se tragă, împușcăturile au fulgerat, roșii, prin întuneric. Zeci și zeci. Colo alerga polițistul, în fața S.A-iștilor, Maikowski era alături de el. Deodată polițistul a ridicat brațele în sus și s-a prăbușit. Maikowski a zbierat un ordin, pe care nu l-am înțeles din cauza vacarmului, și a căzut îndată în genunchi. Aici au zăcut amîndoi pe asfalt. S.A-iștii au tulit-o. Abia după aceea au sosit în fugă tovarășii de la „Stani“. Nu oamenii de la „Stani“ i-au ucis! Dacă n-ar fi așa, s-ar mai fi apropiat ei oare de mașina poliției care tocmai apăruse? Ucigașii ar mai fi dat oare ajutor la ridicarea celor căzuți? Toți ar fi putut să dispară înainte de sosirea poliției. Au rămas însă, căci se știau nevinovați... Nici un avocat n-o să-i apere pe băieți. Ce vor face oare cu Hüttig? Parcă-l văd cum stătea, ultima dată, pe canapea. Cu mîinile lui grele pe centură. Povestind atacul asupra localului Willmann. Cu glasul lui aspru, spart.

— S-a purtat ca un om adevărat... cunoaște doar numele noastre ale tuturor — îmi șoptește Rothacker.

Am ajuns la colțul următor, ne oprim. Casa din colț are șiruri lungi, monotone de ferestre. Pe strada alăturată, la numai cîțiva metri după colț, intrarea. Poarta de lemn se izbește neîncetat. Bărbați palizi și femei cu rochii ponosite intră și ies.

— Școala profesională pentru tineri.

A trecut mult timp de cînd aici se vorbea despre noblețea și folosul muncii. Acum clădirea adăpostește Oficiul de asigurări sociale din Charlottenburg. De cîte ori se deschide poarta, zărim un șir lung de oameni care așteaptă. Șirul se întinde de-a curmezișul întregii curți pietruite inegal, pînă în încăperile de la parter și se termină la ghișeul casieriei Oficiului.

— Să așteptăm aici. Nu bate la ochi — spune Rothacker.

Pînă la locul unde va fi dezvelită placa mai sînt vreo cincizeci de metri.

Rothacker își potrivește ochelarii.

— Eram dator cu chiria. Mi-au plătit-o în rate mici. Cu rambursare. Dar am cheltuit banii pe mîncare. Dus pe gînduri, scutură scrumul țigării cu degetul arătător. Cum s-o scoți la capăt?... Cu soție și copil!

Nu-i pot spune nimic drept consolare. Soția și copilul? Dar el? E atît de pipernicit și de firav! Hainele atîrnă pe dînsul ca pe un umerăș. Fața lui e ca ceara, umerii obrazilor i-au ieșit în afară. Nu-și mai vede capul de griji, dar e totdeauna gata să sară pentru alții, pentru toți. De ani și ani.

— Dar dacă descoperă ce am făcut cu banii și îmi scade suma din ajutorul pentru șomaj?

Acum, o mulțime de oameni aleargă pe stradă în sus și în jos. La locul unde se află placa se adună în grupuri compacte.

— Hai să ne apropiem.

Toți sînt bine îmbrăcați. Ca oamenii care „se respectă” și dispun totodată de mijloacele necesare. Foarte multe femei. Nici una însă de pe aici.

„...Ceată de ucigași... nu sînt șterși încă de pe fața pămîntului... trebuie pustiiți ca ciurma!”

Mă uit la bărbatul din gura căruia ieșiseră cuvintele dinainte. Înalt, tip de profesor cu gradații. Un lanț gros de aur i se leagănă pe vestă. Nu arăți chiar ca un „vechi luptător”, care să ne „șteargă de pe fața pămîntului”, dragul meu. Femeia de lîngă el aprobă dînd energic din cap. Sîinii ei voluminoși se clatină. Pe bluză îi strălucește o insignă nazistă mare. Rothacker îmi face semn cu cotul.

— Dacă rămînem aici, o să fim siliți să salutăm — îmi șoptește el.

— Ei și? răspund eu cu jumătate de glas.

— Dar dacă ne recunosc cei de la ferestre? adaugă el.

— Ai dreptate, hai în pasajul de la garaje.

În curînd apar poliția și S.A. -ul și blochează strada. Dirijează publicul înspre locul unde se află placa și oamenii se așază în cerc larg în jur. Deodată capetele

se întorc spre dreapta. De acolo se aude cîntînd. Din ce în ce mai clar, pînă cînd înțelegem refrenul, care se repetă după fiecare strofă :

„Noi sîntem cei din unitatea treizeci și trei...”

Brațele se ridică. În casele din față, la ferestre, numai capete, nici un braț ridicat. Ba da ! Ici-colo cîte unul. Dar nu fac decît să sublinieze protestul mut al celorlalți. Din atelierul de reparații-auto din curtea care se află în spatele nostru, mecanicii au năvălit clămpănind cu papucii lor de lemn. Doi din ei ridică brațele pline de ulei, murdare. Al treilea stă alături, cu mîinile în buzunarele pantalonilor. De afară pătrunde tropăitul regulat al cizmelor în marș. Dincolo de cercul de civili vedem numai caschete brune ridicîndu-se și coborînd în ritmul pașilor.

Un ordin clar, puternic, sfîșie deodată cîntecul :

— Companie... stai... La drea-pta-mprejur !

Se face liniște. Proprietarul prăvăliei de păsări din subsolul din dreapta apare cu un scăunel, se cațără pe el. Acum poate vedea peste capetele celorlalți.

Apoi cineva începe să vorbească.

„...Să ne amintim de jertfele de sînge... un stat al cinstei și libertății... crima bolșevicilor... credință Führer-ului...”

Oratorul vorbește o bună bucată de vreme. Apoi urmează altul. O pauză. Un cîntec răsunător : „Șus steagul...”

Valul de minie mă sufocă.

„...Camarazii care... împușcați...”

Ia pune-i să defileze aici pe tovarășii noștri ! Cei împușcați de voi sub pavăza nopții, chinuiți de moarte în camerele voastre de tortură. Un șir cenușiu, nesfîrșit. Dar cei vii se află pretutindeni, chiar dacă voi nu-i vedeți. Vă urmăresc tot timpul... Izbucnesc strigăte de „Heil !” Deodată tresar.

Îl prind pe Rothacker de braț, nu mai țin seamă că nu sîntem singuri. Ne uităm unul la altul cu ochi mari, privesc fața schimonosită a lui Rothacker. Pare de neconceput, cu neputință... și totuși... după ultimul

„Heil“ care răsună în mulțime, un glas țipător de femeie a izbucnit : „Jos fascismul !... Trăiască Frontul roșu !“

Acum, alt glas de femeie... pare să vină din cealaltă parte a străzii : „Jos ! Jos !... Trăiască Frontul roșu !“

Am țîșnit afară din pasajul garajelor în aceeași clipă. Nu ne mai gîndim că am putea fi recunoscuți în situația asta primejdioasă. În jurul nostru, figuri strîmbate de furie, pumni care se ridică amenințător. Oameni înghesuiți, care vociferează, țipă unii la alții.

Din formația de S.A-iști care fugeau de-a valma se desprind două grupuri care năvălesc de ambele părți ale străzii în cîte o casă. Un grup de S.A-iști se întorc în curînd înapoi. În mijlocul lor se află o femeie, o țin strîns de brațe. Zăresc timp de o clipă un șorț albastru, o față palidă, un păr negru, răvășit. Mulțimea de oameni mi-o smulge privirii. Alergăm încolo și înapoi prin mulțimea care fierbe. Nervii mei stau să pleznească. Oamenii de la ferestre aproape că atîrnă în aer. Sînt tot atît de înfierbîntați ca și noi. Se vede după gesturile, după figurile lor. Strada lor și-a spus cuvîntul. Deodată se aud comenzi. Cîteva clipe mai tîrziu, S.A-ul pornește în marș. Figuri aspre, îndîrjite, furie și neputință. În *aceste* clipe, în *această* ocazie, strigătul acela a fost pentru ei desigur ca o lovitură de măciucă.

După ce mulțimea a început să se împrăștie, ne apropiem de casa cu numărul 52 de peste drum. Pe perete, înconjurată de o ghirlandă verde, o placă de bronz. Sus, svastica. Dedesubt scrie :

„Aici a căzut la 30 ianuarie 1933
în ziua înălțării naționale
Sturmführer-ul unității S.A. 33
Hans Eberhard Maikowski.
A căzut pentru Germania !“

După ce o pornim mai departe, Rothacker îmi șoptește :

— Pe placă stă scris, „aici a căzut“, și nu : „aici a fost ucis de comuniști“...

Se uită la mine.

— Asta o scriau mereu pe plăcile lor comemorative. Și la Landwehrkanal au pus una în felul ăsta. Prin urmare nici ei nu cred că băieții noștri l-au împușcat...

Deoarece Heinz Preuss nu s-a întors nici a doua zi acasă, mama lui s-a hotărât să-mi urmeze sfatul. S-a dus la poliție. Acolo, la poartă, atîrnă un anunț mare :

„Salutul german este : Heil Hitler !“

Doamna Preuss a deschis poarta și s-a oprit șovăitoare în coridorul puternic luminat. Peste tot uși. A străbătut coridorul, a citit tăblițele și numerele de pe uși. Unde să se intereseze oare de Heinz ? De bună seamă știu cu toții s-o informeze, de-aia e poliție, și-a zis.

În cameră se aflau trei funcționari. Stăteau aplecați asupra hîrtilor și scriau. Cel din mijloc, un bărbat gras, cu înfățișare blajină, i-a strigat :

— Poftește înăuntru, măicuță. Ce dorești ?

Doamna Preuss s-a apropiat încet de grilajul de lemn care împărțea încăperea în două.

— Bună seara — a spus ea sfioasă.

— Adică : Heil Hitler ! a accentuat grăsunul. Ei, ce dorești ?

— Heil Hitler ! repetă doamna Preuss speriată. Voiam să mă interesez... îl caut pe fiul meu.

S-a îndoit din spate, s-a făcut și mai mică. Bărbații în uniforme albastre reprezentau o porțiune din autoritate, despre care Biblia spune că trebuie să-i dai ascultare și supunere.

Polițistul cel gras a început să rîdă.

— Pe fiul dumitale ? Trebuie să fie acum destul de mare. Cîți ani are ?

— Douăzeci și doi de ani — spune doamna Preuss în șoaptă.

— Ei, și ? reluă grăsunul.

— N-a venit acasă... nici ieri — răspunde doamna Preuss cu teamă.

— Se mai întimplă, la vîrsta lui — observă grăsunul rînjind. O fi poate la logodnica lui.

— Nu. Trebuie să i se fi întâmplat ceva;

Poate că vocea bătrânei l-a mișcat pe funcționar.

— Așa?... Dar unde locuiți? a întrebat el.

— Wallstrasse optzeci și doi — spuse doamna Preuss.

— Maikowskistrasse! a corectat-o grăsunul, apăsînd pe cuvinte și s-a ridicat. Ia vino cu mine. Doar ești înregistrată aici — a spus el.

Trecură printr-o ușă de legătură în camera alăturată.

— Numele?

— Preuss... Alwine Preuss.

Funcționarul a scos o cutie de cartotecă din raft, a cotrobăit printre fișe.

— Alwine Preuss — Heinz Preuss — născut la 8 aprilie 1911. Asta e?

— Da — a răspuns doamna Preuss cu glasul stins, de parcă i s-ar fi citit un dosar cu condamnări anterioare.

Funcționarul ținea fișa verde în mînă și dădea cu ea în sus și-n jos.

— Ei... și ce vrei acum?

— Credeam că poate știți... mi-e tare frică... să nu i se fi întâmplat o nenorocire... a spus doamna Preuss turburată.

— Dar ce știm noi pe unde se plimbă fiecare! Vrei să-l declari dispărut? Și de-altminteri acum e ora închiderii! a adăugat zorit.

— N-ați putea să vă interesați? Sînt atît de neli-
niștită...

Bătrîna plîngea. Grăsunul a privit-o o clipă.

— Ei, ei! Să încerc. Ia așează-te dumneata puțin aici.

Doamna Preuss a auzit cum cere la telefon mai multe birouri. De fiecare dată anunța numele și data nașterii băiatului ei.

— Nu? — Mulțumesc. Heil Hitler! a repetat el de mai multe ori.

Decodată ridică glasul.

— Preuss... da... Heinz Preuss... Cum General-Papestrasse? Așa, așa. Mulțumesc. Heil Hitler!

A împins cu zgomot scaunul înapoi, s-a sculat.

— Fiul dumitale a fost arestat — i-a spus apoi cu voce aspră.

— Arestat?... dar pentru ce? s-a bîlbîit doamna Preuss.

Funcționarul a pus cutia înapoi în raft.

— O fi știind el de ce! i-a răspuns aspru.

— N-aș putea să-l văd... să vorbesc cu el... Nu-mi puteți...? Bătrîna a izbucnit iarăși în plîns.

— De asta nu ne ocupăm noi. Nu e de căderea noastră. Se află la dispoziția jandarmeriei! i-a răspuns el scurt.

Doamna Preuss a plecat acasă plîngînd.

Încă din prima zi a dispariției lui Preuss, am anunțat și avertizat pe toți tovarășii. Și Heinz Preuss cunoștea unul din locurile unde depozitasem material. L-am mutat imediat în altă parte. Știm că Heinz Preuss e un tovarăș credincios, vrednic de încredere. Dar ori de cîte ori e arestat vreunul din noi, ținem cont din principiu de faptul că s-ar putea totuși să facă mărturisiri. Le-am explicat de fapt tuturor că cine mărturisește ceva Gestapo-ului nu face decît să confirme propria lui activitate ilegală, îngreunîndu-și astfel situația. Nimeni nu poate însă ști cine suportă și cine nu suportă torturile fizice.

Dammert a fost între timp eliberat din cazarma Maikowski. Am comunicat tuturor tovarășilor că ne-a trădat și i-am avertizat să se ferească de el. Omeneste, e de înțeles că a destăinuit numele lui Kurgel. N-a mai îndurat chinurile. Poate că s-a gîndit și la soția sa și la cei doi copii. Sentința noastră politică a trebuit să fie însă aspră și hotărîtă. Ar fi aceeași pentru oricare dintre noi.

Străbat încet străzile. E o vreme minunată. Oamenii și-au pus haine deschise de vară. Cît de mult îmi place totul, mulțimea asta, culorile!

Ieri i-am dat un telefon lui Hilde la birou.

— Vii și tu duminică pe malul Havel-ului?

— Da. Mă bucur de pe acuma.

Schimbăm de fiecare dată întrebarea. Cuvîntul „da“ înseamnă că Franz i-a comunicat un loc de întîlnire pentru noi. Mă întîlnesc apoi cu Hilde seara, în cartierul unde își are biroul. De data asta Franz a indicat o altă adresă. Ei au mai multe posibilități decît noi și deci condiții mai bune de lucru.

„...Pentru germanii din străinătate !“

Un băiat din organizația Tineretul hitlerist scutură cutia de colecte în fața noastră. Celălalt are un coșuleț în mîină, în care se află cocarde în albastru și alb. Fac „nu“ din cap. Au trecut acum de noi. Dar mișună strada de ei ! Tineret hitlerist ! Băieței și fetițe, elevi care poartă doar o banderolă pe braț drept semn că fac colecte. Acostează pe fiecare trecător. Nu scapă nimeni. Mulți arată de departe cocardele achiziționate. De ce nu le prind oare la piept ? Au sacrificat cei zece pfeningi numai ca să scape o dată de roiul de lăcuste al copiilor care fac colecta. Dar oamenii nu vor să facă propagandă pentru naziști. Urmăresc expresia de pe fețele lor. Nu vezi nimic din bucuria de a dăruî, cînd sînt acostati în felul acesta. Unii trec tăcuți pe lîngă cutiile ridicate în dreptul lor. Figurile lor întunecate exprimă mai mult decît refuzul obolului. Oare nu se mai sfîrșește odată mascarada asta ? În fiecare săptămînă alt „obol“. Ministerul Propagandei se dovedește ineputabil în născocirea pretextelor pentru a jupui lumea. Asociația femeilor, S.A-ul, Tineretul hitlerist, organizația de copii Jungvolk, Partidul nazist. Zdrăngănitul cutiilor pentru colectă nu mai încetează.

Cine se mulțumește cu aparența trebuie să constate că Germania a devenit național-socialistă. Pretutindeni uniforme brune și negre. Drapele, portretul „Führerului“ în aproape toate vitrinele. Ba defilează S.A-ul, ba S.S-ul, apoi Tineretul hitlerist și Jungvolk-ul cu tobele lor asurzitoare. Pe motociclete : uniforme. În automobile noi : uniforme.

Trecătorii din fața mea întorc capetele. Un bărbat traversează strada abia trăgîndu-și picioarele. Alb la tîmple, pe obrazul lui plin de crețuri sticlește un monoclu. Poartă o veche uniformă de husar, pe pieptul

lui se bălăbănesc șireturi albe. Pare scos din lada plină cu molii a epocii wilhelmiene !... Îmi vin în minte două rude ale mele, doi S.A-iști. Au făcut cei patru ani de front. Acum poartă cu mândrie decorațiile pe cămașa brună. Unul e funcționar, celălalt frizer. S-au simțit întotdeauna „mai de soi“. Au trecut timpurile când trănăneau despre instrucția din curtea cazarmii, despre noroiul din tranșee. Au reapărut uniforme. Uniformele ! Cît de mulți cîștigă o ținută abia prin uniformă ! Mai ales față de femei. Căci e o mare deosebire dacă te duci la drăguța ta în zdrențe de șomer... sau într-o uniformă lucitoare.

X, acela care mi-a relatat faptele în legătură cu Kurgel, n-a mai fost angajat la coptul pîinii decît după ce s-a înscris în S.A. Chiar și pe strada noastră au apărut în ultima vreme niște uniforme brune. Unul e șofer la un director. „Bătrînul nu mai vrea decît S.A-ist la volan“, ni-a explicat el. Celălalt lucrează la un maestru tinichigiu, care plătește întotdeauna sub tarif, dar nu angajează decît oameni din S.A. Există pentru ei mii de motive ca să nu-și riște postul. Ca șomeri nu-și mai pot duce iubita la cinema ; nu mai pot fuma. Nu vor să trăiască pe spinarea mamelor. Al treilea S.A-ist de pe strada noastră e șomer. Speră să primească de lucru prin S.A. Cu toate astea, fusese totdeauna prezent de cîte ori „era vorba de ceva“. Mai de mult chiar a făcut parte dintr-una din organizațiile noastre de apărare.

Aici, pe stradă, cei mai puțin fricoși scapă de copii cu colecta printr-o simplă mișcare a capului. Între cei patru pereți de acasă sînt însă în mîna celor care fac colecte și a celor ce caută să-i înscrie în organizație. Acasă la el, fiecare trebuie să joace rolul de „Volksge-nosse“¹. Cu două săptămîni în urmă, vecina mea a denunțat Gestapo-ului, din ură personală, un muncitor pașnic, care nu făcea politică. Acesta locuiește nu departe de mine. Femeia l-a pîrît că în fiecare seară aduce saci mari acasă. S-a făcut o percheziție. Omul a stat două zile la răcoare. Pe urmă s-a descoperit că

1 „Tovarăș de neam“ — german de baștină.

în saci își aducea lemne pentru foc de la locul de muncă.

Cum s-a exprimat deunăzi femeia de la care cumpăr legumele ? Că „nu știe nimic despre mine, afară doar că nu sînt nazist“...

— N-ai ce să faci ! a spus ea. Trebuie să te înscrii într-o organizație, ca să ai odată liniște. Noi am ales organizația cu cotizațiile cele mai mici...

Și ce mi-a povestit fiica vecinei noastre ? Lucrează într-o întreprindere municipală. De două ori pînă acum s-au pus în fața personalului formulare pe care au fost siliți să le iscălească. „S-a constatat în repetate rînduri că există «Volksgenossen» care nu utilizează în relațiile particulare salutul german. Mă oblig prin aceasta să salut cu salutul german. Am luat act că nerespectarea acestei dispoziții atrage după sine îndepărtarea mea din întreprindere“...

Au impus publicului „salutul german“ prin amenințarea că orice „Volksgenossen“ care nu salută steagul cu svastica se face suspect de bolșevism.

O garnitură de metro iese șuierînd din tunel, urcă pasajul în pantă. Piața Nollendorf. Iată cabina telefonică. E goală. Deschid cartea de telefon.

Albrecht-Krämer-Nathan... iată ! Pe prima pagină a literei „N“ sus în stînga, o cruciuliță desenată cu creionul. Adresa, noul loc de întîlnire, a rămas deci nesuspectată. După cum ne-am înțeles, Franz a făcut cruciulița abia acum o jumătate de oră. Bună idee ! Ne apără de primejdia de a da buzna într-o casă „reperată“. Rothacker mă așteaptă la colțul unde am convenit să ne întîlnim. Trec agale pe lîngă el, văd în geamul vitrinelor că mă urmează.

„Dr. W. Schönbeck“ scrie pe ușă. Sun. O femeie tinăără și subțire deschide.

— Am vrea să vorbim cu domnul Stückert.

Femeia dă din cap.

— Pofțiți înăuntru — spune ea prietenos.

Un coridor larg, coarne de cerb pe pereți, un cuier mare cu o oglindă șlefuită. Trecem pe lîngă două uși

albe, lăcuite. Pe una scrie „Sala de așteptare“. Femeia bate la o ușă cu sticlă mată.

— Intră ! strigă o voce bărbătească. Dar asta nu-i vocea lui Franz... Un bărbat înalt, cu părul rar, încăruntit și cu ochelari de baga, ne întâmpină. S-a întâmplat oare ceva ?... Am văzut doar semnul din cartea de telefon !

— Domnul Karl ?

Străinul se uită la noi întrebător.

— Da, eu sînt.

— Luați loc, vă rog. Franz vine imediat.

Străinul părăsește camera.

— Ciudat... — șoptește Rothacker, legănîndu-și capul.

Karl... numele ăsta nu-l putea ști decît de la Franz. Totuși o ușoară neliniște mi s-a strecurat în suflet. Așteptăm cîteva minute. Nu se aude nici o mișcare. Degetele lui Rothacker bat nervos darabana pe masă.

Iată-l în sfîrșit pe Franz.

— Bine c-ai venit, începusem tocmai să cred că...

— ...am căzut toți în capcană ! rîde Franz.

Ochii lui cenușii strălucesc, ne îmbrățișează.

— Am mai avut un pic de treabă cu cineva, în camera din fund. Acest cineva nu trebuia să vă vadă. Ne așezăm în jurul mesei rotunde.

— Ce mai faceți ?

— Noi, bine — spune Rothacker.

— Și acasă, Jan ?

— Multe salutări. Totul e în ordine. Am vorbit alaltăieri cu Käthe.

— Transmite-i salutări din partea mea, bine ?... Și cum merge prăvălia voastră ?

— Ca și pînă acum. Doar că... Rothacker șovăie.

Franz își sprijină brațele pe masă. Nu se uită la noi.

— Preuss a fost arestat. Mi-a povestit Hilde... — spune el încet.

Tăcere.

— Pe cînd lîpea manifeste, mi-a spus Hilde.

— Da !

— Se află în Papestrasse... în cazarma jandarmeriei — spune Rothacker, cu ochii în pămînt. De-abia vor-

bește, frînt de oboseală. Ar trebui să se odihnească și el odată.

— Cu siguranță că te căuta și pe tine — adăugă Rothacker.

Franz își înălță umerii vînjoși.

— Tot ce se poate... Bine că nu i-ați spus nimic lui Hilde despre chestia cu Kurgel. Și-ar face doar griji.

— Lui Dammert i-au dat drumul.

— Așa ?

— Firește, am avertizat pe tovarăși să se ferească de el. Stă absolut retras, se pare că e foarte abătut. L-au maltratată cumplit. Bineînțeles că și-a pierdut postul.

Iarăși tăcere. Rothacker se joacă cu fața de masă.

— Vă îngrijiți de familiile celor arestați ?

— Am strîns de două ori bani.

— Și de la negustori ?

— Da. De la cei doi pe care îi cunoaștem bine.

— Dar alimente, nu ?

— Alimente ?... Nu.

— Încercați și cu alimente. Franz lovește cu arătătorul în masă. Aici, în sectorul ăsta, am adunat pînă acum o grămadă de alimente.

Rothacker întoarce o dată cu mine capul spre ușă. Afară pe coridor se aud pași, ușa coridorului se trîntește de mai multe ori.

— Nu-i nimic — spune Franz — încep consultațiile. E cel mai bun paravan pentru noi.

Își trece mîna prin păr.

— Voiam să vă mai întreb... legătura cu colonia... Aveți înlocuitor pentru Strubbel ?

Colonia. Tăcem. Franz mă privește întrebător. Rothacker scoate cu greu cuvintele :

— Îl cunoști pe Herbert Ziemeck ?

— Din colonia lui Strubbel... care a fost și el implicat de naziști în procesul din Rötgenstrasse ?

— A murit — spune Rothacker cu voce surdă. Avea douăzeci și unu de ani...

Se face liniște în odaie. Franz își sprijină capul în mîini. Rothacker scoate ochelarii, se freacă cu mîna la ochi. Are înfățișarea unui om prăbușit.

— S.A-ul împresurase colonia cu motociclete. Ziemack a fugit din baracă, s-a cățarat pe garduri, a gonit cu sufletul la gură de-a lungul ulițelor. Era după-amiază, devreme. Toată colonia a asistat la vînătoria asta de oameni...

Pe fața lui Franz nu se clintește un mușchi.

— ...Au tras după el. L-au nimerit în spate. A apărut o motocicletă cu ataș. L-au încărcat în ataș. Maică-sa alerga țipînd după ei. La judecătoria din Charlottenburg, în plină stradă, s-a mai zbatut o dată să scape din mîinile lor. A împins de pe volan mîinile celui care conducea. Motocicleta s-a răsturnat. Cel care conducea și-a rupt cîteva coaste, zace și acum la spital...

Rothacker și-a plecat ochii pe masă. Doar buzele i se mișcă.

— ...În cazarma Maikowski l-au omorît apoi în bătai. E al doilea dintre cei opt băieți pe care au fost nevoiți să-i achite atunci, cu ocazia procesului S.A... Maică-sa e ca nebună... aleargă în toate părțile și povestește pretutindeni cum i-au ucis băiatul...

Franz a rămas la fel de nemișcat.

Rothacker deapănă rar cuvintele :

— Georg Stolt, deputatul Hamburg-ului în Reichstag, a fost înmormîntat cu cîteva zile înainte... tot din beciurile casei Maikowski.

Afară țîrîie o sonerie. Nu ne clintim.

...Beciurile de la Maikowski... oare cîte de felul ăsta există în Germania...? Acum cîteva zile Göring a dat un decret : „Orice agresiune împotriva S.A-ului, S.S-ului, și „Căștilor de oțel“ se pedepsește cu moartea.“ Agresiune?... Cel care nu face decît să se apere e agresor ?

Franz ridică capul.

— La voi e... nu-și termină vorba, privirea lui alunecă pe lîngă noi.

— E ca și cum totul s-ar fi coalizat împotriva noastră — spun eu. L-au prins și pe băiatul care difuza ziarele noastre. Din prevedere, alesesem pe unul care

locuia în altă stradă, pentru că probabil noi sîntem prea cunoscuți. Nu ne putem explica arestarea lui. Ne-am gîndit atunci pentru înțîia oară la cineva care ne trădează. Vom verifica și supraveghea acum pe toți tovarășii. Băiatul mai avea cinci ziare la el. I-au înhățat pe toți cinci destinatarii. Numele lor le-au aflat de la băiat... atîta l-au...

— Știu...!

— Georg Krüpel. I-au dat trei ani. În actul de acuzare scria că a activat și mai demult și că, deci, indulgența ar fi nelalocul ei.

Franz se ridică în picioare și se plimbă de colo pînă colo.

— De fiecare dată te întrebî dacă să te mai întorci acasă — spune Rothacker. Iar cînd ești acasă, stai ca pe jăratîc... Numai pe front am cunoscut senzația asta. Acolo te minunai în fiecare zi că mai trăești...

Își ridică brațele, apoi le lasă iarăși să cadă.

— Ai familie... nici o lețcaie în buzunar. Și nici nu ne putem hotărî să plecăm de aici. Doar cînd n-om mai avea încotro — spune cu glas aspru.

Franz se oprește lîngă fereastră, privește afară.

— Cele două femei care au strigat lozinci comuniste la dezvelirea plăcii comemorative... — spun eu.

Franz se întoarce. Mă privește întrebător.

— ...una a luat patru săptămîni. Pe cealaltă n-au arestat-o, e gravidă în ultima lună.

Tăcere, apoi Franz spune :

— Am născocit ceva. Hai să vă arăt.

Printr-o ușă de legătură trecem în camera alăturată. Pe jos e un covor gros și în jurul unei măsuțe de fumat, cîteva fotolii. Deasupra unui pian atîrnă o pictură mare în ulei. Am mai văzut parcă așa ceva odată, la o expoziție... Da, e Medeea ! În anticameră, Franz se întoarce. Nu e nimeni. Cotîm brusc la stînga. Aud în spatele nostru deschizîndu-se o ușă. O voce subțire de femeie întreabă ceva, un glas bărbătesc răspunde. Clinchet de instrumente de metal. Franz ne trage într-o cămăruță îngustă.

Pe pereți, rafturi pline de vase de sticlă, cutii de tinichea, clame de lemn. În colțul stîng, o măsuță.

— Așa, aici — spune Franz.

Deasupra mesei este legată orizontal o scîndură de lemn. De un capăt al ei e prinsă cu sfori o găleată mică de tinichea, la celălalt capăt o bucată de carton cu marginile ridicate în formă de cupă. Pe cupa de carton se află o hîrtie împăturită. Franz bagă mîna în găleata de tinichea. Cupa de carton de la celălalt capăt coboară.

— Nisip, nisip obișnuit — spune Franz și desface mîna. Arată spre găleata de tinichea: Fundul găleții are o gaură mică. Deocamdată e astupată cu hîrtie. Toată drăcia asta se fixează de un acoperiș așezat pe o stradă cu circulația mare. Zîmbește: Muriți de curiozitate, așa-i ?

— Te cred, te cred — spune Rothacker.

Mă bucur pentrucă Rothacker a devenit parcă alt om.

— Dopul de hîrtie se îndepărtează în ultima clipă — explică Franz mai departe, nisipul se scurge încet din găleată, talgerul de carton se înclină ușor spre stradă.

— Colosal ! Colosal ! exclamă Rothacker.

— L-am experimentat mult timp. Trec cîteva minute pînă cînd manifestele cad de pe talgerul de carton. O să întrebuițăm hîrtie subțire de tot. Ca să cadă încet și să o poată duce și vîntul mai departe... Bineînțeles că la început greutatea de la cele două capete trebuiesc perfect echilibrate.

— Am putea face și noi așa ceva... Dacă o să avem mai multă liniște — spun eu.

Rothacker aprobă.

— E un lucru simplu și destul de sigur. Îmi trimiteți vorbă prin Hilde dacă a reușit, nu-i așa ?

— Se face !

În drum spre casă, mă opresc la un chioșc de ziare. Ne despărțim și plecăm cîte unul, Rothacker înainte. „Rezultatele investigațiilor poliției.

Perchezițiile întreprinse ieri la ora 12 în autobuze și trenuri, pe întreg teritoriul Reich-ului, au dat re-

zultate apreciable. S-a descoperit material primejdios pentru siguranța statului... Curieri ai partidului comunist...”

Împreună cu mine citesc alte șase persoane. Pe furiș, mă uit cu coada ochiului spre fețele lor. Se silesc să pară indiferenți. Dacă ceilalți ar fi naziști, n-ar face mutra asta ; cu siguranță că s-ar găsi unul care să-și exprime satisfacția prin cuvinte.

Ieri am trecut printr-o situație penibilă. M-am dus cu bicicleta la un tovarăș care locuiește într-un sector apropiat. Urma să-mi predea material secret, informativ asupra S.A-ului, pentru numărul viitor al ziarului nostru. Tocmai cina împreună cu nevastă-sa. Atîta au insistat, încît am rămas să mănînc și eu cu dînșii.

Am povestit fiecare pe rînd cîte ni s-au mai întîmplat. Am vorbit pe larg despre procesul incendierii Reichstag-ului, care e iminent. Tovarășul mi-a spus că au organizat în fiecare seară audiții de radio. Sînt împărțiți în mai multe grupuri de cîte cinci-șase, care ascultă emisiunile Moscovei. Știri din Germania, mai cu seamă în legătură cu viitorul proces al incendierii Reichstag-ului. În străinătate au fost inițiate mari acțiuni de protest. Se pare că juriști cunoscuți dinafara Germaniei s-au reunit într-un comitet care vrea să pună la cale în Anglia un contraprocess. Se pregătește și o carte cu material documentar. Acest material dovedește pe deplin că naziștii sînt adevărații incendiatori. Mi-a mai spus că doi tovarăși social-democrați și-au pus la dispoziție locuințele și aparatele de radio. I-am arătat că noi nu putem organiza astfel de audiții, căci ar fi prea riscant. M-a poftit la una din ele. Astfel am aflat multe, multe lucruri noi, dar cînd m-am uitat la ceas, trecuse de zece. Nu știam ce să fac. La ora asta tîrzie, cu materialul asupra mea !? Pe urmă m-am hotărît totuși și am dat drumul aerului din roata din față a bicicletei, am ridicat anvelopa, am înfășurat materialul în jurul camerei, am umflat iar roata și am plecat.

Noapte pașnică de vară. Cotesc curînd pe o stradă largă, pustie. Bicicleta alunecă aproape singură pe

strada asfaltată... mai e încă de mers. De ambele părți ale străzii, barăci. În fața unora ard lampioane colorate, de undeva se aude cîntec de mandolină. Pe trotuar, paralel cu aleea de biciclete se vede un șir dublu de copaci. Printre ei cîte o bancă. În lumina felinarelor, frunzișul pare de un verde nefiresc. Cîtă liniște e aici, chiar în inima orașului ! O să viu aici cu Käthe și o să facem împreună o plimbare în aer liber. O să ne scaldăm, o să ne zbenguim, o să fie minunat. Ce repede aleargă bicicleta ! Picioarele mele apasă în mod mecanic pe pedale. Pe bănci zăresc ici-colo perechi de îndrăgostiți, apoi un grup de oameni, ca o pată neagră, pe trotuarul din dreapta — în rest totul e pustiu. Va veni poate o zi cînd va fi altfel... Deodată mă trezesc speriat din gândurile mele.

Se aud două, trei, patru pocnituri. O pană de cauciuc ? Asta mi-ar mai trebui ! Picioarele mele apasă încă pe pedale — mă uit la anvelopă — în ordine !... Un șuierat sfîșie aerul în apropierea capului meu. Parcă strigă cineva. Întorc capul. Umbre negre aleargă după mine prin mijlocul drumului. Pe mine mă urmăresc oare ?... În sfîrșit disting printre strigăte cuvintele : „Stai ! — Oprește ! — Stai !“ Apăs pe frînă, sar jos. S.A.-iști ! Vor să-mi vină de hac, îmi trece fulgerător prin minte. Iată-i că se apropie. Număr cinei, șase, șapte inși. Spaima îmi întunecă gândurile. În fața mea, doi S.A.-iști și-au îndreptat revolverele spre mine. Încleștez mîinile pe ghidonul bicicletei.

— Porcule, de ce n-ai oprit imediat ? urlă unul din ei. Continuă să-mi țină revolverul sub nas, metalul selipește cu un luciu mat.

— ...Nu știam... că pe mine mă...

— Cînd te somează un S.A.-ist, trebuie să oprești îndată, porc ce ești !

— Arde-i una în obraz — arde-i una în obraz ! strigă cel de lîngă el. Întinde pistolul spre mine, încît țeva îmi atinge pieptul.

— Mai întii, percheziționați-l ! spune aspru priaul dintre ei. Iar către mine :

— Lasă jos bicicleta, porcule! Sus mâinile!
Mă supun.

— Lasă jos bicicleta!

Doar n-o să le dea-n gînd să... Inima îmi bate să-mi spargă pieptul, dar izbutesc să fiu din nou stăpîn pe nervii mei.

Îmi pipăie pantalonii bufanți. Mai cu seamă partea mai largă din jurul genunchilor.

— Golește-ți buzunarele! Mă execut... Nici țipenie de om pe stradă... dacă ăștia mă...? Și dacă mă întreabă unde locuiesc... Ce caut prin părțile astea?... Creierul meu lucrează febril!

Mi-au dat voie să vîr iar în buzunar legătura de chei, pieptenele, cele două batiste. Ce-aș putea ascunde la mine? Sînt îmbrăcat doar cu pantalonii bufanți și o cămașă cu mîneci scurte! Cel mai nimerit este să fac pe fricosul, ca să se simtă cît mai „tari” — îmi zic eu încordat. Se vede c-au uitat să-mi ardă una. Dar revolverele nu s-au clintit încă... fac cerc în jurul meu... își închipuie oare că vreau să fug?... Ar fi o nebunie. Șeful lor pare să fie cel din fața mea, din stînga. Aha, are o stea pe gulerul uniformei, e Scharführer!

Mă izbește cu mînerul revolverului în omoplat.

— De unde vii la ora asta?

— Am fost la niște cunoscuți... la ziua de naștere a cuiva... — mă bilbîi eu.

Se uită o clipă la mine, amenințător. Dar ceilalți?... Așteaptă un ordin?

— Cară-te! urlă Scharführer-ul. Și de-acum înainte, știi! Cînd strigă după tine un S.A-ist, oprești pe loc, ai înțeles?

— Da... să trăiți! spun, făcînd mai departe pe fricosul.

Scharführer-ul se uită la ceilalți rînjind. „Acuși face pe el” — citesc în privirea lui. Ceilalți prind și ei să rînjească. N-au decît! Să mă pupe-n... Stau încă locului.

— Dă-i 'drumul! Șterge-o! zbiară el din nou la mine,

Împing ceva mai încolo bicicleta, mă urc. Numai să n-o pornesc prea repede... să-mi țin firea... desigur, se uită după mine... materialul din roată...

Rothacker a venit să mă ia. Vrem să mergem la Oficiul brațelor de muncă. Rothacker se duce pentru viză. Pot să-l însoțesc fără grijă, spune el, Oficiul e și acum tot atît de aglomerat ca și înainte, funcționarii de la ghișee nu mai prididesc cu lucrul, n-au timp să se ocupe de fiecare în parte. În ultimele săptămîni, Rothacker ne-a relatat mereu că și la șomeri începe să dispară frica de teroare. Că au început și ei, deși încă mai timid, să cîrtească împotriva dictaturii hitleriste. Pe baza relatărilor lui, am scris și noi despre acestea în ziar.

În dreptul uzinei electrice, Rothacker îmi face semn cu cotul. În dreptul uliței strîmte dintre uzină și barăci, pe unde a fugit odinioară Franz, se înalță un stîlp de felinar nou. Pe tăblița indicatoare scrie „Calea Zauritz“. Denumirea datează nu de mult. Autorităților naziste le-a venit tîrziu în minte că pentru a scoate în evidență „camaraderia“ dintre polițistul Zauritz, căzut în „noaptea singeroasă“, și Maikowski este nevoie și de un simbol exterior. Concomitent cu schimbarea numelui străzii, au fixat sub placa comemorativă a lui Maikowski, din strada noastră, și o placă de bronz pentru polițistul Zauritz. Cu prilejul dezvelirii, a defilat unitatea 33 și o formație de polițiști.

Cotim pe Berliner Strasse. Rothacker se uită la mine.

— Dar bine, ăsta e...?

— Firește, Ede ! Ne-a văzut și se îndreaptă spre noi.

— 'nă ziua, mă golanilor ! ne întîmpină el și ne strînge mîna. Are niște labe de fier.

— Înainte de masă... și ți-ai și pus Țoalele bune ?

Ede poartă un costum albastru și o pălărie moale, de culoare deschisă. Peste cămașa cadrilată spînzură o cravată pestriță. Și-a pus ochiul de sticlă.

— Nimic nu-ți scapă — rîde el.

Îmi face semn cu ochiul sănătos.

— Pui la cale ceva, vrei să faci vreo treabă pentru noi ? îl întreabă Rothacker.

Ede înclină capul într-o parte, îl măsoară.

— Nu, de data asta nimic. Mă duc la gagică mea. Are o zi liberă.

— Așa, așa — spun eu și trebuie să zîmbesc. Mi-a povestit odată de fata asta, e angajată ca bucătăreasă. „Cămara mea de provizii“ a botezat-o el în maniera lui brutală.

— Și de asta e nevoie — dă Ede din cap. Apasă cu batista pe ochiul de sticlă. Tare mă supără... dar fără el nu pot să mă duc — spune. Și apoi : Ei, cu bine. Mititica mă așteaptă.

Pornim în tăcere mai departe. Pe cealaltă parte a străzii se înalță primăria din Charlottenburg. Din ferestrele din vârful turnului spînzură pleoștite două steaguri uriașe cu svastică. De partea stîngă, un tricolor negru-alb-roșu. Pe treptele late de piatră oamenii urcă și coboară neîncetat. Și trotuarele străzii largi sînt pline de o mulțime zgomotoasă, ca în orice zi de lucru. Nimeni nu-și ridică ochii spre drapele. De cîte ori le zărim ne cuprinde din nou ura. Oare trecătorii s-au resemnat ca prezența acestor drapele să fie ceva obișnuit, să pară ceva de neînlăturat ?

În Wilhelmplatz, chiar înaintea noastră, foarte aproape de dosul primăriei, stau sub bătaia soarelui mici grupuri de oameni. Șomeri. Îi recunoști după îmbrăcămintea ponosită, după pantofii scîlciți. Mă umple deodată un sentiment de bucurie. În piața asta, la ceasul ăsta al dimineții, stăteau odinioară și discutau oamenii noștri. Oficiul brațelor de muncă se află pe o stradă laterală. Șomerii traversează cu sutele piața. La începutul dominației hitleriste, nimeni n-ar fi îndrăznit să se oprească aici. Ar fi fost socotit suspect. Zăbovim cîteva clipe lîngă un grup. Am băgat bine de seamă că vorbeau mai mulți. Acum stau cu mîinile în buzunar și ascultă pe un tînăr zvelt, oacheș, care, în înțelegere tacită cu ceilalți, continuă o presupusă discuție.

— ... și când scot undița — pune mîna dreaptă pe brațul stîng, ca să arate lungimea — cogeamite știuca, zău așa !

Ceilalți izbucnesc în rîs. Rîsul lor îmi sună în ureche fals, ca la comandă. Nici unul dintre ei nu pare să ne observe. Dar bag de seamă că ne examinează pe furiș. „Vreți să trageți cu urechea, hai ?“ par să spună privirile lor.

Mergem mai departe.

— Au trecut hîrul — spune zîbind Rothacker.

Pe strada scurtă care duce la locul unde se pune viza, trotuarele sînt înțesate de dughene și tarabe. Negustorii își oferă zgomotos marfa șirului de șomeri.

În jurul cîtorva tarabe, grupuri compacte. Se vînd acolo „senzaționale articole de larg consum“. Numai marfă de cîțiva bani, pe măsura puterii de cumpărare a trecătorilor. Cinci lame de ras pentru 10 pfenigi, „cîrnați veritabili din carne de vițel“ cu același preț, ținătoare de cravate — „invenție nouă“ — cu cincisprezece pfenigi. Printre tarabele astea vezi și vînzători de fructe, ba chiar și o dugheană care se intitulează cu mîndrie „Atelier de pingelit la minut“. O talpă de cauciuc sintetic costă o marcă. La cerere, ți-o lipește pe loc.

— Proști se găsesc întotdeauna — remarcă Rothacker. Sub un cort, tronează un ghicitor. În jurul lui se înghesuie oameni, mai mult femei. Și-a legat în jurul capului o cîrpă colorată în formă de turban, iar pe umeri și-a aruncat o pelerină împodobită cu semnele zodiacului în culori țipătoare. De urechi îi spînzură inele lungi, galbene. Trage mereu de un lanț, care face să urce sau să coboare un omuleț minuscul într-un tub de sticlă. „Omulețul din Amsterdam știe tot, poate tot“ — „O privire asupra viitorului dumneavoastră — 10 pfenigi“ scrie pe firmă. Alături, o cutie cu „horoscoape“.

„Ghicitorii“ răsar acum ca ciupercile după ploaie. Li găsești chiar și pe Kurfürstendamm, adică în cartierul „protipendadei“. Acolo își spun „ghicitori științifici“, și onorariile sînt în mod corespunzător mai mari.

Sub cel de-al treilea Reich apar zeci de reviste de „divinație“. O adevărată școală.

Biroul vizelor se găsește în incinta unei foste fabrici, trecem prin prima curte, prost pavată cu pietre. La dreapta, camerele de la parter sînt puternic luminate. Acolo se află un laborator pentru experimentarea aparatelor de sudat. În imediata vecinătate, șiruri lungi de oameni. N-au încă expresia timpă a celor care stau fără lucru de ani de zile. Și îmbrăcămintea lor e încă decentă. E locul unde se distribuie ajutoarele pentru șomerii care sînt lipsiți de lucru de puțină vreme. Peste cîteva săptămîni o să-i vezi și pe ei la Asigurările sociale.

Rothacker trebuie să treacă în curtea a doua, unde se face viza pentru muncitorii necalificați. Știu că intenționat s-a înscris aici. Economisește astfel drumul lung de cîteva ceasuri pînă la Oficiul celor din specialitatea sa, din centrul orașului. Niște trepte mici coboară în cea de-a doua curte.

În fața biroului pentru vize se află o baracă de lemn spălată de ploi. Bucătăria comună pentru cei ce beneficiază de ajutorul Asigurărilor sociale. Șomerii o numesc „Linguroiul“. Deasupra ușii atîrnă un drapel cu svastică. În spatele ferestrelor se zăresc uniforme de S.A-iști. Peste un ceas or să apară valurile de șomeri. Asigurările sociale distribuie cartele de masă cu care, pentru cîteva bani, ți se dă un blid de mîncare. Printre cei care vin aici sînt destui mic-burghezi, cu mutre rușinate, care duc mîncarea acasă în sufertașe. Altădată, șomerii se duceau adeseori cu blidele pline, să protesteze la consilierea de la primărie. Mîncarea constă de cele mai multe ori dintr-o zeamă negricioasă în care plutesc cartofi și fire de zarzavat. N-are nici un strop de grăsime și e aproape crudă. Marșuri de protest la primărie nu se mai fac, dar mîncarea tot proastă a rămas.

— Dacă o înghiți stînd în picioare, nu ești decît o stație de trecere — mi-a explicat odată Edé.

Sala mare a biroului de vize geme de oameni. E o sală de un cenușiu murdar. Pe pereți, de jur împrejur, scrise cu litere mari, diferite maxime: „Cu cîntea

ajungi mai departe decît cu necinstea“ — „Cine se apucă să zidească la drumul mare, găsește mulți pricepuți care să-l sfătuiască“.

În mijlocul sălii, șiruri lungi de bănci joase. Sînt complet ocupate. Bărbații s-au adunat în grupuri și discută. Alții pocnesc cărți de joc murdare de bancă. Sute de glasuri umplu încăperea cu un vîjiit surd. Aerul e greu și plin de fum, duhnește a tutun și a transpirație. În față, funcționarii stau pe după o barieră de lemn. Uneori strigă diferite nume. De ambele părți, cozi lungi — sînt cei care își așteaptă viza. Rothacker se așază și el la rînd.

— Aștept aici, mai la o parte.

— Bine — aprobă Rothacker dînd din cap.

Sala are înfățișarea unei ciudate adunări de complotiști : băncile joase, pe care bărbații par să șadă pe vine, norii de fum, discuțiile purtate aproape pe șoptite și care umplu aerul cu zumzetul lor. Unii sînt încă bine îmbrăcați, hainele celor mai mulți sînt însă uzate și pline de petice. Figuri de tineri și de bătrîni, cu riduri, cu bărbîi încîlcite. Recunosc cîțiva tovarăși. Unul îmi face semn cu capul. Poartă încă șapca albastră cu cozoroc a organizației noastre de apărare de odinioară. La mijloc, deasupra curelei de bărbie pusă peste cozoroc pe postavul albastru, se vede o urmă rotundă, de material nedecolorat. Acolo se găsea mai demult insigna antifascistă. Ici-colo, grupuri de oameni stau cu capetele apropiate unul de altul ; figurile și gesturile lor trădează numaidecît subiectul despre care vorbesc : politica. Cum de permit ostașii S.A.-iști aceste adunări ? Nu le pasă de discuțiile ce se poartă aici ? Desigur, oamenii știu să se prefacă. La dreapta, deasupra unui ghișeu, atîrnă o tăbliță pe care scrie cu litere mari cu cretă : „Se caută muncitori agricoli“. În fața ghișeului, nimeni.

Cineva mă bate pe umăr. Mă întorc.

— Jan, băiatule !

— Kurt, tu ?

Kurt îmi strînge mîna, mă trage lîngă el pe bancă. Alături de noi, trei bărbați. Își întrerup discuția. Unul

își umple tacticos pipa. Bag de seamă că se uită întrebător la Kurt.

— Nu vă fie teamă — spune Kurt — tovarășul e de-al nostru.

Cei trei își apropie iar capetele.

— Cum merge treaba, Jan ? Nu se mai aude nimic despre voi.

— Cum să mergă ? Când bine, când rău. Nu-s eu șeful, așa că nu știu nici eu prea multe.

Kurt își dă șapca pe ceafă. Zimbește în semn că a priceput. Are dinți frumoși. Arată tot atât de sănătos, cu fața arsă de soare, ca și mai demult.

— Hm, da-da — spune el.

Kurt e un tovarăș tînăr, din colonia de barăci a lui Strubbel.

Înainte vreme, am pictat și am lipit de multe ori noaptea lozinci împreună cu el. Nu l-am mai văzut însă de mult. Omul nostru de legătură cu colonia e acum ologul la care m-am dus atunci cu Strubbel. Kurt desigur că nu știe. După principiul ăsta ne călăuzim acum. Și pe strada noastră ne întîlnim doar cîte doi sau trei, ca să discutăm sau să ne ocupăm de material. Ceilalți tovarăși din grupurile de cîte cinci constată numai rezultatele.

— Ați auzit de Strubbel ? întreabă Kurt.

— Nu. Nimic.

— Eu însă da.

— Așa ?

— E la Königs Wusterhausen. Și-a clădit un bordei din pămînt. Îi merge așa și așa... în orice caz nu mai are „paraziți“ !

— Ai vorbit cu el ?

— Da. Am fost o dată cu bicicleta pînă acolo. Kurt rîde sec. L-au pus în pîine. E ajutor agricol. Muncă obligatorie. Musai s-o facă. Ția de acolo plătește treisprezece mărci pe săptămînă muncitorilor agricoli cu soție și copil. Aproape tot atât căpăta și aici, ca indemnizație.

Se apropie și mai tare de mine.

— Îți spun eu, povestea asta cu lucrul e cam trasă de păr. Scot apa din bălțile satului și extrag nămolul.

Și pietruiesc drumurile. Își dă cu palma peste genunchi : Cică e pentru țărani. Dar să-i auzi o dată vorbind pe ei, sînt furioși, le-a ajuns pînă-n gît. Cheltuielile le suportă ei, se împart pe cap de țăran. Rațele înoată pe bălți doar dacă e nămol pe fund, iar drumurile au fost și pînă acum de-ajuns de bune pentru căruțele țăranilor — adaugă el sec.

— Înseamnă doar că noi nu ne pricepem la asta ; gîndește-te : se dă de lucru oamenilor — spun eu. Poate mai știe amănunte, ar fi ceva bun pentru ziarul nostru.

Se vede că vecinul lui Kurt a auzit ultimele lui vorbe, căci își întoarce capul. Are părul roșu ca focul, iar fața plină de pistrii.

— L-au trimis de aici acolo ?

— S-a mutat de bună voie. N-a avut încotro. S-a „îmbolnăvit“ aici — spune Kurt.

Roșcovanul arată spre tăblița din față, unde e o inscripție scrisă cu cretă :

— Se caută muncitori agricoli — spune el. Sună bine. Au trimis pînă acum mii de oameni la țară. Îți taie ajutorul dacă refuzi. Are chichirezul ei toată treaba asta. Într-o bună zi te trezești tam-nisam scos din lista locuitorilor Berlinului, nene dragă.

— Scos din Berlin ? Și muncitorii calificați ?

— Cred și eu ! După cîtva timp ai devenit muncitor agricol. Te-ai calificat acolo. Și nu-ți mai dă voie să te întorci la Berlin !

Kurt face un gest cu mîna, parc-ar ține un discurs.

— „Afară din orașele mari cu evreii din răsărit care s-au oploșit la noi !“ Așa spuneau mai demult, acum dau afară pe berlinezii neaoși ! Și ce se întîmplă cu familiile lor ?

Mă uit pe furiș în jur. Cei doi vorbesc destul de tare. Nu merită să riști ca tocmai cu prilejul ăsta... dar nu-i pasă nimănui de noi... Să fie cu puțință așa ceva ?!

— Ce importanță are familia ! spune roșcovanul. Cunosc unele pe care le-au împrăștiat cu totul. Pe copii i-au vîrît în cămine, femeile le-au trimis la țară. Cei mai mulți pleacă cu familie cu tot. E cea mai bună garanție că rămîn pentru totdeauna acolo.

— Muncitori calificați ? spune Kurt pe gânduri. Că
tîmpenie ! Într-o țară industrială, să scoți specialiștii...

— Totul e tîmpenie — îl întrerupe roșcovanul. Se
întoarce spre noi cu întreg trupul. Băiatul meu își face
munca obligatorie. Deunăzi a fost acasă în concediu.
Fac agricultură într-o regiune muntoasă. „Numai piatră
și nisip“, mi-a spus el. Ce-o să crească acolo ?

Întinde gîtul de parc-ar aștepta răspunsul nostru.

— Încarcă nisipul și pietrișul cu lopata în vagonete.
Munți întregi, mă pricepeți ? Munți întregi. Acolo unde
nu pătrunde lopata, au un excavator. Dar excavatorul
nu aruncă pămîntul în vagonetele de sub el, ci alături !
Tot băieții trebuie să încarce apoi movilele în vagonete.

Îl împunge pe Kurt cu arătătorul în piept :

— Și apoi mai și trăgănează treaba. Nu mai știu
cum să-i ocupe pe băieți. De costat nu costă nimic !
Cazanul cu mîncare și barăci de lemn ! Așa e peste
tot, poți să te duci să vezi oriunde. Principalul este ca
statistica șomerilor să iasă bine.

— Uneori vezi pe pielea ta cît iese de bine —
spune Kurt.

— Și ce-o să mai urmeze acum ? rînjește roșcovanul.

Mă uit după Rothacker. Se vede că n-a terminat încă.
Doar m-am uitat tot timpul pe coridor.

— Ascultă, Jan.

— Ascult, ascult.

— Acum două zile, a venit la vecinul nostru o rudă
a lui din Prusia orientală. E mecanic. Vrea să-și caute
aici de lucru. Și-a dorit mereu să lucreze la Berlin, să
vadă și el orașul, spunea. Rudele sale se zgîiesc la
dînsul ca la o minune. „Dar bine, Paul, tu habar n-ai
cîți șomeri există în Berlin ?!“ La început, n-a vrut să
priceapă. A scos din buzunar un ziar de la ei din Prusia
orientală, și a citit cu voce tare : „În Berlin, industria
metalurgică, doar după cîteva luni de la instalarea gu-
vernului de reconstrucție al lui Adolf Hitler, și-a atins
din nou nivelul de funcționare cu o capacitate de a
ocupa muncitorii sută la sută. Se caută pretutindeni
muncitori calificați din ramura metalurgică...“

Roșcovanul se bate cu palmele pe coapse, rîde cu
hohote.

Discuția începe să ia o întorsătură cam periculoasă...
oare unde zăbovește Rothacker ?!

— Trebuie să plec, Kurt.

— Atunci, servus. Jan, ține-te bine !

— N-ai grijă.

Rothacker a ajuns aproape pînă la ghișeu. În fața lui mai sînt doar trei persoane. Îl aștept mai la o parte.

— Ești evreu ? întreabă S.A-istul pe un tînăr palid, cu șapcă, căruia tocmai îi venise rîndul.

— Cum, așa... așa arăt ? întreabă acesta sec.

S.A-istul își apropie fața de fereștrua ghișeului.

— Am întrebat dacă ești evreu ! latră el. Vîntură prin aer cartela de șomer a tînărului. E vorba de muncă de ajutor la țară. Evreii nu sînt trimiși... !

— Ah, de aceea ?! Atunci păcat că nu sînt — spune tînărul.

— Fii atent la ce vorbești ! se repede la el S.A-istul. Camera doi, etajul întii, pentru transport. Cartela dumentale rămîne aici !

Tînărul șomer pleacă, mormăie încă ceva de unul singur, nu pricep însă ce. În timpul discuției m-am uitat cu băgare de seamă la bărbații din coadă. Cîțiva inși de pe băncile din față și-au dat ghiont, s-au apropiat, atrași de vocile ridicate. Figurile și gesturile lor exprimă în mod foarte clar simpatie pentru tînăr.

Nu se poate ca S.A-istul să nu fi observat. Rothacker mi-a făcut zîmbind semn cu capul, de parc-ar fi vrut să spună : „Caști gura, ce zici ?“

Imediat după aceea îi pune viza.

— Ăla avea o gură... Mă mir că nu-l înhață ! zic eu pe șoptite.

— Atunci ar trebui să aresteze zilnic zece ca el — spune Rothacker.

O luăm încet spre ieșire. Îi povestesc convorbirea mea cu Kurt. Rothacker ascultă cu atenție.

— Băiatul e curat — spune el — dar nu știe nimic precis despre legătura cu colonia.

— Mi-am închipuit și am avut grijă să vorbesc cu el ținînd cont de asta.

În timp ce coborîm treptele de piatră de la ieșire, Rothacker mă prinde deodată de braț.

— Jan... ceva nu e în ordine ! spune el tulburat. Dă drumul brațului meu și o ia la goană pe trepte în jos.

Ce s-a întâmplat... ce s-a întâmplat... vreo primejdie ?! Simt că mi se înmoaie genunchii. Văd apoi că Rothacker aleargă prin curte spre o femeie care își croiește drum prin mulțimea de șomeri ce umblă încolo și înapoi, și care vine spre intrarea birourilor, întorcînd mereu capul, parc-ar căuta pe cineva. Acum și femeia l-a zărit pe Rothacker. Aleargă spre el, îl prinde de mîini, văd că-i spune ceva, agitată. Rothacker o trage la o parte.

Să rămîn mai în urmă... dacă e ceva suspect... cădem dintr-o dată amîndoi... dar unde am mai văzut-o oare pe femeia asta ? Fața asta rotundă, părul ăsta de culoare închisă ? Îmi bat capul, dar nu știu de unde s-o iau. Arată ca și cum ar fi venit acum de la lucru, e încă încinsă cu un șorț albastru. Îi tot spune ceva lui Rothacker, care stă liniștit în fața ei și o ascultă cu gura întredeschisă. Ce s-a întâmplat oare ? Trebuie să fie ceva ce-l privește numai pe el. Mă uit cu grijă în jur. Nimeni nu le dă atenție. Șomerii vin și pleacă în grupuri. Aștept, aștept. În sfîrșit, femeia pleacă. Desigur că s-a întâmplat ceva îngrozitor. Fața lui Rothacker e lividă, ochii-i sînt nefiresc de mari după ochelari, și totuși umbriți. Mă ia în tăcere de braț, mă trage spre ieșirea dinspre stradă. Îi tremură bărbia. Aș vrea să-l întreb, dar nu reușesc să scot nici un cuvînt. Am un nod în gît. Rothacker începe să vorbească încet și cu întreruperi.

— E vecina noastră... Else a trimis-o... ca să mă mai prindă aici...

Pauză. Îl strîng de braț.

— S.A-ul e la mine acasă... au plecat și s-au reîntors îndată. Else a apucat să-i spună vecinei. A vrut să se ducă apoi cu copilul la poliție. Dar au prins-o doi S.A-îști chiar cînd să iasă din casă... sînt acum la noi și așteaptă.

Rothacker tace, privește drept înainte. S.A-ul ! S.A-ul la Rothacker ?! De ce tocmai la el ?... Îl scot din înghesuiala dughenelor și îl trag pe o stradă laterală. Se lasă dus ca un copil, poate nici nu bagă de seamă.

— Else le-a cerut să-i arate autorizația de la poliție, dar ei s-au mulțumit să ridă batjocoritor. Numai S.A-iști din unitatea 33! Barem de-ar fi poliția auxiliară! Rothacker se uită la mine. Poți să-ți imaginezi tu de ce așa, fără nici un motiv direct?

— Trebuie să fie vorba de un denunț — spun eu, înghițind în sec.

Rothacker dă din cap în tăcere. Tumătorii! Gîndul ăsta nu-mi mai iese din cap. Cu două săptămîni înainte au arestat pe vînzătorul de ziare, pe care nu-l cunoștea nimeni dintre ai noștri, acum e Rothacker la rînd! Trec în revistă pe toți tovarășii, unul cîte unul... care dintre ei?... N-are nici un rost să-mi bat capul; acum trebuie să am grijă de Rothacker.

— Acasă nu te poți întoarce în nici un caz, Erich. Du-te în noul sector al lui Franz. O să locuiești deocamdată în casa de care ne-a făcut el rost pentru astfel de situații. La familia Lamprecht.

O bună bucată de vreme, Rothacker nu răspunde nimic. Apoi vorbește:

— Pentru mine astea nu sînt atît de simple ca pentru Franz. Ce-o să se întîmple cu Else și cu copilul? Cu locuința? Asigurările n-or să-i plătească ei ajutorul!

— Lasă, Erich! Doar vom avea noi grijă de ea. O să vedem cum vor evolua lucrurile. Deocamdată trebuie să pleci!

Rothacker întoarce brusc capul, se uită la mine.

— Și dacă o arestează pe Else?... Fiindcă nu mă găsesc pe mine!

Îl prind cu brațul pe după umeri.

— Nu cred, Erich.

Tace iar, multă vreme. Cotim după un colț. Aici, strada e pustie.

— Numai S.A-ul... și fără autorizație oficială? vorbește Rothacker iarăși tărăgănat. Trebuie să aflu dacă e amestecată și poliția, de asta depinde tot restul!

— Bine, dar acum nu mai poți...

Rothacker mă întrerupe:

— De ce nu ? Mă duc la circa noastră de poliție. Locuința mea nu prezintă nimic suspect, nu poate exista nici un motiv special... ce mi se poate întâmpla ?

Încerc să-i scot asta din cap. Rothacker stăruie însă cu încăpăținare.

— Bine. Atunci te însoțesc pînă la colț. Te aștept acolo.

A dispărut peste drum, la poliție. Mă plimb agale în sus și în jos. Poliția ! În comparație cu S.A. -ul, a devenit de-a dreptul o instituție „inofensivă“ ! Cunosc cazuri în care tovarăși căutați de către S.A. s-au predat în ultima clipă de bună voie poliției. Detenția preventivă la poliție îi salva în orice caz de a fi „împușcat, pe cînd încerca să fugă...”

La poliție, Rothacker a cerut să fie introdus la șef. Funcționarul de serviciu s-a uitat la dînsul cercetător.

— În ce chestiune ? a întrebat el.

— Am fost luptător pe front și am o cerere personală, pe care n-o pot prezenta decît domnului șef — a răspuns Rothacker.

Funcționarul a stat cîteva clipe pe gînduri.

— O secundă, vă rog — a spus apoi. S-a întors curînd, lăsînd deschisă ușa spre camera învecinată și l-a poftit să intre.

Șeful sectorului era un om cărunt. Stătea în fața unui birou, deasupra căruia atîrna o fotografie a lui Hitler. Rothacker și-a cam pierdut siguranța. Șeful a făcut o mișcare obosită cu mîna spre scaunul de lingă birou.

— Poftiți, luați loc — i-a spus el. Și apoi : Ce doriți ?

Rothacker s-a prezentat, și-a dat adresa și a povestit apoi toată întâmplarea. Examina în timpul acesta cu atenție fața celuilalt. Nici o tresărire. Bărbatul asculta liniștit, mîmile lui se jucau cu un cuțit de tăiat hîrtie. Rothacker a amintit din nou activitatea sa de pe front, a pomenit de răni și apoi a încheiat :

— Nu-mi pot explica toate astea. Voiam doar să mă interesez la dumneavoastră dacă există vreo plîngere contra mea.

Şeful s-a uitat la el cu ochii lui liniştiţi, umbriţi de sprîncene albe.

— N-aţi fost încă acasă ? l-a întrebat.

— Nu. Am auzit pe drum că m-au căutat — a răspuns Rothacker.

„Asta n-ar fi trebuit s-o spun“ — s-a gândit Rothacker, după ce şi-a terminat vorba. „Dar cum aş fi putut afla altfel ?“ Întrebarea fusese pusă cu multă iscusinţă. Şeful s-a sculat, s-a plimbat de cîteva ori în sus şi în jos prin cameră, s-a oprit apoi în faţa lui Rothacker.

— La noi nu există nici o plîngere împotriva dumneavoastră, domnule Rothacker — a spus apoi. Şi după o pauză : Dar nici nu ne putem amesteca.

S-a plimbat iar înapoi şi încolo, s-a întors către Rothacker şi i-a spus încet, de parcă l-ar fi putut auzi cineva de afară :

— După cum am declarat, nu vă pot fi de nici un folos în această privinţă, domnule Rothacker.

„Asta e încă din vremea veche“, s-a gândit Rothacker satisfăcut. Ştia bine că poliţia n-avea nici o putere contra S.A.-ului. Dar acum avea siguranţa deplină că poliţia nu era amestecată, deci că nu ştia nimic despre activitatea lui ilegală. A mulţumit politicos. Şeful l-a condus chiar pînă la uşă.

După ce Rothacker mi-a povestit toate astea, i-am explicat din nou că, deocamdată, nu are decît un singur lucru de făcut : să se ducă la familia Lamprecht. A acceptat în cele din urmă. Vedeam pe faţa lui cît de mult suferea, gîndindu-se la soţie şi la copil. I-am promis să fac tot ce pot pentru ei.

Situaţia a rămas aşa. S.A.-iştii au părăsit, ce-i drept, casa lui Rothacker, dar au revenit tot la două zile ; am mai constatat şi că locuinţa era sub continuă supraveghere. Cu ajutorul vecinei, am scos rînd pe rînd lucrurile cele mai trebuincioase. Într-un moment potrivit, a dispărut şi Else cu copilul. Mobilele le-a sechestrat proprietarul în contul chiriei neplătite.

Dintr-o localitate sileziană de pe graniţă ne-a parvenit, cu cîteva zile mai tîrziu, o scrisoare, aşa cum ne înţelesesem dinainte. O rudă ne relata despre recolta

bună din anul ăsta. Ne scria că toți sînt încă sănătoși și voinici și amintea la sfîrșit de moartea unui bătrîn păstor din sat. Și noi îl cunoscusem desigur — scria ea — a ajuns acum cu bine pe lumea cealaltă, la Dumnezeu. Rothacker emigrase împreună cu familia.

De comun acord cu conducerea de cartier (numai cu ajutorul legăturilor ei centrale l-am putut trimite atît de repede peste graniță pe Rothacker cu familia sa), am sistat orice propagandă prin ziare și manifeste pe strada noastră. Tovarășii din conducerea de cartier și Franz, cu care am vorbit, sînt și ei convinși că ultimele noastre pierderi nu pot fi datorite întîmplării. Bănuiala că există un turnător, bănuială pe care am avut-o încă de la arestarea tovarășului care difuza ziarele, a devenit certitudine acum. Cum de s-a gîndit S.A-ul la Rothacker, la un membru al conducerii de grupă ? Ba, după dispariția lui Rothacker, au mai fost arestați doi tovarăși. Simpatizanți, care erau doar abonați la ziar. Nu s-a găsit nimic la dînșii.

Am discutat situația amănunțit cu Schwiebus și Teichert. Trecînd în revistă pe toți tovarășii, ne-am oprit la doi care nu ne mai par „siguri“ după ultimele evenimente. Am renunțat pentru moment la ei și îi vom supraveghea de acum înainte îndeaproape. Ne-am dus apoi la tovarășii în care putem avea încredere și i-am îndemnat să se limiteze deocamdată la o propagandă orală. Am fixat noi locuri de întîlnire pentru a păstra legătura cu ei, ba chiar și cu conducerea de cartier, și am schimbat și pe tovarășii care țin legătura. Am atras încă o dată atenția fiecăruia să nu consemneze nimic în scris. Numerele de telefon, zilele și orele de întîlnire trebuie învățate pe de rost. Să nu se utilizeze decît în cazuri extreme fițuici înguste de foiță, care pot fi repede înghițite.

Am propus tovarășilor diferite teme pentru discuții. Valul de scumpete continuă. Nemulțumirea a pătruns acum adînc, pînă în straturile micii burghezii. Există desigur mii de oameni care cîrtesc acum împotriva regimului și care înainte votau pentru Hitler. Cei care au de lucru pierd din cauza reținerilor mari și a veșnicilor

oboluri „benevole“ cam un sfert din salariul lor. Prin asta scumpetea devine și mai sensibilă. Celibatarii înjură însă și mai mult. Reținerile sînt la ei și mai mari din cauza impozitului pe celibat. Caracteristice pentru starea actuală sînt două discuții pe care le-am surprins deunăzi cînd făceam cumpărături. O femeie bine îmbrăcată, cu insigna nazistă pe piept, a cerut o jumătate de kilogram de untură.

— Untură ? a întreat mirată vînzătoarea care se vede că o cunoștea.

— Sigur, cine mai poate minca azi unt ? a spus femeia.

— Dar aveți în schimb o locuință frumoasă într-un bloc nou — replică vînzătoarea.

— Da, asta da, a răspuns femeia și a pus capăt convorbirii. Și-a dat seama probabil că și așa spusese prea mult.

Al doilea caz : Un bărbat de vîrstă mijlocie se plîngea femeii care vinde zarzavat că trebuie să plătească lunar nouă mărci numai ca impozit pe celibat.

— Trebuie să vă căsătoriți — a spus zarzavagioaica.

— Mulțumesc — i-a răspuns bărbatul. Știi că minimul vital pe o lună pentru o familie cu un copil a fost evaluat la o sută douăzeci de mărci ?! Dacă și soția lucrează și dacă împreună cîștigă mai mult, asta se socotește cumul.

— Ei da — i-a spus zarzavagioaica, în cazul ăsta nici *ăia* n-o să se mai căsătorească.

Am rămas foarte mirat. Tocmai negustorii au fost aceia care au tăcut pînă acum la toate măsurile de spoliere. Se temeau pe drept cuvînt mai mult decît oricine să-și piardă mijloacele de existență. Înainte ca Hitler să preia puterea, ziarele naziste calificau reținerile de acest soi drept „impozite camuflate“.

Da, tovarășii noștri au destule subiecte de discuții. Procesul Maikowski e în pregătire. Pe strada noastră s-a organizat o ședință de tribunal la fața locului. Poliția a blocat străzile pe o rază mare. Nu i-am putut recunoaște pe tovarășii acuzați. Pe zi ce trece sîntem mai îngrijorați pentru ei. Ce-o să pățească oare ? Ce-o

să se întâmple cu Richard Hüttig, conducătorul organizației noastre de pază a imobilelor ?

Și totuși s-a întâmplat ceva care pune în umbră în fața opiniei publice viitorul proces Maikowski, ceva ce răscolește adânc pe oricare tovarăș. A început procesul incendierii Reichstagului ! La început am auzit doar de numele lui Dimitrov. Doar atât. Numele acesta a devenit însă deodată o noțiune. Cuvintele neînfricate, semețe ale lui Dimitrov răsună în toată Germania — în toată lumea. Le cunoaștem din ziarele străine, din știri ascultate la radio. Fiecare din cuvintele lui devine un izvor de forțe noi pentru tovarășii noștri. Frazele lui trec din gură în gură, sînt trimise de la o stradă la alta, din casă-n casă, ecoul lor răzbate în cele mai modeste locuințe de muncitori. Mai mult chiar — s-a întâmplat ceva de necrezut. Opinia publică înăbușită de mii de ori cu de-a sila a reînviat peste noapte. Aud pentru întâia oară discuții politice în tramvaie, în piețe, în prăvălii, peste tot. „Ce-a spus Dimitrov astăzi ?“ Pretutindeni te întîmpină această întrebare. Ziarele cu ultimele știri de la proces sînt smulse din mîinile vînzătorilor. Noi, tovarășii, sîntem conștienți de faptul că un comunist, care a zăcut luni de zile în lanțuri, se află în fața instanței supreme a celui de-al treilea Reich. Un comunist, care în acest răstimp și-a însușit limba asta străină pentru el, ba a studiat chiar și legile străine și contracarează acum cu argumente tăioase „temeiurile“ și „acuzările“ invocate de judecătorii cumpărați. Dar nu numai atât. Iată că Dimitrov trece la atac. Intervine, obține audieri de martori care smulg măștile de pe fața incendiatorilor naziști.

Iată un revoluționar ! El însuflă miilor de muncitori germani un nou curaj, redîndu-le încrederea în forța clasei lor. Hilde ne povestește că efectul cuvintelor lui Dimitrov se resimte chiar și asupra naziștilor convinși. Ascultînd discuțiile fratelui ei cu oameni din S.A., ea are impresia că mulți dintre ei încep să mediteze asupra adevăratelor împrejurări ale incendierii Reichstag-ului. Hilde spune că acești S.A-iști, care resping argumentele politice și practice ale lui Dimitrov, își manifestă pe față simpatia pentru el. Îi admiră curajul. „Iată ce

ne lipsește“, spun ei, „de-am avea și noi cîtiva ca dînsul!“ Ascultăm acum cu regularitate înregistrările pe discuri de la proces, transmise prin radio. Reporterul de la radio încearcă de fiecare dată să micșoreze prin expresii ordinare, pline de ură, efectul cuvintelor lui Dimitrov, redat oricum denaturat. Și totuși nu poate șterge impresia pe care o fac chiar și cele cîteva fraze reproduse! Cu cinismul și batjocura nu reușește decît să stîrnească în noi efectul contrar. De fiecare dată ne gîndim: Cît de multe trebuie să fi spus Dimitrov în tot discursul său!

Astăzi majoritatea populației germane își dă seama cine sînt adevărații incendiatori. Miniștrii și conducătorii nazisti au fost țintuiți la stîlpul infamiei. Au înțeles foarte bine acest lucru și se zbat acum să salveze ce se mai poate salva. În ultimele zile, ziarele nu mai publică extrase din dezbaterile de la proces. Se mulțumesc să dea relatări despre mersul general al dezbaterilor. La radio se transmit tot mai rar înregistrări pe discuri ale dezbaterilor. De două zile au încetat cu totul.

Cît de mult poate face uneori un singur om!

E duminică dimineată și e o vreme splendidă. Mă aflu cu bicicleta la un colț de stradă, într-un cartier mărginaș. În micul meu rucsac n-am decît hrană pentru o zi. Dar plimbarea asta cu bicicleta la iarbă verde nu e azi o excursie de plăcere. Îl aștept pe Bruno, boxerul de odinioară de la „Fichte“ cu „nasul ca un cartof“. Mi-aduc aminte de noaptea petrecută în localul de dans, cînd Franz și cu mine am tipărit ziarul nostru, ca „ajutori de montori“ ai lui Rudi și Bruno. Roșcovanul Rudi, cel cu fața pistruiată, și Bruno nu numai că lucrează împreună în aceeași întreprindere, dar sînt și prieteni nedespărțiți și cei mai bravi tovarăși din sector — mi-a spus Franz. Se și potrivesc bine. „Limba ascuțită, de berlinez“ și curajul nestăpînit al lui Bruno își găsesc în calmul lui Rudi și în obiceiul său de a chibzui bine în orice situație tocmai completarea necesară. La începutul săptămînii am fost la ei pentru a discuta, împreună cu Franz, despre noua noastră situație, și ne-am înțeles să facem această excursie. Tovarășii au stabilit legătura cu resturile gru-

pei de tineret muncitoresc socialist. Unul dintre tovarășii care fac parte din tineretul social-democrat se pare că lucrează într-o întreprindere din Charlottenburg. Excursia de azi are drept scop să ne pună în contact direct cu toți; Bruno și Rudi au vorbit pînă acum numai cu doi dintre acești tovarăși, care sînt gata să lucreze cu noi, și care au propus această întîlnire. În ce-i privește pe ceilalți tovarăși, „să nu dăm buzna“ ne-au sfătuit ei, să așteptăm să le „treacă crampele“. Rudi a trebuit să plece, însă, să monteze ceva, iar Franz nu voia să se întîlnească atît de curînd cu tovarășii de la T.S.¹, din motive tactice. De aceea m-au rugat pe mine să mă duc cu Bruno. Franz era de părere că eu am experiența necesară ca să lucrez cu tovarășii din grupa T.M.S.² prin faptul că am fost conducător al grupelor de tineret.

— 'neța, Karl.

Mă întorc surprins. A sosit Bruno. S-a apropiat pe bicicleta lui fără să facă nici cel mai mic zgomot; se sprijină cu un picior pe asfalt, celălalt e încă pe pedală.

Karl — mi se pare încă și acum atît de străin numele ăsta, dar aici toți mă cunosc numai sub acest nume. Bruno are o bicicletă de curse frumoasă și ușoară. Lacul și spițele strălucesc.

— Credeam c-o să vii dintr-acolo.

Fac semn cu capul înspre direcția de unde-l așteptasem. Bruno îmi scutură mîna.

— De obicei, da — dar azi... Zîmbește șiret. A trebuit să mă duc întîi să iau „materialul exploziv“.

— L-ai luat într-adevăr cu tine ?!

— Firește, dacă-ți spun. Ciocănește cu mîna geanta de piele prinsă în curele pe grătarul pentru bagaje și zîmbește : Bine împachetat.

Plecăm. Are la el „materialul exploziv“ și anume cărțulia tipărită cu rînduri dese — cartea brună scoasă clandestin, în legătură cu incendierea Reichstag-ului și cu teroarea hitleristă. Știam mai de mult de existența ei. În timpul procesului incendiarii Reichstag-ului președintele senatului, Bünger, a atacat de repetate ori

¹ Tineretul socialist.

² Tineretul muncitoresc socialist.

„faimoasa“ carte brună. Presa nazistă tună și fulgeră de săptămîni întregi împotriva „pamfletului murdar al emigranților“. Ne-am bucurat grozav de fiecare dată. Sîntem obișnuiți să citim printre rînduri: cartea asta trebuie să fie o lovitură pentru dictatura hitleristă. Unii tovarăși au auzit apoi la radio Moscova amănunte despre succesul mondial al cărții brune, cu documentele ei zdrobitoare. Am aflat încă de pe atunci, de la tovarășul din sectorul învecinat, despre ea și despre contraprocessul de la Londra. Cît ne-am bucurat cu toții! Nu sîntem singuri în lupta noastră! Tovarășii din străinătate mobilizează opinia publică mondială! În primele luni existau chiar și la noi unii care vorbeau cu dispreț despre toți tovarășii emigrați, spunînd că „au șters putina“. De cînd au auzit însă despre munca lor eficace împotriva Germaniei hitleriste, au renunțat la această părere greșită... Prima oară am văzut cartea la Franz. În general, în sectorul lor totul merge bine! Ei primesc chiar, în mod regulat, „Arbeiter Illustrierte Zeitung“¹ din Praga. Au abonați permanenți la această publicație. Ce mult se bucură Franz de cîte ori vede că fac ochi mari cititorii. De-am putea transporta materialul ăsta și în strada noastră! Dar acum e cu neputință...

Picioarele mele apasă mecanic pe pedale. Mă uit la Bruno. Îmi face semn cu capul, zîmbește. Mergem destul de repede. Rar mai zărești cîte o casă, ici și colò. Sîntem în suburbii. Așadar, totuși a adus-o cu el! Cînd am discutat la Franz, fusesem împotrivă. Ce scrie presa? Cincisprezece ani de închisoare — dacă găsește la tine un exemplar. Dar dacă-l difuzezi? Să o ducem la tovarășii din grupa T.M.S., să o citim acolo?! protestasem eu atunci, la Franz. Bruno și Rudi îi cunosc pe tovarășii aceștia de ani de zile, sînt toți oameni de încredere, mi-a replicat Franz. O să fie un eveniment pentru ei. Se vor lăsa mai ușor convinși să colaboreze, cînd vor vedea cum lucrăm noi, ce fel de material avem. Ei, acum o să vedem. Franz a activat cu simț de răspundere: dacă el judecă chestiunea astfel, probabil că are dreptate...

¹ Ziarul muncitoresc ilustrat.

Cotim spre stînga. O șosea lată. Bruno merge acum în fața mea. El dictează ritmul bicicletelor noastre. Pedalează pe cinste băiatul. Mă uit mereu la geanta de piele de pe grătarul pentru bagaje. Cincisprezece ani — cîți ani aș împlini atunci? Prostii!... Bruno aruncă o privire pe ceasul-brățară. Întoarce ușor capul, picioarele lui pedalează mai departe.

— În regulă — o să fim punctuali la întîlnire ! îmi strigă.

Copacii de pe marginea șoselei trec în zbor pe lîngă noi. Frunzele au început să îngălbenească. E toamnă. Soarele e încă fierbinte — sau poate din cauza vitezei ? Transpir. Vine spre noi un camion. SA-îști ! Oamenii în uniformă stau strîns lipiți în camionul deschis. Pe acoperișul cabinei șoferului șade unul ținînd cu ambele mîini un drapel cu svastica, ce filfiie. Ridicăm brațul. Pedalăm, pedalăm. La dreapta și la stînga mereu mai multe ogoare întinse. Uneori trecem pe lîngă o pădurice care se întinde pînă la șosea. Citesc cifrele de pe indicatoarele kilometrice. Lung drum. La marginea șoselei apare iar un turn de biserică. În curînd ajungem în sat. Bruno sare de pe bicicletă.

— Era vorba să ne aștepte cineva aici, la stînga, în spatele bisericii — spune el. Își trece dosul mîinii peste frunte, peste părul negru tuns scurt.

— Numai unul ?

— Ca să ne conducă la ceilalți, lîngă lac.

Împingem încet bicicletele în fața noastră. Un țăran bătrîn stă în fața casei sale, la soare, și trage din pipă. La stînga, lîngă cîrciumă, cîteva uniforme S.A. Flăcăi vînjoși. Vorbesc : „Comuniștii vor să vă exproprieze... și să vă ia și ultima capră din grajd, totul o să se împartă — o să se împartă !“ Franz mi-a spus că în regiunea de nord tovarășii au început să lucreze din nou în sectorul agricol. Cred că e grea munca asta. Cum le-o fi mers oare tovarășilor noștri la sate, în micile orașe de provincie, unde toată lumea te cunoaște ?!

O tăbliță de lemn pe un stîlp multicolor indică : „Piața Adolf Hitler“. E un fel de cîmp cu iarbă și cu o baltă murdară la mijloc, pe care înoată rațe. Grilajul de lemn, în care e împletită svastica, e menit probabil

să-i dea grandoarea. Un copăcel subțire în mijlocul încintei poartă o placă pe care scrie : „Stejarul lui Hitler“.

Iată biserica satului.

— Ne așteaptă — spune Bruno, când ajungem în spatele bisericii.

Pe o piatră vopsită în alb șade un tînăr. Sare în sus, ne întîmpină. Poartă pantaloni scurți și o cămașă albastră deschisă la gît. De umărul lui stîng atîrnă un sac militar pentru pîine. Are o figură deschisă, luminoasă și un păr lung, castaniu. Se vede că n-a împlinit încă douăzeci de ani. Amatorii de cer liber seamănă toți unii cu alții. Unde să fie oare acum Heinz Preuss — într-un lagăr de concentrare ?

— Ahoi ¹, spune tînărul tovarăș și ne strînge mîna.

— Ahoi — răspunde Bruno zîbind. Ai așteptat mult, Alfred ?

— Tocmai sosisem.

— E departe ?

— Zece minute de mers.

În curînd părăsim șoseaua care rămîne în dreapta noastră și o cotim pe un drum de pădure. Înaintăm apoi pe malul unui lac. Iată cîteva corturi ; la mal sînt bărci. Desigur o tabără de corturi ; pentru cei care practică sporturi nautice.

— Mai e un pic. Noi sîntem singuri — spune Alfred.

— Așa și trebuie ! răspunde Bruno.

Alfred întoarce brusc capul :

— Ai adus-o ?

— Bineînțeles.

— O să fie grozav ! se bucură Alfred. Trebuie să discutați însă cu mult tact... toți sînt încă sub influența lui Herbert.

— O scoatem noi la capăt — spune Bruno. Face o mișcare cu capul înspre mine : Karl e din Charlottenburg. Și tu lucrezi tot într-o șandrama din Charlottenburg, Alfred, nu-i așa ?

— Da.

¹ Salut marinăresc, aci cu înțelesul de : Adolf Hitler olme Interesse ! (Adolf Hitler nu prezintă interes.)

— Trebuie să stați de vorbă mai târziu.

— Da, bine.

Despre acest Alfred spusese așadar Franz că ar putea colabora cu noi. Pare bun de ceva băiatul ăsta. Dar parcă era vorba de încă cineva care vrea să lucreze cu noi. „Toți sînt încă sub influența lui Herbert.“ Probabil că acest Herbert e conducătorul grupei.

Împingem bicicletele trecînd printr-un mic luminiș. Chiar lîngă păpuriș zărim un cort. Iată-i în plin soare, pe fișia îngustă de iarbă de pe mal. Doi, trei — șase băieți și două fete. Ne rezemăm bicicletele de un copac.

Tovarășii ne dau mîna, își spun, ca și noi, numele. Toți au fețe tineré, proaspete. Fetele, în rochiile lor strînse pe talie, amintesc prin îmbrăcăminte și aerul lor de o organizație de tineret. Una are părul blond răsucit în melci groși peste urechi.

— Frumos colț ați ales — îi laudă Bruno.

Simte probabil și el ca și mine stînjeneala momentului prezentării lor, vrea să spargă gheața.

— Ca de obicei — spune Alfred.

Acesta e deci Herbert. Și-a spus numele încet de tot, ca o șoaptă. E înalt și uscățiv. Fața îi e palidă, poartă ochelari fără ramă. E cel mai în vîrstă dintre ei. Părul său întunecat e pieptănat cu grijă, cu cărare, și poartă un costum cu pantaloni bufanți. Ceilalți au pantaloni scurți. Mă așez pe jos, lîngă ei. Bruno vorbește încet cu Herbert, se îndreaptă apoi spre mine și mă bate pe umăr.

— Să ne aducem mai întîi lucrurile, nu le putem lăsa acolo.

Ne întoarcem la marginea pădurii.

— Ne așezăm boarfele un pic mai încolo — spune Bruno. Dacă se întîmplă ceva, e mai bine să fim numai noi implicați.

— I-ai spus lui Herbert ăsta ceva despre carte ?

— Da. Alfred l-a pregătit mai dinainte. „Să citim mai târziu“, mi-a răspuns sec. După cum se vede, cu Herbert ăsta nu te poți împrieteni repede.

Asta a fost și prima mea impresie, cînd l-am zărit pe acest Herbert ! O să ne dea de furcă.

Punem bicicletele și bagajele mai spre stînga, la marginea păpurișului.

— Îl vezi pe cel cu coarda, și cu el ne-am înțeles. Îl cheamă Willi; e prieten cu Alfred — spune Bruno încet.

E un flăcău mic, îndesat, care sare cu coarda pe malul apei. Picioarele lui abia ating nisipul, părul îi zboară în toate părțile. Ne așezăm iar lingă ceilalți. Bruno le spune că am parcurs drumul în exact o oră și jumătate, și că se află pentru întâia oară prin părțile astea. Îi întreabă dacă cunosc regiunea, dacă știu cumva ce atmosferă domnește printre țărani? Pun și eu cîteva întrebări. Astfel ne străduim să închegăm cît de cît o discuție. Zadarnic. Ni se răspunde la întrebări, dar simt că nici unul dintre tinerii aceștia nu îndrăznește să-și deschidă sufletul. Le sîntem încă prea străini, un zid ne desparte. Unul spune că au umblat odată pe aici, au trecut și pe celălalt mal, dar n-au înoptat niciodată la țărani. Grozavă e bicicleta de curse a lui Bruno, spune altul — și el își pune bani de o parte pentru o bicicletă. Apoi iar tăcere. Herbert stă întins pe pătura lui, cu ochii spre înaltul cerului. N-a rostit încă nici un cuvînt. Cînd Alfred propune să jucăm un meci de volei, toți sar în sus bucuroși. Cu mare zarvă și risete se aleg două echipe. Numai Herbert declară că vrea să mai stea întins la soare. Alfred și cu mine întindem o sfoară între doi copaci. Cu ocazia asta, constat că și el gîndește întocmai ca mine.

— Ar trebui mai întîi să stați de vorbă cu fiecare în parte, așa, ca de la om la om; nu sînt obișnuiți cu străinii — îmi spune Alfred.

— Dar noi doi am putea să ne mai întîlnim și fără ceilalți într-o zi. Unde lucrezi la Charlottenburg? îl întreb eu.

Alfred îmi numește o mare uzină metalurgică. Înnoadă sfoara și tace. Regretă oare că a acceptat să intre în legătură cu noi?

Vorbește din nou, cu glas scăzut:

— Nu pot să risc să-mi pierd postul. Am o mamă bătrînă, tata a murit. Trebuie să fiu cu ochii-n patru în uzină, ți-o spun mai bine acum, pe șleau.

Îi pun mîna pe umăr.

— Bineînțeles, Alfred. Dacă ne ții la curent cu atmosfera din uzină, ai și făcut o treabă utilă. O să vorbim despre toate în liniște. Ai timp marți, după încetarea lucrului ?

— Marți ?... Da, bine.

Îmi indică ora și gara de unde pleacă spre casă, scara. Să-l aștept în colț, la cofetărie.

Ne jucăm mult timp cu mingea. Se face amiază și e foarte cald. Cu mare zarvă intrăm apoi în apă. Facem un lanț în apă și săltăm fetele pe brațele noastre întinse. Țipete, risete.

— Ține bine, Karl ! Acum sus, Karl ! Strigătele, veselia tuturor îmi arată că acum facem parte și noi din grupul lor, am devenit camarazi. Numai Herbert se ține mereu deoparte. Stă pe mal, se uită la noi cu aceeași expresie serioasă. Deodată îl văd pe Bruno în fața mea. Rîde. Nasul lui pare și mai turtit, apa îi curge șiroaie din păr.

— După asta îi dăm drumul — îmi șoptește. Dau din cap.

Fiecare își scoate merindele. Cele două fete fierb cafea pe două spirtiere. Le privesc. Duminica trecută am fost cu Käthe pe malul Havelului. Seara ne-am despărțit încă din gară. Poți oare să mai ai acum o iubită ? Eu nu pot să mă duc la ea, ea nu poate veni la mine acasă.

— Hai să le punem toate la un loc, o să avem un prînz variat și o să mîncăm mai cu poftă — spune Bruno.

În grupele noastre de tineret, am mîncat întotdeauna împreună. Bruno așa a apucat. După veselia cu care a fost primită propunerea, îmi dau seama că toți au luat-o drept o nouă dovadă a camaraderiei dintre noi. Toți mestecă cu gura plină. Îi arunc o ochiadă lui Bruno, iar el îmi face pe neobservate semn cu capul.

— Trebuie să ne întîlnim mai des, tovarăși — spune el. Nu numai la excursii, ci și în oraș. Tocmai noi, tineretul, trebuie să fim acum solidari... de noi o să depindă cîndva totul !

— Da, are dreptate.

— Ar fi grozav...

— Numai excursiile nu ne mulțumesc — observă Alfred. Ar trebui să stăm de vorbă pe îndelete, să citim ceva serios...

Mă uit cu mare atenție la figurile lor. În aparență, toți sînt de acord. Dar Herbert? Nu scoate o vorbă, peste fața lui parcă s-a lăsat o perdea, numai ochii examinează de după ochelari pe fiecare pe rînd, parcă ar vrea să vadă efectul cuvintelor lui Bruno.

— Ceva „serios“ de citit aș putea să vă procur eu — spune Bruno. Cel mai bine ar fi să ne înțelegem de pe acum. Dacă am putea să ne întîlnim la unul dintre voi, bine; dacă nu, eu aș...

— Eu sînt de altă părere! îl întrerupe însă Herbert, punînd păhărelul de excursie pe jos în fața lui. Toți se uită la el. Ar însemna să fim amestecați în activitatea voastră de agitație și propagandă. Că doar asta e scopul propunerii!

— Cum adică amestecați? întrebă Bruno liniștit. S-ar putea să ajungem pînă acolo cu timpul... dar asta depinde numai și numai de voința voastră; bineînțeles, noi ne-am bucura grozav dacă ați colabora cu noi.

— Noi vrem să păstrăm cadrele noastre socialiste, nu să le periclităm fără sens, ca voi! spune Herbert.

Doi dintre băieți dau din cap, aprobîndu-l. Dacă nu izbutim acum să-i convingem, s-a isprăvit.

— Cred că nu se cade să vorbim așa, cu „noi“ și „voi“, tovarăși — spune Bruno. Naziștii ne arată zilnic prin teroarea lor că pentru ei sîntem *un singur* dușman. Trebuie să găsim punți de înțelegere, mai ales noi, tinerii. Gîndiți-vă la Karl Liebknecht, care a adunat în jurul său tineretul în acțiunea de rezistență din vremea războiului. Fiți convinși că noi nu facem un pas fără să cîntărim bine totul. Nici unul dintre noi nu procedează cu ușurință cînd e vorba de a pune în primejdie pe cineva.

Pauză.

Deoarece nimeni nu spune nimic, încep iar eu:

— Credeți cumva că fascismul se va prăbuși de la sine? Vreți să vă întîlniți numai ca să constatați că

sinteți tot cei vechi? Tineretul muncitor a fost totdeauna în frunte, tovarăși. Așa trebuie să fie și astăzi. Să luptăm împreună!

Cîtva timp e iarăși tăcere. Liniștea mă face deodată să mă gîndesc că m-ar putea pîndi o primejdie. Mă uit în jur. Cît vezi cu ochii, nici țipenie de om. Lacul e neted ca oglinda. Razele soarelui îl fac să scinteie.

— Firește. Voi ați „luptat“ întotdeauna — începe iar Herbert. Mai ales împotriva „bonzilor“ noștri.

Mă uit la buzele lui strînse. De ce oare ceilalți nu spun nimic? Gîndesc și ei ca Herbert?

— Tovarășe Herbert, așa n-ajungem departe — vorbește Bruno cu căldură și insistență. Ar fi destule de spus despre anii de dinainte de Hitler. Și despre faptul că cei care v-au condus și-au dat votul lui Adolf în primul lui Reichstag. Că ne-au îndemnat să participăm la sărbătorirea lui 1 Mai cu el. Dar n-are rost să mai dezgropăm acum morții. Toate astea *au fost...* Acum trebuie să mergem înainte!

Iarăși tăcere.

— Cît despre mine, sînt de aceeași părere — spune deodată Alfred. Întoarce capul și se uită de jur împrejur. Voi ce ziceți?

La poziție, în sfîrșit; mă bucur.

— Ai dreptate — îl susține Willi — faptul că grupa a rămas solidară e meritul lui Herbert... dar asta nu mai ajunge acum.

— Și eu sînt de aceeași părere — declară tovarășul de lîngă el.

— Și eu.

Fata cu melcii de păr pe urechi!

— O să discut totul cu Herbert și cu Alfred — spune iute Bruno, o să vă comunice ei ce aveți de făcut. Se uită la Herbert: Citim acum? Altfel se face prea tîrziu.

Procedează cuminte. E bine să-i arate respect lui Herbert, ca șef al grupei. Observ că Herbert își ia un fel de avînt:

— Stați în poziții cît mai comode, ca totul să pară inofensiv — spune el. Tovarășii ne-au adus un material important — cartea brună.

Tînărul care stă pe pătură lingă mine se ridică deodată. Fata din fața mea cascadează gura surprinsă. Ochii le strălucesc, toți își dau coate.

— Cartea brună cea adevărată!... Acea de la proces?...

— Liniște! Știți ce urmări pot avea acestea pentru noi! spune Herbert dur.

Și are dreptate. În multe are dreptate.

Se face liniște. Toți se uită la Bruno, care se îndreaptă spre bagajele noastre. După ce se întoarce, întind toți capetele. Fiecare vrea să vadă cărticica.

— Unul trebuie să stea colo sus, la marginea drumului, ca să ne punem la adăpost de surprize — spun eu.

Nimeni nu vrea să meargă. Toți ard de nerăbdare să asculte. Mă scol.

— Să facem cu schimbul. Când o să vedeți că m-am așezat, puteți începe.

Lacul se desfășoară la picioarele mele ca o suprafață întinsă, sclipitoare. Nici o adiere. Ce minunată și răcoasă e iarba la umbră! Într-adevăr, ai zice că grupul tolănit pe iarbă nu-s decît niște excursioniști la sfîrșit de săptămînă. Unii stau întinși pe spate, cu fața la soare. Bruno și-a sprijinit capul în mîini. Trag încordat cu urechea. Aici sus nu se aude nimic — probabil că citește cu voce scăzută. Cum s-au bucurat! Franz a avut dreptate, prin asta o să-i stimulăm pe toți să colaboreze cu noi. Dar oare cine strigă?! Nu văd pe nimeni. Poate că zgomotul vine dinspre corturile din față. Cei de acolo se joacă cu mingea. Din cînd în cînd se aude muzică de dans. Au chiar și un gramofon...

Al treilea schimb s-a dus sus să-și ocupe postul. Bruno citește încet. Pe fețele tuturor e o expresie gravă. Nu se uită unul la altul. Unii stau lungiți, cu ochii închiși. Deodată se aude zgomotul unei pietre aruncate în păpuriș în fața noastră. Vocea lui Bruno se oprește brusc. Întorc repede capul. Dinspre marginea pădurii, tovarășul tînăr de pază aleargă cu pași mari spre noi. Ce este — vreo primejdie? Și de ce fuge? Abia le atrage atenția asupra noastră!

— Stați pe loc ! Stați pe loc ! spune Herbert. A rămas liniștit.

Bruno a și făcut să dispară cartea în treningul lui. Acum tovarășul cel tânăr a ajuns la noi.

— Vin după mine... doi S.A-iști... — spune el gîfîind.

Cîteva secunde stăm toți ca paralizați. Bruno își revine primul.

— Herbert ! Vă jucați cu mingea. Rămîneți calmi ! Rămîneți calmi ! Noi ne ducem la bagajele noastre !

Herbert aprobă în tăcere.

Așteptăm, așteptăm.

Bruno și-a întors bicicleta cu roțile în sus, meșterește ceva la roți. Dincolo, ceilalți stau în cerc și își aruncă mingea unul altuia.

— Prindeți-o mai bine... mai repede... mai repede !

Asta e Herbert ! Știe să se stăpînească ! Dacă vor veni într-adevăr, cum vor reacționa oare ceilalți ? Sînt prea tineri. E cert că n-au mai fost niciodată într-o situație atît de încurcată. Totuși, n-am făcut bine... Am citit odată despre așa ceva : „Razie într-o tabără de corturi cunoscută ca tabără de comuniști. Poliția își va îndrepta atenția asupra excursioniștilor de sfîrșit de săptămînă !” Cartea brună !... Cincisprezece ani închisoare.

— Lanțul bicicletei e plin de nisip !

Bruno ! Cît de liniștit spune asta ! A băgat de seamă că eu... ? Vrea oare să mă aducă la realitate cu această constatare seacă ? Deodată mi-e rușine... Iată-i ! Doi jandarmi și doi S.A-iști. Deci totuși o patrulă ! Coboară încet panta, se îndreaptă spre grup. Un S.A-ist se oprește lîngă cort, privește înăuntru. Mă uit la Bruno. Continuă să învîrtească în mod mecanic cu mîna dreaptă pedala, în timp ce se uită la ei. Buzele i s-au subțiat. Simt cum îmi zvîcnesc vinele gîtului. Auzim fiecare cuvînt.

— Al cui e cortul ? întrebă unul din jandarmi.

Vedem numai spatele său lat, gîtul îndesat și chipiul verde.

— Al meu — răspunde Herbert.

— Ai permis pentru el ?

— Da... un moment vă rog — spune Herbert.

Alcargă la cort, intră înăuntru. Băieții și fetele stau cu mâinile atârând, nemișcați, în fața celor patru uniforme. Unul strânge mingea la piept. Ar trebui să continue jocul ! Să continue ! Unul dintre S.A-iști aruncă o privire scrutătoare în jur. Face semn cu cotul jandarmului și îi șoptește ceva. Acesta întoarce puțin capul, se uită la noi. Dacă vin și la noi... dar văd că nu percheziționează... Iată că se întoarce Herbert și întinde jandarmului permisul.

— Ai citit ce scrie aici ? Știi doar că n-ai voie să întinzi cortul decît pe locurile marcate ! spune jandarmul aspru.

— Credeam că e o pădure a statului — răspunde Herbert.

— Ce înseamnă pădure a statului ? Trebuie să-l desfaceți imediat !

— Bine.

Jandarmul îi înapoiază permisul, se întoarce spre noi.

— Sînteți cu ei ? strigă el spre noi.

Bruno se ridică — dar Herbert se grăbește să răspundă :

— Da, sînt cu noi.

Intenția a fost bună — nu vrea să ne lase în pană — dar e complet greșit. Gura lui Bruno rămîne căscată pe jumătate. Mîinile mele încep să tremure. Trebuie să fac ceva ! Roata din spate a bicicletei se mai învîrtește, o opresc.

— Știți acum care e situația ! Dacă vă mai prind cu cortul prin părți lăturalnice, vă fac proces de contravenție !

Aud vorbele lor ca prin ceață și apoi : „Heil Hitler !“ Brațul meu drept se ridică parc-ar fi tras cu sfori de cineva. Cele patru uniforme dispar după copaci. Mi s-a făcut îngrozitor de cald, gura mi-e cu desăvîrșire uscată. Bruno îmi aruncă o privire lungă. Răsufală adînc. Așteptăm, apoi ne îndreptăm spre ceilalți. Cele două fete stau una lîngă alta, de parc-ar vrea să se susțină reciproc. Unul din băieți ține încă mingea la piept. E Alfred, alb ca varul. Nimeni nu vorbește. Bruno întinde mîna lui Herbert.

— Mulțumesc, Herbert — îi spune. Dar a fost complet greșit... trebuie să fim niște necunoscuți pentru voi.

Herbert nu răspunde, dar ochii îi strălucesc pe după lentile. O rază de bucurie i se așterne pe față. Bruno, voinicul cu fața aspră și nasul turtit, și Herbert, subțirel și palid, un adevărat „șoarece de bibliotecă“...

— O ștergem acum — spune Bruno iar. Ne revedem în cursul săptămânii. Știu eu unde să vă găsec.

— Da — se mulțumește să răspundă Herbert.

Ne strângem cu toții mâinile.

Împingem încet bicicletele de-a lungul pădurii. Bruno se oprește după ce trecem de grupul de corturi din față.

— Să ne despărțim, Karl. E mai bine — spune el. Cunoști acum drumul?

— Da.

Îi strâng cu putere mâna.

— Salutări lui Franz și lui Rudi.

— În regulă.

Mă uit după el pînă dispăre după copaci.

Supraveghem de două săptămîni pe cei doi cu care nu mai lucrăm din cauză că-i bănuim de trădare. Unul se numește Robert și e un lăcătuș tînăr. A ajuns în partid din Uniunea Tineretului, cu puțin timp înainte de instaurarea puterii hitleriste. A colaborat în toată perioada de ilegalitate la acțiuni dificile, ba chiar se ruga mereu să i se dea sarcini primejdioase. Am atribuit asta întotdeauna planului său tineresc. Totuși, l-am suspectat încă din perioada cînd a fost arestat cel care difuza ziarul și cei cinci abonați care urmau să-l primească. Atunci ne-a trecut pentru prima dată prin minte gîndul că există un trădător. Deși atrăsesem atenția tuturor tovarășilor să fie și mai prudenți, el arătase în continuare un curaj nebunesc. De pildă, într-o seară, tîrziu, a trecut cu bicicleta pe lîngă un șantier unde se săpa fundamentul unei case și a aruncat cu iuțeala fulgerului un pachet cu manifeste înăuntru. Acum, însă, după încercarea nereușită a S.A.-ului de a-l aresta pe Rothacker, setea de muncă ilegală a lui Robert ne face și mai bănuitori. În primul rînd, comportarea lui. De

pildă, stă mult de vorbă cu oameni din S.A. Chiar și în ultima vreme, după cum au constatat tovarășii noștri. Știam și mai demult de discuțiile lui cu S.A-iștii. Robert ne dădea totdeauna raportul asupra lor, ne aducea uneori știri importante despre atmosfera care domnește în S.A. Cunoaște mulți S.A-iști. Din timpul uceniciei, dar și din perioada specializării. Ei știu chiar că el a lucrat odinioară la comuniști. Dar faptul că se cunosc de mult i-a făcut să treacă peste asta, iar Robert le-a spus că evenimentele i-au arătat clar cât de falsă și zadarnică a fost activitatea lui alături de comuniști. Lucru care S.A-iștilor li s-a părut foarte firesc, după spusele lui Robert. Doar a declarat și Führer-ul că e gata să întindă mâna în semn de împăcare oricărui „Volksgenosse“ indus în eroare, i-au răspuns ei, sigur că el a activat din idealism la comuniști, băieți ca el pot fi încă îndreptați, spre a deveni germani utili.

Acum însă privim deodată cu alți ochi relațiile lui Robert cu S.A-iștii. De fapt, n-avem nici o dovadă împotriva lui, totuși l-am izolat. Doar supravegherea lui poate aduce vreo dovadă. L-am întâlnit de câteva ori în ultimele două săptămîni. Nu mă pot lepăda de sentimentul că îi facem o nedreptate. Robert nu știe mai nimic despre activitatea mea, atîta doar că sînt un tovarăș demn de încredere... sau că am fost. Căci la prima noastră întâlnire i-am spus că nu mă mai interesează nimic și că am lăsat-o moartă cu politica. (Fiindcă mă întrebasese imediat, de ce n-a mai primit ziare, și cînd o să-l chemăm iar „la datorie“.) I-am declarat că regret anii pierduți cu politica. Aș fi putut face o treabă mai bună cheltuindu-mi timpul pentru interesele mele personale, mi-ar fi mers mai bine în viață. În sfîrșit, i-am spus că n-are nici un sens să lupti azi împotriva puterii uriașe a statului, orice rezistență e o nebunie. Robert a făcut o mutră deservită, m-a prins în mijlocul străzii de umeri și m-a scuturat.

— Îți dai seama ce vorbești?! m-a întrebat el agitat. M-am silit să rămîn rece.

— Știu foarte bine — i-am spus eu — că istoria a depășit teoriile noastre.

S-a schimonosit la față și mi-a vorbit încă multă vreme cu insistență. Eu am rămas neclintit. Fiecare cuvânt mă durea, totuși m-am stăpînit. Prea erau multe în joc.

Ieri l-am întîlnit din nou pe Robert. Și iar am avut îndoieli în legătură cu hotărîrea noastră. Chipul lui tineresc parcă s-a ofilit în aceste două săptămîni.

— Ce s-a întîmplat cu tine, cu ceilalți tovarăși ? m-a întrebat el, spunînd că nu poate să priceapă schimbarea asta. Toți îi vorbesc ca și mine, nimeni nu mai vrea să lucreze. Și m-a prins de braț, și m-a privit atît de deznădăjduit, încît nu știam, zău, ce să mai cred. „Să fie oare numai un joc al lui deosebit de rafinat ?“ mă întrebam, gîndind cu încordare. Nu se poate să joace teatru chiar într-atît. Doar am cîștigat în aceste luni de ilegalitate un fler în aprecierea oamenilor, care nu m-a înșelat încă niciodată. Băiatul ăsta nu se poate să nu fie sincer ! Mi-am înăbușit însă simțămintele și am păstrat aceeași atitudine. „Toate astea s-au sfîrșit pentru mine o dată pentru totdeauna“ — i-am declarat din nou. Robert a înghițit de cîteva ori în sec.

— Ai fost unul dintre cei mai buni tovarăși, mă apucă deznădejdea cînd te aud — mi-a spus el cu glas stins. S-a străduit apoi iarăși să mă convingă cu aprindere : Jan, băiatule, ești de doisprezece ani în mișcarea muncitorească, nu se poate să-ți fi pierdut deodată mințile !

M-am despărțit în grabă de el. Oricît ar fi de ciudat lucrul acesta, Robert se poartă atît de nestăpînit pe stradă, încît mă pune și pe mine în primejdie. Pe mine, care fac pe indiferentul în fața lui. Da, ieri eram cît pe aci să-i vorbesc pe șleau. Apoi m-am gîndit iar că un provocator s-ar purta exact ca Robert. Trebuie să rămîn tare, să nu cedez sentimentelor. Gîndul ăsta mi-a redat sîngele rece.

Trei zile mai tîrziu. Tovarășii continuă să-l țină sub observație pe Robert. Se duce și se întoarce singur de la lucru. Seara stă mai mult acasă. Odată și odată tot trebuie să se lămurească și situația lui !

Al doilea om cu care am încetat să lucrăm se numește Kranz. E zidar, șomer de multă vreme și are

familie. El poate să-și dea seama mult mai bine decât Robert care tovarăși duc acum o muncă de răspundere, căci este un vechi membru de partid. În perioada de ilegalitate nu i s-a dat altă muncă decât ziare de difuzat, dar în ultimele luni l-am scutit și de asta. Nu ne mai puteam bizui de loc pe el. De multe ori nu venea după ziare, mereu era nepunctual, devenind astfel o sursă de primejdii pentru tovarășul care ținea legătura cu el. L-am scos din orice fel de activitate, îndată ce am avut prima bănuială în privința lui Kranz. Nu i s-a întâmplat pînă azi nimic. Desigur, asta nu înseamnă mare lucru. Dacă Kranz era un turnător, Gestapo-ul nu-l va aresta imediat pe omul nostru de legătură. Altfel l-ar demasca imediat pe Kranz în fața noastră. În general, Gestapo-ul nu scoate nimic de la tovarășii arestați. De aceea n-are interesul să aresteze acum comuniști izolați. Tactica sa a devenit mai degrabă să-i țină săptămîni, ba luni de zile sub observație, ca să descopere astfel legăturile și să poată pune mîna dintr-o lovitură pe toată organizația. Iată de ce utilizăm și noi un sistem de lucru, în care chiar și cel mai bun tovarăș nu cunoaște decât pe tovarășii cu care trebuie să vină în contact direct prin munca lui practică. Alte lucruri nu află. Eu însumi mă feresc permanent să aflu mai mult decât trebuie neapărat să știu. Nu oricine suportă torturile fizice. Nimeni dintre noi nu trebuie să fie în măsură să dea indicații amănunțite autorităților. Și-ar agrava atît situația lui, cît și pe a noastră. Așadar, Kranz ar putea cel mult să tragă concluzii din activitatea noastră în perioada de legalitate. E șomer. Dar capul lui chel, cu protuberanțe, cu urechile răsucite ca frunzele veștede (i-au degerat într-o iarnă aspră) poate fi zărit prin cîrciumi la orice oră din zi sau din noapte. E un mister de unde-și procură atîția bani pentru bere, rachiu și jocuri de cărți. E adevărat că familia lui n-a văzut niciodată mai nimic din ajutorul de șomaj pe care-l primește. Nevastă-să se ducea întotdeauna împreună cu el, în zilele de plată, la Asigurări, cu copiii de mîna și cu cel mai mic în brațe, dacă voia să pună mîna pe ceva bani de coșniță.

Tovarășii noștri îl țin așadar acum și pe Kranz sub observație. În cârciumile pe care le frecventează mereu, la Oficiul de muncă, peste tot. Treabă destul de grea. Dacă bănuiala noastră în legătură cu Kranz e adevărată, nimeni nu trebuie să se facă remarcat de el. Kranz își continuă viața de bețivan. N-a mai încercat niciodată să reia legăturile cu noi. Se pare că nu e totuși decît un om decăzut, pierdut, și care a devenit complet indiferent față de politică.

Aseară m-am întîlnit cu Alfred, tovarășul din U.T.S. pe care l-am cunoscut duminică. Mă cam îndoiesem că o să respecte înțelegerea noastră de a ne întîlni. Îmi spuneam că poate a acceptat numai ca să scape de mine. Credeam că o să-i fie totuși frică să nu-și piardă postul, așa cum a spus-o chiar el (nici nu m-aș fi mirat). A venit însă, s-a ținut de cuvînt, se gîndește serios să lucreze cu noi. Ne-am plimbat mult pe străzi. Ne-am înțeles apoi să ne întîlnim din nou, dar după un interval mai mare de timp. L-am făcut să priceapă că la noi deocamdată „atmosfera e încărcată”. Mi-a spus că în afară de întîlnirea fixată, îl pot găsi în fiecare seară la aceeași oră în drum spre gară.

Alfred mi-a relatat amănunte importante în legătură cu producția și cu atitudinea muncitorilor din întreprinderea sa. Voi transmite totul mai departe conducerii noastre de cartier. Vreau să-l întreb cu aceeași ocazie pe tovarășul din conducerea de cartier dacă mai avem în această întreprindere și alți tovarăși cu care l-am putea pune eventual în legătură pe Alfred. Aș fi vrut să utilizez informațiile lui pentru ziarul de stradă. Dar deocamdată nu scoatem nici un ziar și nici nu difuzăm vreun alt material.

Astăzi s-a întîmplat ceva îngrozitor. Mama lui Robert umbla prin casă văicărindu-se că băiatul ei a fost arestat și că se găsește la prefectura poliției din Alexanderplatz. Că Robert a plecat ieri dimineață ca de obicei la lucru și nu s-a mai întors. Seara tîrziu, măicăsa a alergat cu spaima în suflet la fabrică. Portarul de noapte nu-și aducea aminte dacă Robert părăsise

sau nu fabrica. La sectorul de poliție a aflat apoi că Robert a fost arestat ieri noaptea, în timp ce picta lozinci comuniste.

Sîntem profund emoționați. Ne-am îndoit de un om fidel. Robert n-a mai suportat lipsa de activitate. A pornit singur la acțiune fără nici un ajutor. Cît de mult trebuie să se fi chinuit în ultimele săptămîni, pînă a luat această hotărîre ! Știa doar bine ce puține șanse are să scape nearestat dacă o pornește singur.

Îmi fac cele mai amare reproșuri. De ce n-am vorbit cu Robert pe față, atunci cînd inima îmi spunea că totuși e un băiat sincer ! E de la sine înțeles că n-am hotărît eu singur îndepărtarea lui. Și oameni sîntem și noi, putem să greșim. Timpurile astea zbuciumate sînt de vină, sîntem hăituiți, nici unul dintre noi nu știe ce-l așteaptă în clipa următoare... iată ce-mi repet mereu, ca să-mi descarc conștiința, dar ea nu se lasă liniștită atît de ușor. Robert a fost arestat — acest fapt rămîne și nu mai poate fi schimbat. Deocamdată.

Dar orice s-ar întîmpla, noi luptăm : pentru Germania socialistă. Naziștii au monopolizat dragostea de putere. Au pretenția că luptă pentru poporul german... și distrug pe cei mai buni fii ai lui.

Cum să nu iubim Germania ! Noi, oamenii muncii ! Noi am construit drumurile și orașele ei, i-am cultivat ogoarele... și am rămas săraci și n-avem parte de frumusețea ei.

Robert ! De două ori mai grea e pentru tine închisoarea ! Singur, într-o celulă întunecoasă, crezînd că noi, ceilalți, am trădat cauza comună, că n-a mai rămas nimeni care să-ți ia locul, că jertfa ta a fost zadarnică !

Mereu o să am înaintea ochilor obrazul tău supt, deznădăjduit. Mereu o să-mi răsunе în urechi cuvintele tale : „Îți dai seama ce vorbești, Jan ? Tu, care ai fost unul dintre cei mai buni tovarăși ai noștri ! Te apucă disperarea...”

Nu ! Noi nu desperăm nici acum, Robert !

Alex ne strînge mîna și pleacă. Este tovarășul care conducea odinioară echipele noastre de teatru. M-a pus

în legătură cu el conducerea de cartier încă acum câteva săptămîni. Alex avea încă de pe atunci legături cu tovarășii din vechea secție social-democrată din sectorul nostru și a vrut să ne pună și pe noi în legătură cu dînșii. De atunci m-am întîlnit regulat cu Alex, dar legătura cu social-democrații nu s-a înfăptuit niciodată. Mi-a repetat cu fiecare prilej că tovarășii social-democrați sînt foarte neîncrezători față de orice cunoștință nouă. Trebuie să ducă cu ei o muncă grea de lămurire, ca să-i convingă să ia contact cu noi. Dar să nu-mi pierd răbdarea.

Acum două zile, Alex mi-a trimis-vorbă că totul e pregătit. Mi-a indicat un loc de întîlnire.

Acum tovarășul social-democrat merge alături de mine. Ne îndreptăm agale spre grădina zoologică. Copacii uriași de pe aleea călăreților și-au lepădat frunzișul. Frunzele uscate fișie sub picioarele noastre. Trebuie să încep! Simt aproape în mod palpabil cît de greu îi vine tovarășului de lîngă mine să rostească primul cuvînt.

— Trebuie în primul rînd să ne înțelegem ce să spunem dacă vom fi întrebați de unde ne cunoaștem.

— Cum așa ?...

— Pentru cazul că s-ar întîmpla totuși ceva. Asta e prima întrebare pe care o pun ei. Și trebuie să dăm amîndoi același răspuns.

Tovarășul se uită la mine.

— N-am știut pînă acum — spune el liniștit.

Chibzuim. Trecem în revistă mai multe posibilități. Le dăm iar la o parte. Trebuie să găsim un „motiv de cunoștință“ plauzibil.

În sfîrșit, fac o nouă propunere, pe care o găsim bună amîndoi.

Îi spun apoi că mă numesc Karl. (Ajunge ca tovarășii noștri să cunoască numele de Jan.) Numele lui e Ewald. Ne mai înțelegem ca la o eventuală arestare să ne adresăm unul altuia numai cu „dumneavoastră“. (Întrebuințarea lui „tu“ le miroase de la început naștilor a comunism, îl lămuresc eu.)

Oare n-am făcut rău vorbindu-i chiar de prima dată despre latura primejdioasă a activității noastre ?

Ewald a rămas însă cu desăvîrșire calm. În definitiv, trebuie să luăm măsuri de prevedere.

În timp ce stăteam de vorbă, l-am examinat pe furiș pe Ewald. Nu cumva l-am cunoscut cîndva, mai demult?... Fața asta roșie, pungile de sub ochi, cicatricea de pe obrazul stîng. Dar părul încărunțit de la tîmple? Ewald umblă în tăcere alături de mine, pe cînd eu îmi bat capul. Deodată îmi vine în minte de unde îl cunosc.

— Dar parcă veneai adesea la adunările noastre, Ewald? În „cortul turcesc“. Nu cumva locuiești...?

— Pe Rosinenstrasse, în Casa poporului — mă întrerupse el.

— Mi-am tot bătut capul de unde te știu. Da, fi-rește. Noi am stat de multe ori de vorbă, Ewald.

Zîmbește. Și eu mă bucur. A devenit dintr-o dată mai prietenos, mai încrezător. Ochiul lui au o privire mai caldă. În Casa poporului — actuala cazarmă Maikowski!

— Te-ai schimbat foarte mult... ai ceva cu totul nou în înfățișare.

Își scoate pălăria, își trece mîna prin păr.

— Am încărunțit — spune el și se uită pierdut înaintea, pe Rosinenstrasse...

Tăcere. Apoi mi se adresează iar, cu voce joasă, întunecată:

— Ferestrele noastre dau spre curte. Naziștii țin sub observație ferestrele... dar prin perdele putem să aruncăm cîte o privire în pivnițele S.A.-ului. Aproape în fiecare noapte auzim urletele tovarășilor. Nevastă-mea nu mai poate dormi decît cu vată în urechi.

O luăm pe o cărare laterală. De pe șoseaua dinspre Charlottenburg claxoanele se mai aud doar estompat. Pe canalul din stînga înnoată rațe.

— ...De cînd s-a înființat poliția auxiliară S.A., situația a devenit și mai rea. Cînd automobilul sosește la poartă, sînt nevoiți să-i tîrască pe tovarăși pînă-n casă...

Ewald își apropie fața de a mea. Mă strînge atît de puternic de braț, că vîrfurile degetelor i se fac albe. Vocea lui e răgușită de mînie.

— Mi-am întipărit în minte figurile S.A-iștilor... cînd o bate ceasul...

Fiecare dintre tovarășii noștri și-a întipărit în minte cîteva figuri de zbiri... ce să zică și Ewald ?

— Noi voiam să cucerim statul cu mijloace pașnice — continuă el — dar ei ne-au lecuit de iluzii. La început, m-am frămîntat de unul singur — continuă Ewald — așa făceau toți tovarășii de la noi. Eram deznădăjduiți, deveniserăm cu totul apatici. Din sectorul nostru, n-au mai rămas decît șapte luptători credincioși. Totul s-a destrămat... Numai noi șapte am rămas împreună. Apoi unul l-a adus pe Alex. El ne-a vorbit despre voi. Ne-a spus că ar trebui să luăm legătura cu voi. Am șovăit multă vreme.

— Știu, mi-a povestit.

— Da, Karl. Mulți dintre cei care au frecventat odinioară adunările noastre arborează acum drapele cu svastică, mășăluiesc alături de naziști la defilările lor. Ne-am îndoit atunci de omenire. În ciuda lămuririlor primite de la noi, l-au ales pe Hitler ; acum n-au decît să suporte consecințele... așa ne-am zis.

Ewald respiră greu. Eu rămîn mut. El se uită la mine.

— De la voi, mulți au trecut chiar la S.A. Pe unul îl cunosc foarte bine. Cînd îl văd cîteodată pe chelul ăsta intrînd în cazarma Maikowski...

Chel ?... Chel ? !... Să fie oare... Îl prind pe Ewald de braț.

— Chel spui ?... Cum arată ? !...

— De ce ?... Ce-i cu el ?

— Cum arată... descrie-mi-l exact... descrie-l !

— E unul care umblă așa, adus de spate. N-are fir de păr pe capul lui colțuros, cu urechi răsucite — explică Ewald.

Nu mai încape îndoială : e Kranz ! Descoperirea mă tulbură.

— Și ce face ăsta ?...

— L-am văzut de mai multe ori trecînd cu S.A-iștii prin curte — spune Ewald. N-ați știut asta ?

— Nu. E un turnător... trădează pe tovarășii noștri !
Îmi vîjiie capul. Iată de unde vin banii pentru
băutură !... Kranz !... Ce cîine !...

— O să-i înștiințăm imediat pe toți tovarășii —
vorbesc eu în sfîrșit.

— Da — mai spune Ewald, fără alt comentariu. Și
apoi : Și ce-o să facem acum ?

— Deocamdată ne vom livra reciproc ziare.

Pauză.

— Mai tîrziu, unul din voi va putea participa la
sedințele noastre. Cel mai bine ar fi să vii tu, Ewald !

— Bine. Le voi spune tovarășilor.

Ne mai înțelegem asupra viitoareii noastre întîlniri.
O fixăm în alt cartier al orașului. Îl mai instruiesc
pe Ewald să fie totdeauna în aceeași zi a săptămîinii
următoare la aceeași oră, la locul de întîlnire, de cîte
ori s-ar întîmpla să fiu împiedicat să vin.

Îmi strînge cu putere mîna. O luăm în direcții di-
ferite.

17 octombrie 1933. Azi a început procesul Mai-
kowski. Ernst Schwiebus mi-a arătat aseară, fără să
scoală un cuvînt, ziarul „Angriff“. Însemnase cu o
cruce un pasaj dintr-un articol despre proces, unde
scria : „Cînd acest proces va fi terminat, balanța va
sta din nou în echilibru. Sîngele poate fi spălat nu-
mai prin sînge“.

Am umblat apoi cam o jumătate de oră pe străzi,
fără să mai vorbim despre proces. Am stabilit doar
că vom lansa o circulară în legătură cu Kranz. Fie-
care dintre noi simțea o apăsare îngrozitoare. Ce-o
să se întîmple cu acuzații ? Cu Richard Hüttig ? !
„Sîngele poate fi spălat numai prin sînge...“ Și cînd
te gîndești că toți sînt nevinovați de moartea lui
Maikowski ! Cum să nu știu acest lucru... doar am
fost pe stradă în noaptea aceea !

22 octombrie 1933. Unul dintre noi a vrut să se
ducă la dezbaterile procesului. Dar autoritățile n-au
admis decît un număr limitat de auditori, și numele
lor se consemnează. Așadar, nimeni dintre ai noștri
nu poate participa la dezbateri. Cîțiva martori care

au. depus favorabil pentru acuzați au fost arestați chiar în sală. „Suspecți de complicitate“. În sala tribunalului, acuzații sînt păziți de S.A-ști. Lîngă fiecare stă un S.A-ist. Ziarele publică azi o declarație a procurorului: „Nu voi admite în nici un caz ca protocoalele judecătorilor de instrucție și ale funcționarilor de poliție să fie tratate de acești tineri drept fantezii și fantasmagorii. Toți cei care se află pe banca acuzaților sînt și acum bolșevici camuflați. Dar pumnul celui de-al treilea Reich rămîne ridicat deasupra lor. Au trecut vremurile cînd cineva putea să-și manifeste pe față adeziunea la bolșevism. Nu admit nici o obiecție a apărării în această privință!“

Iarăși o amenințare groaznică! Dar adevărul iese la lumină! Tovarășii noștri retractează declarațiile care le-au fost smulse după luni întregi de tortură în timpul prevenției... Parcă-i văd cum stau cu fruntea sus în fața judecătorilor, vorbind răsplat și cu curaj!

Am redactat o circulară prin care facem cunoscută muncitorilor activitatea de turnător a lui Kranz. Am dat și o descriere exactă a fizicului lui. Circulara a fost înmînată unor muncitori de încredere la Oficiul de muncă, pentru ca s-o dea mai departe. A pătruns astfel în casele de pe strada noastră. Acolo unde ni s-a părut prea riscant s-o înmînam, am introdus-o în cutiile poștale. Conducerea de sector pentru Berlin a trecut textul pe lista în care sînt stigmatizați turnătorii. În felul acesta, toate sectoarele muncitorești au fost avertizate și prevenite în legătură cu Kranz. Propaganda cu ziare și manifeste rămîne și mai departe întreruptă pe strada noastră. Le-am atras din nou atenția tuturor tovarășilor să fie prudenți, ca să nu dea loc la bănuieli în ce-i privește pe ei personal și locuințele lor. Ne așteptăm ca demascarea lui Kranz să fie urmată de percheziții neașteptate, ba poate chiar de alte arestări.

M-am întilnit cu Ewald, așa cum ne-am înțeles. I-am explicat acum exact situația noastră actuală. La început am avut iar îndoieli, fiindcă nu voiam să-l înspăimînt. Dar și de astă dată a rămas calm. Vremu-

rile astea ne-au călit pe toți. Pînă acum l-am subapreciat. Aprovizionarea tovarășilor social-democrați cu materiale a fost preluată, la cererea noastră, de sectorul învecinat.

Pînă în prezent, demascarea lui Kranz n-a fost urmată de nici o contralovitură a S.A-ului în strada noastră. Poate nu e decît o liniște înșelătoare, ca să ne adoarmă vigilența, ori poate S.A-ul e ocupat pînă peste cap cu noile acțiuni ale partidului nazist. Un nou val de propagandă se revarsă peste întreaga Germanie.

Plebiscit la 12 noiembrie

Germania a ieșit din Liga Națiunilor. Un „plebiscit“ urmează să confirme acest pas și să-i dea lui Hitler o nouă împuternicire în alb pentru politica lui externă și internă.

Străbat încet străzile. Lozinci uriașe atîrnă între frontoanele caselor. În piețe au ridicat prăjini mari de lemn, pînza întinsă între ele se umflă în bătaia vîntului.

„Nu vrem să fim un popor cu drepturi mai mici ! Pentru onoare și libertate ! Votați „DA“ la 12 noiembrie !“

„Cei care s-au jertfit în războaie votează cu «DA» !“

Pe ziduri, pe stîlpii de afișaj sînt lipite placate de înălțimea unui om.

„Lloyd George despre Germania !“

Urmează citate din declarațiile omului de stat englez în legătură cu situația Germaniei „lipsită de drepturi și de arme“. La sfîrșit scrie cu caractere mari, bătătoare la ochi :

*„Este un ticălos orice german care nu cere
ceea ce îi recunoaște un englez !
Să votăm cu toții DA !“*

Citesc fraza de două, de trei ori. Nu e greu să-ți dai seama ce se ascunde sub aceste lozinci. N-au trecut încă nici douăzeci de ani de la războiul mondial... Vuietul bombelor, bubuitul tunurilor poate reînvia peste noapte. Iată o altă lozincă :

„Cu Hitler, pentru pacea în lume !“

Tunuri, avioane, tancuri... pentru pace ? ! Li aud parcă vorbind ca și atunci : „Nu noi am vrut războiul, ne-a fost impus. Nu facem decît să ne apărăm patria“. Și iarăși o lozincă : „Cei care s-au jertfit în război...“

Cei care s-au jertfit în război să ceară noi mașini ucigătoare ? Pe străzi șchioapătă încă invalizii și cerșesc, ca să nu moară de foame cu cei cîțiva pfenigi cu care i-a miluit „patria recunoscătoare“. Am văzut odată niște fotografii dintr-un sanatoriu militar. Figuri mutilate, oameni fără brațe și picioare, trunchiuri vii. Și azi mai zac prin sanatorii închise. Așteaptă moartea eliberatoare. Zac acolo îngropați de vii. Ar avea la ce medita cei sănătoși dacă i-ar vedea !

Mă uit fără să vreau la oamenii care trec în grabă pe lângă mine. Pe fețele lor se citește indiferență, grija vieții de toate zilele, nimic, nimic altceva. Dar perechea de colo ? El îi șoptește ei ceva, iar ea îi zîmbește. Poate că peste cîțiva ani el va zăcea îngropat undeva, iar ea va desface o scrisoare : „Pe cîmpul de onoare...“

Mă întorc înapoi, în neștire, parc-aș fi mînat de un resort.

Oare întotdeauna trebuie să existe numai un grup de cîteva mii de oameni care vede limpede ce se întîmplă ? Am încă înaintea ochilor imaginea coloanelor lungi de demonstranți. O imagine atît de vie, de parcă s-ar fi întîmplat de curînd, și nu în primii ani de după război. „Niciodată, niciodată nu vom mai purta arme... să se bată domnii singuri !“... așa cîntau pe atunci.

Da, dar cîntau numai ! Nu înțeleseseră că „domnii“, cauzele războaielor, trebuie înlăturați. Au privit fără să reacționeze cum erau omorîți cei care voiau să facă dintr-un început de revoluție o revoluție întreagă. Karl Liebknecht... Rosa Luxemburg... mii și mii, spartakiștii.

Hoarda fascistă, cei la care s-a făcut apel atunci, sînt astăzi stăpînii Germaniei brune. Ăştia au ştiut întotdeauna ce fac.

Două zile înainte de plebiscit. În ziare scrie că Hitler va vorbi astăzi în faţa muncitorilor „lui“, la uzinele Siemens-Schuckert, cele mai mari întreprinderi industriale din Berlin. Ştie Hitler unde se află centrul de greutate al acestor chestiuni decisive. Îmi vine în minte ce-a spus Franz în dimineaţa de după numirea lui Hitler drept cancelar: „Un conducător al partidului nostru ar fi trebuit să vorbească la Siemens“.

Către prînz, mă duc în cartierul Siemens. Din strada noastră e un drum cam de trei sferturi de oră. Trec pe lîngă gara Jungfernheide. Aici ne-am întîlnit în dimineaţa de după proclamarea cancelarului. Am luat cuvîntul în trenuri, am răspîndit manifeste. Tot aici era să fie arestat Rothacker mai apoi. Am auzit în două rînduri veşti despre el. E la Praga, cu familia. Le merge destul de bine. Primesc ajutoare de la un comitet al emigranţilor. În afară de asta, soţia lui vinde ziare pe stradă. Fiindcă e frumuşică, vinde multe, ne-a povestit tovarăşul care ne-a adus veştile. Cei doi nu se mai înţeleg aşa de bine. Veşnicele griji pentru existenţă! Ea tot mai voia „să se bucure de viaţă“. De altfel, Rothacker era aproape de două ori mai bătrîn decît nevastă-sa. În emigraţie, viaţa e desigur şi mai grea pentru dînsa. Mai ales cu copilul, cu Inge, fetiţa de patru ani.

Timp de zece minute, drumul duce printr-o stradă largă pe lîngă Nonnendamm. Şi aici s-au afixat lozinci. De ambele părţi ale străzii, numai barăci. Pe cîteva filiiie drapele cu svastică. Au fost nevoiţi să le arbo-reze în ziua de sărbătoare de azi. Poate că unul sau altul de aici ne mai este om de încredere. Doar asta-i colonia lui Strubbel! Odinioară îi spuneam „Mica Mos-covă“, Îmi amintesc cum ne-am dus atunci, pe întuneric, la olog. Maşina de scris, aparatul de multiplicat — în lada cu grăunţe pentru nutreţ! Strubbel a plecat, l-a înlocuit ologul, care lucrează încă şi astăzi pentru noi. Aici S.A-istii şi-au dat frîu liber. Cum l-au hăituit pe Herbert Ziemeck ziua-n amiaza mare cu motocicletele!

Apoi l-au tîrit în cazarma Maikowski — mort. Avea douăzeci și unu de ani.

„Fiecare ostaș care se-ntoarce acasă să aibă o casuță a lui“ — a spus odată Hindenburg. Aici locuiesc mulți „ostași întorși acasă în căsuțele lor“. Au trebuit să și le clădească singuri. Din scînduri și cu acoperiș de carton gudronat. Cei mai mulți sînt șomeri, ca Strubbel, care locuia și iarna în baraca lui. Nu putea încropi bani de chirie pentru o locuință. Așa o duc cei mai mulți de aici.

Un pod al căii ferate de la Siemens trece deasupra străzii. Peste drum, la stînga, încep uzinele. Noua clădire administrativă are treisprezece etaje. O cutie uriașă din sticlă și beton. Ține numai de complexul ăsta de clădiri. Ceva mai departe, pe cealaltă parte a străzii, se înalță clădirea veche. Tot ca un mamut. Arătătorul lung de un metru al ceasului de pe hornul în patru muchii care se ridică din orașul-fabrică arată douăsprezece fără douăzeci. „Führer“-ul trebuie să sosească în curînd. Adolf o să vorbească la ora douăsprezece. Aceste noi clădiri industriale au fost ridicate abia în ultimii ani. Sînt un plasament bun pentru societate. Îmi ridic ochii spre șirurile lungi de ferestre. Multe hale sînt încă și acum goale, „după întoarcerea pe dos a economiei naționale“ — cum spune Teichert. Lucrează doar și el într-una din aceste uzine. Oare trebuie să asiste cu colegii lui la discursul lui Hitler ?

Pe partea dreaptă a străzii, șiruri lungi de case albe. Numai clădiri noi, în stil modern, simplu. Și vechiul cartier al uzinelor Siemens era un cuib de funcționari. Uzinele știau de ce își aduceau pe toți angajații aici. Umbra uzinelor planează și în timpul liber asupra locuitorilor, nu le permite nici o clipă să fie „oameni particulari“. Toți se cunosc aici. Clădirile noi din dreapta, ridicate în cea mai mare parte de către uzină, au dublat cartierul funcționăresc. Acest cartier mic-burghез trebuia să devină un domeniu al naziștilor. Coloniile șomerilor ajung pînă la casele albe. Cît de mult au urît naziștii întotdeauna coloniile de barăci ! Rareori ți se oferă o priveliște mai izbitoare a contradicțiilor economice și politice ale unui oraș. Acolo unde încep

primele case sînt înfipti în pămînt, la dreapta și la stînga străzii, pari mari de lemn, înfășurați cu ghirlande verzi, și între ei e fixată o lozincă uriașă :

„Cartierul Siemens salută pe Führer !“

Pe trotuare așteaptă șiruri lungi de oameni. Două-trei rînduri, unul în spatele celuilalt. Tocmai aici m-aș fi așteptat la mai mult. De o parte și de alta a străzii, cordoane de S.A-iști care și-au desfăcut centiroanele și le țin în mînă, formînd un lanț între ei. Înaintea unui magazin de aparate de radio stă o grămadă de oameni. Mă alătur și eu lor. Deasupra ușii, un megafon. Optzeci la sută din public e alcătuit aici din femei, elevi și profesorii lor. Desigur că s-au suspendat cursurile cu prilejul ăsta. Femeile sînt toate bine îmbrăcate. Salariul mic e drămuț ca să ajungă pentru luna întreagă. În ultimele zile mănîncă pîine cu margarină... Dar, orice-ar fi, trebuie să arăți „ca lumea“.

— O să treacă pe lîngă noi, aproape, aproape de tot — spune o blondină pieptoasă cu o voce gîtuită de emoție către vecina ei, care zîmbește mîeros.

Astea se poartă de parcă și-ar vedea visul cu ochii ! Dintr-o măcelărie iese proprietarul cu vînzătoarele. Au șorturi albe și bonete albe pe cap, cu monograma brodată. Măcelarul are o burtă mare.

— Deocamdată închidem. N-avem în fiecare zi ocazia să vedem așa ceva — spune el cu glas tare uneia dintre fete, și gesticulează cu degetele ca niște cîrnăciori.

Vrei să audă toată lumea ce-ai spus, nu-i așa, dragul meu ? Sfertul de ceas de conștiință națională fără încasări o să-ți aducă procente bune mai tîrziu.

În față se produce deodată agitație. „Sosesc... sosesc !“ se aude din gură în gură. S.A-iștii strîng mai puternic în mînă capetele centiroanelor, împingînd mulțimea înapoi. Strigăte de „Heil !“ Numai un automobil. Goebbels ! Ridică brațul mulțumind liniștit — a trecut. Cîteva minute mai tîrziu se aude vocea sa prin megafon. Cuvinte introductive despre sensul „cuvîntării de azi a Führer-ului“, la locul de muncă al „muncitorilor

lui germani“. În timp ce mai vorbește încă, se produce iar înghesuială spre marginea trotuarului. Izbucnesc strigăte sălbătice de „Heil“, brațele se ridică, și al meu. Hitler! Stă în picioare în automobil și salută. Între noi, o distanță doar de trei metri. Fața lui Hitler e roșie din cauza vîntului, pare grasă și buhăită. Pe „tablourile Führer-ului“ figura lui pare mult mai „energică“. Îndată după automobilul său urmează alte două mașini cu S.A-iști pe scări. Gata să sară. Mîna liberă o țin pe tocul deschis al revolverului. Au trecut. Strigătele parcurg și ele strada ca un val. La distanță de trei metri... de aceea vorbesc unii de atentat. Ce nebunie! Nu s-ar schimba nimic cu moartea lui Hitler. Ar urma Göring, Goebbels sau altul dintre ei. Dar în aceeași noapte ar muri mii de oameni în lagărele de concentrare. Vocea ridicată, transportată a femeii de lângă mine mă readuce la realitate. Bate din palme ca ieșită din minți, sîinii mari se clatină. „Ce bine arată Führerul... ce bine arată Führerul... oricine-l vede trebuie să-l îndrăgească...“ Oamenii se înghesuie din nou în jurul megafonului din spatele nostru. Sînt mai mulți, se strîng. Lîngă mine, un S.A-ist. Cureaua chipiului turtit e prinsă sub bărbie. Oare ce prilej de luptă vede el aici? Crede probabil că e mai interesant așa. Din megafon se aude ecoul strigătelor de „Heil“. Apoi liniște și vocea lui Hitler... „Am luptat paisprezece ani... deșănțata gospodărire marxistă...“ Mereu același cîntec. Și acum: „Mă adresez în aceste clipe anume muncitorilor germani adunați peste tot în uzine în fața megafoanelor... în această luptă vrem să întindem mîna fiecărui adversar, dacă se alătură cauzei onoarei germane...“ Glasul se urcă abrupt, aproape că se frînge. „Știu că aveți salarii mici, știu asta...“ Propozițiile următoare îmi trec pe lîngă urechi fără să le înregistrează. „Fiecărui adversar al nostru...“ „Asta spune el muncitorilor „lui“?! „Știu asta...“ Dar salariile nu cresc... e un moment în care simte iarăși nevoia să joace cartea „socială“, să arate cîtă înțelegere are el pentru „nevoile omului mărunt“.

Tresar. Glasul din megafon s-a stins. Se mai aude doar un pîrîit și un zumzet. Să se fi isprăvit? Toți aleargă într-o învîlmășeală nebună, dînd din mîini.

— Defecțiune... Sabotaj... Nemaiauzit... — strigă cîteva voci. Doi S.A-iști aleargă spre ușa prăvăliei. Proprietarul apare în prag. Ridică brațele, dă neputincios din umeri.

— Peste tot e așa... nu dispozitivul meu e de vină — se apără el.

Întreruperea durează de cîteva minute. S.A-istul de lîngă mine trage nervos de cureaua de sub bărbie. Fața lui e schimonosită.

— Iar sabotaj... Comuniștii...

Fac o mutră neîncrezătoare.

— Dar nu e cu putință... într-o zi ca azi?... Doar n-au lăsat circuitul nesupravegheat!

— Ce altceva ar putea fi?! răspunde el furios. Dar or să pună ei mîna pe sabotori... or să pună mîna pe ei!

Agitația crește. Deodată se aude din nou glasul „Führer-ului“ în mijlocul unei propoziții: „...destul timp dezonorată...“

Merg încet spre casă. Primul gînd al S.A-istului în momentul întreruperii a fost: comuniștii. Peste tot și mereu se sint amenințați de un dușman de moarte invizibil, care ar putea să le vină de hac...

Seara stau de vorbă cu Teichert. Îi povestesc cum l-am văzut pe Führer.

— L-ai văzut și tu pe Adolf, tu, strungarul de la Siemens? A strîns cumva simbolic mîna vreunui proletar?

— Și încă cum! spune Teichert. Stai să-ți povestesc cum a fost la fabrica de dinamuri.

Rîde disprețuitor. Privirea mea se izbește din nou de cele două cioturi de dinți înnegriți din față.

— Din echipa noastră n-a fost nimeni de față. În toate fabricile au alcătuit delegații selecționate. Numai funcționari mai mari și activiști de-ai lor de încredere... Bincînteles că și proletarii din fabrică au fost de față. Dar stăteau în spatele celorlalți. Și apoi, instalația de megafon! Era montată pe soclul înalt al unui dinam, băiete! Au construit niște trepte speciale alături și lîngă

trepte stăteau S.A-iști ! Acuma știi cum vorbește Führer-ul către muncitorii „lui“ ?

Duminica plebiscitului. Grupuri ale Tineretului hitle-rist și de S.A-iști au cutreierat dis-de-dimineată curțile. Cîntau în fanfare și strigau apoi lozinci. Radioul își întrerupe emisiunea din jumătate în jumătate de oră. Pune de fiecare dată aceeași întrebare : „Germani, germane ! V-ați îndeplinit datoria ? V-ați dat votul pentru guvernul Adolf Hitler ? Dacă nu, faceți-o fără întîrziere !“

De săptămîni întregi, aceeași poveste. Radio-ul, presa, cinematograful. Goebbels își revarsă cu nemiluita propaganda sa electorală asupra Reich-ului. În toate apartamentele din strada noastră s-au distribuit azi-dimineată bilete pe care scria : „Casa nr. 38 este sub controlul portarului Meyer. Votați cu «DA». Predați și acest bilet la urnă o dată cu votul. Evitați prin aceasta să mai facem un control în timpul zilei“.

Teichert merge la același centru de vot ca și mine. Ne-am înțeles să ne ducem să vedem cum arată orașul. Întîi am vrut să ne întîlnim într-alt cartier. Teichert spunea că nu ar fi indicat să fim văzuți împreună aici, după afacerea cu Kranz. Locuințele noastre sînt de fapt nesuspectate și apoi e mai bine să ai „tupeu“, asta înșală totdeauna mai bine decît orice, i-am replicat eu. Și ar putea să bată la ochi dacă noi, care locuim de ani de zile în aceeași stradă, „nu ne-am mai cunoaște“ dintr-o dată. (Demascarea lui Kranz n-a avut urmări pentru noi. A lăsat-o mai încet cu cîrciumile. Probabil că nu mai are bani. Rămînem vigilenți, dar un lucru e clar : turnătorii demascați și-au pierdut valoarea pentru naziști. Și ei îi disprețuiesc, în fond, tot așa cum curajul tovarășilor noștri le impune adeseori. Hilde ne-a relatat unele discuții ale fratelui ei cu S.A -iștii în sensul ăsta. Cine e laș — și cei mai mulți dintre ei așa sînt, doar nu apar niciodată singuri — resimte în mod îndoit forța altuia.) Am rămas deci înțeleși să mă duc să-l iau pe Teichert.

Străbatem acum încet strada noastră... Iar s-au înmulțit drapelele. Sînt atîrnate la casele cocoșate, vechi

de sute de ani, în ferestrele podului, sub acoperișurile joase învelite cu mușchi. Ajungem la cotul străzii. Strada o liniștită duminică. Peste drum, la uzina electrică, mașinile par să zumbăie mai tare, mai limpede. Chiar și de la una din ferestrele mari ale clădirii înalte din cărămidă roșie atîrnă un drapel cu svastică. Gardul de scîndură al maidanului cu deșeuri e acoperit de placatele mari, galbene cu citate din Lloyd George : „Este un ticălos orice german care nu pretinde...” Există probabil la noi o mulțime de „ticăloși”. Puteți să așteptați mult și bine... Teichert zîmbește. I se văd cele două cioturi de dinte înnegrite. Face o ușoară mișcare cu capul spre șirul de ferestre de sus, din stînga și din dreapta.

— „Volksgenossen... Ediție specială !” spune el batjocoritor. Ridic ochii spre cele două drapele cu svastică de sus, la care se referă ele. Acolo locuiesc doi tovarăși. Chiar noi i-am sfătuit să arboreze drapelul. Dată fiind situația, trebuie să evităm pentru fiecare tovarăș chiar și umbra unei bănuieli.

— Are totuși avantajele ei locuința noastră din dos, Paul.

— Cred și eu. Nu ești chiar atît de expus în lumina rampei.

Practic, lucrurile au ajuns acum atît de departe, încît fiecare fereastră care dă spre stradă stă sub controlul S.A.-ului. Mai ales la noi. S.A.-iștii au venit azi-dimineață în casele cu puține drapele și s-au interesat, în mod amenințător, dacă chiriașii din față sînt evrei. Bine că Ede nu locuiește în față ! Și așa a făcut destul scandal.

— Tactic ?... Ce înseamnă să procedezi tactic ? Am ajuns ca tovarășii noștri să facă reclamă pentru naști ! a strigat el indignat, cînd le-am spus celor doi tovarăși să arboreze drapelele.

Cotim pe Berlinerstrasse. Acolo, peste drum, locuiește Hilde. Ar trebui s-o chem iar la telefon la birou. Ea îl vede pe Franz mai des decît mine. Aici drapelele sînt și mai numeroase. E o stradă locuită numai de mic-burghezi. Funcționari publici și particulari, liber profesioniști. Ce păcat că la noi cartierele muncitorești sînt

atît de izolate ! Peste tot ele se compun numai din cîteva străzi. Charlottenburg e un cartier funcţionăresc. Reprezentanţii muncitorimii în administraţia orăşenească, organizaţiile proletare înseşi au trebuit să lupte mereu contra unei majorităţi burgheze. Chiar şi înainte de război. De aceea muncitorii din Charlottenburg au fost mereu plini de avînt revoluţionar, mereu gata de atac. Mă uit la Teichert. Pomeţii ieşiţi în afară, pielea gălbuie, părul rar, blond-închis, în care pătrund adînc colţurile frunţii. O faţă de muncitor. Întocmai ca noi toţi, nu are nimic deosebit în expresie. Unul din cei mulţi.

— Ce mai face soţia ta, Paul ?

— Ce să facă ? Ştie prea puţin despre noi acum. Nici înainte nu ştia nimic.

Are aerul cuiva care s-a împăcat de mult cu o situaţie care nu mai poate fi schimbată. Soţia lui e mică şi drăguţă. Nu mai e tînăra. Nu s-a interesat niciodată de chestiunile politice. Nu ştie decît una şi bună : „Casa mea, lumea mea“. L-ar ruga, desigur, cu lacrimi în ochi „să nu se nenorocească“, dacă ar afla de activitatea lui ilegală. Cum poate oare cineva să trăiască așa, alături, dar nu împreună ? Altfel îmi închipui eu căsnicia unui tovarăş.

Teichert scoate un bileţel din buzunar.

E biletul de control al portarului Meyer.

— Îşi ating scopul cu astea, ascultă-mă pe mine ! Loveşte cu pumnul în palma celeilalte mîini. Naziştii vor să verifice după listele de vot cine n-a votat încă. Şi cei mai mulţi cred, pe bună dreptate, că se verifică în acelaşi timp cum au votat !

Dau din cap. Dar la ţară cum vor fi stînd lucrurile ! Fiecare-l cunoaşte pe celălalt. Chiar şi aici agitaţia noastră împotriva mijloacelor puternice ale aparatului de stat nu poate fi decît limitată. Am răspîndit bileţele mici în sectorul nostru. Cu secera şi ciocanul şi cu cuvîntul „Nu !“ Lucrul ăsta s-a petrecut în toate cartierele oraşului. Lui Ede i s-au dat iar în primire locurile cele mai primejdioase. S-a dus tot fără ochiul de sticlă, cu banderola de invalid şi cu bastonul cu care pipăie drumul. Pe strada noastră n-am împrăştiat încă nici un

manifest, ne-am mulțumit să discutăm. Nu vrem să atragem din nou atenția S.A-ului asupra noastră după afacerea Kranz.

Și totuși aceste bilețele nu vor constitui numai un îndemn de a vota „Nu!” Ele vor avea și un efect moral asupra fiecărui adversar al lui Hitler. Îi vor arăta că nu putem fi anihilați. Teichert îmi dă un ghiont. Vrea să spună ceva, dar nu are timp: în fața noastră, doi S.A-iști.

— Heil Hitler!

— Heil Hitler!

— Aveți insignă de vot?

— Insignă de vot?... Nu — spune Teichert.

— Atunci n-ați fost încă să votați?

— Nu.

— Duceți-vă imediat, ascultați sfatul nostru. Altfel o să fiți opriți la tot pasul pe stradă!

— Insigna de vot o primiți acolo — ne explică celălalt S.A-ist. Își aranjează ochelarii. Prindeți-o de rever! E dovada că ați votat.

Cei doi pleacă braț la braț mai departe.

— Hai, Jan! spune Teichert furios, după o bucată de drum. Răspunsul nostru îl vor primi de îndată!

Trecem pe lângă o stație de tramvai. Și aici S.A-ul controlează pe cei ce așteaptă. Încetinim pasul. O femeie durdulie, cu două geamantane în fața ei, se vâlcărește:

— Dar trebuie să plec la Spandau... la niște rude!

— Mai întâi duceți-vă la centrul de vot. O să fiți controlată și la Spandau și va fi prea târziu! îl auzim pe S.A-ist.

— Bine, dar mă așteaptă cu masa... începe iar femeia.

— Dar înțelege odată! Fără insignă n-ajungi azi nicăieri! o repede S.A-istul.

Femeia ia furioasă un geamantan și pleacă. Abia acum observăm că e însoțită de un bărbat mărunțel. Acesta ia al doilea geamantan. Mergem în spatele lor.

— Ți-am spus de la început că era mai bine să mergem cu trenul! îl ocărăște femeia.

— Zău, zău, cu trenul!... N-ai auzit probabil ce-a spus Fritz! Țștia nu lasă pe nimeni să treacă bariera

fără insignă ! se apără bărbatul. Acolo controlul e și mai strașnic !

Centrul de vot e într-o cârciumă. În fața ei oamenii fac coadă. Șirul lung trece prin sală cu tejgheaua, continuându-se într-o cameră alăturată. Când ajungem în pragul ușii, putem privi înăuntru. La o masă așezată de-a curmezișul se află comisia de vot. Bărbații poartă toți insignele național-socialiste. La stînga, în spatele ușii duble, deschise, se văd pe mese trei cutii. În fața lor atîrnă o perdea verde. Doi S.A-iști, unul cu o cutie pentru colecte, al doilea cu o cutie de carton cu insignele de vot în mîină, stau în pragul ușii. La una din mese un bărbat răsfoiește o listă groasă. Repetă cu voce tare numele, uneori întreabă pentru verificare data nașterii. Alături de el stă unul cu insigna partidului nazist și șterge de fiecare dată pe o listă a lui propriu numele strigate. Și-au copiat listele de alegători ale circumscripției. Așa controlează deci, și cine nu vine să voteze va fi adus.

— Casa asta... controlor... portarul Meyer.

Alegătorii, cu plicul primit în care se află buletinele de vot, se îndreaptă, rînd pe rînd, spre cutiile din stînga ușii. În spatele unei perdele le însemnează cu cruciușă. La unii, din cauza grabei, perdeaua rămîne pe jumătate trasă. La distanță de doi metri se află cei doi S.A-iști. Ei privesc urnele și perdeaua de parc-ar trebui să le apere de furt. Prescripțiile au fost respectate. S.A-ul nu staționează în camera de votare — dar în pragul ei.

Teichert îmi face semn cu ochiul. Se gîndește la același lucru ca și mine. Pe adversarii mai puțin hotărîți desigur că și aceste măsuri îi intimidază. Mă uit pe furiș la cei ce stau în spatele nostru. Muncitori, muncitoare. Se vede după îmbrăcăminte, după mîinile muncite. Fețele lor sînt grave, imobile. Ca acoperite de un văl.

Cînd părăsim încăperea, S.A-istul cu cutia de carton ne oferă insigna. Celălalt întinde cutia de colecte.

— Sîntem șomeri — răspunde Teichert.

Ne dau pe gratis insignele. Sînt din tinichea. Ele poartă un „DA” ștanțat.

Ajunși afară, Teichert îmi spune :

— Chiar că-ți taie răsuflarea atîta obrăznicie ! Să le mai și plătești mărcile de control ! Nu-mi pun pe mine decorația asta de măgar !

— Decorație de măgar ?

— Citește : J-A ¹. Vorba asta circulă pretutindeni.

Peste două zile. Hilde ne povestește că fratele ei a avut discuții aprinse cu S.A-îștii lui. Erau consternați că după mai bine de trei sferturi de an de la preluarea puterii aproape cinci milioane au votat „Nu“.

— În atari condiții și după statisticile lor — spune Teichert. Nici dracu' nu-i poate controla.

— Rezultatul alegerilor din Charlottenburg e, după mine, cel mai bun — constat eu. Avem treizeci și opt de mii care au votat contra. Chiar și sectoarele muncitorești mai mari, Friedrichshain și Wedding, au numai vreo patruzeci de mii.

— Teroarea unității treizeci și trei : cred că muncitorii de la noi resimt cel mai puternic apăsarea celui de-al treilea Reich.

Cîtva timp n-am putut continua însemnările mele. În camera mea n-am mai putut scrie. Vecina noastră (locuința ei e lipită de peretele camerei în care stau eu) a spus gazdei mele că la noi se aude clămpănitul unei mașini de scris. Bătrîna mea gazdă a dat vecinei explicația inofensivă, pe care o dau și eu de obicei. Habar n-are ce scriu. Eu sînt pentru ea un chiriaș care plătește regulat și, în afară de asta, „un om simpatic“.

Înainte de asta au mai survenit cîteva incidente asemănătoare. De cîteva ori au apărut la noi în locuință persoane oficiale, în timp ce eu scriam. Am avut timp să ascund paginile scrise ; mașina de scris au văzut-o însă. Știm că autoritățile naziste atrag atenția tuturor funcționarilor, care au acces oficial în locuințe,

¹ Ja = da, aici cu sensul de onomatopee a răgetului de măgar.

să fie atenți la discuțiile chiriașilor și să observe, în general, tot. O mașină de scris — la o persoană particulară „obișnuită“ și care mai locuiește pe deasupra într-un sector muncitoresc — trebuie să atragă atenția !

Iată de ce m-am interesat încă de mai multă vreme de un alt loc de lucru. Un simpatizant care locuiește într-alt cartier al orașului mi-a pus acum la dispoziție o cameră. I-am dat să înțeleagă că scriu ceva „interzis“. A trebuit să-i mărturisesc adevărul.

Mă duc acum mereu pe acolo pentru cîteva ore. Mi-am instalat în cameră un dispozitiv, în care să pot ascunde imediat, la caz de nevoie, paginile scrise și însemnările.

Acum două zile Franz a fost nevoit să-și schimbe locuința din noul său sector. Familia Lamprecht a primit o lovitură neașteptată. Aceasta e familia la care am fost atunci cu Käthe. Franz mi-a povestit totul.

Alaltăieri se afla în bucătăria familiei Lamprecht și se bărbiera. Tovarășa Lamprecht voia să meargă cu el la unul din locurile lor de multiplicare, de unde trebuia să ia ziarele. Rudi, tovarășul montor cu părul roșu ca focul și fața plină de pistrui, tipărea acolo ziarele împreună cu un alt tovarăș. (Cu Rudi și prietenul său „Bruno-boxerul“ am tipărit atunci ziarul, la bar.) Franz, care tocmai se săpunise, i-a spus :

— Așteaptă încă puțin, Erna, pînă dau jos barba.

— O iau mai bine înainte — a răspuns tovarășa Lamprecht. Acum fetița doarme și peste o oră se întoarce și Kurt de la cărbuni. Altfel nu termin mîncarea. Duc repede ziarele la locul de difuzare, îl cruț pe Kurt de drumul ăsta. E totdeauna mort de oboseală seara.

Cunosc bine locul de multiplicare, căci am fost acolo împreună cu Franz. E o prăvălie mică. În vitrină atîrnă corpuri de iluminat electrice și sînt expuse robinete de gaz și de apă, becuri. În spate, pe peretele

vitrinei, e un tablou al lui Hitler înconjurat de verdeață. Pe geamul vitrinei scrie :

„Instalații electrice și de gaz“

și dedesubt, cu litere mari :

„Prăvălie germană !“

Proprietarul prăvăliei, tovarășul Schwante, e un om bătrîn. E îmbrăcat întotdeauna într-un costum spălăcit de montor, și deoarece e foarte miop, poartă ochelari demodați de nichel. Fața lui arsă de soare și plină de crețuri e ca o piele tăbăcită. În fiecare sîmbătă pleacă în provincie la pescuit. Asta e singura lui pasiune de celibatar. În prăvălie, de o parte și de alta, sînt rafturi lungi cu sîrmă de cupru, clești de toate mărimile și formele, bucăți de țevi de plumb și altele, aruncate într-o cruntă dezordine. Bătrînul Schwante nu le aranjează niciodată. Poate că nici n-are timp pentru așa ceva, căci abia își duce zilele din mieile reparații pe care le face. Bătrînul trăgător de sfori Schwante dă în felul său „de lucru“ tovarășilor din sector, mi-a spus atunci Franz în glumă. În camera din fund, pe o masă lungă, se află aparatul de multiplicat. E o ladă mare, modernă. Aranjează automat colile de hîrtie și le îngrămădește în dosul sulului de cauciuc după tipărire. Are chiar un dispozitiv automat de numărat, unde poți vedea numărul total de coli tipărite. Număr totdeauna mare, căci aparatul lucrează repede. E adevărat că face zgomot cît trei aparate, dar asta nu deranjează pe nimeni acolo. E zgomot de atelier !

La zece minute după plecarea Ernei, a plecat și Franz spre prăvălia lui Schwante. În apropierea ei, s-a oprit ezitînd. O grămadă de oameni se adunase pe partea cealaltă a străzii. Să se fi întîmplat ceva la Schwante ? Franz s-a speriat. S-a postat în spatele oamenilor ; nu-l cunoștea nimeni. Și atunci a văzut că la marginea trotuarului, în fața prăvăliei lui Schwante, staționa o mașină de razie rapidă. Franz tremura. „Îi

ridică... îi ridică... să nu te trădezi, să nu arăți nimic, n-are nici un sens să mai intri și tu la apă... oare Erna să fi sosit înainte?... Ce să fac acum ?“

— Mă durea capul, parcă sta să-mi plesnească — mi-a povestit Franz. Deodată ușa prăvăliei s-a deschis larg. Au ieșit uniforme verzi ; pe pieptul lor se bălăbăneau plachete lucitoare de nichel. Jandarmeria lui Göring ! În mijlocul lor, trei civili, pe care i-au împins spre automobil... Erna Lamprecht... bătrînul Schwante... și un tovarăș înalt, uscățiv. Franz îl cunoscuse doar în treacăt, îl văzuse o dată cu Rudi. Dar unde era Rudi ? Capul său roșcat nu se vedea. Doar trebuia să vină și el la multiplicat... poate plecase mai înainte ? Dar celălalt... al patrulea, civil... nu e oare ?... Da, era Seifhart !... Vorbește cu jandarmii ! De ce nu-l îmbrîncesc și pe el în automobil ?! Franz stătea ca paralizat. Mașina a pornit. Oamenii s-au împrăștiat, șoptind între ei. „Trebuie să plec de aici.“ Franz și-a strîns puterile. A făcut cîțiva pași. S-a tîrît astfel pînă la colțul următor, apoi a luat-o la goană. Știa deodată ce avea de făcut !

A alergat un sfert de oră, gîfîind. Spre depozitul de cărbuni ! Să-l avertizeze pe Kurt, soțul Ernei !... A ajuns însă prea tîrziu. Peste douăzeci de minute a aflat despre Kurt că s-a aruncat de-a dreptul în brațele jandarmilor. Erau în locuința lui cînd a sosit el. Vecinii lui Lamprecht voiseră să ia fetița sub ocrotirea lor, dar jandarmii n-au permis. Oferta vecinilor a avut însă drept urmare percheziționarea pe loc a casei lor.

Franz s-a dus în aceeași seară la Bruno. La Bruno, prietenul cel mai bun al lui Rudi. Încă din prag, Franz a văzut pe fața întunecată a lui Bruno că știa totul. Franz nu bănuia însă că el însuși nu știa totul. Bruno l-a condus în tăcere la dînsul în cameră. Acolo s-a aruncat pe un scaun, îngropîndu-și fața în mîini. Franz a văzut că umerii lui Bruno se scuturau de un plîns sec. Bruno, boxerul de la Fichte ! Voinicul, care nu-și pierdea umorul nici în cele mai grele împrejurări. I-a povestit doar Jan cît de rece a rămas cînd au fost surprinși de S.A. în timp ce citeau cartea brună. Faptul că acum colaborăm cu tovarășii de la

T.M.S. este numai meritul lui. Tăcerea din cameră îl apasă pe Franz ca o povară uriașă.

— Seifhart... Ticălosul... trădătorul! a spus el.

Atunci Bruno și-a ridicat brusc capul și l-a privit pe Franz cu ochii cășcați. Fața i se strîmbase.

„Dar ce-i cu el... nu știe încă?” s-a gândit Franz. Și i-a spus încet:

— Mergea doar alături de jandarmi!... Vorbea cu ei... dar unde să fie Rudi?!... Nu l-am văzut acolo!

Bruno a sărit deodată în picioare, împingînd scaunul cu zgomot înapoi. Și a început să țipe, să țipe tare, de parcă n-ar avea în vremurile astea toți pereții urechi:

— Seifhart... Seifhart?!... Atunci Seifhart e ucigașul lui! Apoi Bruno s-a așezat iar pe scaun, adăugînd: Rudi... Rudi... a fost împușcat atunci, pe loc...

Franz locuiește acum la Bruno. Acesta a devenit parcă alt om. A slăbit. În timpul mesei, cînd toți discută, el stă fără să scoată un cuvînt. Mănîncă în silă. Bruno nu mai poate fi folosit la o muncă serioasă. Un singur gînd se rotește în capul lui, ziua și noaptea, ca o pasăre neobosită: să-l răzbunăm pe Rudi! Rătăcește mereu pe drumuri, se întoarce acasă noaptea tîrziu.

La cîteva zile după această întîmplare, sectorul a scos un manifest. Bruno a insistat atîta, pînă i-am dat lui pe mînă întreaga ediție. Ceilalți tovarăși i-au povestit lui Franz că manifestele îl urmăresc pe Seifhart peste tot unde își face apariția. Bruno îl urmărește ca o umbră. Seifhart și-a schimbat locuința. Nu mai circulă acum decît însoțit de S.A.-iști. Cu toate acestea a fost găsit într-o seară grav rănit pe coridorul casei sale. Iar Bruno s-a întors acasă în seara aceea cu zgîrieturi pe față.

Dar nici la spital nu i-a dat pace Bruno lui Seifhart. Și acolo au apărut pe pereți afișe care povestesc fapta lui Seifhart. Pe pereții secției unde e internat Seifhart. După ieșirea din spital, Seifhart s-a mutat pe altă stradă. S.A.-ul a organizat între timp un adevărat serviciu de supraveghere, controlînd prin surprindere buzunarele persoanelor care intrau în casă. Totuși,

n-au putut scăpa de Bruno. După cîteva zile, pe palierul unde locuiește Seifhart, au apărut, adînc săpate în zid, cuvintele :

„Atențiune !

Ucigașul de muncitori Seifhart locuiește acum aici !”

Astfel, ca un acuzator omniprezent, Bruno își hăituiește victima prin toată capitala, împiedicîndu-l pe Seifhart să-și exercite ocupația mîrșavă. Seifhart seamănă acum cu un animal sălbatic, încolțit din toate părțile și care nu știe niciodată unde îl pîndește dușmanul. Fiindcă el nu-l cunoaște pe Bruno.

Acțiunea de răzbunare a lui Bruno îi face pe tovarăși mai conștienți de forța lor, arătîndu-le că, în ciuda terorii S.A.-ului și a poliției, nu sînt lipsiți de apărare față de trădători.

Intr-o zi, Seifhart a depus armele. A dispărut pe neobservate din cartier. Nici Bruno nu i-a mai dat de urmă.

— Odată o să-l găsim... și atunci nu-l mai scapă nici dracu' ! i-a spus el lui Franz.

Aștept în stația de metro din piața Wittenberg. O aștept pe Käthe, iubita mea. Am chemat-o la telefon la birou. De cît timp n-am mai văzut-o !... Vremurile astea ne-au distrus viața personală. Nu numai pe a noastră — ci a tuturor tovarășilor. Oare și ceilalți pățesc ca și mine ? Tot mai des simt acum dorința să o văd pe Käthe. Să știi că există cineva care te înțelege, cu care poți vorbi despre orice, despre orice ! Desigur, e mare lucru să ai tovarăși. Oamenii care în țara asta, unde toți și toate par să se fi transformat în niște șabloane, și-au păstrat mintea limpede. Vîrtejul evenimentelor, nesiguranța zilei de mîine au întărit mult de tot legătura dintre noi. Da, azi știm mai mult ca oricînd ce înseamnă unul pentru altul... La prăvălia de peste drum, reclamele luminoase răs-pîndesc o lumină orbitoare. Întreaga Tauentzienstrasse e inundată de lumini roșii și albastre. La capătul străzii se ridică masivă și somptuoasă biserica Gedächtnis.

Trecătorii se scurg în şiruri dese pe trotuare, pe lângă vitrinele magazinelor. La doi paşi de mine, doi poliţişti agită braţele cu manşete albe, dirijează coloane lungi de automobile în jurul insulei din mijlocul străzii pe care mă aflu. Din staţia de metro urcă o grămadă de oameni. Käthe! Ochii ei căprui strălucesc.

O iau de mână. Käthe se agaţă strâns de braţul meu. Trecem încet prin înghesuială. Ne-am bucurat săptămîni întregi la gîndul acestei revederi, avem să ne spunem atîtea. Dar acum tăcem. Ne uităm doar unul la altul, ne strîngem mîna. Nu, nu acum... mai tîrziu. Vom merge undeva, ne vom așeza. Pașii mici ai lui Käthe, cu care încerc să-mi potrivesc pașii, căldura mîinii ei îmi dau senzația că sîntem numai noi doi pe stradă. Pare palidă și obosită, fața i s-a subțiat. Sau pare așa din cauza părului ei blond deschis, din cauza luminii puternice de aici?

La un colț, un grup din Armata salvării, care cîntă. O femeie ne întinde o cutie de colecte. Pe fața ei roșie, plină, umbrită de o pălărie mare, se lăbărțează un zîmbet mînos.

Alegem o masă mică lângă fereastră, într-o cafe-nea. Pe stradă se perindă fără întrerupere fluxul trecătorilor, zgomotul circulației se aude pînă la noi ca un vîjiit surd. Käthe își apropie scaunul de al meu. Simt căldura trupului ei. Amestecă în tăcere în ceașcă, se uită mereu zîbind la mine. Inspir adînc fumul țigaretei... Bine...

Käthe se uită iar la mine.

— Mama e bolnavă — spune ea. Stă de cîteva zile în pat.

— Bolnavă? Sper că nu e nimic grav!

— Nu. Mereu același lucru. Întreabă mereu de Franz — continuă Käthe apoi. Lui nu i-am spus că e bolnavă. De ce să-și mai facă griji?

— Cînd l-ai întîlnit?

— Ieri. Era și Hilde acolo.

— Nu l-am văzut de săptămîna trecută. Totul e în regulă la ei?

— Da. Totul e bine.

Răsufu ușurat. Așadar, n-a spus nimic fetelor despre întâmplarea cu Bruno și Rudi. Nici el n-a vrut să le mai facă griji.

Tăcem apoi un lung răstimp. În cele din urmă, îi spun lui Käthe că ar trebui să facem o excursie de Crăciun. Undeva, în provincie. Roșește de bucurie. Își pune brațul pe umerii mei. Ochii-i strălucesc. Facem „planuri de călătorie“, bucurându-ne de pe acum. Cel mai mult i-ar plăcea Elveția mecklenburgheză, spune Käthe. Pădurile adânci, lacurile nenumărate de acolo. Calculăm cam cât ne-ar costa : economiile noastre ar fi tocmai suficiente, constatăm noi cu bucurie. O mai conduc pe Käthe pînă la strada urîtoare, care o taie pe asta. Apoi ne despărțim.

Mă întorc și eu, venind din altă direcție, pe strada noastră. Poate că pînă la Crăciun o să ningă. O să ne plimbăm prin păduri singuratice. O să ne zbenguim. O să ne batem cu bulgări de zăpadă. Cum te poți juca aruncînd pietre pe gheața de pe lac ! Poate ne luăm cu noi și patinele. Seara ne vom opri apoi într-un sat. Cînd treci pe ulița satului liniștit, așternut cu zăpadă, ai totdeauna senzația că descoperi ținuturi neumblate. Ferestrele joase vor fi luminate... te apucă atunci dorul de o cameră caldă de han... Käthe ! O să fim iar împreună. Zile întregi... zile întregi...

Procesul Maikowski durează de mai multe zile. Presa anunță că rechizitoriile procurorilor se vor ține pe la începutul lui ianuarie. A trecut aproape un an de la marșul unității 33 prin strada noastră, în noaptea numirii cancelarului. Sentința va fi pronunțată neapărat înainte de ziua aniversării, ca „ispășire simbolică“. Din comunicatele din ziare se vede clar că procurorii n-au reușit încă să aducă dovezi că tovarășii noștri acuzați i-ar fi ucis pe Sturmführer-ul Maikowski și pe polițistul Zauritz. Deși au pus în mișcare un aparat uriaș și au puricat pînă în cele mai mici amănunte evenimentele din noaptea aceea. Întreaga presă vorbește însă la comandă numai despre „atacul criminal al comunistilor“. În felul ăsta răspîndesc în opinia publică noțiunea de „ucigaș comunist“. Nici un ziar

nu amintește, nici măcar printr-un rînd, faptul că S.A-iștii au defilat prin Wallstrasse. În mod obișnuit, drumul de întoarcere pînă la sediul lor trebuia să-l facă prin străzi așezate în direcție opusă. Or, tocmai prin trecerea lor pe strada noastră au făcut S.A-iștii posibilă o ciocnire. Noi știam prea bine că, după preluarea puterii, în beția victoriei, aveau de gînd să ia cu asalt strada noastră. În decursul dezbaterilor tovarășii noștri acuzați trebuie neapărat să atragă atenția asupra acestui marș; căci presa vorbește de încercările acuzaților de a minimaliza și contesta faptele, de „răstălmăciri și minciuni premeditate“. Dezbaterile trebuie să fie o groaznică tortură sufletească pentru tovarășii noștri. (Cît de mult au suferit desigur mai înainte, în decursul „interogatoriilor“ de luni întregi!) În relatările lor despre proces, ziarele folosesc adeseori propoziția ordinară, cinică: „Dezbaterea a trebuit să fie întreruptă, deoarece o acuzată a fost iarăși apucată de o criză de isterie... deoarece, ca și în alte dăți, un acuzat a leșinat în convulsii, procedeu încercat și cu alte ocazii“.

Ziarele național-socialiste au făcut încă de pe acum din Maikowski un „erou național“. Unitatea S.A. 33 e denumită întotdeauna „unitatea care face cinste Germaniei, unitatea vechilor luptători“. Deunăzi, pe cîmpia de la Tempelhof, Goebbels a „sfîntit“ noile drapele ale partidului, „prin atingerea cu drapelul însîngerat al lui Maikowski“. Fotografiiile luate cu această ocazie arată unitatea 33 făcînd „cordon de onoare“ în fața tribunei vorbitorului. Pînă acuma n-a existat decît „steagul însîngerat de la 9 noiembrie 1923“. (Drapelul pe care l-au purtat atunci la puciul lor din München.) Exista numai un singur „erou național“ — Horst Wessel. Maikowski, care a fost ucis de propiile săi oameni, a devenit acum al doilea „martir“ al lor. Toate acestea au sporit grija noastră cu privire la soarta tovarășilor acuzați. Cu atît mai mult, cu cît ziarele naziste cer de pe acum pe față capul acuzaților.

Totuși procesul Maikowski nu constituie preocuparea de căpetenie a opiniei publice. Procesul incendierii

Reichstag-ului îl pune tot mai tare în umbră. După pozițiile lui Göring și Goebbels, încordarea în legătură cu sfârșitul acestui proces a crescut la maximum în toate părțile populației. Oamenii se informează asupra procesului din ziare străine, care n-au fost niciodată citite în asemenea măsură la noi ca acum. Peste tot, în tramvaie, în cafenele, vezi oameni care stau și citesc ziare din străinătate. În cafenele, și le trec din mână în mână. Fiecare așteaptă ca celălalt să-l fi citit, căci nu toți au bani suficienți ca să-și cumpere ziare străine.

Dar chiar și presa germană a fost nevoită să dea o palmă dictatorului Göring. Când Göring a vorbit despre „criminala concepție despre viață a comuniștilor” și Dimitrov l-a întrebat semet dacă îi este cunoscut că această „concepție criminală despre viață” domnește peste a șasea parte a globului și anume în Uniunea Sovietică, Göring a avut iar o izbucnire. A spus că știe înainte de toate că rușii plătesc cu polițe, dar n-are cunoștință dacă aceste polițe sînt solvabile. În ziua următoare a apărut în presa germană o dezmințire oficială, care a trebuit să constate că „pînă în ziua de azi, Uniunea Sovietică și-a achitat cu regularitate obligațiile față de Germania”. Nota a fost tipărită cu litere mici în toate ziarele, într-un colț al paginii, totuși zîmbind pe sub mustață, tovarășii noștri au dat-o din mână în mână. Nu numai noi ne-am bucurat de aceasta. La băcănie am auzit oamenii comentînd : „Sînt nevoiți să vorbească în felul acesta...”

Răstălmăcirile și omiterile nu mai pot să împiedice ca adevărul despre incendiatorii autentici să pătrundă în cercuri tot mai largi. Acolo unde nu pătrund manifestele și ziarele noastre ilegale, undele sonore ale emisiunii de la radio Moscova împrăstie ceața. Peste tot au fost organizate grupuri de ascultători, chiar și pe strada noastră. Ascultăm în fiecare seară știrile despre proces, și tovarășii le răspîndesc din gură în gură. Chiar și S.A-iștii care vin la fratele ei, ne-a povestit Hilde, vorbesc despre știrile de la radio Moscova. Unii furioși, alții doar „de dragul noutăților”. Göring își dă seama acum ce mare e numărul celor care ascultă emisiunile Moscovei. A dat un decret : „Recepția posturilor de

radio străine și ascultarea lor în comun sînt considerate întrunire dușmănoasă statului și pedepsite ca atare“.

Decretul ăsta va rămîne doar un petic de hîrtic, cel puțin pentru noi. Goebbels, „colegul“ lui Göring, ne „susține“ cu mult zel în această acțiune. La indicațiile sale, industria germană de aparate radiofonice a început fabricarea așa-numitelor aparate receptoare populare și le-a pus în vînzare la un preț relativ scăzut. Aceste aparate se pot obține după achitarea unui aconto, restul sumei urmînd a fi plătită apoi în mici rate lunare. Cu aparatele astca se pot prinde numai posturile germane, acesta a și fost scopul producerii lor. Dar radioamatorii noștri au descoperit în curînd că puterea de recepție a acestor aparate poate fi mărită cu ajutorul unui aparataj suplimentar, care costă numai cîteva mărci. Iată cum mulți tovarăși — care n-ar fi fost niciodată în stare să facă rost de suma necesară cumpărării unui aparat de radio scump — ascultă acum cu aparatul acesta emisiunile Moscovei.

Azi e ajunul Crăciunului. Am întîlnire cu Ede care vrea să meargă la sediul unde se distribuie ajutorul de iarnă.

— Poți să vii fără grijă. Se face coadă pe stradă. Cînd vine rîndul meu, n-ai decît să rămîi afară, n-o să observe nimeni — mi-a spus Ede, cînd a văzut că mă codesc. Poți însă asculta acolo ce vorbește lumea — a adăugat el.

De fapt, de la început numai pentru asta vorbisem cu el. Ne vom întîlni însă mai întîi în apropierea sediului, care se află la distanță de abia zece minute de strada noastră.

Ajutorul de iarnă... Teichert mi-a povestit că la întreprinderea lui fiecare trebuia să „sacrifice“ săptămînal cincizeci de pfenigi în acest scop. Unul dintre numeroasele oboluri „benevole“. Activistul nazist face o listă cu toate numele care circulă în ziua salariului și pe care sînt trecute de cele mai multe ori și sumele în bani în dreptul fiecărui nume, așa că nimeni nu îndrăznește să dea mai puțin decît „predecesorul“ său. Donatorii benevoli primesc un însemn al ajutorului de

iarnă. În toate casele dai de rozetele rotunde de hîrtie cu poze și cu inscripția „Noi ajutăm“ lipite pe ușile de la intrare. Chiar și la mine acasă. În fiecare lună au altă culoare. Pe unele uși te întâmpină o adevărată „colecție de poze“. Pentru cetele de colectori care umblă din casă în casă cu cutii zăngănitore, asta e dovada că locatarii și-au dat obolul. Teichert mi-a povestit că proletarii nu primesc nici o rozetă de hîrtie pentru cei cincizeci de pfenigi pe care „îi trec“ pe listă. E oarecum o „cotizație obligatorie“. Ca să primești însemnul trebuie să mai „dăruiești“ încă cincizeci de pfenigi. Cei mai mulți o fac, spune el, ca să aibă măcar acasă liniște... Hitler a inaugurat „solemn“ acțiunea ajutorului de iarnă în sala operei Kroll. S-a adresat auditorului : lui Krupp, Siemens, Thyssen și altor mari industriași, marilor demnitari din partid în uniformele lor pompoase, vorbind despre „socialismul faptelor“. L-a elogiât pe Goebbels, ca organizator „al celei mai mărețe fapte sociale din istorie“. Tovarășii noștri șomeri mi-au povestit ce primesc drept ajutor. Cam cinci kilograme de cartofi, cincizeci kg de cărbuni, o jumătate kg de margarină pe lună ! Dar margarina nu o primesc gratuit. Doar „la preț redus“. Și pentru cartofi și cărbuni trebuie să mai dea ceva.

— Atita primeam și mai demult prin „sistemul“ asigurărilor sociale, dar ajutorul bănesc era mai mare — mi-a explicat Ede.

Țăranii trebuie să „doneze“ cartofii. Negustorii de cărbune — cărbunii. Alimentele — negustorii mai mărunți. Astea se numesc daruri de cîte o jumătate de kg. Nici un negustor nu poate îndrăzni să refuze. Ceea ce smulg cu sila de la micii meseriași dau mai departe săracilor lipiți pămîntului ; și asta se cheamă la ei „socialism“ ! Dar unde rămîn banii peșin pe care îi colectează ? Oare și din ei se fabrică armament ? Trebuie să fie milioane grele în fiecare lună !...

Goebbels știe desigur că simpla colectă cu cutia nu mai are eficiență. Mașini cu megafoane străbat acum orașul. Deunăzi a trecut pe străzi o întreagă coloană de colectă cu cămile, maimuțe și alte animale exotice. Pe Tauentzienstrasse, cea mai circulată stradă din

Berlin, S.A-ul care colecta era călare. Atîrnaseră cutiile de colectă de gîtul cailor și se postau cu ei de-a curmezișul trotuarului... Iar noi, cei din strada noastră, am făcut și noi de curînd două colecte. S-au strîns cam douăzeci de mărci. I-am dat mamei lui Karl Kurgel, și mamei lui Heinz Preuss. Să poată cumpăra pachete de Crăciun pentru cei doi. Preuss se află în lagărul de concentrare Brandenburg, Kurgel în Oranienburg. Pe Kurgel l-au băgat absolut fără nici un motiv în lagăr. Unitatea 33 îl arestase doar fiindcă voiau să afle de la el unde era Franz. X, cel din rezerva S.A-ului, mi-a spus-o pe atunci. În decursul lunilor nu am putut afla decît că amîndoi sînt în lagăr. Încolo, nimic.

Duminicile astea cu un singur fel de mîncare ! În aceste zile, în nici o gospodărie masa de prînz să nu coste mai mult de cincizeci de pfenigi. Colectorii intră uneori în locuințe, controlează crătițele.

— Și Führer-ul mănîncă azi doar un fel de mîncare și trimite restul banilor pentru ajutorul de iarnă — declară ei.

Dar vîrîndu-și nasul în crătiți, și-au aprins peste tot paie-n cap. N-am văzut-o pe bătrîna doamnă Zieschke în casa noastră niciodată atît de enervată ca în duminica asta. Mă cheamă deodată la ea în bucătărie, ridică capacul de pe crătiți și începe să ocărăască :

— Colectorului i-am spus verde ce părere am ! Primesc o pensie mică, i-am spus. Prînzul meu nu poate să mă coste niciodată cincizeci de pfengi, i-am spus. Ei ? Și Führer-ul mănîncă la fel ? Uite : sînt fericită dacă de Crăciun o să-mi pot permite un prînz de cincizeci de pfenigi !... Așa i-am spus. Doamna Zieschke ocărăște și ocărăște, iar eu îmi pun întrebarea de ce mi se adresează tocmai mie, că doar nu știe nimic despre mine ? ! Dar deodată mă întrebă dacă cunosc „Cîntecul despre un singur fel de mîncare“. Nu, am răspuns eu. Atunci a început să cînte cu vocea ei pițigăiată, de femeie bătrînă :

*„Cînd duminica vorbește cancelarul, foc să-l arză,
Doar un fel să pui pe masă, numai varză,*

*Și grăsunul Göring face o mutră acră
Doar un fel să ai pe masă, numai varză“.*

Bătrîna cînta cu vocea ei tremurătoare după melodia „Cînd duminică spre seară sună ceterile-n sat“. În mîna stîngă mai ținea capacul crătiții. Era ceva grozav de caraghios, și-am izbucnit în rîs. Bineînțeles, cunoșteam cîntecul, îl cunoșteam cu toții demult. Dar oare de unde îl știe doamna Zieschke ?...

Peste drum, iată-l pe Ede !... Îmi scutură zdravăn mîna.

— Bună, Jan... să-i dăm drumul. Să văd ce mai pot storce ăloră de acolo.

Își drege vocea și scuipă departe.

— Mi-am luat și tinichelele. Dacă leprele alea nu-mi dau destul, o să le spun una să mă țină minte !

— Ascultă-mă : bineînțeles, nu ne cunoaștem. Pune lacăt gurii. Noi trebuie să fim totdeauna de două ori mai prudenți !

— Firește. Doar asta știu și eu !

Locul de distribuire a alimentelor în cadrul ajutorului de iarnă este o prăvălie goală. O coadă lungă în rînduri de cîte patru persoane s-a format în fața ei. Ne așezăm și noi în rînd. Peste cîteva minute iată-ne și pe noi împinși de la spate. Mereu mai vine lume. Mă uit la oameni. Majoritatea sînt șomeri, bărbați și femei. Pe îmbrăcămintea unora se vede însă că odinioară le-a mers mai bine. Pe mărunțelul cu melon și palton de culoare închisă, l-aș lua pe stradă drept un om cu venituri bune. Paltonul are un guler frumos de catifea, pare nou de tot. Dar femeia cu jacheta de blană din stînga ? Ce mutră îngîmfată ! Face și aici pe cucoana : Desigur, i se pare „penibil și dezonorant“ să stea în rînd cu ceilalți. Pe femeia asta de bună seamă că o mare nevoie a adus-o aici.

Toți dîrdîie și bat din picioare pe trotuar. E frig și trage. Așa a fost în vremea războiului. Stăteam la coadă pentru cîteva grame de unt, pentru un pic de marmeladă de morcovi. Tatăl meu era pe front, mama lucra la fabrica de grenade. Seara se întorcea acasă frîntă și lihnită de foame. Cu fața totdeauna gălbejită. Din cauza

sulfului. Un S.A-ist deschide ușa și dă drumul cîtorva să intre. Toți se împing înainte.

— Ia mișcați-vă mai repede, colo, înăuntru !... Cît o să mai stăm aici ?

Ușa prăvăliei s-a închis iar. Ede îmi face semn cu ochiul. A ajuns acum în stînga mea, la extremitatea rîndului. A avut dreptate. Aici pot sta și eu fără frică. În înghesuiala asta, nimeni n-o să observe dacă intru sau nu. Toți caută doar să ajungă cît mai în față. I-am observat pe cei care au făcut gură. Doi bărbați. Unul are o insignă a frontului de muncă. Cei din față așteaptă aici de cel puțin o oră, la așa pricopseală ! Mai sînt aproximativ șaizeci de persoane în fața noastră și S.A-istul a dat drumul abia la vreo zece inși... Tălpile bat mereu asfaltul. Deodată începe să ningă. O burniță fină, jumătate zăpadă, jumătate ploaie. Asta mai lipsea ! Cîți s-au adunat oare în spatele nostru ? Număr rîndurile. Șapte, opt... mai mult de treizeci de persoane. Mai va, pînă să le vină rîndul, și noi stăm de mai bine de douăzeci de minute aici ! Intrarea celor cîtiva din față ne-a făcut să înaintăm numai cu doi pași.

Un tînăr trece deodată de-a lungul marginii dinafară a cozii. Îi zăresc numai capul acoperit cu o pălărie moale, șifonată.

— Alo ! Erich ! strigă el tare.

Cu două rînduri mai în față, mărunțelul cu melon întinde capul.

— Da, aici !

— Ia ieși afară !

Mărunțelul își face loc prin mulțime. Nu-i mai pot vedea pe cei doi, dar îi aud vorbind. Și ceilalți întorc capetele spre dîșii.

— Ai isprăvit ?

— Da.

— Ei, și ce-ai primit ?

— Poți căra totul într-o mînă. Jumătate kilogram de ceapă, o litră de brînză și un bon pentru alimente în valoare de o marcă.

Se aude o plesnitură. Probabil că tînărul lovește pachetul cu palma.

— Ce să fac eu, om neînsurat, cu ceapa, te întreb ?

Cei doi mai vorbesc, dar nu mai pot înțelege nimic. La stînga mea, o femeie înaltă și uscățivă începe să bombăne. Își pune mîinile în șold :

— O jumătate kilogram de ceapă... o litră de brînză !... Pentru asta stăm la coadă ore întregi ?

Acum gesticulează vehement. Ceilalți se dau instinctiv înapoi.

— Dar ce fac oare cu tot ce adună... ? ! De la măcelarul meu au luat slănină și niște cîrnați atîta... niște cîrnați atîta !

Îndoaie brațul stîng ca să arate cît de lungi, îl întinde în fața celorlalți. Se uită la toți pe rînd, parc-ăr cere răspuns.

— Păi și „ei“ vor să sărbătorească Crăciunul — spune un bărbat cu voce mușcătoare. Are o barbă albă, scurtă.

— Și pe front a fost la fel. Cei din linia întîi n-aveau nimic, dar cei din spatele frontului o duceau strașnic !

Ede ! Să-și țină gura ! Și mai cu seamă să nu le spună așa, pe șleau. Mă uit țință la el. Rînjește, dă încet din cap. I se pare probabil că observația lui a fost deosebit de „tactică“.

— Vechea poveste. Doar firma s-a schimbat — zice unul din spatele meu.

Mărunțelul cu melonul pe cap își face loc înapoi, la locul lui din coadă. Pe palton are insigna nazistă ! Trebuie să fi auzit ultimele vorbe. Acum își îndeasă pălăria pe ceafă și spune agitat :

— O să fac un raport, las' pe mine ! Un raport despre felul în care se distribuie aici, la centrul Lützow !... Direct către conducătorul ajutorului de iarnă din Berlin... direct către Spiewok !

— Corb la corb... — (bărbatul cu barbișonul alb se întrerupe brusc)... nu scoate ochii — a vrut el să spună. Dar acum a zărit și el insigna de partid a bătrînelului. Proverbul neterminat are asupra celor din jur efectul unui avertisment, după cum văd. La început s-au uitat mirați la bătrîn, acum îl examinează cu atenție pe mărunțel. Îi fac lui Ede un semn cu ochiul arătînd către acesta. Mă ridic în vîrfurile picioarelor, ca să mă vadă. Fac pe neobservate un cerc mic cu arătătorul pe reverul

paltonului. Ede mă privește lung. În sfârșit ! Dă din cap. A înțeles. Acum sper că o să-și țină gura. Poate că mărunțelul a fost trimis aici... ca spion. Începe iar :

— O porcărie cum distribuie cei de aici ! O să intervin ! Trebuie să se ia măsuri !

Poate că s-a supărat cu adevărat din pricina „pomenei“ mizere pe care o așteptăm ! Disting în tonul lui și un dram de lăudăroșenie. Față de noi se simte persoană importantă, „semioficială“. Poate că mă înșel. Dar văd că fețele celorlalți se luminează. Se deschide iar ușa prăvăliei. Înghesuiala începe din nou. În pragul ușii stă S.A-istul și aruncă o privire scrutătoare asupra rîndurilor.

— Să nu mai lăsați pe nimeni să se așeze la rînd în urmă ! strigă el. Peste o oră închidem !

Cuvintele lui dezlănțuie un tumult.

— Stăm va să zică degeaba, da ?... Într-o oră nu ne vine încă rîndul !... Lăsați pe alții să facă treaba, dacă nu vă pricepeți !

Rîndurile de cîte patru se mișcă deodată, deviază spre stînga. Oamenii se îngrămădesc în fața ușii și gesticulează, ținînd în mînă cartele de șomeri.

— Dacă nu faceți liniște, închidem imediat ! strigă S.A-istul.

— Oho !... Ar fi și mai și !... Dar cu noi nu merge, nu cu noi ! se strigă din toate părțile.

Ușa prăvăliei se închide. Se aude cheia învîrtită în broască. Am fost împins pînă la geamul vitrinei. Un afiș mare e lipit pe dinăuntru :

„Deveniți socialiști ai faptelor ! Contribuiți la Ajutorul de Iarnă !“

Dedesubt, un bilețel :

„Se caută :

O sobă mică de tuci,

Un cărucior de copil în stare bună“.

S.A-istul dinăuntru a ieșit probabil pe ușa din dos a prăvăliei. Apare acum în poarta casei, se postează în

fața mulțimii de oameni și începe să-i împingă înapoi. Cu scandal și înjurături, fiecare își recucerește vechiul loc. Femeia înaltă și uscățivă stă acum lângă mine. Mărunțelul cu insigna nazistă e în fața ei. Ede a ajuns mai în față, a cîștigat două rînduri.

— Așa ceva... cînd strîng atîția bani ! începe iar femeia uscățivă. Fratele meu are de lucru, lui îi oprește din salariu pentru ajutorul de iarnă !

— Da, da — dă din cap o femeie tînăra lângă ea — un sfert de salariu se duce, dacă aduni toate reținerile !

Se înfășoară mai strîns în șal. Și l-a pus în jurul capului.

Teichert mi-a recitat deunăzi niște versuri, care circulă în întreprinderea sa. Este o parafrază a rugăciunii creștinești care se spune la masă :

*„Vino, Hitler, gustă din a noastre bucate,
și din toate cîte ne-ai promis
dă-ne măcar jumătate.“*

— Da, și banii care ni-i storc indirect ! spune iar femeia înaltă și uscățivă.

— Cum indirect ? Ce înțelegeți prin asta ? întreabă femeia cea tînăra.

Cealaltă răsuflă adînc, se uită cu băgare de seamă în jur să vadă dacă ascultă toată lumea.

— Deunăzi, la produse lactate, o femeie cere o bucățică de brînză, din alea învelite în staniol. Toți ascultă cu interes, chiar și mărunțelul cu melon. Cînd dă de preț, se pornește pe ocări : „Iar s-a scumpit !“ „Nu s-a scumpit“, răspunde vînzătoarea. „Ba bine că nu, spune femeia furioasă, pe mine nu mă duci ! Doisprezece pfenigi, cînd a costat întotdeauna zece pfenigi !“

Femeia uscățivă se desfăta vîzînd privirile celor din jur. Continuă :

— „Cumpărați una, spune vînzătoarea, și o să vă explic.“ Și ce era ? Cei doi pfenigi în plus erau pentru ajutorul de iarnă !

Cei din jur dau din cap cu tilc. Bătrînul cu barbișon ascuțit rîde sec. Mărunțelul își aranjează melonul. Văd

că este un gest de jenă. E nemaipomenit că se vorbește așa aici, că mărunțelul cu insigna de partid ascultă calm totul. În prăvălii, la piață, am auzit adeseori femeile plîngîndu-se de scumpețe... dar aici, în fața unui local nazist !

— Cîte nu ți-e dat să vezi ! spune femeia cea tînără cu broboadă. Cerusem un împrumut pentru înjghebarea unei căsnicii. Atît se scrie acum în ziare despre asta ! Ne-au puricat cu atenție zile întregi. Să vadă cum stăm cu calitățile rasiale, dacă ne putem aștepta la progenitură sănătoasă — dă din umeri — soțul meu a trebuit să-și procure de la locul de naștere certificate despre toți strămoșii. A ținut luni întregi și am plătit taxe peste taxe...

— Și pe urmă... și pe urmă ? o întrerupe femeia uscățivă.

Cea tînără se uită la dînsa. Are o față ascuțită, micuță, de copil, ochi căprui.

— Apoi ni s-a spus deodată : „Ah, sînteți șomeri ? Atunci nu primiți o mie de mărci, ci numai cinci sute. Dar trebuie să aduceți pe cineva care să garanteze că îi puteți restitui !” Rîde batjocoritor : Bineînțeles că n-a ieșit nimic din toată afacerea. Dacă am fi avut o rudă care să ne poată împrumuta cinci sute de mărci, n-am mai fi avut nevoie de ajutorul lor !

Toți rîd. Și prin rîsul ăsta fiecare arată ce gîndește.

— Acum șomerii nu mai primesc împrumut nici dacă au un girant — începe din nou, furioasă, femeia cea tînără. Mulți s-au căsătorit numai pentru acest împrumut...

Deodată, privirile tuturor se îndreaptă înainte, gîturile se lungesc. S.A-istul se uită prin geamul ușii. Îi fac semn lui Ede. Acesta zîmbește, îmi face și el semn cu capul. Și-a croit drum pînă în față, sigur că va intra cu următorul lot. Atunci va fi timpul să mă retrag.

S.A-istul din prăvălie întoarce cheia în broască, deschide. Toți se înghesuie înainte. Eu mă strecor neobservat din rînd. Ede a intrat într-adevăr.

Mă plimb încoace și încolo în colțul străzii. Mă pătrunde frigul. Mai aștept cinci minute și dacă Ede nu vine... din intrarea laterală ies oameni. Ede nu e prin-

tre ei... ba da, iată-l, ultimul. Caută cu privirea în jur, apoi o pornește încet pe stradă în jos. Îl las să meargă o bucată înainte. Apoi îl ajung din urmă, îl iau de braț. Se întoarce speriat, apoi pare surprins.

— Credeam că ai plecat, Jan.

— Chiar voiam să plec, e al dracului de frig. Dar unde ți-e „cadoul“ ?

N-are la el nici un pachet. Rîde, mă bate pe umăr.

— Mie mi l-au dat în scris. Aici !

Scoate din buzunar cîteva bilete. Citesc : „Bon pentru jumătate kilogram de zahăr, jumătate kilogram de orez, un sfert kilogram de cacao“. Și, afară de asta, un bon pentru alimente de o marcă.

— Cum de tocmai tu ai... ?

— A fost o luptă, nu glumă ! rîde Ede. Înainte ca să-mi vină rîndul, aud că lepra aia care distribuie spunc oamenilor : „Nu mai există decît bonuri pentru o marcă, alimentele s-au terminat“. Oamenii au început să mîrîie, dar s-au mulțumit și cu asta. Eu am scormonit tinichelele. Cînd îmi îndrugă și mie aceeași istorie, îi pun pe masă Crucea de Fier clasa întâi, medalia de aur de rănit și certificatul de orb. „Ia priviți asta, am spus eu. Am fost patru ani pe front, am ajuns schilod pentru patrie. Și acuma să n-am nici măcar de Crăciun să pun ceva cumsecade în gură ? Celor doi unchi ai mei li se reține lunar din salariu pentru ajutorul de iarnă și surorii mele la fel. Au spus că de acum înainte or să-mi dea de-a dreptul mie banii ăștia, că barem să mă alcg și eu cu ceva !“ Am vorbit destul de tare, oamenii s-au adunat toți în jurul meu.

Cotim pe după un colț.

— Mai încet, vorbește mai încet...

Dar Ede a intrat în viteză.

— Ei, ce-i, asta doar pot să ți-o povestesc !... Va să zică șeful s-a enervat, ce mai ! „N-ai dreptul să primești banii aceștia ! Sabotezi astfel sistemul ajutorului de iarnă ! Uite, am putea să-ți dăm un pom de Crăciun“, a spus apoi. „Dar ce să fac cu un pom de Crăciun, doar nu-l pot băga în cratiță !“ am început eu iar. Atunci s-a sculat, a ridicat clapa de la tejghea și mi-a

spus : „Intrați puțin înăuntru, în fund“. În camera din dos mi-a dat apoi bonurile. „Dar să nu sufli o vorbă celor de afară“, mi-a atras el atenția... Ede rîse iar. Și, chiar că n-am suflat o vorbă. Dar cînd am ieșit, am ținut bonurile în mîină, la vedere. Ceilalți din prăvălie s-au repezit la mine : „Ai primit ceva... ai primit ceva ?“ Eu fluturam doar bonurile și cei mai mulți au alergat după mine, prăvălia era plină. La ușa prăvăliei am spus atunci încet : „Sigur că am primit. Trebuie să faceți și voi scandal !“ Din ușă am văzut apoi că toată grămada s-a repezit la individul ăla !...

Mă întorc singur pe strada noastră. Am făcut un ocol.

În fața mea, la colț, e un chioșc de ziare. Vînzătorul tocmai afișează B.Z ¹, ediția de prînz. Titluri cu litere de o șchioapă.

Mă trec fiorii. Numai de mi-aș păstra calmul !

„În sala încordată de așteptare, președintele senatului, Bünger, a anunțat azi, înainte de masă, sentința de mai sus în procesul incendierii Reichstag-ului. Ea este așa cum au așteptat cu toții, căci...“

Jumătatea îndoită a ziarului ascunde restul textului. Să cumpăr un ziar ? Mai tîrziu, după ce o să mă liniștesc.

...Käthe ! Plecăm deseară !... Dimitrov achitat !... Frumos Crăciun !... O bucurie mai mare nu ne-ar fi putut face nimeni ! .

Sîntem la Teichert. Mi-a trimis vorbă prin Ernst Schwiebus. Soția lui Teichert ne cunoaște de fapt din vedere, dar nu bănuiește nimic despre activitatea noastră ilegală.

Ne-am adunat în jurul mesei rotunde, sub lampa de gaz. Doamna Teichert ne-a salutat scurt. Stă deoparte, cu spatele rezemat de sobă, și împletește. Teichert se sprijină cu coatele pe masă, își ține capul în mîini. Ziarul de seară de azi e deschis în fața lui.

¹ Berliner Zeitung.

Noi l-am adus. Schwiebus mi-l arătase înainte. Nimeni nu vorbește.

*„Din punct de vedere moral, vinovăt de crimă!
Capitolul final în procesul Maikowski!“*

În câte locuințe din strada noastră, în câte străzi din Charlottenburg se citesc acum aceste cuvinte! De-ar vorbi în sfârșit careva! Mă uit la Schwiebus. Răsucește capetele feței de masă. Nu-i pot prinde privirea. Totuși, n-ar fi trebuit să venim la Teichert. Totul mi se pare atît de străin aici, atît de lipsit de intimitate! Mă uit pe furiș la soția lui Teichert. Andrelele din mîinile ei clămpăne. E cu totul cufundată în munca ei. Mică și rotundă, are obraji roșii, o față proaspătă. Părul castaniu închis, cu cozi așezate în jurul capului, șorțul alb ca zăpada... femeia se potrivește cu camera asta. Totul e așa de rece și de curat: orologiul cu pendula strălucitoare de aramă, șervețelele albe de dantelă de pe speteaza plușată a sofalei roșii...

Teichert împinge deodată scaunul înapoi, se scoală. Se plimbă înapoi și încolo. Soția lui încetează cu clămpănitul andrelor, se uită la el.

Teichert se așază din nou, citește cu voce tare:

„...Mînați de ideea fanatică de a curăți Wallstrasse de adversarii politici, alcătuiseră un serviciu de patrulare, care a anunțat trecerea național-socialiștilor. Cînd S.A-iștii au trecut cîntind pe stradă, în frunte cu Sturmführer-ul Maikowski, a început atacul...“

O clipă e liniște. Doamna Teichert continuă să-și privească soțul.

„...De ce nu sînt de față acuzații, cci învinuiți de uciderea Sturmführer-ului Maikowski și a polițistului Zauritz? La această întrebare trebuie să dăm, din păcate, răspunsul care îi va dezamăgi pe mulți: nu s-a putut dovedi, în urma cercetărilor, că focul ucigaș a fost tras de unul dintre acuzați. Depozițiile Codului Penal în vigoare la data comiterii faptei nu permit condamnarea la moarte a acuzaților. Cu totul alta ar fi situația dacă fapta ar fi fost comisă cu o jumătate de oră mai tîrziu, adică la 31 ianuarie. Atunci, în confor-

mitate cu dispozițiile pentru apărarea poporului și a statului, s-ar fi dat pedeapsa cu moartea."

Chiar și doamna Teichert a fost impresionată de limbajul brutal al procurorului.

— Da, dar atunci... observă ea.

— Chiar și procurorul constată aici că nici unul dintre acuzați nu a tras... — spune Teichert.

— Procurorul general Ranke regretă chiar că n-a putut condamna la moarte pe nevinovați!

— În cel de-al treilea Reich — spune Schwiebus posomorit — viețile omenești n-au nici un preț cînd e vorba de muncitori.

Teichert se scoală. Iar se-nvîrte de colo-colo. Mult timp se aude numai scîrțîitul ghetelor lui.

Deodată, Schwiebus spune fără nici o legătură:

— Hilde mi-a povestit ieri că a fost o bătaie între S.A.-iști și S.S.-iști. La revelionul organizat de S.A.-iști în Berlinerstrasse, la Bamberger Hoff. Unul din S.A.-iști a murit. De mult nu-i mai puteau suferi S.A.-iștii pe S.S.-iști.

Nimeni nu răspunde.

— Ziarul „Angriff“ — spune batjocoritor Schwiebus — a publicat ieri un necrolog. Camaradul nostru din S.A., care a murit la datorie.

Teichert se oprește.

— Așa...? spune el tărăgănat. Desigur că gîndurile lui sînt cu totul altundeva. Sentința va fi pronunțată în curînd — adaugă el apoi.

— În procesul Maikowski?... Da. Vor s-o pronunțe înainte de a se împlini anul de la noaptea cu pricina.

Heinz Preuss a fost eliberat din lagărul de concentrare! Heinz Preuss, tînărul tovarăș, care a fost arestat în primăvară, cînd cu lipirea afişelor, Heinz Preuss, excursionistul, care-și purta totdeauna chica blondă, lungă pînă-n ceafă. Acum patru zile mi s-a transmis pe cale indirectă că a apărut, că a beneficiat și el de amnistia de Crăciun și că ar vrea să vorbească cu mine. I-am fixat un loc de întîlnire și i-am trimis vorbă să fie foarte atent la cei din jurul lui cînd vine.

Ieri l-am întâlnit. În sectorul lui Franz. Ne-am speriat cînd l-am văzut, dar ne-am ferit să i-o arătăm. Franz s-a uitat doar la mine. Heinz Preuss a slăbit îngrozitor. Fața lui palidă e numai piele și os. Înainte avea întotdeauna un aer robust, de om sănătos, ars de soare cum era. Cînd îl necăjeam, vorbind de chica lui, spunea totdeauna : „Maică-mea mă tunde pe oală“.

Acuma are capul ras chilug. De aceea arată și mai prost.

Ne-a povestit că deținuții care urmau să fie eliberați au trebuit să se strîngă în front, în curtea lagărului de concentrare. Comandantul le-a ținut un discurs, în care le-a atras atenția să nu interpreteze blîndețea regimului lui Adolf Hitler ca o slăbiciune. Cel care va fi prins a doua oară cu „activitate subversivă“ contra guvernului va fi lichidat definitiv. În ciuda acestei amenințări și a celor îndurate în lagărul de concentrare, Heinz Preuss a rămas neînfîrînt. Vrea să colaboreze iar. I-am explicat că despre asta nu poate fi vorba decît după cel puțin trei luni. Pentru siguranța sa proprie și a noastră. A înțeles și s-a declarat de acord. Ne-a spus apoi că a primit un pachet de Crăciun de la maică-sa. Cînd i-am spus că banii pentru pachet au fost adunați în strada noastră, s-a bucurat grozav. A dat pachetul celorlalți din lagăr, căci a fost eliberat tocmai în ziua sosirii lui. S-a interesat apoi de toți tovarășii. A vrut să știe precis care e acum situația la noi, cum lucrăm mai departe. I-am spus numai generalități. Nu fiindcă n-am avea încredere în el, ci fiindcă sîntem de părere că nu trebuie să-și bată acum capul cu astfel de lucruri. Să se odihnească deocamdată și nimic mai mult.

— În afară de cîteva excepții, tovarășii din lagărul de concentrare au rămas tari pe poziție — ne-a spus el. Dar nu poate concepe să rămînă tocmai acum departe de noi, nu suportă asta. Am chibzuit multă vreme dacă să-l ținem în legătură cu noi sau nu. Am convenit apoi totuși să se întâlnească cu unul dintre noi la intervale mai mari, de cîteva săptămîni. În afara Berlinului și cu toate măsurile de precauție. Căci sîntem informați din alte sectoare că Gestapo-ul supraveghează îndeaproape pe deținuții eliberați din lagăre.

— Știți cu cine am fost împreună în Brandenburg ? întreabă deodată Heinz Preuss. Cu Erich Muhsam !

După aceea nu ne-a mai povestit decât despre Erich Muhsam. Relatările lui ne-au impresionat profund. Am mai stat cu Heinz Preuss pînă tîrziu noaptea. L-am pus să-mi povestească totul în amănunt. L-am pus de asemeni să-mi deseneze exact planul clădirii din Brandenburg. Să afle toți cum a fost schingiuit Erich Muhsam...

Curtea numărul trei în lagărul de concentrare Brandenburg. Era ora șapte și ceva de dimineată. Cei patruzeci de oameni din stațiunea a noua erau adunați în front pe două rînduri. Printre ei se află Heinz Preuss. De la deșteptare, apelul din cameră și cafeaua apoasă trecuse mai bine de o oră și jumătate. Stăteau toți zgribuliți de parcă ar mai fi simțit răceala paielor din culcușul înghețat. Erau îmbrăcați numai cu hainele lor subțiri, zdrențuite, Heinz Preuss se ghemuise și își trăsesese capul între umeri. Îi era frig la ceafă de cînd nu mai avea chică. Toți fuseseră tunși chilug, ca pușcăriașii. Lagărul de concentrare Brandenburg era instalat în vechea închisoare de odinioară. Din motive de salubritate, clădirea nu mai fusese întrebuințată de multă vreme ca închisoare.

Paznicul înalt cit un copac, îmbrăcat în uniformă S.S., trecu în fața rîndurilor, examinîndu-le. Controla pe fiecare în parte cum executa „drepti”. Preuss privea peste capul paznicului spre zidul de cărămidă roșie, înalt de patru metri. Paznicul făcu cîțiva pași înapoi, își puse mîinile în șold și dădu cu voce sforăitoare comandă :

— De la dreapta, cîte patru, nu-mă-ră !...

Capetele se mișeau cu smucituri violente într-o parte. Numai de n-ar deveni iar zmintite „exercițiile de gimnastică”, se gîndi Preuss. Sigur că Erich Muhsam iar n-o să poată ține pasul cu ceilalți, arată încă de pe acum de parcă i-ar veni să leșine. Erich era al treilea din dreapta lui. Îl zărise tocmai cînd întorsese capul. Stătea încovoiat, bărbia aproape că-i atinge pieptul. O nouă comandă :

— În grupuri la dreapta-mprejur... marrrș.

Erich Muhsam era acum cap de rînd, în dreapta. Heinz Preuss aștepta cu înfrigurare noua comandă. Numai de n-ar fi iar pasul alergător. Pas alergător... bietul Muhsam. Și nici măcar n-ai cum să-l ajuți. Abia se întocmise noua formație în rînduri, cînd răsună o nouă comandă :

— Spre biserică... în pas alergător... marrrș !

În fața lor se întindea o curte lungă. De la zid pînă la biserică erau o sută douăzeci de metri. După luni de zile de lagăr, nemîncăți cum trebuie, tremurau după cel mai mic efort.

Preuss se uită pe furiș spre dreapta în timp ce alerga. Erich Muhsam fugea cu capul plecat, de parcă ar fi purtat un sac greu pe ceafă. Nici nu putea alerga în linie dreaptă și rămăsese la o mică distanță în urma celorlalți. Oare cei din față erau nebuni ? În loc să încetinească ! Teama asta în fața paznicului de serviciu ! Doar el nu fugea cu deținuții !

Ghetele bocăneau pe pavaj. Toți gîfiau. Preuss observă că Muhsam era pe cale să rămînă și mai mult în urmă. Cine alerga lîngă el ? ! Kanzow ! Oare ăsta nu observă nimic... nu vede nimic ? !

— Ține-l !... Ține-l !... sîsii Preuss.

Cei doi de lîngă el transmisera cuvîntul mai departe. Kanzow ezită. Se gîndea pesemne : „să-l sprijin pe Muhsam, să-l trag după mine, cînd ăștia sînt mereu cu ochii pe el, cînd și pe toți cei care îl ajută îi...”

— Kanzow ! strigă Preuss hotărît. Acesta tresări, apoi îl luă totuși pe Muhsam de braț. Așa au ajuns pînă la biserica închisorii. Dar nu chiar pînă la ea. Cînd erau la cîțiva metri, a răsunit o nouă comandă :

— În grupuri la dreapta...-mprejur, rupeți rîndurile !

Înapoi ? Iar înapoi ! Probabil că toți se gîndeau la același lucru. Cu inima bătînd ca ciocanele, sleiți de puteri. Dar nu le rămînea niciodată mult timp de gîndit. Paznicul îi urmase pînă în mijlocul curții.

— Spre zid... în pas alergător... marș-marrrș !

Iar graba aceea de ființe hăituite... l-au tirît din nou cu ei. Au reușit.

Și Erich Muhsam ajunse în partea cealaltă a curții. Paznicul credea că i-a ostenit de-ajuns, sau poate că de data asta nu voia să împingă lucrurile prea departe. În orice caz, ona de „gimnastică“ a decurs apoi cu interminabile exerciții în grup, la pas și în marș.

Așa era în fiecare zi. Toți auzeau comanda următoare încă înainte de a fi pronunțată.

— La stînga rupeți rîndurile... la dreapta rupeți rîndurile... în grupuri la stînga-mprejur... în grupuri... !

În dimineața aceea, o jumătate de oră după exerciții, erau întinși pe saltelele lor de paie. Odihnă ! Pînă la ora douăsprezece, odihnă ! Lungile ceasuri înainte de amiază, pe care fiecare putea să le folosească cum vroia, dacă nu era cumva chemat la bucătărie, la curățatul cartofilor. În lagăr erau o mie o sută șazeci de oameni. Patruzeci de oameni curățau zilnic zece chintale de cartofi. Fiecare cite douăsprezece kilograme și jumătate.

Heinz Preuss nu era azi de serviciu. Nici Erich Muhsam. Stătcau amîndoi culcați pe saltelele lor de paie. Muhsam se odihnea cu mîinile sub cap. Preuss vedea cum răsufală scurt, sacadat.

— Pot să-ți fiu de folos cu ceva ? îl întrebă încet.

Muhsam întoarse capul fără să-l privească.

— Nu, lasă... am nevoie doar de liniște... de liniște... sînt așa de sfîrșit — a răspuns gîfîind.

Avea o față scofilcită și foarte palidă. Barba îngustă, încărunțită, îi fusese pe jumătate smulsă. Închisese ochii adînc scufundați în orbite și adăpostiți de un pince-nez. Oasele de la tîmple erau foarte proeminente, formînd două cavități adînci. Pe Heinz Preuss îl treceau căldurile. Se gîndea la acest Erich Muhsam, vechi tovarăș de luptă. O epavă. Numai voința lui de fier îl mai ține în viață. Prin asta îi întrece chiar și pe cei mai tineri de aici. A trecut pînă acum prin mai multe lagăre de concentrare. Pretutindeni e urît tratat ca evreu, ca „jurnalisticul ațîțător evreu“ și silit să suporte zilnic cele mai groaznice torturi. Preuss îl cunoștea de mulți ani. Participase la multe întruniri în care Muhsam, anarhistul, ataca concepția lor politică. Asta a fost de mult, tare de mult. Aici ajunseseră buni tovarăși. Tovarăși de suferință, în mijlocul durerilor împărtășite.

Muhsam rămăsese și aici dîrz în opoziția lui. Nu voia să audă cuvîntul tactică, atît cît putea fi aici vorba de tactică. Mai ales în ultimele săptămîni, nu trecuse aproape zi în care voința de rezistență, voința acestui om bolnav de moarte să nu facă minuni.

— Mi-am încheiat socotelile cu viața... nu mi-e frică de moarte, numai de moartea asta lentă, chinuitoare. Țștia vor să mă împingă la sinucidere. Niciodată, niciodată n-or să izbutească așa ceva !... îi spuse Muhsam cu o zi înainte.

Apoi privirea lui se înăsprise :

— Și nici nu mă plec... nu mă plec !

Preuss se gîdea că de multe ori lucrurile nici n-ar ieși atît de prost pentru Muhsam, dacă nu s-ar opune pînă și celor mai mici ordine. În felul ăsta cel mai mărunț episod devine un prilej de pedeapsă pentru Muhsam. Treptele lagărului erau curate, pe balustradă nu găseai fir de praț.

— Jidan puturos, șterge treptele ! Jidan puturos, curăță balustrada !

Pedepsele curgeau nesfîrșite peste Muhsam. Din pricina asta Preuss și alți tovarăși se oferiseră voluntari să facă aceste munci în locul lui. A mers așa de cîteva ori. Apoi „camaradul“ S.A. Rubach a descoperit ce se întîmplă.

— Ce ? ! Ticăloșilor ! Deși sînteți arieni, îl ajutați pe jidanul puturos Muhsam ?

Palme și lovituri de picior au subliniat apoi deosebirea de rasă.

Heinz Preuss se uită prin încăpere, la grinzile groase ale tavanului, la ferestruicile mici, oblice. Stațiunea numărul nouă era o încăpere golașă, așezată chiar sub acoperiș. Lungă de douăzeci de metri, lată de opt, lîngă pereți, saltelele de paie. În mijlocul camerei stăteau una lîngă alta mese lungi din scînduri, și bănci. Sub acoperișul clădirii mari de cărămidă roșie mai erau încă două stațiuni asemănătoare. Fuseseră „amenajate“ abia după înființarea lagărului de concentrare. Celulele normale cu șirul lung de ferestruici cu gratii nu mai ajungeau.

„Camaradul — S.A. Franz Rubach !” Iată-l cum stă legănându-și leneș picioarele și privind prin încăpere. Ședea lângă ușă. În fața acesteia, în odaie, fusese construită o mică incintă înconjurată de gratii, care arată ca o cușcă pentru fiare sălbatice. La stînga și la dreapta ei erau săpate în perete ferestruici prin care se putea supraveghea odaia de afară, de pe coridor. „Camaradul Rubach” era șef de cameră. Un S.A-ist închis pentru delapidare, care se simțea față de ei ca un „deținut cu misiune de onoare”. S.S-ul știa de cel numește „Stubenältester”¹. De fapt în stațiunea numărul nouă nu era nici pe departe el cel mai în vîrstă. Ticăloșiile pe care le doreau supraveghetorii din S.S. le săvîrșea Rubach. Oricine avea vreo dorință trebuia să o comunice lui Rubach. În ținută de drepti, cu mîinile lipite de vipușca pantalonilor.

— Camarade Rubach, vă rog dați-mi voie să merg afară.

După aceea trebuia să spună :

— Camarade Rubach, un om din stațiunea nouă s-a întors de afară.

Trebuiau să se adreseze zbirului cu „camarade”. Acesta era conștient de poziția lui de intermediar și profita de ea. Cînd soseau, o dată la patru săptămîni, pachetele cu alimente, devenea prietenos, se dădea bine pe lîngă cei care le primiseră și cerșea. Cei mai mulți îi dădeau cîte ceva. De frică. „Pe mine mă urăște de moarte, se gîndea Preuss. De la mine nu capătă nimic, dar nimic, că ne-știm noi prea bine”.

Și cît ar fi contat un adevărat responsabil de cameră pentru ei ! Tovarășii de la stațiunea numărul șase îi povestiseră lui Preuss, la curățatul cartofilor, că la ei responsabilul e un tovarăș, un fost ofițer de marină. Acesta îi instruisese pe toți : „Față de paznici să aveți o comportare disciplinată, un limbaj militaros, scurt, asta face impresie bună”. De atunci stațiunea șase trecea pentru paznicii S.S. drept „stațiune model”. Chiar și „ora de gimnastică” zilnică a ajuns să fie curînd condusă de responsabilul de cameră. El o făcea „mi-

¹ Șef de cameră, textual : cel mai în vîrstă din cameră.

lităros, sever“. De atunci scăpaseră de tot chinul și de toată hărțuiala. Și la împărțirea hranei au simțit curînd influența lui. „Stațiunea model“ numărul șase a devenit o mare Comună. Împărțeau între ei pachetele cu alimente, făceau schimb de haine. Nu numai atît : au format chiar... mici cercuri marxiste. „Totul strict militar“, spusese tovarășul zîmbind.

Preuss fu smuls din gîndurile lui. Rubach sărise în picioare și acum stătea în așteptare, lîngă construcția în formă de cușcă de la ușă. Acesta era semnalul pentru toți. Obiectele de lemn sau carton la care lucrau fură date la o parte. Toți se ridicară repede de pe bănci, sau de pe saltelele de paie, pentru a se înșirui în fața culcușurilor în două șiruri lungi. În cameră se făcu liniște. Cineva strănută înăbușit. Dinspre intrare se auzea bocănitul unor cizme grele, apoi zgomotul cheilor în broască. Erau probabil cei doi paznici noi, schimbul din două în două ore, își spuse Preuss. Se uită cu coada ochiului la Erich Muhsam. Acesta stătea în poziție de repaus, cu un picior întins înainte. Toată atitudinea sa exprimă dispreț, se gîndea Preuss. Noul venit era doar un simplu gardian S.S. Acesta trecu cîțiva metri în interiorul încăperii. Apoi aruncă o privire scrutătoare de-a lungul șirurilor de deținuți. În mînă ținea un teanc de hîrtii albe. Poșta !

Gardianul, un flăcău zvelt cu o față roșie de țaran, flutură scrisorile în mînă.

— Da... spuse el. ...Hm... da...

De ce se purta azi așa de ciudat ? De parcă ar fi avut ceva deosebit de comunicat. Scrisese oare cineva niște vorbe pe șleau ? Rudele știau doar că aici nu trecea nici un rînd necontrolat.

Cei din fundul camerei n-au observat comportarea ciudată a gardianului, dar și-au dat totuși seama că e vorba de poștă. Pe fețele tuturor se citea o neliniște plină de așteptare. Picioarele stăteau înfipite în pămînt, dar trupurile se mișcau nerăbdătoare. Parcă ar fi vrut să spună : „Dă-le odată... dă-le !“

— Da... hm... — făcu iar S.S-istul, răsfoind scrisorile deschise.

Apoi începu să strige numele. Cei strigați înaintau câte unul. În ținută de drepti luau scrisorile în primire, se trăgeau câțiva pași la o parte, citeau. Soția, mama, copiii scriseseră.

Preuss nu primise nimic, nici Erich Muhsam. Cu toate acestea, și cei care nu primiseră trebuiau să stea pe loc pînă ce ieșea paznicul. Acesta mai avea o scrisoare în mînă. Răsfoia paginile, citea ceva, iar se uita la șirul de oameni. „Ceva nu e în ordine, se gîndi Preuss. Dar de ce nu începe să urle, dacă scrie ceva nepermis acolo?” Paznicul păstră aceeași tăcere. Cele două șiruri de oameni care stăteau față în față începură să se neliniștească. Pe cei ce primiseră poșta nu-i mai interesa nimic. Ei erau departe de aici... departe.

— Pascholke ! strigă în sfîrșit paznicul. .

Pascholke făcu un pas înainte ; era un bărbat de aproape patruzeci de ani. Umerii lui lați, puternici, păreau să fie așezați greșit pe trunchiul îngust. Fața lui avea o expresie suferindă, îndurerată. Pascholke ? Dar acesta era tovarășul care ceruse o permisie. Nu i se acordase însă. Soția lui era internată la spital.

— Ține ! îi spuse gardianul întinzîndu-i scrisoarea. Pascholke o luă, o despături... își acoperi ochii cu mîinile. Scrisoarea zbură pe jos. Pascholke zăcea lingă ea, suspina și plîngea ca un copil. Deodată scoase un urlet și se cutremură. Încă își mai ținea capul în mîinile mari și noduroase.

Cei ce-și citeau scrisorile întoarseră capetele. Paznicul se răsuci pe călcîie și ieși. Heinz Preuss ridică scrisoarea. „...vă comunicăm că soția dvs. a decedat.”

L-am transportat pe Pascholke pe salteaua lui de paie. Gemea încet. Cîneva a pus scrisoarea pe masă. Parcă din scrisoare se revărsa un val de frig care se așternea în întreaga încăpere. Pascholke hohotea încă. Fără o lacrimă, cu o voce tremurătoare. Unii își astupau urechile, să nu mai audă...

Altă zi. Tocmai primiseră rația de pîine. Un sfert de pîine pe zi de cap de om. Toți sufereau de foame cu mîncarea asta fără strop de grăsime și cu miros de sodă. Preuss fusese în ziua aceea de serviciu la bucătărie. Cu acest prilej fiecare băga câțiva cartofi în bu-

zunar. Acum îi fierbeau în ligheanul de spălat, care se afla pe singura sobă mică de tuci din cameră. Doi oameni stăteau în permanență la pîndă. Căci soba era așezată chiar în fața incintei înconjurată de gratii de la ușă. Dar și acest mic supliment la masa de prînz le va lipsi curînd. Încălzitul va mai dura cîteva zile. Apoi nici asta. Cartofii nu ajungeau niciodată pentru toți. „Camaradul Rubach“ primea întotdeauna o porție. Cartofi fierți în coajă, drept plată ca să tacă!

Unul din cei ce stăteau la pîndă sîsîi deodată încet și-și ridică brațul în semn de avertisment. Afară pe coridor se auzeau pași. În clipa următoare toți erau pe săltelele lor de paie. Ligheanul cu cartofi continua să fiarbă încet. Să sperăm că nu vor observa nimic. Erau cei doi paznici ai stațiunii... dar ceilalți doi? Erau noi! Pesemne se schimba iar toată garnitura din lagăr. Cei patru S.S-iști trecură pe cărarea dintre cele două șiruri de oameni, Rubach făcea pe sluga în spatele lor.

— Aveți și evrei în stațiune? auzi Preuss pe unul din paznicii noi.

— Evrei? Și încă ce evrei!

Era același S.S-ist care îi adusese deunăzi scrisoarea lui Pascholke? Da, el era! Cuvîntul-semnal fusese rostit: Evrei! Mutra congestionată a brutei se schimonosi. O să arate cl' acum celor noi ce poate.

— Evreii să facă un pas înainte! urlă imediat țărănul. Patru oameni ieșiră din rînduri. Printre ei, Erich Muhsam. Bruta scuipă pe jos și-i dădu un pumn în piept primului dintre cei patru.

— Poftim, linge asta, mă porc de jidan!

Cei doi paznici noi izbucniră în hohote de rîs. Cel căruia i se adresase, un bărbat mic și slăbuț, avea un chip de animal hărțuit. Ochii lui priveau cînd în podea, cînd spre fața S.S-istului. Preuss îl observa pe Muhsam cu coada ochiului. Pieptul lui se zbuciuma în răsufări adînci, maxilarele i se vedeau mișcîndu-se pe fața încleștată. Ochii adăpostiți de pince-nez mijeau strînși de ură. Ce s-ar întîmpla dacă ar fi rîndul lui... ce s-ar

întîmpla ? ! Probabil că toți deținuții gîndeau la fel. Pe toate fețele se citea o expresie gravă.

— Curăță acum !

Gardianul ridică pumnul. Era în joc „reputația” sa în fața schimbului. Omul cel mic și slab ezita încă, apoi, la vederea obrazului schimonosit de furie, îngenunchie și își apropie fața de podea. Preuss văzu că șterge scuipatul cu mîneca jachetei.

Bruta se întoarce triumfător spre noii S.S.-iști.

— Ei, ce ziceți ?

Apoi se întoarce spre șirurile de bărbați care stăteau încremeniți.

— Aveți din nou prilejul să vedeți caracterul căcăcioșilor de jidani !

Toți patru S.S.-iști rîdeau în gura mare.

— Proletari idiști, trebuie să vă prezentăm pe șefii voștri bine dresați !

S.S.-iștii noi rîneau dînd din cap.

— Sau ați fi făcut și voi, ca arienii, așa ceva ?

Bruta se uita întrebător de-a lungul rîndurilor. Nimeni nu răspunse. Atunci S.S.-istul îl apucă furios de piept pe cel ce stătea în fața lui.

— Ai fi făcut și tu, ca arian, așa ceva, auzi ce te întreb ?

Omul tresări înfricoșat.

— Nu — răspunse el apoi încet.

— Ei, așa da ! Paznicul S.S.-ist rîse iar zgomotos.

Se îndreaptă spre doi din cei patru care făcuseră un pas înainte și-i trase spre grupa în uniformă. Erich Muhsam nu fusese încă atins. „Poate are noroc azi”, se gîndi Preuss bucuros.

— Dă-i drumul, masați-vă puțin !

Cei doi bărbați se uitară zăpăciți unul la altul. Teamă, numai teamă se putea citi pe fețele lor. Treizeci de perechi de ochi se îndreptau spre cei doi. Pe toți îi treceau căldurile.

— Ați uitat iar dansul palmelor, hait ? urlă polițaiul la cei doi. Îl împinse pe cel mic la o parte, se proțăpi în fața celui alt.

— Ia fii atent, să vezi cum trebuie făcut.

Îi arse omului o palmă răsunătoare. Acesta se clătină, căzu și se sculă cu greu. Din ochi îi curgeau lacrimi, din nas îi picura sânge.

— Dă-i drumul ! Sau vii tu la rînd ! strigă paznicul către cel mic.

Acesta lovi. Celălalt stătea liniștit. Polițaiul îi trase o lovitură în spate, și atunci îl lovi și acesta pe cel dintîi.

S.S-iștii rîdeau în hohote, apoi unul dintre cei doi îl prinse de braț pe cel cu mutra de țaran.

— Stai !

Cei doi deținuți se clătinau. Erau minjiți cu sânge. Preuss își simțea picioarele de plumb. Nervii unui om nu mai puteau îndura asta. De săptămîni întregi... de săptămîni întregi mereu același lucru. Se uită iar la Erich Muhsam. Capul îi atîrna pe piept. Probabil că de mult își întorsese privirile.

— Dar cum îi cheamă pe evreii voștri ? strigă unul din noii paznici de la S.S.

Întreba liniștit și amuzat, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic !

— Hei, numele voastre ! se repezi bruta la cei patru care stăteau în fața lui.

Preuss nici nu auzi primele trei nume. Aștepta, aștepta cu o teamă febrilă. Acum ajung la Muhsam... la Erich... Acum ! Auzi vocea acestuia. Vorbea liniștit și clar, dar cu o nuanță întunecată de furie :

— Erich Muhsam.

Noul S.S-ist, care voise să știe numele, făcu surprins un pas înainte. Își înălță capul din gulerul uniformei.

— Țasta-i Muhsam... porcul de ziarist evreu ? ! Aici la voi, în stațiunea numărul nouă ? !

Preuss simți un nod în gît. Acum începe iar. Ca de fiecare dată cînd vine un schimb nou. „Țasta-i Muhsam ?... Muhsam !”

Muhsam, cu fața împietrită, se uita la cel în uniformă. În privirea lui era tot disprețul și hotărîrea unui om care nu are alte arme decît voința, voința dîrză de-a rezista.

Celălalt paznic S.S-ist se proțăpi lângă cel nou.

— Da, ăsta este! spuse el cu importanță, ca un colecționar care arată o raritate.

Noul S.S-ist își revenise din surprindere. Se scotoci în buzunare, scoase o tăietură îngălbenită de ziar, o arată și celorlalți.

— Mi-au dat asta! Mi-au atras atenția asupra individului. Tribunalul revoluționar din perioada republicii de la Munchen! spuse el.

Ciocăni cu arătătorul pe tăietura din ziar.

— Iată-l aici! Țasta-i!

Se întoarse brusc, flutură tăietura de ziar în fața lui Muhsam.

— Tu ești răspunzător pentru cei doisprezece ostateci care au fost împușcați atunci, de către voi! Cei doisprezece ostateci!

Țipa cu vocea răgușită de furie.

Celălți trei în uniforme negre se strânseseră acum în spatele lui. Toți aveau fețele schimonosite de furie. Pe Preuss îl treceau fiorii. Acum s-a sfârșit, s-a sfârșit! gîndea el mereu.

În liniștea care se lăsase se auziră cuvintele lui Muhsam. Stătea drept.

— N-am avut nici un amestec în chestiunea asta. În vremea aceea eram arestat de mult.

— Despre asta mai stăm noi de vorbă jos, mă porc de jidan! urlă noul S.S-ist.

Îl prinse pe Muhsam de braț.

— Să-l luăm jos! Tot schimbul trebuie să fie de față la asta!

L-au tîrît afară pe Erich Muhsam. Capul îi atîrna, ghetele bocăneau pe podea. Ușa cu gratii zăngăni, cea de afară se izbi cu zgomot. Liniște. Toți deținuții stăteau încrămeniți, ascultau cu capetele plecate. Nu se mai auzea nimic.

Au trecut ore întregi. S-a adus mîncarea de seară. Preuss nici n-a atins-o. S-au culcat. Ceasurile treceau. Heinz Preuss nu putea dormi. Îl chinuiau neîncetat gîndurile, creierul îl durea. Ceasurile treceau. Erich Muhsam nu mai venea.

Heinz Preuss stătu treaz vreme îndelungată. Deodată din faţă căzu o rază de lumină pe coridorul din mijloc. Uşa se deschise... Doi inşi în uniformă — cataramele netede ale curelelor diagonale străluceau în lumina lămpii — tirau după ei ceva întunecat, lipsit de viaţă. Îl aruncară pe salteaua de paie de lângă Preuss. Acesta nu se mişcă.

Dar de-abia se închise uşa, că Preuss sări de la locul lui. Toţi se treziseră. Şoapte, frînturi de cuvinte, foşnetul paielor rupeau tăcerea. Preuss se aplecă asupra corpului care zăcea întins.

— Erich... Erich...

Nici un răspuns. Îl pipăi cu mâinile, îl scutură pe Muhsam. Erich Muhsam rămase mut. Când i-a atins capul, faţa, a simţit ceva lipicios pe mâini... Chinul orelor lungi de aşteptare, groaza acestor clipe l-au dat gata pe Preuss. Şi-a rezemat capul de umărul lipsit de viaţă. Plîngea.

De atunci nimeni n-a mai putut vorbi cu Erich Muhsam. Îl loviseră în aşa hal, încît îi distruseseră urechea ; interiorul urechii îi atîrna afară ca o băşică roşie.

Ziarele de astăzi publică sentinţa în procesul Maikowski. Comunicatele din ziar amintesc că dintre cei 47 de martori ai apărării nici unul n-a fost ascultat sub jurămint ! Dar nici un ziar nu pomeneste nimic despre pledoariile „apărătorilor” comandaţi, despre ultimele cuvinte ale acuzaţilor.

Ziarul „Völkischer Beobachter” scria după titlul cu litere mari :

„Nici o pedeapsă cu moartea în procesul bandiţilor roşii !”

„Sentinţa în procesul asasinilor comunişti ai lui Maikowski a fost neaşteptat de blîndă. Va găsi tot atît de puţină înţelegere ca şi sentinţa în procesul incendiatorilor Reichstag-ului. Trebuie să înlăturăm senzaţia amară că «peniţa ar putea strica ceea ce a creat sabia». Sintem ferm încredinţaţi că autorităţile competente vor găsi alte mijloace şi căi corespunzătoare.”

În ziarul „Angriff” alt titlu mare :

„Pedeapsa cea mai mare doar 10 ani de muncă silnică !“

„Chiar în timp ce se dădea citire sentinței s-au auzit strigăte repetate în sală, care s-au transformat la sfârșitul lecturii într-un vacarm infernal, încât președintele a trebuit să întrerupă ședința.

Această sentință îndeplinește o condiție : ea corespunde literii stricte a legii. Totuși, marea dezamăgire pe care o va provoca în popor și mai ales la vechii camarazi de luptă ai lui Maikowski, precum și tumultul care a urmat după citirea sentinței sînt o dovadă clară și stringentă despre necesitatea elaborării unei jurisdicții cu adevărat germane, corespunzătoare sentimentelor naturale ale poporului, în locul unui sistem de paragrafe reci, potrivnice vieții“...

Pedeapsa cea mai mare doar 10 ani de muncă silnică !

Am vorbit deunăzi cu soția unui tovarăș condamnat cu cîteva luni înainte la muncă silnică. N-are voie să trimită pachete soțului ei. Nici măcar de Crăciun sau la alte sărbători. La opt săptămîni o dată are dreptul să primească de la ea o scrisoare cenzurată. O dată la trei luni poate să-l vadă, dar numai ea. Zece minute, sub supraveghere. Cu hrana de la pușcărie, în cele cîteva luni soțul ei a slăbit în așa hal, că a devenit un schelet, mi-a povestit ea. Monotonia în detenție îi macină încetul cu încetul nervii. Cei mai mulți deținuți nu au nici o ocupație, nu li se dă nimic de lucru. Orice prilej de destindere psihică a fost înlăturat, ca fiind „prea uman“...

„Poporul“ a „protestat“ în sală contra sentinței în procesul Maikowski. Camarazii lui Maikowski, S.A-iștii din unitatea 33. Președintele a trebuit să întrerupă citirea sentinței — ziarul „Völkischer Beobachter“ este convins că autoritățile competente vor găsi alte mijloace corespunzătoare.

Am ajuns să înțelegem pe deplin această întîmplare, această amenințare, abia în ziua următoare, cînd X, din rezerva S.A-ului, ne-a dat amănunte. S.A-iștii din unitatea 33 au trimis pe loc o delegație de protest la ministrul Justiției. A apărut îndată secretarul de stat

Freisler, care le-a ținut o cuvîntare de „liniștire“ în sala tribunalului. De la tribuna acestui complet de judecată „legal“, care și-a amînat sesiunea din pricina asta cu o oră, Freisler a spus printre altele :

„Camarazi S.A.-iști, noi construim un stat național-socialist, dar încă nu ne-am atins scopul. De aceea să ascultăm sentința pe care a dat-o acest tribunal al statului național-socialist. Ceea ce avem de spus în legătură cu această sentință își va găsi expresia în cuvintele celor care se bucură de încrederea Führrer-ului. Cazul va fi examinat cu foarte multă grijă de către miniștri și, pe baza hotărîrii lor, vor fi luate noi măsuri.“

Alte greutăți au apărut în calea însemnărilor mele. Manuscrisul a ajuns acum atît de voluminos, încît nu mai poate fi ascuns cu destulă siguranță în vechiul loc. Din această cauză l-am depus la un simpatizant. Dar după două săptămîni acesta mi l-a înapoiat, căci nici el nu se mai simte în siguranță. Atunci l-am dus la un altul, care trece drept un „burghez cu stare“. Dar și el mi l-a dat acum înapoi. Portarul său îl privește de fiecare dată în chip foarte ciudat ; știe că mai demult citea ziare de stînga. De aceea ar fi mai bine pentru el ca și pentru mine dacă aș lua pachetul înapoi.

Le spuseseam amîndurora că e vorba de un material ilegal. Trebuia s-o fac. Legasem bine pachetul. Acum sînt însă convinși că ambii l-au desfăcut. Au văzut despre ce este vorba, și-au dat seama de consecințele la care se expun dacă printr-o întîmplare oarecare manuscrisul ar fi găsit la ei.

Dacă este așa — oricare din cei ce-mi cunosc taina mă poate pune în primejdie și mai tîrziu. Poate și-au închipuit și că s-ar putea să pun Gestapo-ul pe urmele lor venind din cînd în cînd să aduc paginile scrise mai recent.

În orice caz, nu cred în argumentele cu care s-au justificat. Adevărul e că li s-a făcut frică. Peste noapte sînt silit așadar să păstrez manuscrisul la mine în odaie. Mîine trebuie însă neapărat să-l duc de-aici.

Nu poate rămîne la mine, în regiunea noastră atît de hărțuită... Ce greu și complicat e totul !

Citesc în ziare :

„În seara zilei de azi, 30 ianuarie, cu prilejul comemorării crimei, va avea loc o ceremonie în strada Mai-kowski. Toate unitățile S.A. din sectorul de vest și un detașament din poliția specială, Wecke, vor lua parte. Obergruppenführer-ul Heines va primi pe părinții lui Maikowski. Apoi șeful de stat-major al S.A-ului, Röhm, va ține o cuvîntare. În afară de aceasta vor mai lua parte : Gruppenführer-ul Prinț August Wilhelm, prefectul poliției amiral în rezervă Levetzow, colonelul de poliție Beck, generalul Göring, generalul de poliție Daluge, Obergruppenführer-ul Hühnlein, comisarul de stat al orașului Berlin și Standartenführerul dr. Lip-pert, șeful S.S-ului, Himmler“.

Teichert se scoală, își ia șapca din cuier. Soția lui stă în fața mașinii de gătit și amestecă într-o cratiță. Cînd ajungem la ușă, întoarce capul.

— Fii prudent, Paul, te rog — spune ea. O să fie mii de oameni astăzi acolo.

Teichert se întoarce și se duce pînă la ea. Îi în-conjoară umerii cu brațul și-i răspunde :

— Nu-ți face griji. O să se ducă o mulțime de oa-meni să caște gura. Culcă-te liniștită.

Doamna Teichert dă din cap. Lasă lingura din mînă, ne conduce pînă la ușă.

Cînd coborîm treptele, se uită după noi.

De ce m-am dus iar să-l iau cu mine ?... Cine știe ce-și închipuie acum nevastă-sa ! Nu-i atragem oare astfel atenția asupra activității noastre ?

În fața porții trei bărbați stau de vorbă în șoaptă.

— Mergeți și voi la serbare ? întreabă unul. Și-a înfundat mîinile adînc în buzunarele jachetei lui de piele.

Ceilalți doi rîd batjocoritori. Îl trag pe Teichert de mîneacă. Să nu se oprească cu ei, să nu intre în discuție.

— Da, cam așa — răspunde Teichert.

— Cel mai tânăr mi se părea foarte cunoscut — spun eu, după ce ne-am îndepărtat de dînşii.

— E Bernhard Rutz — îmi explică Teichert. A venit abia de două zile. A fugit de la ajutorul agricol. Cu bicicleta, din Prusia orientală pînă aci... acum, iarna!

Se uită la mine.

— Am schimbat doar cîteva vorbe cu el pînă acum. Trebuie să-l punem să ne povestească, spune nişte lucruri!

— Bernhard Rutz? Nu făcea parte odinioară din Tineretul Frontului Roşu?

— Sigur că da. Trebuie să încercăm să-l punem iar pe roate pe băiat. Dar cu răbdare. Deocamdată să-l examinăm mai îndeaproape.

A trecut de mult ora închiderii porţilor. Felinarcele de pe stradă răspîndesc un cerc de lumină gălbui. Razele lor se topesc la cîtiva metri în noaptea de iarnă care se lasă. Numai ferestrele mari ale uzinei electrice sînt, ca de obicei, puternic luminate.

Altădată, pe o vreme rece şi umedă ca asta, strada noastră e pustie. Azi însă circulă grupuri de pietoni în sus şi în jos. Zărim multe figuri cunoscute. Salutăm pe tovarăşi din ochi, fără a spune un cuvînt. Deodată Teichert îmi dă un ghiont. Vinc spre noi Ede. Văd că şi-a pus ochiul de sticlă şi e îmbrăcat în costum albastru. S-a travestit în „trecător“. Cînd ajunge în faţa noastră, şovăie. Nu cumva vrea să intre în vorbă cu noi? Mă uit ţintă la el, scutur uşor din cap. Înţelege, trece pe lîngă noi. Puţin mai departe îl zărim pe Ernst Schwiebus. E cu Emil Schmidt. Cei doi se comportă conform împrejurării, „nu ne cunosc“. Îmi vine în minte Heinz Preuss. Emil Schmidt era împreună cu el la lipit, atunci cînd Preuss a fost arestat. Acum a fost eliberat din lagărul de concentrare. Sper că Preuss n-o să se plimbe azi pe aici! Ar fi cea mai mare imprudenţă. Cu siguranţă însă că l-am fi zărit, strada noastră e doar atît de scurtă, mă liniştesc eu... Parcă toţi tovarăşii noştri s-ar fi înţeles în mod tacit. Simpla lor prezenţă redă străzii noastre vechiul ei aspect. Dar din feres-

tre spînzură unul lîngă altul drapelele cu zvastică. Pentru noi, ele sînt însă paravane. S.A-ul ne-a aşteptat şi aici cu „metoda lui verificată“.

Traversăm Krummestrasse, ne apropiem de locul cu placa. În faţa ei, o grămadă întunecată de oameni, care se întinde pînă departe, spre mijlocul străzii. Mă gîndesc fără să vreau la Rothacker. Cu o jumătate de an înainte a asistat împreună cu mine, din pasajul garajelor, la inaugurarea plăcii. Cît de repede au trecut lunile ! N-am auzit de multă vreme nimic despre Rothacker. Ultima lui scrisoare venise din Jugoslavia. Comitetul pentru emigranţi îl trimisese acolo cu familia.

— Hai să trecem dincolo — spune Teichert.

Ne alăturăm şi noi mulţimii. Nimeni nu ne ia în seamă. Lumina care pîlpîie acolo galben-roşiatic sînt flăcările uleiului ce arde în pahare de zinc după cum constatăm. Sînt aşezate la dreapta şi la stînga plăcii. Pute a ulei ars. Se ridică un fum destul de gros. În faţa zidului stau ca două stane de piatră două santinele S.A., în lungi mantale brune, cu curelele chipielor turtite sub bărbie. Între santinele sînt aşezate pe jos şi pe trotuar coroane cu panglici de culoare deschisă. Cele două plăci de bronz sînt înconjurate de ghirlande de verdeaţă, sus de tot atîrnă o zvastică din crengi de brad. Lîngă santinelele S.A., de fiecare parte, un dafin.

Văd că o seamă de civili se alătură mulţimii fără să salute, aşa cum am făcut şi noi. Alţii însă, în uniformă, dar şi unii civili, se opresc, îşi lovesc călcîiele şi ridică braţul pentru salutul hitlerist înainte de a se apropia. Spectatorii vin şi pleacă. Strada se umple încetul cu încetul de curioşi, care vor să vadă defilarea.

Îi fac semn lui Teichert cu cotul. Lîngă noi stau de vorbă doi S.A-işti.

— Majoritatea celor de aici sînt încă duşmanii noştri, chiar dacă arborează drapelul !

— Ar fi trebuit ars totul aici, în noaptea aceea — spune celălalt. Cel mai rău lucru este să nu ştii în cine poţi avea încredere !

Primul S.A-ist mai spune ceva, dar nu mai înțelegem nimic. Cei doi S.A-iști pleacă mai departe. Plecăm și noi.

Acest Maikowski e acum „martirul” lor sărbătorit. În fond, și el le devenise incomod. Căci refuzase să meargă la biserică cu unitatea sa.

— Trebuie să ne întoarcem pe stradă. În curînd o vor bloca — mă trezește Teichert.

— Da.

Pe strada noastră înghesuiala a devenit și mai mare. Grupuri întregi se îndreaptă spre placa de bronz, altele se întorc dintr-acolo. Numai civili, doar ici-colo o uniformă de Hitlerjugend. S.A-ul se adună desigur undeva, pentru defilare. Vor bloca în curînd strada, Teichert are dreptate. Și ce ne facem atunci? Deodată găsesc soluția.

— Haide la mătușa Franke, Paul. Stă chiar lângă locul cu placa — îi șoptesc eu.

Teichert se uită întrebător la mine.

— Mătușa Franke... ? spune el tărăgănat.

— Bătrîna văduvă a poștașului de la care primește Zigalski bani pentru Ajutorul roșu.

— Da... e o idee ! se bucură Teichert.

Grăbim pasul. Dincolo de Krummestrasse, lângă plăci, și pe partea carosabilă a străzii, o masă de oameni. Poarta casei mătușii Franke e încă deschisă. Cîțiva inși, probabil chiriași, staționează în fața ei. Peste cîteva minute mă întorc. Teichert m-a așteptat la o parte.

— În ordine. Nu s-a culcat încă și e de acord.

Intrăm pe rînd. Mătușa Franke se bucură.

— Ce bine că mai veniți și pe la mine... că mai...

— repetă ea de cîteva ori aceleași vorbe.

Pare foarte surprinsă. Tot mai scutură mirată din cap. Părul ei alb e pieptănat strîns, cu o cărare la mijloc. Ochii îi lucesc de bucurie. În ciuda feței brăzdate de nenumărate riduri, bătrîna se ține încă bine. Trebuie să aibă peste șazecei de ani. Mătușa Franke aleargă în fața noastră cu pași mărunți, ne face semn cu mîna.

— Pofțiți, pofțiți în cameră... în față !

Bătrîna aduce două scaune la masă, iese apoi iar afară. Mă așez. În fața mea, pe un colț al sofalei pluşate, stă o pisică mare.

Teichert s-a dus la fereastră.

— Se vede bine de aici — spune el și se întoarce înapoi. Dar unde e mătuşa Franke ?

Mă scol. Bătrîna e în bucătărie și rîşneşte cafea. Pe reşoul cu gaz cîntă o oală cu apă.

— Sper că nu pentru noi.

Mătuşa Franke rîde.

— Ba chiar pentru voi! Du-te înăuntru, du-te, du-te!

Protestez încă o dată, dar mă împinge cu cotul afară din bucătărie.

Bem cafea. Bătrîna nu mai pridideşte cu întrebările. N-a stat de mult de vorbă cu nici un tovarăş. Zigalski trece numai pentru cîteva minute pe la ea. În nici un caz nu s-ar fi culcat azi. Mă tot minunez cît de vioi povesteşte, cît de doritoare este de nouătăi. Citeşte regulat ziarele.

— Dacă vrei să afli azi ceva, trebuie să ştii să citeşti pîrntre rînduri — spune ea. Ne face cu ochiul. Zigalski îmi aduce din cînd în cînd şi altceva. Zîmbeşte aproape ştrengăreşte. De n-ar fi asta !

Mă gîndesc că noi, tinerii, am putea lua exemplu de la bătrîna asta. Face şi ea ce poate. Îşi plăteşte cotizaţiile, ne mai dă uneori o marcă în plus. Soţul ei a făcut parte din organizaţia Spartakus. Iar ea ne-a rămas credincioasă, poate din pietate faţă de dînsul. Bărbatul ei fusese funcţionar de poştă, la căile ferate. A contractat acolo o pneumonie. S-a prăpădit cu mulţi ani în urmă. Naziştii i-ar tăia bătrînei pensia, dacă ar afla ceva despre ea. Curajoasă mătuşa Franke !

Teichert stă de mult la fereastră.

— Golesc strada... Fac loc acum !... spune el deodată.

Stăm aşa, umăr lîngă umăr.

Un dangăt de clopote răsună deodată în liniştea care s-a lăsat. Apoi alt dangăt, de mai departe. Ne uităm muţi unul la altul. Şi asta face parte din pro-

gram ? Altfel de ce-ar trage clopotele în mijlocul nopții ?

Dinspre dreapta, dinspre cotul străzii unde se află uzina electrică, se aude deodată un zgomot surd de tobe și de glasuri care cîntă. Mă aplec pe fereastră și-i zăresc, în fund de tot, apar pe după colțul străzii. Nu pot distinge oamenii, văd doar două rînduri de facile. Cînd îmi trag capul înapoi, văd chiar sub noi, spre dreapta, un grup întunecat de oameni. Nu i-am auzit venind. Sînt toți în civil. Probabil familia lui Maikowski.

Cîntecul de pe stradă devine mai clar :

*„La o parte din calca batalioanelor brune,
La o parte din calea noastră...”*

Apoi se apropie capul coloanei. Cîntecul trezește ecouri pe strada îngustă. Omul în uniformă care merge singur în fața coloanei ridică brusc brațul drept, oblic, pentru salut. Trec pe sub noi. Șiruri nesfîrșite de torțe aprinse, brațe ridicate, umeri de uniformă și chipie care se biție în tactul marșului.

La o parte din calea... Acum un an, strada asta nu era a voastră. Ați vrut s-o luați cu asalt. Azi vă purtați cîntecele și pasul cizmelor în marș de-a lungul ei. Vă aparține însă oare vouă... după un an de teroare sîngeroasă ? Străbateți în marș chiar și acum strada noastră... un ținut dușman vouă. La aniversarea „revoluției” voastre, la aniversarea „victoriei” voastre.

În spatele coloanei S.A-ului urmează un mic gol și apoi, în șiruri lungi de cîte patru, căști cenușii de oțel. Pe căștile de oțel strălucesc svastici albe, lîngă ele se înalță țevi de pușcă. Poliția specială Wecke, nucleul trupei lui Göring. În fruntea detașamentului de poliție, un ofițer călare pe un cal neastîmpărat. Casca lui de oțel se ridică în sus și în jos în tactul pasului. În mîna dreaptă ține sabia scoasă din teacă. Ajuns în dreptul plăcilor, o avîntă oblic în aer.

— Prezent-taați... arm’ !...

O mișcare bruscă străbate șirurile de căști. Mîinile lovesc uniform armele. Asta nu mai e comemorare. Asta vrea să fie o tentativă de intimidare. O demonstrație de forță a statului fascist !

— Detașament... stai !

— Dreaaaap-ta-mpre-jur !

Poliția cu căști de fier stă acum cu fața spre zidul cu placa comemorativă. La aripa stîngă. Dinspre partea dreaptă se apropie acum un singur detașament de S.A-iști. Iarăși comenzi mai scurte, mai clare. S.A-ul se oprește desfășurat pe aripa dreaptă.

— Unitatea 33 — spune Teichert încet.

Marșul de paradă încă nu s-a terminat. Dinspre dreapta și dinspre stînga se apropie acum grupuri cu drapele. Se postează de cele două părți ale plăcii.

Se face deodată liniște. Calul ofițerului sforăie, lovește din copite. Acest zgomot se aude clar pînă sus la noi. În mijlocul liniștii auzim deodată, dinspre dreapta, sirene de automobil, dar încetează imediat. Cîteva clipe mai tîrziu se aud comenzi noi.

— S.A.-drepti !... Capul la dreaaaap-ta !

Și ofițerul de poliție comandă din nou. Paturile puștilor izbesc asfaltul. Un mic grup de inși în uniformă — pe gulerele mantalelor și pe chipiele lor strălucesc în lumina torțelor benzi late de culoare deschisă — trec în revistă frontul. În fruntea lor merge un bărbat gras, îndesat. Ridică neglijent brațul drept. Röhm ! În spatele lui, o uniformă neagră : Himmler. Grăsunul cu mers legănat : Göring. Cum de-i permite lui Röhm să meargă în frunte ?

Iar răsună tobele. Apoi o voce sfișie liniștea. Vorbitorul gesticulează puternic cu brațele. E Heines. Salută pe părinți, „oaspeții de onoare“.

Închid ochii și îmi reazem fruntea de geamul rece. Deodată răsare în fața ochilor mei o imagine clară de tot. Bărbați în uniforme cenușii de front spălăcite, în costume de marinar, înaintează pe strada noastră. Civili cu haine mînjite de funingine, zdrențuite, murdare. Fețele lor sînt pline de sînge închegat. Capete sparte, trupuri lovite de gloanțe, străpunse de săbii. Luptătorii din Spartakus, muncitori ai Armatei Roșii din Ruhr,

muncitori de pe baricadele din Hamburg, din răscoalele germanilor : sute, mii, zeci de mii de luptători asasinați. În mijlocul lor merge un grup mic. Un bărbat și o femeie scundă sînt în fruntea lor. Bărbatul are părul tuns scurt, poartă ochelari. Femeia are păr negru, des.

Karl Liebknecht... Rosa Luxemburg.

Disting mai multe figuri cunoscute printre ei : Leviné, Landauer, Sylt și mulți alții. La sfîrșitul coloanei mute vin camarazii anilor noștri de luptă, din strada noastră : Hans Klaffert, Otto Grüneberg, Paul Schulz, mulți, mulți. Acum coloana mută se oprește. Mijlocul ei a ajuns chiar sub noi. Bărbatul cu părul tăiat scurt și ochelarii strălucitori ridică brațul :

— Pentru asta am murit ? !

— Nu ! răspund mii de voci. Bărbatul se întoarce, ridică mîna spre noi :

— Dar voi trăiți încă !

Pe tribuna din față, înaintea microfonului strălucitor, stă acum șeful de stat-major al S.A-ului, Röhm. Își sprijină mîinile în șolduri.

— ...imperiu onoarei și al libertății... Voi cei de sus, eroi, sînteți pentru noi pildă și îndemn...

Mă uit pe furiș la Teichert. Cînd brațele celor de jos se ridică, Teichert își întoarce scîrbit capul, face cîțiva pași prin cameră.

În încăpere domnește iar liniște.

Dar cînd afară începe imnul lui Horst-Wessel, Teichert se întoarce, se îndreaptă spre fereastră și o închide cu o mișcare bruscă.

— Uite-i cum cîntă... și ai noștri... ai noștri... — spune mătușa Franke.

Stăm așa multă vreme fără să scoatem o vorbă. Eu mă uit din cînd în cînd jos, în stradă. În sfîrșit, mulțimea se împrăștie. Bătrîna ne dă cheia de la poartă.

— Cu bine, băieți, cu bine — ne însoțesc cuvintele ei.

1 februarie 1934. Azi a început procesul intentat lui Richard Hüttig și tovarășilor de la echipele de pază a caselor. După cum am notat mai demult, sînt învinuiți

de a fi împușcat pe Scharführer-ul von der Ahé, la o ciocnire cu S.A.-ul și S.S.-ul, anul trecut, pe la mijlocul lui februarie. Ciocnirea a avut loc cu ocazia uneia din numeroasele expediții de pedeapsă întreprinse de naziști în Charlottenburg după preluarea puterii. Tovarășii noștri s-au apărat atunci. N-aveau arme de foc, dar S.A-ul a tras. Cu prilejul ăsta S.S-istul von der Ahé a fost atins mortal. În urma acestor întâmplări, au fost arestați în decursul lunilor de către unitatea 33 și de către poliție douăzeci și patru de tovarăși. Încă la începutul lunii septembrie Gestapo-ul împreună cu S.A-ul și S.S-ul au barat pe neașteptate strada noastră și au făcut o razie. Cu această ocazie s-au făcut cincisprezece arestări. Dar acum ziarele vorbesc doar de optsprezece acuzați. Nu găsim pentru acest fapt decît o singură explicație, oricît ar fi ea de îngrozitoare: ceilalți șase tovarăși au fost desigur asasinați, altfel s-ar afla și ei de bună seamă printre acuzați.

Pe doi dintre tovarășii dispăruți i-am cunoscut foarte bine. Se numeau Voss și Drescher.

Ieri mi-am propus să nu mai întrebuițez niciodată bicicleta pentru munci ilegale. Odată S.A-iștii au tras după mine cînd transportam material cu bicicleta. Și ieri situația a fost periculoasă. Iată cum s-a întîmplat:

Mă duceam în sectorul învecinat la un centru al nostru de publicații, de unde trebuia să ridic niște broșuri. Primim acum foarte multe broșuri tipărite. Ca exterior, sînt totdeauna bine camuflate. Ba un „prospect de călătorie“ cu o femeie frumoasă pe copertă, ba un „caiet de propagandă pentru apărarea antiaeriană“. Fiecare broșură are altă învelitoare, pe primele pagini sînt tipărite de cele mai multe ori adevărate texte naziste.

Centrul de publicații la care am fost ieri se află pe o stradă liniștită. În momentul cînd am cotit ca s-o iau pe acea stradă, mi-a trecut prin cap că e bătător la ochi să vii aici cu bicicleta. Nu sînt prin partea asta decît case moderne, sobre, de funcționari, cine folosește aici bicicleta? Deodată văd că în fața clădirii care mă interesea pe mine, lingă poartă, stă rezemată o bicicletă. Fir-ar să fie! Două biciclete! Pesemne că a mai venit

altul ca să ia material. Dar dacă mă mai plimb mult în sus și în jos, afacerea o să fie și mai bătătoare la ochi, mi-am spus eu. M-am dat totuși jos și am pus bicicleta mea alături de cealaltă.

Am sunat în felul în care convenisem. Și mi-a deschis o femeie tânără. Am pronunțat parola, iar ea m-a poftit să intru. A apărut îndată și tovarășul. Îl cunoșteam mai demult. I-am spus imediat că am venit cu bicicleta — și că cealaltă bicicletă din fața casei nu cumva e și ea a unui... ? Da, a venit un tovarăș, care e în camera din fund... Stupidă chestie, trebuia să mă chemi mai devreme sau mai târziu, i-am spus eu. Celălalt tovarăș trebuia să vină ieri, n-a fost vina lui, mi-a răspuns. Nu mai putem schimba nimic acum, trebuie să mă grăbesc, l-am zorit eu. Tovarășul mi-a adus broșurile, le-am ascuns sub haine și am plecat. Totul a durat numai câteva minute.

Ajuns jos, în timp ce scoteam din buzunar cheia de la lacătul de siguranță, am zărit un bilețel prins în spatele lanțului. Am deschis încet lacătul, și cu cealaltă mână am despăturit pe neobservate bilețelul.

„Două biciclete ! Atenție... pericol !” scria pe bilet.

L-am mototolit, mi-am trecut ca din întâmplare mîna peste gură... l-am înghițit. Am întors bicicleta, am strîns fără grabă lanțul de siguranță. Creierul îmi lucra febril, ochii mei scrutau strada.

Primele două cuvinte erau un reproș — pe care mi-l făcusem eu însumi o clipă mai înainte — dar avertismentul de dedesubt ? Venea într-adevăr de la tovarăși... sau era cumva o provocare ? ! Atunci n-ar fi trebuit să înghit bilețelul, ci pur și simplu să-l las să cadă. Dar n-am fost decît câteva minute sus, înseamnă că ei fuseseră aici înaintea mea ! Cci doi bărbați care se plimbă în sus și în jos pe cealaltă parte, la distanță mare, ca din întâmplare ! Și acolo, la dreapta ! La colțul străzii stă pe fiecare parte câte unul ! Deci totu-i blocat ! Altă dată strada e complet goală, nu zărești nici un trecător. Și aveam asupra mea broșurile... fir-ar să fie... e de ajuns ca să iei cîțiva ani de închisoare ! Ce-i de făcut ?... Ei, ce să-i faci ?... Dă-i drumul... de arestare nu mai puteam scăpa.

Am împins încet bicicleta pînă la marginea trotuarului, am încălecat. Pe trotuarul de peste drum unul din bărbați s-a oprit, uitîndu-se după mine. Paltonul greu, pălăria tare, mutra de zbir — Gestapo-ul ! Picioarele mele apăsau în mod mecanic pe pedale, capul îmi zumzăia ca un roi de albine. Cinci metri — opt metri — de ce nu strigă : „Stai !“ — De ce... ? ! Am ajuns la colț, am cotit încet spre dreapta. Bărbatul de acolo stă cu mîinile în buzunare, cu pălăria moale neglijent dată pe ceafă. Timp de cîteva secunde, ne-am uitat unul la altul. Era Harry ! Un activist din sectorul ăsta, pe care îl cunoșteam bine... Harry... Harry... atunci sigur că și al doilea de la colțul din față era tot un tovarăș. Ei scriseseră deci bilețelul !... Dar cei doi din spatele meu de pe stradă nu puteau fi decît agenți ai Gestapo-ului. Cu siguranță ! I-am mirosit... și care altul ar fi fost rostul bilețelului ?

Pedalez, pedalez, nimeni nu mă oprește. Durează mult pînă îmi dau seama că am avut iar noroc. Deodată am senzația că cineva mi-a dăruit o viață nouă. Mai merg timp de un ceas în zigzag prin oraș. Cobor de mai multe ori de pe bicicletă, mă uit la vitrine, pornesc mai departe. Abia cînd mă conving că într-adevăr nu mă urmărește nimeni, că nu mă însoțește nici o „umbră“, mă întorc pe strada noastră. Dar oricît îmi bat capul, nu deslușesc sensul întîmplărilor de astăzi.

M-am lămurit însă curînd. Tovarășii au avut grijă ca întotdeauna centrul nostru de publicații să fie străjuit de santinele. În ziua aceea Gestapo-ul a fost pentru prima dată acolo, dar n-a intervenit ! A revenit apoi a doua zi ca s-o dreagă, dar a găsit o locuință „ireproșabilă“, de „burghezi pașnici“. Au întors casa cu susul în jos, dar percheziția a rămas fără rezultat. Tovarășul n-a fost nici măcar arestat. Am „renunțat“ imediat la dînsul, iar eu m-am folosit pentru ultima dată de bicicletă în munca ilegală. Societatea de transporturi din Berlin mă va putea număra de acum înainte printre călătorii ei credincioși. De banii necesari va trebui să fac rost, n-am încotro. De acum înainte voi umbla și eu îmbrăcat ca burghezii.

Naziștii se așteaptă la mai puține „rele“ de la „Volkgenossen“ ai lor dacă arată „cumsecade“... Oricît ar părea de ciudat, sînt iar „bine dispus“. De fapt nu e ciudat. Am constatat același lucru la toți tovarășii... și e bine așa ! Toți sîntem expuși zilnic la fel de fel de pericole în munca noastră ilegală. Dar cînd ești neconținut în primejdie, pericolul își pierde într-o oarecare măsură caracterul înfricoșător. Iar dacă te afli într-adevăr într-o situație periculoasă, trebuie să te silești să rămii liniștit. Cei mai mulți tovarăși reușesc s-o facă. Căci își dau seama că sînt în joc ani de închisoare, ba adeseori chiar viața.

Tocmai acum a fost la mine Ernst Schwiebus și mi-a adus două ziare de azi. Trebuie să scriu un articol în legătură cu procesul Ahé pentru un manifest care trebuie multiplicat încă în noaptea asta.

De luni de zile tremurăm pentru Richard Hüttig și tovarășii din echipele noastre de pază. A devenit acum o certitudine că în procesul Ahé vor să pronunțe condamnări la moarte !

Caut într-un teanc de hîrtii vechi, niște ziare pe care le-am însemnat și care relatează procesul. Numai în felul ăsta le-am putut aduna. Ar fi fost imprudent să păstrez numai tăieturi.

24 ianuarie 1934, „Nachtausgabe“ :

„Scopul acestui proces este nu numai de a găsi o ispășire pentru o mare crimă comisă față de mișcarea noastră de libertate, ci și de a stîrpi fără milă și prin toate mijloacele de care dispune puterea legislativă, strigoiul bolșevismului din Charlottenburg...“

10 februarie 1934. „Berliner Morgenpost“ :

„Sfîrșitul strîngerii dovezilor în procesul Ahé !... Rămîne acum pe seama completului de judecată să aprecieze dacă tribunalul poate admite posibilitatea ca în cazul focului de armă mortal tras asupra S.S-istului von der Ahé să fie vorba de un glonț rătăcit tras de către martorul Amor, S.A-ist...“

10 februarie 1934 (în aceeași zi !): „Völkischer Beobachter“ :

„Expertul de arme de foc n-a putut răspunde cu certitudine la întrebarea : din ce armă provine proiec-

tilul? Pistoalele care i s-au prezentat erau foarte ruginite și nu aveau nici un semn deosebit pe care să se poată baza o expertiză sigură“.

Voi adăuga numai câteva cuvinte explicative la aceste extrase de ziare. Ele arată cum a fost condus procesul, și că el urmărea să atingă cu orice preț un singur țel: condamnări la moarte! Voi spune de asemenea că pentru acest proces au fost arestați douăzeci și patru de tovarăși și că în fața tribunalului s-au înfățișat numai optsprezece. Înseamnă deci că șase au fost asasinați, altfel ar fi și ei printre acuzați!

— ...Sute de morți! Sute de morți!... În zilele următoare o să se hotărască. În zilele următoare, vă spun eu!

Teichert umblă agitat încoace și încolo, gesticulează.

— Trebuie să se decidă! Și se va decide! Crezi că situația lor seamănă cu a noastră?! Ei au mitraliere! Au grenade!

Teichert se oprește în fața lui Ede, lângă masa pe care se află ziare cu titluri mari:

„Câteva focare de răscoală înăbușite în Austria! Karl Marx-Hoff a fost luat cu asalt de către trupele guvernamentale! Grele pierderi din partea Heimwehr-ului!¹!“

— Mussolini adună trupe la graniță! adaugă Teichert. Hitler își pregătește, poate, invadarea... Sperăm cu toții că tovarășii austrieci vor ieși învingători, Ede. Dar se poate întâmpla și altfel, se...

— Puțin îmi pasă ce scriu scribălăii ăștia. Proletarii au pornit la atac și noi stăm aici cu mâinile în sân și nu putem face nimic! Îți vine să înnebunești!

— Nu țipa așa!

— Dar ascultați odată: mai încet! mai încet! „Confecționarul“ dă din mâini.

Teichert aleargă iar încoace și încolo. Ede își sprijină capul în mâini. Toată seara au ținut-o așa... ba, mai

¹ Heimwehr — trupe teritoriale folosite împotriva social-democraților, cât și a național-socialiștilor, dizolvate în 1936.

bine zis, de cînd am auzit primele știri despre evenimentele din Austria. Fiecare îl omoară pe celălalt cu întrebări. Fiecare discută. Discutăm de ceasuri întregi, strigăm unul la altul ; azi ne-am adunat cinci oameni !...

— Eroic luptă proletarii ! începe iar Ernst Schwiebus — dar oare curajul poate să vină de hac mitralierelor ? E necesară și greva generală, totul trebuie să stea în loc. Ai citit doar : întreprinderile continuă să lucreze, măi !

Ede mătură furios ziaarele de pe masă.

— Ai citit ! Ai citit ! Țștia se apără cel puțin ! Cum a fost la noi cînd a venit Adolf ? ! Nimic nu s-a mișcat, nimic. Și chiar dacă nu reușesc !... Au luptat barem ! Au luptat !

— Ede are dreptate. Mai bine o înfrîngere armată decît să lași pe fasciști să pună mîna pe putere fără rezistență. Asta deprimă totdeauna, am văzut și la noi. Tovarășii din Austria își dau seama de forța clasei muncitoare, vor învăța din greșelile de pînă acum, în alte lupte vor...

— Alte lupte ? ! Dar ei luptă încă ! Ce înseamnă alte lupte ?

— Bine, noi te înțelegem cu toții, Ede. Însă după tot ce știm acum, trebuie să vorbim despre această eventualitate, sau nu mai vorbim de loc !

Ede își îngroapă iar capul în mîini.

— În unele cartiere prăvăliile sînt deschise. Curentul electric există... iar trenurile circulă... trenurile ! Știi tu ce înseamnă că guvernul Dollfuss ¹ poate face ca gărziile sale fasciste să opereze cu armata ? Trag cu tunurile în casele și căminele muncitorești !

Teichert se oprește dcodată.

— Nu poți să repeți într-una muncitorilor : armele există doar pentru cazuri de nevoie extremă... dacă fasciștii atacă democrația ! În toți anii ăștia au abolit o cucerire după alta. Acum muncitorii au pus spontan

¹ Om de stat reacționar din Austria, cancelar și ministru de externe (1892—1934). Încheind în martie 1934 un tratat cu Mussolini, a tras Austria în sfera intereselor politice ale Italiei fasciste. Este ucis în același an în timpul loviturii de stat organizate de național-socialiștii austriei.

mîna pe arme. Fiindcă și-au dat seama că trebuie să se decidă.

Capul lui Ede se ridică brusc.

— Vezi deci ! Vezi deci !

— Păi Ernst a spus chiar adineauri același lucru ! Nu e voie să te oprești niciodată la jumătatea drumului. Asta trebuia să fie clar încă dinainte !

Ede nu răspunde.

— Ede dragă, oricum va ieși, ceva rămîne : pilda lor eroică. Pildă și pentru proletarii germani... Ai dreptate, la noi nu s-a ajuns nici măcar la atît. N-am avut în spatele nostru majoritatea muncitorilor. Am...

— Să-ți spun eu ce-am făcut ! Le-am dat la cap social-democraților noștri !

— Desigur, și noi am comis greșeli — intervine Schwiebus. Și noi învățăm din greșelile noastre, Ede. Dar asta nu schimbă cu nimic situația : noi am vrut să împiedicăm venirea lui Hitler la putere. N-am putut noi singuri, n-am putut. Abia acum ia naștere frontul unit. Vom mai avea de dus multe și grele lupte de unul singur. La noi...

— Destul acum ! Iar o luați de la început, e trecut de unsprezece ! îi întrerupse „confectionarul“. Părăsim unul cîte unul casa. Strada noastră e pustie. Mașinile uzinei electrice zumzăie.

Astăzi la frizer. Nazistul de pe scaunul de lîngă mine :

— Luptă între frați ! Germani contra germani ! Comunitatea poporului lui Adolf Hitler ne-a scutit de toate astea. Toată vina pentru sîngele vărsat o poartă Dollfuss. Și numai pentru că nu admite libertatea cuvîntului !

Eu mă gîndeam tot timpul : și parcă la noi e altfel ! Sînge... oare miile de oameni pe care i-au omorît nu sînt sînge ? Richard Hüttig nu este sînge ? ! În procesul Ahé, naziștii cer condamnări la moarte. Procesul Maikowski n-a stat în centrul atenției publicului pentru că concomitent se dezbătea procesul incendierii Reichstag-ului. Din cauza răscoalei din Austria se întîmplă acum același lucru cu procesul Ahé.

Ziarul de seară e în fața mea, pe masă. Privesc ținută foaia. Am senzația că stau într-un carusel, care se învîrte cu mare viteză.

„Sentința în procesul Ahé : Conducătorul comunist, Richard Hüttig, condamnat la moarte !” Richard Hüttig condamnat la moarte și la pierderea drepturilor cetățenești, pentru tulburarea ordinii publice și tentativă de omor. Alți paisprezece acuzați condamnați la 24 ani muncă silnică și 18 ani închisoare !

...Procesul tribunalului special avea drept obiect același gen de fapte ca și procesul Maikowski. Spre deosebire de acesta, a necesitat însă numai șase zile. Au putut fi audiați în acest timp aproximativ 100 de martori, deoarece tot ce era inutil a fost înlăturat din dezbateri.

Procurorul Dombrowski a spus, printre altele : „Tribunalul nu czită ca, pe baza experienței cîștigate în alte dezbateri asemănătoare, și pe baza faptului că cu ocazia unor astfel de atacuri s-a procedat întotdeauna în mod planificat, să ajungă la constatări care se impun cu necesitate, fără a se mai sprijini prea mult pe rezultatul probatoriului. Tribunalul nu a considerat ca dovedită uciderea lui von der Ahé de către Richard Hüttig. După ce von der Ahé a fost doborît, el s-a ridicat încă o dată și, stînd în picioare, a fost atins de focul de armă mortal într-un fel rămas neexplicat. Dar șeful de bandă merită pedeapsa cea mai aspră pe care o cunoaște legea. Tribunalul este convins că legiuitorul a vrut pedeapsa cu moartea pentru o faptă ca cea a lui Hüttig. Dacă alți acuzați au primit pedeapsa de la un an pînă la cincisprezece ani închisoare, este fiindcă tribunalul special a socotit de cuviință să fie indulgent cu acești acuzați.”

În motivarea sentinței, președintele tribunalului, Rehm, s-a pronunțat astfel :

„Cercetările tribunalului au fost îngreunate de faptul că tribunalul n-a putut să accepte în mod necondiționat depozițiile agravante ale celorlalți acuzați contra lui Hüttig. La audierea martorilor a trebuit însă să se țină cont de faptul că de la comiterea faptei a

trecut aproape un an și că toți martorii s-au găsit atunci într-o stare de mare agitație. Și, în sfârșit, evenimentele s-au petrecut noaptea, la lumină slabă. De aceea depozițiile martorilor se contraziceau în multe puncte. Totuși tribunalul nu a ajuns la convingerea că Hüttig a tras focul mortal asupra lui von der Ahé. Nu s-a putut constata cu certitudine cine a tras focul mortal. S-a constatat însă că Hüttig s-a făcut vinovat de tulburarea gravă a ordinii publice și a călcat dispozițiile legale în vigoare pentru apărarea poporului și a statului și anume în calitate de cap de răsculați. În afară de aceasta, s-a făcut vinovat de tentativă de omor“.

Nici un cuvânt despre constatările expertului în arme. Procurorul declară pur și simplu : „Ahé a fost atins mortal într-un mod rămas neexplicabil“.

Cineva trebuie însă să moară cu orice preț : Richard Hüttig.

El nu este un oarecare pentru dinșii. E conducătorul urât al echipelor de apărare a caselor din Charlottenburg. Iar pentru noi — tovarășii săi — e cel mai scump tovarăș — și ei știu asta. De aceea vor să dea un exemplu.

Richard Hüttig, Richard al nostru, condamnat la moarte ! „...acuzatii au luat cunoștință de sentință cu calm...“

Și acum ? Nu putem ieși în stradă și striga fiecăruia în față că Richard este nevinovat. Că trebuie împiedicată crima judiciară nazistă. Nu mai există oare nici un mijloc pentru a-l salva pe Richard ? !

17 februarie 1934.

O zi mai târziu. Chiar și ziarul „Völkischer Beobachter“ confirmă în reportajul său asupra procesului Ahé că Richard Hüttig nu l-a împușcat pe Ahé : „Nu s-a putut dovedi cu certitudine dacă Hüttig, sau altcineva a tras focul de armă. Totuși, Hüttig e cel ce a turnat glonțul care a răpit viața lui Ahé, indiferent din care țevă a pornit“.

„Confecționarul“, tovarășul care e vânzător la Brennickmeyer, așteaptă la locul convenit.

— Ești singur ?

— I-am trimis pe cei doi în cafeneaua Bumke. Nu puteam aștepta toți trei aici.

Pornim agale mai departe.

Pe strada asta e o circulație intensă, ca de obicei. Automobilele trec în șiruri lungi, pietonii se înghesuie pe trotuare.

Vânzătorul arată ca un tânăr „de familie bună“. Obrajii bine rași, părul închis, strălucind de briantină. Și-a ridicat gulerul paltonului greu, dar nu are pălărie pe cap. Nu atrage însă atenția nimănui, căci toți tincirii „de condiție bună“ umblă așa pe aici. Eu însă ?

— La Bumke ? Scump local. Dar putem vorbi acolo ?

— Firește. Acolo e lume multă totdeauna, fiindcă au muzică. Pentru o cafea de cap ajung banii mei.

— Bine.

...Mă întreb ce vor Max și Erwin azi de la mine ! Sînt amîndoi colegi ai vânzătorului. I-au spus numai că vor să stea de vorbă cu mine, că chestiunea de care e vorba o pot aranja cel mai bine cu mine. De cîteva luni, „confecționarul“ îi aprovizionează cu ziare. Cer mereu tipăriturile noastre. Fac cu ele „comerț“ bun. Vrednici băieții. Au un cerc de lectură, unde fiecare trebuie să plătească o mică cotizație. La sfîrșit, broșura se vinde. Astfel obțin două mărci și chiar mai mult pentru un exemplar. Apoi se socotesc cu vânzătorul ; acesta strălucește de bucurie de cîte ori îmi aduce banii. Printre altele, le-am dat celor doi băieți și cărți teoretice pentru propria lor instruire. Max e mai format politic decît Ervin. La Max am și fost de cîteva ori. Ne-a pus la dispoziție camera lui mobilată, pentru discuții.

Cafeneaua e ticsită. Străbatem încet încăperea lungă. Oamenii flecăresc cu voce tare. La cîteva mese, perechi strînse. Zdrăngănit de veselă. Chelnerițele aleargă încoace și încolo. Poartă bonete mici, roz, șorțulețe de aceeași culoare. Pe o estradă cîntă

orchestra. Dar unde sînt ceilalți doi?... În fund... la masa rotundă de marmură din colț. Bine au ales-o!

— 'nă seara, Karl. E bun locul, nu?

Cei doi se bucură. (Mă cunosc numai sub numele de „Karl“.)

— Strașnic! Ați fost și de data asta deștepți, ca totdeauna.

Vînzătorul comandă două cafele... Cine stă la masa alăturată? Un domn mai bătrîn. Stă de vorbă cu o femeie pieptoasă, care îl însoțește. Țștia par inofensivi. Dar în fața noastră stă un Sturmführer de la S.A. E și el cu frumoasa lui și, de altfel, în vacarmul ăsta nu se aude nimic pînă acolo.

— Drept început, ține șase mărci... Pentru ultimele lucruri.

— Se acceptă cu mulțumiri.

— Cînd putem să mai luăm...? întrebă Erwin.

— Săptămîna viitoare. Ca de obicei. Fac o mișcare cu capul înspre vînzător.

— Bine.

Tăcere. Max ia o înghițitură din paharul său de bere. Erwin răsucește un creion în mînă. Trebuie să fie într-adevăr ceva deosebit: cei doi băieți au nevoie de o pauză, ca să prindă curaj. Dunărea albastră... orchestra nu cîntă prost.

Max pune jos paharul de bere, dar rămîne tăcut. Eu amestec zahărul în ceașca mea. Max e evreu, mi-a spus-o chiar el deunăzi. În cazul lui însă, și cel mai bun „antropolog“ nazist ar da greș. E înalt și zvelt, are părul lîns, blond-roșcat, trăsături regulate, o expresie inteligentă. Băiat curajos. Ca evreu o să-i meargă mai rău decît nouă, dacă pun mîna pe dînsul.

— Prin urmare, Karl... vrem să discutăm ceva împreună — spune Max.

— Vă ascult, deschideți-vă inimile.

Max face iar o pauză. Apoi spune încet:

— Am vrea să fim primiți în „familie“.

— De aceea am vrut să stăm de vorbă cu tine — dă din cap și Erwin.

De surprindere, scap lingurița, mă uit la cei doi cu ochi mari. Vor să intre în partid?... M-aș fi așteptat

la orice, dar la asta nu... Mă cuprinde deodată o mare bucurie. Și vânzătorul e înmărmurit, se uită cînd la unul, cînd la altul. Eu continui să tac. Vor, așadar... Max da, însă Erwin? Îl examinez pe Erwin, de parcă nu l-aș cunoaște de loc. Capul îngust, mîinile fine, are o adevărată mutră de copil, nici n-a împlinit încă douăzeci de ani. De fapt, Erwin ar trebui să intre în organizația de tineret. Dar locuiește în sectorul nostru. Organizația de tineret e slabă la noi, abia acum se reorganizează. Max e mai în vîrstă, mai înțelept. Dar oare știu ei ce înseamnă să fii acum în partid? N-ar trebui să le dăm de la început munci grele... totuși au trecut examenele. Avem pierderi... avem nevoie de înlocuitori...

Cei doi se uită mereu la mine.

Asta ar necesita ceva mai mult decît să vinzi din cînd în cînd cîte o broșură; ei n-au încă suficientă experiență „de lucru“, încep eu să le spun. Noi ne bucurăm de fiecare om care vine la noi, mai ales acum. Dar nu-i putem angrena imediat într-o muncă importantă. E mai bine așa și pentru ei, și pentru noi.

Îi întreb dacă-și dau seama cît de greu o duce „familia“ tocmai acum. Nu vreau să fiu cobe, dar au chibzuit bine, ce-ar putea eventual păți?

Da, își dau seama foarte bine, spune Max. Au chibzuit lucrul ăsta de mult. Dar „comerțul cu poze“ nu-i mai satisface, nu se mai poate așa. Azi fiecare trebuie să-și pună în joc toate forțele, asta e părerea lor.

Le arăt apoi că pentru Erwin pot aranja ceva imediat, pentru că locuiește în regiunea noastră. Îi voi trimite vorbă prin vânzător. La Max va dura mai mult. El locuiește într-alt sector, trebuie să iau întîi legătură cu „colegii“ de acolo. De aceea stabilesc cu Max o întîlnire, pentru a-l pune în legătură cu tovarășii sectorului în care locuiește el. Amîndoi sînt de acord cu această soluție și îmi strîng în tăcere mîna.

Plătim. Max pleacă mai întîi cu Erwin. Sturmführer-ul de la S.A. stă încă la masa așezată oblic în fața noastră. Mîngieie mîna femeii cu care stă la masă.

Cu primirea lui Max am avut dificultăți. Tovarășul răspunzător din sectorul său mi-a cerut să aduc trei garanți pentru el. Deși mă cunoștea și deși i-am explicat că Max lucrează de luni de zile pentru noi, a rămas tare pe poziție. Acest lucru este de două ori necesar acum, în ilegalitate, a insistat el. I-am îndeplinit apoi cererea.

Peste opt zile l-am întâlnit iar pe Max care mi-a povestit, strălucind de bucurie, că a fost angrenat în muncă. Ziarele din sectorul său sînt adăpostite la el după tipărire, și apoi difuzate. Deci tovarășii au încredere deplină în el.

Nu i-am spus nimic despre îndoiele mele. Cu siguranță le-ar fi interpretat în mod greșit și și-ar fi închipuit că eu nu am încredere în el. Dar voi vorbi cu tovarășul în cauză despre aceasta. Mai întîi a cerut trei garanți și iată că peste cîteva zile ziarele sînt depozitate la Max. Așa nu se poate lucra, Max este încă prea lipsit de experiență în munca ilegală. Dîndu-i-se această sarcină, el intră imediat în legătură cu mai mulți tovarăși, care cu prilejul ăsta pot să se expună pericolului și pe ei înșiși, și munca lor atît de importantă la ziare. Știu că Max nu e în primejdie în camera lui mobilată. Pentru Gestapo el e „o foaie albă“. Știu, de asemenea, cît de mult suferă munca noastră din cauza lipsei de locuințe „sigure“. Iată ce i-a determinat poate pe tovarășii de acolo să recurgă la aceste măsuri. Dar numai din cauza lipsei de locuințe n-au dreptul să devină neglijenți.

Conducerea noastră de cartier a făcut ceva asemănător cu doi tovarăși social-democrați din grupa lui Ewald. Și acești tovarăși s-au arătat dispuși să preia de îndată sarcini dificile și le-au și primit. M-am bucurat de curajul tovarășilor social-democrați, dar am protestat și contra acestei repartizări a sarcinilor. Căci noi sîntem răspunzători de siguranța lor, cu atît mai mult cu cît experiența noastră în munca ilegală este mai mare decît a lor. Și ei trebuie mai întîi instruiți și familiarizați încetul cu încetul cu munca internă...

În ciuda tuturor greșelilor, am iarăși un sentiment de siguranță. Se simte că partidul se reorganizează. Azi am văzut pe străzile noastre un afiș :

„Tineretul școlar german caută mine neexplodate !”

„...Tineretul școlar german trebuie angrenat în lupta antiaeriană... Următoarea sarcină... în eventualitatea unui atac aerian străin asupra Charlottenburgului... escadrile dușmane au zburat deasupra blocurilor din străzile... s-au îndreptat apoi spre șirurile de străzi... Țelul lor, uzina electrică din Charlottenburg, nu a fost atins, deoarece ceața răspîdită la timp... aruncat numeroase bombe... Pe străzi se găsesc mine neexplodate... locurile unde se presupune că se află minele au fost însemnate de către asociația de apărare pasivă...

Tineret german, la lucru !

Căutarea minelor neexplodate... Cei mai buni vor primi premii... doritorii să se prezinte la...”

Copii combatanți, în mod real... De cîte ori n-am citit în ziare : „...au găsit o grenadă rămasă din războiul mondial... a explodat... trei au fost sfîrtecați !” Copiii de școală devin prada educației naziste. Toți tovarășii povestesc la fel despre copiii lor. Profesorii fasciști insistă zilnic ca elevii să se înscrie în Jungvolk¹, în Hitlerjugend. Ei consideră pe civili ca „persoane de rangul al doilea”. La învățămîntul nazist se mai adaugă veșnicele „excursii”. Copiii „învăță” cu această ocazie să se tîrască prin sîrmă ghimpată, să care „lăzi cu muniții” și altele asemănătoare. Se întorc acasă cu hainele rupte, murdare. În curtea școlii „învăță” lucruri asemănătoare. Case-machetă incendiate sînt stinse cu substanțe chimice. Copiii-activiști ai organizațiilor naziste pot oricînd să lipsească de la școală, dacă pornesc la un „marș-expediție”.

Înriuriți de această educație, copiii unor tovarăși își doresc acum, de ziua de naștere sau de Crăciun, haine

¹ Organizație hitleristă pentru elevi de școală elementară.

de uniformă. Dacă copiii sînt încă mici, părinții nici nu pot măcar sta de vorbă cu ei, să-i lămurească. Le e teamă că vor povesti și altor copii cele discutate, punîndu-i astfel pe ei în pericol. Cunosc tovarăși care sînt veșnic într-un asemenea pericol, încît nu poartă niciodată material ilegal asupra lor. Dar cărțile noastre de odinioară le păstrează încă ascunse. Seara citesc din ele cu copiii lor mai mari. „Trebuie să-i ofer băiatului măcar atît, altfel nu citește decît cărțile de școală naziste“.

Naziștii vor să pregătească tot poporul, de la copii pînă la moșnegi, pentru războiul lor de cuceriri... Uzinele Siemens lucrează cu capacitate mărită pentru înarmare, mă informează Teichert. În unele secții se lucrează în trei schimburi. Au fost angajați specialiști în metalurgie, mecanici, strungari, lăcătuși-mecanici etc. Mulți sînt trimiși și în afară, pentru „montări“... Noi aerodromuri ! La toți li se cere să depună jurămint... sînt amenințați cu pedepse grele dacă vor vorbi ceva despre munca lor. Diferite ramuri ale industriei germane sînt într-o aparentă conjunctură favorabilă... producția de război... Munca noastră din celulele de întreprindere fusese mai demult orientată în acest sens. Germania — furnizor de arme pentru Orientul îndepărtat, socoteam pe vremea aceea. Azi însă Germania se înarmează împotriva Uniunii Sovietice.

Mulți dintre tovarășii noștri au fost astfel angajați din nou în întreprinderi. În uzinele fasciste de război ! Vom avea nevoie de ei !

Iar am primit o lovitură grea. Franz Zander, Franz al nostru a fost arestat. Alaltăieri seara, în strada noastră. Franz... în strada noastră !... Am aflat între timp cum s-a întîmplat. Ne-am interesat peste tot în mod prudent. Trebuia să lămurim bine lucrurile, fiindcă nu știam dacă cei din unitatea 33 veniseră numai pentru el, sau dacă urmau să fie arestați și alți tovarăși. Acum știm ; în după-masa aceea, Franz fusese la niște tovarăși din sectorul vecin, la Moabit. Discutase cu ei despre un nou procedeu pentru scoaterea ziarelor, pe care îl utilizează cei de acolo de cîtva timp. E mult mai ieftin

și afară de asta face posibilă scoaterea unor tiraje mai mari. Apoi a venit în strada noastră, ca s-o vadă cîteva clipe pe maică-sa. Aflase că era grav bolnavă de cîteva luni. Käthe, sora lui, nu-i spusese nimic. A aflat însă de la Hilde, iubita lui... Cum se găsesc în sectorul învecinat, numai la jumătate de oră de strada noastră, s-a gîndit să vină la maică-sa. Cred că a luptat mult timp cu sine însuși. O singură dată o să fie posibil ; n-o să stea decît cîteva minute, n-o să-l vadă nimeni la ora aceea de seară, așa s-o fi gîndit. Acum știm totul. Și totuși rămîne pentru noi un mister cum de Franz, care ne-a educat pe toți într-un spirit de extremă prudență în munca ilegală, a putut să vină totuși pe strada noastră. Știa doar foarte bine că S.A-ul îl caută de un an aici.

În restaurantul „Afrikander“, așezat chiar în fața casei lui Franz, megafonul transmitea marșuri. După tejghea ședea cîrciumărița durdulie și împletea. La dreapta ei, la o masă rotundă, trei bărbați jucau cărți. În celălalt colț, la stînga, stătea un client singur la o masă. Fixa paharul de bere pe jumătate gol. Își sprijinise în mîini capul chel, acoperit cu cucuie. Pe degetele mari ale mîinilor se sprijineau urechile răsucite în mod ciudat. Era clientul obișnuit, Kranz. Cîrciumărița făcea în gînd socoteala consumației lui. Trei rachiuri, patru halbe, două țigări de foi.

Deodată Kranz s-a ridicat, a scos țigara răcită din gură și s-a uitat în jurul lui, căutînd ceva. Cîrciumărița a aruncat pe tejghea ciorapul pe care-l împletea, s-a îndreptat spre el, aprinzînd un chibrit.

— Poftim — i-a spus ea.

Kranz a privit-o cu ochii sticloși. A luat chibritul din mîna ei, a întors capul spre geamul vitrinei și a ridicat flacăra spre țigară. Deodată a scăpat chibritul. Și țigara i-a căzut din gură. Stătea cu gura căscată și se uita țintă afară. Cîrciumărița l-a privit uimită. Și cei trei bărbați se uitau atenți la Kranz. Acesta a sărit deodată în picioare și a alergat spre ușă.

— Plătesc mai tîrziu... mă întorc... — spuse el bîlbîindu-se. Cîrciumărița a pornit după el, voia să spună

încă ceva, dar Kranz era deja afară, ușa rămăsese deschisă. Între timp, unul dintre cei trei bărbați se ridicase. El și cârciumăreasa l-au văzut pe Kranz luînd-o la goană înspre Rosinenstrasse. Pe strada noastră nu se vedea nimic neobișnuit și cei doi nu-și puteau explica purtarea ciudată a lui Kranz. (Desigur că în acea clipă Franz și intrase în casă. Clientul din ușă îl cunoștea și ne-a spus că nu l-a zărit.)

— Pe zi ce trece e mai nebun — a spus cârciumăreasa. Dar sper că o să plătească totuși consumația.

În curînd au apărut S.A-iștii, alergînd în strada noastră. Ceata de uniforme brune s-a împrăștiat formînd un lanț care se întindea de la ultimele două case de la cotul străzii pînă departe, pe strada îngustă dintre uzina electrică și barăcile alăturate. Apoi o parte din S.A-iști au intrat în casa lui Franz, au ocupat toate intrările la scări, accesele spre curțile interioare.

În casă nimeni nu observase încă nimic. Dar strada, liniștită pînă acum, de cîteva minute era răscolită. La ferestre au apărut capete unul lîngă altul. În fața porților oamenii stăteau adunați în grupuri și priveau cu ochii plini de ură cordonul brun de peste drum. Se țineau la oarecare distanță, dar protestul lor mut se ridica întocmai ca un zid în spatele uniformelor brune. S.A-iștii simțeau asta. Întorceau capetele, se uitau de-a lungul caselor și ferestrelor. Negustorii priveau intimidați prin geamul vitrinelor, numai negustorul de legume s-a proțăpît cît e de lat în ușa prăvăliei. Toți erau chinuți de întrebări înfrigurate.

Pentru cine au venit oare?... așa, prin surprindere... pe cine-l paște oare primejdia?... pe cine?... pe cine ?!...

Franz a sunat la ușa locuinței lui. N-a deschis nimeni. Käthe era încă la birou și maică-sa zăcea în pat, nu putea să se scoale. Vecina lor, doamna Schulze, l-a auzit sunînd. A fost mirată cînd l-a văzut pe Franz. Da, avea cheia de la locuință, îi spuse că doar ea o îngrijește pe maică-sa în timpul zilei. Bătrîna nu vrea să se ducă la spital, iar Käthe e plecată toată ziua. Käthe ar fi trebuit să-l anunțe de mult, a spus Franz.

A aflat totul abia acum, de la prietena lui, și nici măcar ea nu i-a spus totul de la început. Însă el a insistat atîta, pînă cînd i-a povestit în amănunt situația bătrînei.

Ar vrea numai s-o vadă puțin pe maică-sa și să-i spună doar cîteva cuvinte, peste cîteva clipe o să plece, a mai adăugat Franz.

Și, de fapt, a părăsit aproape imediat locuința. Înainte de a pleca, i-a mai spus vecinei că a încercat și el s-o convingă pe maică-sa să meargă la un spital. Ar fi cel mai bun lucru pentru dînsa. Se vede că-i mai rău decît își închipuise el, a slăbit îngrozitor și nu mai are putere. Apoi Franz coborî cu pași mari treptele. O clipă mai tîrziu, vecina auzi zgomot jos pe trepte. O voce țipa, spartă de furie :

— Te-am prins, în sfîrșit, băiatule !

Cînd naziștii au ajuns în stradă, oamenii din fața porților au început să se miște, capetele de la ferestre s-au retras, speriate. Toți simțeau un nod în gît. Era Franz Zander — Franz al lor ! Îl cunoșteau foarte bine cu toții.

Strada a rămas mută. Bărbații mai zăboveau în fața porților, cu pumnii strînși în buzunare. La toate ferestrele se îngrămădeau capete. Strada noastră și-a luat rămas bun de la Franz Zander. Parcă s-ar fi întins din toate părțile brațe, ca să-i strîngă încă o dată mîna.

Franz simțea asta. Fața îi era liniștită. Zîmbea chiar. A făcut semn cu capul spre ferestre.

S.A-iștii îl zoreau, îmbrîncindu-l spre cazarma Mai-kowski, pe Rosinenstrasse. Copiii alergau pe lîngă ceata de S.A-iști. Peste tot oamenii întorceau capetele. A fost ultima dată cînd Franz a văzut strada noastră — cînd strada noastră l-a văzut pe Franz.

Seara îmi fulgeră deodată prin minte că trebuie să-l avertizăm pe Teichert. Fiindcă locuiește în aceeași casă cu Franz. Cine știe pe care dintre noi vor poate să-l mai înhațe cei din unitatea 33 !

Tramvaiele din Siemensstadt vin la intervale mici. Sînt ticsite. La ora asta, cînd la uzinele Siemens se

termină lucrul, n-ajung nici numeroasele vagoane suplimentare. Stau pe loc și urmăresc de fiecare dată cu privirea pe cei ce coboară.

Unde zăbovește oare Teichert? Să fi coborât azi mai devreme, să se fi dus după cumpărături? N-ar fi mai bine să-l aștept la intrare, în strada noastră? Nu, e prea bătător la ochi; și apoi dacă vine din cealaltă parte a străzii, intră în casă nepregătit. Vagon după vagon se golește, pornește mai departe. El nu e și nu e... Minutele devin chinuitor de lungi, umblu de colo pînă colo, am impresia că aștept de ore întregi.

Iată un nou tramvai și, în sfîrșit — Teichert!

E surprins, își aranjează geanta cu merinde.

— Tu aici?! spune el.

Sună așa, de parcă întrebarea „de ce?” ar trebui să urmeze îndată după prima, dar apoi merge tăcut alături de mine. Mi-e inima grea. Mă uit pe furiș la el. Între sprîncene i s-a săpat o cută adîncă. În ultimele zile fața lui s-a făcut și mai palidă, pomeții i s-au ascuțit și mai mult. De la condamnarea lui Richard, a îmbătrînit parcă cu cîțiva ani. Și acum trebuie să-i mai spun și asta. Teichert începe deodată:

— De ce...? Cu siguranță că nu ai de anunțat ceva bun!

— Nu — răspund eu încet.

Nu mă uit la el. Fiecare pas mă străpunge cu o lovitură pînă în creier.

— ...Franz a fost arestat.

Teichert se oprește.

— Franz...?! întreabă el tărăgănat, de parcă n-ar fi înțeles numele. A fost luat cumva tot sectorul lui?... Unde s-a întîmplat?...

Mă strînge de braț.

— Pe strada noastră... acum o oră.

Teichert își trece mîna peste frunte.

— La noi... la noi... — spune el buimăcit.

Îl trag mai departe, ca să nu ne observe cineva.

— Vecina lor i-a deschis locuința... voia s-o vadă pe maică-sa, ne-a povestit ea.

Teichert nu răspunde, se uită fix în fața lui.

— Au înconjurat pe neașteptate casa... poate...

Mă opresc, dar Teichert m-a înțeles. Dă apatic din cap.

— De aceea am venit, să te avertizez la timp !

Ne plimbăm în sus și în jos. Teichert rămîne mut. Strînge buzele, răsuflă greu.

— I-am trimis vorbă vecinei lor să-i iasă în drum lui Käthe... pentru noi e prea periculos... maică-sa nu trebuie să afle nimic... tocmai acum...

— Jan ! spune Teichert și îmi strînge mîna.

Dar privirea mea rătăcește alături de el. Käthe... trebuie s-o scoată singură la capăt... eu nu pot acum...

Teichert spune :

— Mă duc eu. Ce-o să` fie ?... Dacă și eu... voi vedea...

Îmi strînge iar mîna. Mă uit după el, pornesc apoi în direcție contrară, să ocolesc grupul de case.

Sosim, venind din direcții diferite. Dar nici așa n-o să mai scăpăm... dacă și la noi lucrurile au ajuns atît de departe.

De cînd maică-sa e bolnavă, Käthe nu prea mai doarme. De obicei, bătrîna aștepte abia spre dimineață. Înainte de a veni Franz, maică-sa ajunsese aproape să accepte internarea în spital. Dar de la vizita lui Franz nu mai voia să audă de plecarea de acasă. Cu încăpățînarea caracteristică bolnavilor, repeta mereu că o să-l aștepte aici pînă cînd va mai veni. Dar Franz ar putea s-o viziteze și la spital, i-a explicat Käthe. Nu, ea vrea să rămîină aici. Începînd de atunci, Käthe a avut de suportat nu numai efortul fizic, ci și chinul sufletesc. Maică-sa vorbea acum și mai des despre Franz. Cum arăta, și că promisese să revină în curînd. Käthe nu trebuia să lase să se observe nimic în legătură cu cele întîmplate lui Franz.

Oare unde era acum Franz ? Cum îi mergea ? Käthe se interesase de el. La secția de poliție. Aici i s-a spus că nu ține de resortul lor. Și poliția politică de la Prefectura poliției din Alexanderplatz, și poliția secretă de stat din Prinz Albrechtstrasse i-au respins cu bruschete orice informație. Franz Zander ? Acest nume nu le

este cunoscut. Nu pot întreprinde cercetări, n-ar mai pridi cu lucrul...

Nici noi n-o puteam ajuta pe Käthe. Am deveni suspecti dacă ne-am interesa de Franz. Sfătuită de noi, ea îi povestise Hildei că Franz a fost arestat de poliție, nu de S.A. Altfel Hilde s-ar fi chinuit și mai mult, căci ea fusese aceea care-i spusese lui Franz în ce stare se afla maică-sa. De la arestarea lui Franz, Hilde era disperată. Repeta mereu că trebuie să se ocupe ea de Franz. Käthe îi spunea de fiecare dată că nici măcar nu știe unde se află Franz, și că Hilde ar putea fi și ea implicată dacă se interesa cumva de el.

Era clar: dacă Hilde ar fi aflat că Franz a fost arestat de către cei din unitatea 33, ar fi încercat să afle ceva despre el prin fratele ei. Așa am împiedicat-o cel puțin să se trădeze în fața fratelui ei, care era Truppführer la S.A.

Unitatea 33! Oare Franz se mai găsea încă în cazarma Maikowski? Santinela S.A. n-o lăsase pe Käthe să intre în cazarmă. După orele de serviciu n-are decît să vină la el personal, îi spusese acesta în batjocură. Unde era Franz? Unde oare? Cu acest „unde oare” se trezește Käthe în fiecare dimineată. Astăzi se scoală mai devreme. Se îmbracă repede. Aduce pentru maică-sa prosopul și ligheanul din bucătărie. Cînd se întoarce, privirea i se oprește pe pîsla de la orificiul cutiei pentru scrisori montată la ușa de la intrare. Dedesubt atîrnă ceva alb. E o scrisoare. Acum, în zori? A sosit desigur cu poșta de aseară, dar n-a observat-o din cauza întunericului. Pe plic, o ștampilă în loc de timbru. Ștampilă — o scrisoare oficială? Către doamna Elise Zander. Käthe nu știe de ce, dar scrisoarea atîrnă deodată ca plumbul în mîna ei. O scrisoare oficială?! Răsucește nehotărîtă scrisoarea pe toate părțile, apoi o desface.

„Decedat la Spitalul de Stat... Cauza morții, insuficiență cardiacă... se eliberează pentru înmormîntare în...”

Käthe citește și recitește fiecare cuvînt. Le rostește cu glas tare, fără să-și dea seama. A decedat... dar cine?... A decedat... Dar scrisoarea nici nu i se adre-

sează ei. O întoarce mecanic. Către doamna Elise Zander...

Elise Zander... Elise... pentru mama ei. Se uită iar fix la hîrtie... A decedat... deasupra stă... stă scris un nume : Franz Zander... Franz... Franz...

Käthe se întoarce împleticindu-se în bucătărie, căută să se sprijine de masă.

— Kä... the... Kä... the...

Cu o voce slabă și tremurătoare, maică-sa o strigă din cameră. Käthe se ridică. O clipă rămîne cu brațele spînzurînd. Ține încă în mînă scrisoarea mototolită. Ridică brațul, greu și țeapăn, parcă n-ar fi al ei. Se uită la scrisoare.

— Kä... the... Kä... the... unde... ești ?

Käthe își adună toate puterile. Mama ! Pînă acum n-a aflat nimic... nu, grozăvia asta cu atît mai vîrtos nu trebuie s-o afle ! Bagă scrisoarea în sertar.

Maică-sa se sprijină într-un cot. A încercat, probabil, zadarnic să se scoale. Pe fața ei gălbuie, pielea stă întinsă pe pomeți. Se uită la Käthe cu o privire plină de reproșuri.

— Strig... și strig... și tu nu vii ! spune ea.

Arată spre lighean și prosop. Käthe i le aduce la pat.

— Nu trebuie să pleci curînd... la slujbă ? întreabă mama. Da, trebuie să meargă la birou... dar nu se mai duce, totul îi este indiferent acum.

— Azi avem... azi avem zi liberă — spune Käthe. Se miră și ea cum de poate spune maică-si așa ceva.

Bătrîna pune jos cîrpa de spălat, se uită la Käthe cu o privire cercetătoare.

— Dar cum vorbești ?... Nu te simți bine ?... Ești așa de palidă ! spune ea.

— N-am nimic... azi avem zi liberă — repetă Käthe. Trebuie să risipească bănuielile maică-si.

Încă din primele ore ale dimineții știrea că Franz a murit străbate strada noastră cu iuțeala fulgerului. Strada e în doliu. Nu se vede nimic negru. Dar pe fețe s-a întipărit știrea morții tovarășului, știre prezentă în toate discuțiile, ca și în privirile mute. În aceste ore, Franz cel mort își ia rămas bun de la strada sa. Intră

în case. Nu bate nicăieri la ușă, nici o ușă nu se deschide, și totuși el intră peste tot.

O femeie bătrână plînge. A ajutat-o de multe ori băiatul. A cărat cîte ceva pentru dînsa, i-a adus căr-buni.

Un tovarăș își aduce aminte :

— Mai ții minte ?... Neukölln — Reichstreffen ?... Friedrichshain, Saalschlacht ?... Mai știi încă ?... Adio, Franz, ai fost unul dintre cei mai buni !

Peste tot își iau rămas bun de la Franz, pentru tot-deauna.

Strada noastră e lungă.

Și are case multe.

Cobor încet pe Berlinerstrasse. Acolo, în față, locuiește Hilde... o să-l întreb deseară pe Teichert dacă a auzit ceva despre ea. Trebuie să ne ocupăm cu toții mai mult de ea, acum, de cînd l-a pierdut pe Franz...

Privirea mea se oprește pe ceasul electric dintr-o ceasornicărie. Am încă timp suficient, trebuie să fiu abia la douăsprezece acolo. Mă așez pe o bancă. Circulația continuă fără întrerupere pe strada largă. Soarele a început să încălzească cu putere. Și copacii ! Acum cîteva zile abia aveau muguri gălbui pe ramuri. Azi sînt plini de frunzișoare mărunte. Merge repede, aproape că vezi cu ochii. Îți vine să te întinzi într-o livadă... să auzi zumzetul insectelor... Franz ! El n-o să mai vadă toate acestea... n-o să mai facă niciodată excursii cu noi. Și-mi vin în minte toate cîte s-au întîmplat. Atunci am întîlnit-o pe Käthe odată, afară, în Grünewald. Alerga la medicul Standartei S.A. din Charlottenburg. Acesta locuiește pe Kaiserdamm, într-o locuință superbă. „Și un bărbat viguros poate muri de infarct“ — i-a explicat el batjocoritor. Apoi i-au dat voie să-l vadă pe Franz, numai ea. La morgă. Dar numai printr-un geam ; zăcea la cîțiva metri depărtare de ea, învelit într-un cearșaf alb. Numai o porțiune mică din obrazul lui rămăsese neacoperită, dar era gros pudrată. Nu l-a recunoscut, nici nu și-a putut da seama dacă a fost într-adevăr el. Mi-a povestit toate astea

plângînd. N-am fost în stare să scot nici un cuvînt, am mîngîiat-o doar pe păr. Ce să-i spun drept consolare? Franz nu se mai întoarce... După toate acestea, n-o să ne mai putem vedea de loc, desigur că ea o să fie supravegheată. Și pînă acum fusese greu... Deodată re trăiesc totul în minte... Cimitirul mare din pădure. Sutele de oameni care s-au revărsat din gară și au înconjurat apoi mormîntul lui Franz. Mulți și-au cheltuit ultimul ban pentru a plăti biletul de călătorie, pentru cîteva flori. Văd în fața mea chipurile lor întunecate de ură și tristețe. Femeile plîng, hohotesc... încolo liniște. O liniște adîncă, provocată de prezența agenților de la Gestapo. Deodată tovarășul cel tînr de la organizația de tineret se repede spre mormîntul deschis, spune două-trei propoziții. Brațele agentului de la Gestapo îl trag înapoi... Totuși, sute de voci strigă: „Răzbunare! Frontul Roșu!”

...Deschid ochii. E ziua-n amiaza mare. Tu nu mai ești printre noi, Franz, cel mai bun prieten și tovarăș al meu.

Mă scol. E douăsprezece fără douăzeci, în douăzeci de minute... La încrucișarea străzii Knie, semaforul e pe roșu. Aștept.

Acolo, peste drum, e Grădina Zoologică. În fața porții mari cu gratii stau oameni. Toți se uită la elefanți. În față, Jumbo, elefantul cel mai bătrîn, ia în primire cu trompa bucăți de zahăr. Apoi își presară nisip pe corpul masiv, improașcă o țîșnătură de apă în aer. Toți cei de lîngă mine se bucură. Adulții ca și copiii.

Scot ziarul „Nachtausgabe“ din buzunar, îl țin în mîna dreaptă, cu capul ziarului îndreptat în mod vizibil în afară. Ceasul gării de peste drum arată exact ora douăsprezece. Tovarășul trebuie să vină din clipă în clipă. Pînă acum nu a venit. În afară de mine nu are nimeni un ziar în mînă. Nu-l cunosc încă pe acest tovarăș, dar mi-a fost descris amănunțit. Și el va ține un anumit ziar în mînă, în afară de asta, mi se va adresa cu parola convenită. Privesc, ca toți cei de aici, spre elefanții care se joacă, dar în același timp mă uit cu atenție la tot ce se petrece în jurul meu.

În curînd zăresc un bărbat scund, palid, cu ochelari cu ramă aurită, coborînd strada. Se oprește în fața grațiilor. Cu siguranță că el este ! Am căpătat cu timpul un anumit fler pentru asemenea situații. Descrierea se potrivește — ține în mînă „Berliner Börsenzeitung“. Văd că și el examinează pe furiș oamenii de aici. Dar să așteptăm, totul poate fi și o întîmplare, el trebuie să mi se adreseze întii. Urmăresc mai departe elefanții, dar întorc mai vizibil ziarul în afară. Trec cîteva minute. O femeie de lîngă mine pleacă și în curînd bărbatul cel scund e în locul ei. Deci nu m-am înșelat, acum să fiu atent !

— Ce vîrstă poate avea ? întrebă el cu o voce pițigăiată.

Întrebarea a fost aruncată ca din întîmplare. Nimeni nu răspunde, toți continuă să privească elefanții.

— Greu de spus. Optzeci, poate chiar o sută de ani — răspund eu liniștit.

Și totuși ! Chiar și întrebarea lui poate fi o întîmplare. Răspunsul... răspunsul de acum !

Omul cel scund rîde. Un dinte de aur strălucește printre buzele lui.

— Ca să știi precis așa ceva, ar trebui să ții un colos ca ăsta la tine acasă ca animal domestic ! Ca nababii indieni, nu-i așa ? glumește el.

Femeia de lîngă mine rîde amuzată.

Răspunsul lui a fost corect. Deci totul e în ordine !

Peste cîteva minute ne întîlnim, o bucățică de drum mai încolo. Îmi întinde ziarul lui.

— E totul în el ! spune dînsul scurt.

Vorbește acum cu o voce plină, groasă, parc-ar merge un alt om alături de mine.

— Ai știri pentru noi din sectorul tău ?

— Nu. Tovarășii noștri sînt cam deprimați după ultima noastră jertfă. Trebuie mai întii să reintre totul pe făgașul normal. Și după o pauză, adaug încet : Era unul dintre cei mai buni la noi. Aprobă grav, îmi strînge mîna.

— Deci peste o săptămînă, la aceeași oră — adaugă el. Să alegem alt loc. Am fost însărcinat cu legătura permanentă cu voi.

Stabilim noul punct de întâlnire și ne despărțim îndată după aceea.

Seara sînt la Teichert. Soția lui pleacă azi în vizită la niște rude, mi-a trimis el vorbă.

Citim buletinul de presă al conducerii de sector Berlin, pe care l-am primit azi la prînz de la tovarășul cel scund. O relatare amănunțită despre sosirea și primirea lui Dimitrov, Popov și Tanev la Moscova. Ne bucurăm. Deodată, Teichert spune :

— Acum vine rîndul lui Thälmann ! Pe el nu-l poate salva decît ceva asemănător lui Dimitrov. Un protest uriaș. La noi și în străinătate.

Thälmann. L-am văzut cu toții ultima oară la demonstrația din piața Bülow.

— Tovarășii au răspuns bine la uciderea lui John Scheer și a celorlalți trei — vorbește iar Teichert. Au întins lozinci peste două viaducte în Schöneberg în timpul nopții. „Să-l răzbunăm pe John Scheer“. Acolo circulația e întotdeauna mare. Cîteva sute de muncitori ducîndu-se dimineața la fabrică au văzut lozincile. Apoi au venit pompierii și le-au dat jos.

Tăcere.

Tot mai îmi face o impresie ciudată că Teichert cu locuința pe care o are și cu soția pe care o are vorbește în felul acesta.

Bagă mîna în buzunarul vestei, scoate un bilețel și mi-l întinde.

E o tăietură de ziar.

„Executați !“¹ scrie mare în capul șpaltului, și dedesubt, cu caractere mici : „sînt ochii ei asupra ofertelor mele ieftine !“

Mototolesc bilețelul, îl arunc furios pe jos.

— Anunțuri în al treilea Reich ! spune Teichert.

Apoi Teichert se scoală brusc. Scoate un număr din ultimul nostru „Steag roșu“. Mă sperii.

— Mai ai încă... acasă la tine ?!

¹ În germană „Hingerichtet !“ — joc de cuvinte. „Hingerichtet“ înseamnă și „executat“ și „îndreptat (asupra)“.

— L-am primit abia ieri, de la Hilde — mă liniștește Teichert. Are un scop faptul că ți-l arăt.

Mă uit la ziar. Pe câteva pagini textul e șters, pe altele, în schimb, subliniat. Lângă un articol despre construirea socialismului în Uniunea Sovietică, serie mare, pe margine: „Tîmpenie!“ Un articol despre corupția și risipa economică a conducătorilor naziști poartă observația: „Foarte just! Întocmai ca pe vremea regimului marxist!“¹

Mă uit întrebător la Teichert. Acesta rîde. Iar mă izbesc cele două cioturi înnegrite de dinți din față.

— Asta e critica membrilor de partid naziști!

— Hilde dă...?

— ...o parte din ziarele ei naziștilor!

Fața lui Teichert devine serioasă.

— După cîte vezi, e ceva rodnic. Dar cum face Hilde asta acum?

— Cum, cum?

— De cînd a murit Franz, și-a pierdut capul. Se refugiază în munca ilegală. De fiecare dată mă imploră să-i dau mai multe ziare, să-i dau mai mult de lucru!

Teichert se apleacă spre mine.

— Naziștilor ăstora le-a dus încă mai demult ziare. Dar pe neobservate. Le-a vîrît în cutia cu scrisori. Adresele le-a copiat pe furiș de la fratele ei. Din carnetul lui de însemnări. Acum, însă, se pare că le-a înmînat direct cîtorva naziști. Cel puțin acest ultim număr. Ea nu recunoaște, dar altfel cum se explică faptul că a primit înapoi ziarele cu aceste observații?

— Deocamdată nu-i mai putem da. Asta nu se poate sfîrși cu bine!

Hilde! A făcut și mai demult treburi asemănătoare... dar nu mi-a povestit nimeni. Franz știa, desigur.

— Voiam să am aprobarea ta — spune Teichert. Cred că trebuie să renunțăm pentru un timp la Hilde. Prea e zdruncinată.

Teichert chibzuiește o clipă.

¹ Naziștii numeau „regim marxist“ democrația burgheză din vremea Republicii de la Weimar.

— O s-o înștiințez pe Käthe. Cele două fete se pot întâlni din când în când. Se cunosc doar încă de la școala comercială... bun motiv.

Hilde i-a spus lui Teichert că fratele ei Felix umblă de câteva săptămîni cu o nutră amărită. În familie nu mai vorbește de loc despre politică, deși mai demult le tot ținuse cuvîntări de propagandă. Odată a povestit însă că Sturmführer-ul lui vrea să-i facă rost de lucru. Ca paznic de închisoare. El a refuzat însă. E lăcătuș, i-a spus Sturmführer-ului. Hilde e de părere că și fratele ei a început acum să se îndoiască de mișcarea nazistă. Cînd ea aduce vorba despre reținerile mari din leafă, sau cînd maică-sa bombăne împotriva valului de scumpete, el nu mai spune nici un cuvînt în apărarea guvernului. Toate astea au contribuit desigur ca Hilde să devină atît de imprudentă.

Sînt surprins. Felix, acest S.A-ist !

Mai discutăm amănunte tehnice în legătură cu viitorul nostru număr de ziar pe care îl preiau, ca de obicei. Teichert se angajează să scrie articolul de fond.

Era tîrziu cînd am părăsit casa. Strada noastră e pustie. Felinarele cu gaz risipite la distanțe mari aruncă o lumină tufoasă asupra caselor singuratice, cocoșate, cu unul sau două caturi. Sînt vechi de o sută de ani sau și mai bine. Acoperișurile lor de țiglă, acoperite cu mușchi și dărăpănate, sînt mult lăsate în jos. Mașinile uzinei electrice zumzăie surd și fără întrerupere.

Un activist de la organizația de ajutor pentru tovarășii noștri arestați mi-a dat de la Ajutorul Roșu cîteva coli subțiri de hîrtie, scrise cu mașina. Este raportul unui înalt funcționar al justiției despre procesul Ahé, în care Richard Hüttig a fost condamnat la moarte. Acest raport va fi transmis mai departe și presei din străinătate.

„Richard Hüttig a reușit într-un mod demn de admirat să ajute la descoperirea adevărului, deși știa ce-l așteaptă pentru asta. El a cerut excluderea publicului de la dezbateri, pentru a-și putea spune părerea pe față. În aceste ședințe secrete, a dezvăluit schingiuirile la care a fost supus împreună cu tovarășii săi. La

început s-au făcut interogatorii după următoarea metodă : Hüttig și cîte unul din ceilalți acuzați stăteau în fața comisarului de poliție anchetator. Acesta îl întreba mai întîi pe Hüttig : „Ai tras ?” Răspunsul lui Hüttig : „Nu”. Apoi celălalt acuzat, printre alții și Herbert Carius, care nu împlinise încă optsprezece ani, era bătut îngrozitor de către paznici în prezența comisarului și a lui Hüttig, mai ales cu bice din piele de hipopotam. Apoi comisarul întreba din nou : „A tras Hüttig ?” Răspunsul : „Da”. După aceea Hüttig, care ședea la aceeași masă, era din nou întrebat dacă a tras : „Nu”. Apoi comisarul îl întreba pe celălalt acuzat : „Minte Hüttig ?” „Da !” Comisarul : „Ia biciul și lovește-l pentru că are neobrăzarea să ne mintă”.

Hüttig a subliniat că acuzații interogați în acest mod își retractau de fiecare dată și imediat depunerile împovărătoare și refuzau să-l lovească. Abia după ce Voss și Drescher au fost omorîți și bătăile s-au repetat timp de săptămîni întregi, a reușit poliția să obțină depozitiile împovărătoare dorite. Hüttig a povestit în fața instanței cum băteau S.A-iștii de la Columbiahaus. Deținutul era întins pe jos, de cele mai multe ori în neputință de a se mișca. Cîte un S.A-ist îl ardea de fiecare parte cu biciul pe spate, astfel încît loviturile formau un V. Voss, care a refuzat să depună contra celorlalți, a fost bătut în acest fel pînă și-a dat sufletul. A murit cam la o oră după un astfel de interogatoriu.

„Cînd eram mai mult mort decît viu de atîtea bătăi — a spus Hüttig în fața instanței — mi-am sfîșiat cămașa și am strigat oamenilor de la S.A. : Poftim, împușcați-mă, dar lăsați-i în pace pe tovarășii mei !” Drept urmare S.A-iștii, cărora această atitudine le impunea, s-au mai potolit. După cele îndurate la Columbiahaus — a adăugat Hüttig — va rămîne comunist pînă la sfîrșitul vieții lui.

Ca răspuns la constatările zguduitoare ale lui Hüttig, procurorul a remarcat : „Se poate ca arestații să nu fi fost tratați cu prea multă blîndețe”.

Paul Voss. Omorît în bătăi, fiindcă n-a vrut să depună contra lui Hüttig.

L-am numit totdeauna Voss-brutarul. Odată, prin 1932, mi-a arătat cicatricele unor împunsături de cuțit primite de la S.A-iști. Duminica, când făceam propaganda cu ziarele, voia întotdeauna să vină în grupa mea. „Tu ai o voce așa de puternică, Jan — mi-a spus el. Se aude până în curțile vecine, de aceea pot să vină mai mulți cu tine“. Îmi apare limpede în fața ochilor chipul lui palid, lătareț, cu părul lung și negru, mersul lui cu brațele bălăbănite. Umbla totdeauna puțin adus de spate, cu genunchii ușor încovoiați, din pricina statului mult lîngă covată. Voss-brutarul...

Richard Hüttig.

Dimitrov era mai în văzul și în atenția tuturor. Nu oricine este un Dimitrov. Nu oricine știe să vorbească așa ca el... dar mii de eroi ca el luptă în Germania. Eroii necunoscuți.

Acest raport urmează să fie trimis ziarelor din străinătate. Poate că Richard mai poate fi salvat!

Alerg ore întregi pe străzi, mă frământă mereu aceleași gânduri. Sfîrșit, cu capul greu, mă întorc pe strada noastră. Deodată îmi dau seama că un bărbat umblă de cîtăva vreme în urma mea. Cotește după mine, pe strada noastră. Mă opresc o clipă sub o poartă întunecească, mă uit pe furiș afară. Bărbatul merge mai departe, dispăre după cotul străzii. A fost probabil o întîmplare.

Ora două și jumătate noaptea. În casa mea e liniște mormîntală. Gazda doarme de mult. Mă dezbrac încet, îmi îngrop capul în perne...

...Dar ce s-a întîmplat...? Ce bătai se aud...? Sint doar...! Mă ridic brusc în pat. Cineva bate la ușa camerei mele. Acum iar, mai tare! Capul mi-e greu și amețit. Cămașa mi-e lipită de spate, udă de sudoare. Îmi apăs tîmplele cu mîinile, mă trezesc astfel cu de-a sila... mă scol. Ceasul meu deșteptător arată ora patru — și bate cineva la ușă?! Percheziție... Poliția! Sint paralizat de spaimă, mîinile îmi tremură, nu le pot ține liniștite. Raportul e încă la mine... raportul!

Mai am ceva?... Nu... și raportul e doar bine ascuns! Merg tiptil la ușă, o deschid. Pe coridor, gazda mea. Și-a aruncat pe umeri halatul de baie; coada subțire,

căruntă îi spînzură pe spate.

— Pentru Dumnezeu, domnule Petersen, dar ce s-a întîmplat?! Țipați așa de tare! spune ea buimăcită.—

— Eu?... Nimic!... Scuzați-mă, vă rog — îngaim cu greu.

Bătrîna se întoarce în camera ei, dînd din cap. Eu însă rămîn cu ochii ațintiți către fereastră. De afară, pătrunde o lumină tulbure, cenușie... Iată cum o duc de săptămîni întregi. Noaptea, în somn, mă gonesc na-ziștii, în timpul zilei ciulesc urechea la fiecare pas de pe scări, de cîte ori sună. Stau prost cu nervii. Ar trebui să încetez cîtăva vreme, să mă liniștesc. Ce-am strigat oare adineauri? Nu știu precis, trebuie să fi fost ceva despre Voss-brutarul. Oare gazda mea m-a auzit și altădată țipînd? Pînă la urmă o să mă trădez față de ea.

Stau așa, cu ochii ațintiți pe cearșaful răscolit, pe păturile care zac pe podea. Mă trec fiorii, dinții îmi clănțane, cămașa rece mi-e lipită de trup.

Acum două zile, X, cel din rezerva S.A-ului, s-a prezentat iar la Ernst Schwiebus. La locul lui de muncă, la drogherie. E vorba de X, cel care mi-a relatat mai demult maltratarile la care a fost supus Kurgel la cazarma Maikowski. (Kurgel a fost arestat de cei din unitatea 33, fiindcă voiau să afle de la el unde era Franz Zander. Acum Franz e mort... dar Kurgel zace încă în lagărul de concentrare din Oranienburg.)

X șade în fața mea. Rămîne mult timp tăcut, trage din țigară. Nu insist, dar mă gîndesc: mai demult a făcut parte din una din organizațiile noastre de masă și a rămas tot cel vechi, mă cunoaște de ani de zile; de ce-i vine totdeauna așa de greu să înceapă vorba?

— În Sturm-urile din Charlottenburg — spune X — au fost arestați pînă acum 120 de oameni din S.A. Din pricina „cîrcotelilor și a lipsei de disciplină“. Se găsesc în cazarma poliției din Charlottenburg, de pe Königin-Elisabeth-Strasse, tratați ca „deținuți de onoare“. Pot să stea de vorbă, să joace cărți, să fumeze. Dar îi freacă timp de cîteva ore pe zi. Instrucție... în curtea cazărmi.

— O sută douăzeci de oameni, știi precis ?

— Da ! Despre câțiva știu și din ce cauză au ajuns acolo !

X își stinge țigara.

— Unul este din „vechea gardă“. A făcut parte dintre cei care au fondat Sturm-ul său. Unitatea i-a dat de lucru... fusese ani de zile șomer. După două săptămîni a făcut scandal la fabrică. „Ce porcărie de leafă ! Ticăloșia e mai mare ca înainte !“ (Și Teichert mi-a povestit despre un caz similar din întreprinderea sa.) Apoi altul. La asta a fost chiar invers. Individul avea un post bun, nu voia să-l piardă și a intrat de aceea în martie 1933 în S.A. Neîncetatele marșuri i-au omorît nervii. Iubita l-a părăsit, fiindcă duminica nu avea niciodată timp pentru ea. Atunci, pur și simplu nu s-a mai prezentat. De două ori a luat opt zile de detenție. În Alexanderplatz, la Prefectura poliției. După aceea a tras iar chiulul la serviciu în S.A. Se zice că-l dresează acum clasa-ntii în cazarma poliției, ca pe un „căzut în luna martie“¹.

X pune picior peste picior, bate darabana cu degetele pe cizmele lui cu carîmbi.

— Pe cei mai mulți i-au arestat însă fiindcă au făcut propagandă în unitățile lor pentru o a doua revoluție.

— Am auzit și noi despre asta. Știi ceva mai precis ?

— Numai ce vorbesc ei între ei : S.A-ul a scos castanele din foc... am fost trași pe sfoară... paraziții din birouri au trădat socialismul... s-au cățărat pe spinarea noastră în scaunele ministeriale, asta e tot ce s-a schimbat în Germania... cam așa vorbesc.

X ia o bucată de hîrtie de pe masă, o rupe în bucățele mici.

— Ați dat și voi o mîină de ajutor în acest sens ?

— Se poate... eu nu știu nimic despre asta.

X răsucește fișile de hîrtie în mîină. Se uită la ele.

— Hm, da... Am auzit următoarea poveste : unul dintre cei arestați a venit odată cu un ziar șapirografiat în localul unității. „S.A-istul roșu“. Zicea că cineva i l-a vîrît în cutia de scrisori. Le-a citit celorlalți cîte ceva

¹ „Căzuți în martie“, cei omorîți în revoluția din martie 1848.

din ziar. Un articol despre viața de huzur a conducătorilor S.A... se dădeau date și nume. Roșii au spus și mai demult unele lucruri adevărate, așa s-a exprimat el.

(Bineînțeles, cunosc ziarul ăsta. E scos de S.A-iștii care simpatizează cu noi.)

X face o pauză lungă.

— Cunoști pe un director Thomas ? mă întreabă el deodată.

— Nu... de ce ?

— Cazul a provocat mare vîlvă în S.A. Și din cauza asta au ajuns cîțiva din „vechea gardă“ în cazarma poliției !

X se joacă iar cu bucățelele de hîrtie. Ca să ajungă el să vorbească așa... !

— Directorul Thomas a fost un comisar nazist. Pus să activeze la Societatea de transporturi din Berlin. Deodată a dispărut. Peste cîteva zile a apărut o notă în ziare : directorul Thomas s-a înecat în Havel. S-a descoperit însă curînd că el însuși a inserat această notă în ziar. Poliția l-a arestat mai tîrziu, într-un port de unde voia să traverseze oceanul. Avea asupra lui banii casei de ajutor a sindicatului din transporturile berlineze, așa, cam la cîteva sute de mișoare de mărci.

— Și S.A-iștii... de ce au fost arestați ?

— Aia erau taxatori la tramvai, sau așa ceva. La centrul lor a apărut un afiș : Directorul Thomas a murit... Însmormîntarea în ziua cutare, ora cutare. Dar cei din echipă n-au fost lăsați să meargă la însmormîntare, chiar s-au mirat. Pe fiecare șef nazist îl bagă în pămînt cu atîta alai !

— Și ? Mai departe... spune !

— Ai răbdare ! Povestea cu delapidarea a ajuns să fie cunoscută. S.A-iștii au vorbit în întreprinderile lor despre ea, ba s-au dus chiar la superiorii lor naziști și au cerut lămuriri. Au considerat că e datoria lor, în calitate de vechi S.A-iști. După aceea li s-a închis gura. Cîrtitorii... la cazarma poliției cu ei !

X a mai adăugat apoi că arestările abia au făcut ca aceste evenimente să devină tema generală de discuție. Există grupuri întregi din S.A. care sînt nemulțumite și nu pot fi ținute în frîu decît cu de-a sila, printr-o con-

strângere de fier. Chiar și conducătorii naziști își dau seama de asta.

L-am întrebat pe X dacă nu poate încerca să vorbească o dată în sensul nostru cu astfel de opoziționiști. Ar trebui să profităm de această atmosferă, să-i dăm noi o direcție. Oare nu ne poate indica numele câtorva S.A-iști nemulțumiți? Am face să le parvină ziarele noastre, iar mai târziu, am putea chiar să stăm de vorbă cu ei. X a refuzat însă. E prea mare primejdia, și el are familie. O să afle desigur și altele și o să ne dea de veste iar. Dar mai mult nu poate face. I-am explicat cât de extraordinar de importante sînt pentru noi aceste relatări despre atmosfera din S.A. (Și Preuss mi-a povestit că în lagărul de concentrare Brandenburg și în cazarma jandarmeriei din General Papen-Strasse se găseau S.A-iști arestați. Tovarăși din alte sectoare spun același lucru.)

X ne furnizează indicii utile grupei noastre despre S.A. Ieri am auzit pentru prima oară amănunte despre dezagregarea S.A-ului din Charlottenburg. Un tovarăș din conducerea noastră de cartier mi-a spus că ei dispun și de alte legături cu S.A-ul din Charlottenburg.

Trebuie să-l convingem cu timpul pe X să vorbească mai pe față cu S.A-iștii dezamăgiți, să ne pună mai târziu și pe noi în legătură cu ei...

Cînd doamna Zander a închis ușa locuinței, vecina ei s-a ivit numaidecît în prag. S-a apropiat de bătrînă, i-a pus brațul în jurul umerilor.

— Ei, ei! Doar n-o să cobori acum, cînd abia te-ai sculat de cîteva zile din pat! Trebuie să te îngrijești încă — i-a spus dojenitor, și a sprijinit-o.

Doamna Zander părea să se fi făcut mai mică. Boala lungă i-a încovoiat ușor spatele. Fața i s-a îngustat.

— Ești așa de bună cu mine... vreau doar să cumpăr cîte ceva — a spus doamna Zander.

— Dar asta poate s-o facă și Käthe după ce se întoarce acasă. Dar dacă ai nevoie chiar acum de ceva, mă duc eu! s-a oferit vecina.

Doamna Zander a scuturat din cap.

— O dată tot trebuie să încep... să mă obișnuiesc încetul cu încetul. Dacă mă vede Franz așa !

„Franz, mereu Franz ! s-a gîndit doamna Schulze. Îi ascundem de săptămîni întregi că Franz a murit. Toți chiriașii din casă. Ce-o să fie cînd o să afle bătrîna adevărul ?“

Odată, doamna Zander a întrebat :

— Dumneata ai fost ultima care a vorbit cu el... ce-a spus Franz ?... Cînd vine iar ?

Vecina a evitat privirea neliniștită a bătrînei, ochii ei adînciți în orbite.

— Spunea că va veni în curînd — vorbi ea șovăitor — în curînd.

— În curînd... în curînd... — a repetat doamna Zander — dar a trecut atîta timp de atunci !

A ajuns totuși pînă la trepte, sprijinindu-se greu de balustradă.

— N-ar trebui să ieșiți ! a stăruit iar vecina.

— Dar vreau... și chiar trebuie — a spus doamna Zander.

Vecina s-a uitat după ea, dînd din cap ; o urmărea din ochi cum coboară treaptă cu treaptă, alunecînd cu mîna de-a lungul balustradei.

La lăptărie nu era decît o singură femeie cu sacoșă pe braț. Sta de vorbă cu vînzătoarea. Aceasta tăia felii subțiri dintr-o bucată de cașcaval. Cînd s-a deschis ușa, vînzătoarea a lăsat numaidecît cuțitul din mînă și a ieșit în grabă de după tejghea.

— Doamnă Zander, dumneavoastră ? ! a spus ea surprinsă. V-ați sculat prea repede... cu siguranță că prea repede !

A sprijinit-o pe bătrînă, i-a adus un scaun.

— Luați loc, luați loc !

Doamna Zander s-a așezat.

— Odată tot trebuie să începi — a explicat ea. Respira greu. Vînzătoarea s-a apucat iar să taie cașcaval, iar clienta s-a apropiat de doamna Zander.

— Dumneavoastră sînteți doamna Zander ? Așa... așa, — a spus ea gînditoare. Și apoi cu milă : Atunci Franz a fost fiul dumneavoastră ?

— Da. Îl cunoașteți pe Franz al meu ?

— L-am cunoscut bine. L-am văzut de multe ori. Îmi amintesc încă bine de el — a adăugat clienta.

— Doamnă Meier ! Doamnă Meier ! Mai doriți ceva ? a strigat vânzătoarea de la tejghea. Doamna Meier s-a întors spre ea. Se mira de ce strigă oare așa, deodată. Aceasta stătea în spatele vitrinei de sticlă, în care erau expuse diferite produse și făcea semn cu capul, scuturându-l în semn că nu trebuie și ducînd degetul la buze. Dar doamna Meier n-a înțeles semnele ei. Vânzătoarea făcea mereu semne cu capul și ducea degetul la buze.

— Dar ce s-a întîmplat ? a întrebat în sfîrșit doamna Meier. Da, dați-mi un sfert de salam... și un sfert de limbă ! A arătat spre vitrina de sticlă.

— Îl cunoașteți ? a început iar doamna Zander.

— Da, l-am cunoscut bine. Era un om bun. Păcat de el — l-a căinat doamna Meier.

Atunci vânzătoarea a strigat din nou :

— Doamnă Meier ! Doamnă Meier ! Dar de data asta femeia s-a supărat.

— Da, da, bine, din asta voiam ! a spus ea iritată.

Femeia făcea mai departe semne, dar clienta nu le mai dădea importanță.

— N-a mai fost de mult pe aici... zicea că vine iar în curînd — a spus doamna Zander, zîmbind de una singură.

— Cine ? a întrebat doamna Meier, ca și cum n-ar fi înțeles bine.

— Franz, băiatul meu — a spus bătrîna încet, de parc-ar fi vorbit singură.

Atunci doamna Meier s-a apropiat de bătrînă și a privit-o cu ochi mari. Nu dădea importanță faptului că vânzătoarea lovea cu mînerul cuțitului în masă.

— Franz al dumneavoastră ? a spus ea în grabă. Cum să mai vină ? Sînt doar șase săptămîni de cînd l-au îngropat.

În prăvălie s-a lăsat o liniște de mormînt. Femeia de la tejghea se oprise cu gura căscată, umerii i se lăsaseră, cuțitul îi scăpase din mînă. Deodată, doamna Zander a dus mîna înspre inimă, degetele i s-au înfipt

în stofa bluzei. A rămas așa timp de cîteva secunde, încremenită, cu ochii căskați. (Cu siguranță că în clipa aceea și-a dat seama de multe : atențiile deosebite ale vecinei, figurile compătimateare ale locatarilor din casă, purtarea ciudată a lui Käthe, faptul că în ultimele săptămîni fata fusese mereu tristă și palidă.)

Deodată bătrîna a sărit în sus de pe scaun.

Fața i s-a schimonosit, a scos un țipăt sfișietor.

Clienta a alergat după ajutor. În timp ce o transportau din prăvălie, doamna Zander continua să țipe, și în curte, și pe trepte. Apoi s-a făcut liniște în toată casa. Oamenii stăteau la uși și la ferestre, cu fețele îndîrjite, cu buzele strînse.

M-am oprit în fața unui stîlp de afișaj. E un stîlp pentru reclame ca oricare altul. Pe jumătatea de sus o lipit un afiș mare. Pe el, fotografia unei femei, al cărei trup îl formează o țigaretă. „Berlineza, Junona cea mare și rotundă !“ scrie cu litere groase dedesubt. Alături, pe afișe colorate, titluri de filme : „Sărutări și salutări, Veronica“ — „Annemarie, mireasa companiei“.

Asta citesc eu acum și iar citesc. Doar nu pot citi într-una afișul galben din mijloc ! Nu pot !

„Înștiințare !

Serviciul de informații al Justiției comunică : Richard Hüttig din Berlin, născut în 18 martie 1908 la Botten-dorf, a fost condamnat la moarte în urma sentinței definitive și executorii a tribunalului special de pe lângă tribunalul din Berlin, pronunțată în 16 februarie 1934. Sentința a fost executată azi-dimineață în curtea închisorii din Plötzensee.

Berlin, 14 iunie, 1934“.

Nu mai știu cît timp am stat în fața afișului, pînă am pornit mai departe. De fiecare picior îmi atîrnă parcă o ghiulea de plumb. Oamenii trec pe lângă mine, zgomotul străzii răsună ca un vîjîit surd în urechi.

Picioarele se mișcă fără voia mea, mecanic. Astfel mă întorc încet pe strada noastră.

...născut în martie 1908... executat în Plötzensee... în vîrstă de douăzeci și șase de ani... azi-dimineață...

Soarele strălucește. Geamurile ferestrelor răsfrîng razele lui în reflexe orbitoare. Șiruri lungi de automobile trec pe lângă mine. Polițistul care dirijează circulația la colț își întoarce brațele, pietonii trec... toate ca de obicei.

...Am fost în centrul orașului. Acolo nu vezi nicăieri aceste afișe. Numai aici, la noi, în Charlottenburg. Ca să bage frica-n noi...

După-masă străbat iar strada noastră. Aici a umblat alături de mine, aici am zăbovit de multe ori împreună... Cînd ajung în Berlinerstrasse, mă opresc în colț, mă uit la tablita albă cu litere albastre cu numele străzii: Maikowskistrasse.

Această stradă se va numi odată

Strada Richard Hüttig !

N-a locuit, ce-i drept, pe strada noastră. Dar a luptat aici, alături de noi.

Pornesc încet mai departe.

Vocă lui dură, zgomotoasă, părul blond, răvășit, sprîncenele stufoase... În ultima noapte i-au trimis pe cineva în celulă. Dar el a refuzat să-i adreseze lui Göring o cerere de grațiere.

Mă întorc la stîlpul de afișaj. Scot un bilet de hîrtie din buzunar. Îl umezesc repede. Îl lipesc oblic pe cuvîntul „Înștiințare“. Cu literele unui aparat de tipărit pentru copii, sînt imprimate pe el cuvintele :

„Și morții pot vorbi !

Continuăm lupta, ne vom răzbuna !“

Ziua următoare, Ede mi-a adus o veste. Richard Hüttig a avut o ultimă dorință : „Carul cu sicriul meu să treacă prin strada unde locuiam“.

Naziștii sînt dispuși să-i îndeplinească ultima dorință. De ce nu ? Pe străzile Berlinului trec zilnic multe vehicule. Acum știm însă !

Chemarea este transmisă de la om la om tovarășilor din strada noastră : „Să fiți cu toții acolo !“

Ora indicată se apropie. Cîte doi, cîte trei ne îndreptăm spre mica stradă muncitorească, pe care a locuit Richard Hüttig. E la o depărtare de un sfert de ceas.

Ede și Emil Schmidt merg înaintea mea. Ceilalți tovarăși din grupul nostru sînt la locul lor de muncă. N-au fost încă înștiințați. Cu Heinz Preuss a trebuit să mă lupt mult timp ca să-și dea seama că el, abia eliberat din lagărul de concentrare, nu trebuie să vină cu noi. Mergem în tăcere. Pe fețele noastre sînt întipărite ura și durerea. Știm cu toții : Richard Hüttig își ia azi rămas bun de la noi... Parcă ne-ar da ultimul său ordin : „Veniți încă o dată în fața mea ! Vreau să vă trec în revistă !“

Sîntem conștienți de faptul că fiecare pas ne poate duce mai aproape de zbirii în uniformă brună, care stau la pîndă. Sîntem cu toții gata, așa cum a fost și el, o viață întreagă, gata de orice...

Patrule de polițiști străbat strada îngustă în sus și în jos. La colțuri staționează grupuri de S.A.-iști. S-au gândit și ei că s-ar putea să aflăm ! Se uită încordați în sus, spre ferestre. Sînt închise.

Dar în fața porților s-au strîns mulți oameni. Femei cu sacoșe, unele țin copii de mînă. Bărbații stau nemîșcați lîngă ele. Cu mîinile în buzunare. Strada e strîmtă și scurtă. Nu sîntem noi primii. „Trecătorii“ circulă în grupuri mici înapoi și încolo. Din străzile laterale sosesc tot mai mulți.

Ede și Emil Schmidt merg acum pe cealaltă parte a străzii. Le-am spus ce au de făcut dacă unul din noi va fi arestat aici. Oamenii merg în grupuri răsfirate pe trotuare. Și-au tras șepcile pe ochi, și-au îngropat mîinile în buzunarele hainelor ponosite. „Trecători“. Sute. Ne facem pe neobservate semn cu capul, ne uităm muți unul la altul. Printre ei sînt mulți tovarăși despre a căror soartă nu mai știam

nimic. Îi cunosc din timpul legalității. Otto... Albert... Willi... sînt toți încă aici... sînt toți încă aici !...

Sute de oameni se plimbă în susul și în josul străzii... dar e liniște. O liniște înfricoșătoare. Doi băiețași se joacă cu cercul pe asfalt. Își strigă unul altuia cîte ceva cu vocile lor subțiri. Un vizitiu aruncă butoaie cu bere din căruța sa pe suportul capitonat de pe jos. Bufnește surd de fiecare dată.

Dar acești bărbați lați în umeri ? Agenți ai Gestapo-ului ! Pălării de culoare deschisă, costume impecabile de vară — oricine îi recunoaște aici ! Cel mai tînăr poartă o mustăcioară. Celălalt e ras proaspăt. Fața buhăită, ceafa de taur — adevărată mutră de bulldog. Și ei se plimbă în sus și în jos, examinează în treacăt cu o privire pătrunzătoare toate figurile. La dreapta, pantofarul ! Și-a deschis larg ușa prăvăliei și a scos „la lumină” scăunelul lui de lucru, răzuind zelos o cizmă adusă la reparat. Zarzavagiul ! S-a apucat deodată să „aranjeze” coșurile cu fructe din vitrină.

Strada e plină de mișcare. Dar mie mi se pare că timpul s-a oprit pe loc. Parcă toți ar sta reținîndu-și respirația.

Nervii îmi sînt teribil de încordați. Minutele se scurg așa de încet, de parc-ar fi ceasuri. Acum ! La marginea din stînga a străzii apar uniforme. Uniforme albastre de polițiști, printre ele altele brune. Carul mortuar. Doi S.A-iști duc caii de hățuri. Pe trotuare orice mișcare se oprește. Toate capetele se întorc spre mijlocul străzii. Oamenii stau în șiruri dese la marginea trotuarelor. Se ivesc alții de sub porțile caselor și se alătură lor. Deodată, de parcă toți locuitorii ar fi fost avertizați printr-o sonerie, ferestrele dinspre stradă se deschid.

Începînd din față, la stînga, toți își scot pălăriile sau șepcile. Mișcarea străbate mulțimea. Liniște. Liniște, fără o suflare. Copitele cailor răsună pe asfalt. Carul mortuar... uniforme se apropie încetul cu încetul. În spatele meu o femeie izbucnește într-un hohot de plîns. Acum carul mortuar a ajuns în dreptul nostru. Ochii mi se cască mari, fălcile îmi tremură.

Deodată un buchet de flori roșii zboară prin aer, se izbește de carul mortuar, cade pe asfalt.

Întorc repede capul. Din ferestrele de deasupra noastră!... Apoi încă unul!...

— Ai murit pentru noi, tovarășe Hüttig! Te vom răzbuna! strigă o femeie cu voce stridentă, de la o fereastră.

Dintr-o dată nu mai sîntem izolați. Am devenit cu toții un singur trup și o singură gură. Sute de voci strigă pe strada strîmtă: „Răzbunare! Răzbunare! Frontul Roșu!”

S.A-iștii smucesc hățurile. Carul mortuar se oprește brusc, rămîne deodată singur în mijlocul străzii. S.A-iștii aleargă pe trotuare. Împart lovituri printre oameni, îi trîntesc la pămînt.

Redactor responsabil : MIMI WESTFRIED
Tehnoredactor : MARIANA PUȘCAȘU

Dat la cules 27.09.1965. Bun de tipar 22.01.1966. Apărut 1966. Comanda nr. 6526. Tiraj 20140. Hîrtie tipar sul de 50 g/m². 540×840/16. Coli editoriale 14,97. Coli de tipar 17. A.T. 11504. C.Z. pentru bibliotecile mici 83 — 3 = R

Tiparul executat sub comanda nr. 50765 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“, Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

EDITURA TINERETULUI

Lei 6